DE SANCTISSIMA EUCHARISTIA

Apud Gabrielem Beauchesne :

EIUSDEM AUCTORIS

Prima lineamenta Tractatus dogmatici.

DE SACRAMENTO PAENITENTIAE (1926).

1 vol. in-8 carré, **20** fr.; *franco*. . . . . **22** fr. »

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE (1927).

1 vol. in-8 carré (XVI-245 p.), **30** fr.; *franco*. . . . . **33** fr. »

Omnia jura reservantur.

TYPOGRAPHIE FIRMIN-DIDOT ET Cie. — PARIS. — 1929.

Prima Lineamenta Tractatus Dogmatici

DE SANCTISSIMA EUCHARISTIA

QUEM IN INSTITUTO CATHOLICO PARISIENSI HABEBAT

ADHÉMAR D'ALÈS

SACRAE THEOLOGIAE LECTOR

DEUXIÈME ÉDITION

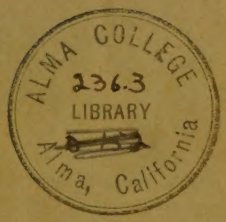

PARISIIS
APUD GABRIELEM BEAUCHESNE
VIA DICTA DE RENNES, 117
MCMXXIX

4489

Nihil Obstat

Lutetiae Parisiorum, die 22ª Septembris 1928

F. DE LANVERSIN, S. J.

IMPRIMATUR

Lutetiae Parisiorum, die 26ª Septembris 1928

V. DUPIN, g. v.

PROOEMIUM

Ad volumina iam edita *de Sacramento Paenitentiae* (1926), *de Baptismo et Confirmatione* (1927), accedit novum volumen *de Sanctissima Eucharistia,* simili consilio adornatum. Quod si, praeter auditores theologiae in Instituto catholico Parisiensi, ad quorum maxime usum scriptum est, alii nonnulli inde fructum aliquem ceperint, agantur Deo gratiae.

Nec plura praefati, dicemus de ipso nomine Eucharistiae ac de fontibus nostri Tractatus.

De ipso nomine Eucharistiae.

Εὐχαριστεῖν, εὐχαριστία, iam in usu versata profanorum scriptorum — vid. ap. Demosthenem, *Pro cor.,* 18, 91 sqq., decretum byzantinum, p. 256, 21; 257, 2; Polybium, Diodorum Sic., passim; — apud Philonem frequentia, praesertim *De Victimis,* 1-9; apud LXX occurrunt in deuterocanonicis tantum: εὐχαριστεῖν, *Iudith,* 8, 25; *Sap.,* 18, 2; 2 *Mac.,* 1, 11; 10, 7; 12, 31; εὐχαριστία, *Esth.,* 8, 13; *Sap.,* 16, 28; *Eccli.,* 37, 11; 2 *Mac.,* 2, 27. Apud Aquilam, etiam alibi: *Lev.,* 7, 12; *Ps.,* 25 (hb. 26), 7; 41 (42), 5; 49 (50), 14; 68 (69), 31; 99 (100), 1; 106 (107), 22; 146 (147), 7; *Am.,* 4, 5.

In NT., praeter significationem communem et usu vulgatam, invenitur significatio nova sacrificii et sacramenti christiani; quae quidem soli verbo εὐχαριστεῖν tribuitur, nondum nomini εὐχαριστία.

Verbi εὐχαριστεῖν 36 exempla: *Mt.,* 15, 36; *26, 27; Mc.,* 8, 6; *14, 23; Lc.,* 17, 16; 18, 11; *22, 17.19; Io.,* 6, 11.23; 11, 41; *Act.,* 27, 35; 28, 15; *Rom.,* 1, 8.21; 14, 6; 16, 4; 1 *Cor.,* 1, 4.14; 10, 30; *11, 24;* 14, 17. 18; 2 *Cor.,* 1, 11; *Eph.,* 1, 16; 5, 20; *Phil.,* 1, 3; *Col.,* 1, 3.12; 3, 17; 1 *Thes.,* 1, 2; 2, 13; 5, 18; 2 *Thes.,* 1, 3; 2, 13; *Ap.,* 11, 17. (Italicis litteris distinguuntur exempla significationis novae et christianae.)

Nominis εὐχαριστία 15 exempla : *Act.*, 24, 3; 1 *Cor.*, 14, 16; 2 *Cor.*, 4, 15; 9, 11.12; *Eph.*, 5, 4; *Phil.*, 4, 6; *Col.*, 2, 7, 4, 2; 1 *Thes.*, 3, 9; 1 *Tim.*, 2, 1; 4, 3-4; *Ap.*, 4, 9; 7, 12.

Pro εὐχαριστεῖν, saepe legitur εὐλογεῖν, significatione consimili; et pro εὐχαριστία, εὐλογία: *Rom.*, 15, 29; 16, 18; *1 Cor.*, *10, 16;* 2 *Cor.*, 9, 5.6; *Gal.*, 3, 14; *Eph.*, 1, 3; *Hb.*, 6, 7; 12, 17; *Iac.*, 3, 10; 1 *Pt.*, 3, 9; *Ap.*, 5, 12.13; 7, 12.

Apud Patres Apostolicos, saepe recurrit εὐχαριστεῖν : *Did.*, 9, 1.2.3; 10, 1.2.4.7; 14, 1; 1 *Clem.*, 38, 2.4; 41, 1; 2 *Clem.*, 18, 1; *Barn.*, 7, 1; Ignatius, *Eph.*, 21, 1; *Philad.*, 6, 3; 11, 1; *Smyrn.*, 10, 1; Herm., *Vis.*, 4, 1, 4; *Sim.*, 2, 6; 5, 1, 1; 7, 5; 9, 14, 3. — Et εὐχαριστία : *Did.*, 9, 1.5; *Eph.* 13, 1; *Philad.*, 4, 1; *Smyrn.*, 7, 1; 8, 1. Ex his exemplis nonnulla manifeste spectant ad sacrificium christianum : v. g. *Did.*, 14, 1; Ignatius, *Philad.*, 4, 1; *Smyrn.*, 7, 1.

Auctoritates nonnullae ex Patribus[1].

Ex Patrologia graeca.

Didache xii *Apostolorum*, 9.10.14.15.

Ignatius, *Eph.*, 20, 2; *Rom.*, 7, 3; *Phil.*, 4; *Smyrn.*, 7, 1; 8, 1.2.

Iustinus, *1 Apol.*, 65-67; *Dial. c. Tryphone*, 41.70.117. — *PG.*, 6.

Irenaeus, *Adv. Haer.*, 4, 17.18.33; 5, 1-2. *Fr.* 3.13 — *PG.*, 7.

Abercii Epitaphium. — *DA*, t. 1, col. 1436.

Pectorii Epitaphium. — *DA*, t. 1, col. 1445.

Hippolytus, *Traditio Apostolica: Fragmenta Veronensia latina*, ed. E. Hauler, Lipsiae, 1900.

Clemens Alexandrinus, *Paedag.*, 1, 6; 2, 2; *Stromata*, passim. *PG.*, 8 et 9.

Origenes, *C. Cels*, 8, 33, *PG.*, 11; *In Ex.*, *H.*, 13, 3; *In Lev.*, H., 18, 13; *In Num.*, *H.*, 7, 2; 16, 9: *In Iosue*, *H.*, 2, 1; *In Ps.*, 37, *H.*, 2, 6, *PG.*, 12; *In Mt.*, *T.*, 11, 14; *ser.*, 85, *PG.*, 13; *In Io.*, *T.*, 13, 30, *PG.*, 14. etc.

1. Noluimus colligere omnes auctoritates, quae sunt innumerae; sed antiquiores diligentius, recentiores parcius protulimus. Monumenta autem liturgica quoniam in capite voluminis *de Baptismo et Confirmatione* satis accurate descripsimus, hoc loco omittimus.

Didascalia Apostolorum, 2, 57, ed. Funk, Paderborn, 1905.
Sacramentarium Serapionis, ed. Funk, 1905.
Constitutiones Apostolorum, 8, 11,7-15,11, ed. Funk, 1905.
Cyrillus Hierosolymitanus, *Catecheses* 22 et 23, *PG.*, 33.
Gregorius Nazianzenus, *Or.*, 45, *PG.*, 36.
Gregorius Nyssenus, *Or. catechetica magna*, 37, *PG.*, 45.
Ioannes Chrysostomus, *De Sacerdotio*, *P.G.*, 48; *De proditione Iudae H.*, *PG.*, 49; *In Mt.*, *H.*, 81.82, *PG.*, 58; *In Io.*, *H.*, 46, *PG.*, 59; *In 1 Cor.*, *H.*, 24, *PG.*, 61.
Ps. Ioannes Chrysostomus, *Ep. ad Caesarium*, *PG.*, 52 aut 64.
Cyrillus Alexandrinus, *In mysticam Cenam H.*, *PG.*, 77; *In Io* et *in 1 Cor.*, *H.*, *PG.*, 73 et 74.
Eutychius CP., *De Paschate et de sacrosancta Eucharistia*, *PG.*, 86[2].
Anastasius Sinaita, *Oratio de sacra Synaxi*, *PG.*, 89.
Ps. Ioannes Damascenus (Petrus Mansur), *De corpore et sanguine Christi*, *PG.*, 95.
Theodorus Abukara, *Panem benedictum fieri corpus Christi*, *PG.*, 97.
Symeon Metaphrastes, *Iambi*, *PG.*, 114, 224-5.
Samonas, *De Sacramento altaris Disceptatio cum Ahmed Saraceno*, *PG.*, 120.
Nicolaus Methonensis, *De corpore et sanguine Christi*, *PG.*, 135.
(Anonymi) *Deux inédits byzantins sur les azymes au début du XIIe siècle*, ed. B. Leib, Romae, 1924 (typis Pontificii Instituti Orientalis).
Nicolaus Cabasilas, *De divino altaris Sacrificio*, *PG.*, 150.
Gennadius (Scholarius), *De sacramentali corpore DNIC Homiliae duae*, *PG.*, 160.
Bessarion, *De Sacramento Eucharistiae et Consecratione*, *PG.*, 161.

Ex Patrologia syriaca.

Aphraates, *Dem.*, 3, 2 : 4, 19; 7, 21; 9, 10; 11, 12; 12, 6-9; 16, 3; 20, 8. — *PS.*, 1.
Ephraem, passim. *Opera graece et latine*, 3 vol., Romae,

1732-1746; *syriace et latine,* Romae, 1737-1743, fol. *Hymni et Sermones,* ed. Th. J. Lamy, Mechliniae, 1882-1902, 4 vol.

Ex Patrologia latina.

Tertullianus, 1 *Adv. Nat.,* 13; *Apol.,* 30; *De Spect.,* 13. 25; *De Praescr. haer.,* 36; *De Oratione,* 6. 19. 24. 28; *De Paenit.,* 8; 2 *De Cultu fem.,* 11; 2 *Ad. Uxor.,* 4. 5. 9; *De vel. virg.,* 9; *Adv. Iud.,* 5. 6. 14; *De Cor.,* 3; 1 *Adv. Marc.,* 14. 23; 3 *Adv. Marc.,* 7. 19. 22; 4 *Adv. Marc.,* 1. 40; 5 *Adv. Marc.,* 8; *De Exhort. cast.,* 7. 11; *De Anima,* 17; *De res. carn.,* 8; *De Idol.,* 7; *De Monog.,* 10; *De Pud.,* 9. — *PL.,* 1 et 2.

Cyprianus, *Ep.,* 63; *Dom. Or.,* 18; etc... ed. Hartel *CSELV.,* 3.

Ambrosius, *De Mysteriis, PL.,* 16.

Ps. Ambrosius, *De Sacramentis, PL.,* 16.

Augustinus, *Serm.,* 2, 10; 57, 7; 71, 17; 174, 7; 227. 229, *PL.,* 38; *Epp.,* 98; 186, 28; 217, 16, *PL.,* 33; *C. Faust. Manich.,* 20, 21, *PL.,* 42; *De Bapt. c. Donat.,* 5, 8, 9, *PL.,* 43; *Enarr. in Ps.,* 33; 98, 9, *PL.,* 36 et 37; *In Io., Tr.,* 26, *PL.,* 35; *De Civ. Dei,* 10, 4. 5. 19. 20, *PL.,* 41.

Faustinus Reiensis (= Ps. Eusebius Emisenus), *inter spuria Hieronymi Ep.,* 38, *Homilia de corpore et sanguine Christi, PL.,* 30.

Amalarius Metensis, *De ecclesiasticis officiis, L.,* 3, *PL.,* 105, 1101-1164.

Paschasius Radbertus, *Liber de corpore et sanguine Domini, Ep. de corpore et sanguine Domini ad Frudegardum, PL.,* 120.

Rhabanus Maurus, *Ep.,* 3, *Ad Egilem Prumiensem abbatem, PL.,* 112.

Ratramnus, *Liber de corpore et sanguine Domini, PL.,* 121.

Adrevaldus Floriacensis Monachus, *De corpore et sanguine Domini contra ineptias Ioannis Scoti, PL.,* 124.

Gezo, abbas Dertonensis, *Liber de corpore et sanguine Domini, PL.,* 137.

Gerbertus = (Silvester II, P.R., 999-1003), *Libellus de corpore et sanguine Domini, PL.,* 139.

Gerardus, Cameracensis Episcopus, *Tractatus de corpore et sanguine Domini contra Berengarium, PL.,* 142.

Adelmannus, episcopus Brixiensis, *De Eucharistiae sacramento ad Berengarium epistola, PL.,* 143.

Maurilius, archiepiscopus Rothomagensis, *Professio fidei de Eucharistiae sacramento, PL.,* 143.

Durandus, abbas Troarnensis, *Liber de corpore et sanguine Domini, PL.,* 149. — Ed. R. Heurtevent, Paris, 1912.

Guitmundus, archiepiscopus Aversanus, *De corporis et sanguinis Christi veritate in Eucharistia Libri III, PL.,* 149.

Lanfrancus, archiepiscopus Cantuariensis, *De corpore et sanguine Domini adversus Berengarium Turonensem, PL.,* 150.

Bonizo, Placentinus episcopus, *Libellus de Sacramentis, PL.,* 150.

Wolphelmus, abbas Brunswillerensis, *Opusculum de Sacramento altaris, PL.,* 154.

Guibertus de Novigento, *Ep. de buccella Iudae seu de veritate dominici corporis, PL.,* 156.

Anselmus Cantuariensis, *De azymo et fermentato, PL.,* 158.

Odo Cameracensis, *Expositio in canonem Missae cum praefatione, PL.,* 160.

Ivo Carnotensis, *Decretum,* pars 2; *Panormia, L.,* 1 c. 123-162, *PL.,* 161, 135-200; 1071-1084.

Gulielmus de Campellis, *De sacramento altaris, PL.,* 163.

Bruno Astensis, *De sacrificio azymo; De Ecclesiae sacramentis, PL.,* 165.

Hildebertus Cenomanensis episcopus, *Liber metricus de sacra Eucharistia, PL.,* 171.

Abbaudus abbas, *Tractatus de fractione corporis Christi PL.,* 166.

Honorius Augustodunensis, *Sacramentarium, PL.,* 172.

Stephanus de Balgiaco, *Tractatus de Sacramento altaris, PL.,* 172.

Hugo Victorinus, *De Sacramentis christianae fidei, L.,* 2, pars 8, *PL.,* 176, 461-472.

Gratianus, *Decretum,* Pars 3 d. 2, *PL.,* 187.

Petrus Lombardus, *Liber Sententiarum, L.,* 4, d. 8-13, *PL.,* 192, 856-868.

Gulielmus abbas S. Theodorici, *Liber de Sacramento altaris, PL.,* 180.

Algerus, scholasticus Leodiensis, *De Sacramentis corporis et sanguinis dominici Libri III, PL.*, 180.

Gerohus Reicherspergensis, *Epistolae VII de venerabili Sacramento altaris adversus Folmarum, PL.*, 194.

Richardus Victorinus, *Tractatus de gemino Paschate, PL.*, 196.

Balduinus, Cantuariensis episcopus, *Liber de Sacramento altaris, PL.*, 204.

Petrus Blesensis, *Tractatus metricus de sanctissimo altaris Mysterio, PL.*, 207.

Innocentius III P.R. (1198-1216), *Mysteriorum evangelicae Legis et Sacramenti Eucharistiae Libri VI, PL.*, 217.

Opera recentiora.

Alexander Halensis, O. M. († 1245), *Summa Theologiae*, pars 4ª q. 10-12.

S. Bonaventura, O. M. († 1274), *In 4d.*, 8-13.

B. Albertus Magnus, O.P. († 1280), *In 4d.*, 8-13. — *De Sacrosancto Corporis Domini Sacramento Sermones* edidit G. Jacob, Ratisbonae, 1893.

S. Thomas Aq., O. P. († 1274), 3ª q. 73-83; 22; cum locis parallelis. — *Hymni* de Sanctissimo Sacramento.

Gulielmus Durantis, episcopus Mimatensis († 1296), *Rationale divinorum Officiorum.*

B. Ioannes Duns Scotus, O. M. († 1308), *In 4d.*, 8-13. — *Quaestiones quodlibetales.*

Thomas Waldensis († 1430), *Sacramentalia*, Paris, 1523.

Thomas de Vio Caietanus, Card. O. P. († 1534), *In 3am* q. 73-83. — *De Missae sacrificio et ritu adversus Lutheranos* (1531).

Melchior Canus, O. P. († 1560), *De locis theologicis.*

Dominicus de Soto, O. P. († 1560), *Commentarii in 4d.*, 8-13.

Alfonsus Salmeron, S. I. († 1585), *Commentarii in Evangelicam historiam et in Acta Apostolorum... Tr.*, 29. Matriti, 1601, T. 9.

Ionnes Maldonatus, S. I. († 1583), *Disputationum ac Controversiarum... circa septem Ecclesiae Romanae Sacramenta*, T. 1, Lugduni, 1614.

Michael Baius († 1589), *De Sacrificio liber unus* (1563). *Opp.*, ed. Coloniae Agrippinae, T. 1, 1596.

Gaspar Casalius († 1585), *De Sacrificio Missae*, Venetiis 1563.

S. Petrus Canisius, S. I. († 1597), *Opus catechisticum*, ed. ultima, Parisiis, 1585.

Franciscus Tolet, Card. S. I. († 1596), *In 3am Enarratio*, T. 3 et 4, ed. Romae, 1870.

Gulielmus Alanus, Card. († 1594), *De Sacramentis*, Antverpiae, 1576.

Gulielmus Estius († 1613), *In quatuor libros Sententiarum Commentaria*, Duaci, 1616.

Gabriel Vasquez, S. I. († 1604), *Commentarii ac disputationes in 3am p. S. Thomae*, T. 3, Compluti, 1613.

Franciscus Suarez, S. I. († 1617) *Commentarii et disputationes in 3am p. S. Thomae*, Compluti, 1590.

B. Robertus Bellarminus Card. S. I. († 1621), *Disputationes de Controversiis christianae Fidei; de Missa*. Parisiis, 1608.

Leonardus Lessius, S. I. († 1623), *De Sacramentis... Praelectiones theologicae posthumae*, Lovanii, 1645.

Petrus de Bérulle, Card. Or. († 1629), *Discours de l'état et des grandeurs de Jésus; Vie de Jésus. Œuvres*, ed. Paris, 1644.

Carolus de Condren, Or. († 1641), *L'idée du sacerdoce et du sacrifice de Jésus-Christ*, ed. Paris, 1677.

Ioannes Iacobus Olier, P. S. S. († 1657), *Explication des cérémonies de la grand'messe de paroisse*, Paris, 1657.

Dionysius Petavius, S. I. († 1652), *Theologica Dogmata; De Incarnatione*, Paris., 1645.

Ioannes de Lugo, Card. S. I. († 1660), *Tractatus de venerabili Ecclesiae Sacramento. Opp.*, ed. Lugduni, 1636.

Ioannes a S. Thoma, O. P., *De Sacramentis, Disp.* 32, Paris., 1667.

Zacharias Pasqualigo, Veronensis cler. reg., *De Sacrificio Novae Legis*, Lugduni, 1662.

Ioannes Bona, Card. O. Cist. († 1674), *De Sacrificio Missae*, Romae, 1658.

Ludovicus Thomassinus, Or. († 1695), *Dogmata Theologica, De Incarnatione Verbi*, Paris., 1680.

Salmanticense Collegium O. Carm. (Ioannes Llanes † 1701),

Cursus theologicus Summam S. Thomae complectens, 1679-1712.

Iacobus Benignus Bossuet, episcopus Meldensis († 1704), *Élévations sur les Mystères.*

Claudius de Vert, O. S. B. († 1708), *Explication simple, littérale et historique des cérémonies de l'Église,* Paris, 1706-1713.

Petrus Le Brun, Or. († 1729), *Explication littérale, historique et dogmatique des prières et des cérémonies de la Messe,* Paris, 1716.

Honoratus Tournely († 1729), *Praelectiones theologicae de augustissimo Eucharistiae Sacramento* (Sorb.), 2,2, Paris, 1729.

Alvarus Cienfuegos, Card. S. I. († 1739), *Vita abscondita,* Romae, 1728.

Carolus Renatus Billuart, O. P. († 1757), *Cursus theologiae,* Leodii, 1746-1751.

Thomas ex Charmes, O. M. Cap. († 1765), *Theologia universa,* ed. 3, Nanceii 1759, T. 6.

Benedictus XIV (P. R., 1740-1758), *De sacrosancto Missae Sacrificio,* Romae, 1748.

Ludovicus Le Grand, P. S. S. († 1780), *Tractatus de Incarnatione Verbi divini, Diss.* 10. Paris, 1750.

S. Alphonsus a Ligorio, *Theologia moralis,* Romae, 1753.

Ignatius Doellinger († 1890), *Die Eucharistie in den ersten drei Jahrhunderten,* Mainz, 1826.

Nicolaus Wiseman, Card. († 1865), *Horae syriacae,* T. 1, London, 1828.

T. Lamy, *De Syrorum fide et disciplina in re eucharistica,* Lovanii, 1859.

Joannes Baptista Franzelin, Cardinalis S. I. († 1886), *Tractatus de SS. Eucharistiae Sacramento et Sacrificio.* Romae, 1868; ed. 3ª, 1879.

C. Rohault de Fleury, *La Messe,* Paris, 1883-9, 8 vol.

J. Corblet, *Histoire dogmatique, liturgique et archéologique du Sacrement de l'Eucharistie,* Paris, 1885-6, 2 vol.

J. Wilpert, *Fractio panis,* Friburg i. B., 1895.

F. Probst, *Die abendländische Messe vom Vten bis zum VIIIten Jahrhundert,* Münster i. W., 1896.

J. Watterich, *Der Konsekrationsmoment im hl. Abendmahl und seine Geschichte,* Heidelberg, 1896.

M. Lepin, P. S. S., *L'idée de sacrifice dans la religion chrétienne, principalement d'après Condren et Olier,* Paris, 1897.

H. Hürter, S. I., († 1914), *Theologiae dogmaticae Compendium*, T. 3, Oeniponte, 1893.

Chr. Pesch, S. I. († 1925), *Praelectiones dogmaticae,* T. 6, ed. 4ª, Friburgi Brisgoviae, 1914.

W. Berning, *Die Einsetzung der hl. Eucharistie...* nach den Berichten des NT.., Münster i. W., 1901.

F. S. Renz, *Die Geschichte des Messopferbegriffs,* Freising, 1901-2.

A. Baumstark, *Liturgia romana e liturgia dell' Esarcato,* Roma, 1904.

P. Batiffol, *L'Eucharistie; la présence réelle et la transsubstantiation,* ed. 5ª, Paris, 1913.

Ad. Struckmann, *Die Gegenwart Christi in der hl. Eucharistie nach den schriftlichen Quellen der vornizänischen Zeit,* Wien, 1905.

L. Duchesne († 1922), *Origines du culte chrétien. Étude sur la liturgie latine avant Charlemagne*, ed. 4ª, Paris, 1908.

G. Rauschen, *L'Eucharistie et la Pénitence durant les six premiers siècles de l'Église* (tr. fr.), Paris, 1910.

J. Grimal, S. M., *Le sacerdoce et le sacrifice de Notre-Seigneur Jésus-Christ,* Paris, 1908.

L. Billot, S. I., *De Ecclesiae Sacramentis,* T. 1, ed. 4ª, Romae, 1906.

Dictionnaire de Théologie catholique, art. *Eucharistie* (C. Ruch; G. Bareille; R. S. Bour; J. De Ghellinck; E. Mangenot); — art. *Eucharistiques* (*Accidents*), F. Jansen, S. I., Paris, 1912.

Dictionnaire Apologétique de la Foi catholique, art. *Eucharistie* (J. Lebreton); art. *Eucharistique* (*Epiclèse*) (S. Salaville), Paris, 1912.

Eugenius Vandeur, O. S. B., *La Sainte Messe.* Notes sur sa liturgie; ed. 6ª, Maredsous, 1914.

Ed. Hugon, O. P., *La Sainte Eucharistie,* Paris, 1916.

L. Labauche, P. S. S., *Leçons de Théologie dogmatique; Dogmatique spéciale,* T. 4, Paris, 1918.

Ad. Tanquerey, P. S. S., *Synopsis Theologiae dogmaticae,* T. 3, ed. 16ª, Tornaci, 1919.

P. Batiffol, *Leçons sur la Messe*, Paris, 1919.

H. Lamiroy, *De essentia sancti Missae Sacrificii*, Lovanii, 1919.

A. Fortescue, *La Messe. Étude sur la Liturgie romaine.* Traduit de l'anglais par A. Boudinhon, Paris, 1921.

F. M. Cappello, S. I., *Tractatus canonicomoralis de Sacramentis*, T. 1, Taurini, 1921.

M. de La Taille, S. I., *Mysterium Fidei. De augustissimo corporis et sanguinis Christi Sacrificio atque Sacramento Elucidationes* L, Paris, 1921; ed. 2ª, 1924.

G. Constant, *Concession à l'Allemagne de la Communion sous les deux espèces*, Paris, 1922.

F. J. Moreau, O. S. B., *Les Liturgies eucharistiques.* Notes sur leur origine et leur développement, Bruxelles, 1924.

V. Leroquois, *Les Sacramentaires et les Missels mss. des bibliothèques publiques de France*, Paris, 1924.

J. Kramp, S. I., *Die Opferanschauungen der römischen Messliturgie*, Regensburg, ed. 1ª 1920, 2ª 1924.

J. Geiselmann, *Die Eucharistielehre der Vorscholastik*, Paderborn, 1926.

Ed. Dumoutet, P. S. S., *Le désir de voir l'hostie et les origines de la dévotion au Saint Sacrement*, Paris, 1926.

M. Lepin, P. S. S., *L'idée du Sacrifice de la Messe d'après les théologiens, depuis l'origine jusqu'à nos jours*, Paris, 1926.

F. Cabrol, O. S. B., *La Messe*, Paris, 1927.

Multa praeterea, quae hic indicari non possunt, invenies suis locis ap F. Cabrol et H. Leclercq, *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie.*

INDEX QUORUNDAM SIGLORUM.

BO	*Bibliotheca Orientalis* (Assemani).
CIC	*Corpus Iuris Canonici.*
CSELV	*Corpus Scriptorum ecclesiasticorum latinorum Vindobonense.*
DA	*Dictionnaire Apologétique de la Foi catholique*[4], ed. A. d'Alès.
DACL	*Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie,* edd. F. Cabrol, H. Leclercq.
DB	*Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum...,* edd. Denzinger-Bannwart.
DTC	*Dictionnaire de Théologie catholique,* edd. Vacant-Mangenot-Amann.
ESL	*Encyclopédie des Sciences religieuses* (Lichtenberger) (protestant).
ETL	*Ephemerides theologicae Lovanienses.*
JTS	*Journal of Theological Studies* (Oxford).
MF	*Mysterium Fidei* (M. de La Taille).
MGH	*Monumenta Germaniae historica.*
PG	*Patrologia graeca* (Migne).
PL	*Patrologia latina* (Migne).
PO	*Patrologia orientalis* (Graffin).
PS	*Patrologia syriaca* (Graffin-Nau).
RA	*Revue Apologétique.*
RSR	*Recherches de Science religieuse.*
SVNC	*Scriptorum Veterum Nova Collectio* (Mai).
TDC	*Thesaurus Doctrinae catholicae* (F. Cavallera).
TP	*Théologie de saint Paul* (F. Prat).
TU	*Texte und Untersuchungen* (Leipzig).
ZSKT	*Zeitschrift für Katholische Theologie* (Innsbruck).
ZSNTW	*Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* (Giessen).

DE SANCTISSIMA EUCHARISTIA

THESIS I

Sanctissima Eucharistia est verum Novae Legis Sacrificium et Sacramentum.

Prolegomena.

Dicendum : 1° de documentis institutionis.

2° de ratione sacrificii.
3° de ratione sacramenti.

1. *De documentis institutionis.*

Institutam esse SS. Eucharistiam a Christo Domino Nostro negatum fere non est ante saec. XIX. Ab anno fere 1890 mos inolevit inter criticos liberius ea de re disputandi. Et negationes adversariorum ex uno fere fonte scaturiunt : statuunt repugnare ut Christus instituerit ipse religionem christianam, Ecclesiam hierarchicam et sacramenta, per quae gratia divina administretur. Hoc constituto quasi a priori, documenta evangelica enarrant alii aliter : symbolice, psychologice, eschatologice, aut quovis modo, etiam emendando aut reiciendo, sed ita ut institutio Christi excludatur.

Unde necessitas nobis incumbit accuratius agendi de documentis quibus institutio illa confirmatur.

Narrationes institutionis quatuor numerantur in NT. : *Mt.*, 26, 26-29; *Mc.*, 14, 22-25; *Lc.*, 22, 15-20; 1 *Cor.*, 11, 23-26. Inspicienti autem statim apparet illas narrationes, ex indole propria, merito distribui in duas classes, binas et binas : nam inter Matthaeum et Marcum, inter Lucam et Paulum animadvertitur singularis affinitas, quae casui adscribi nequit. Unde consueverunt interpretes duos fontes traditionis scriptae assignare : unum ad quem pertineant *Mt.* et *Mc.*,

alterum ad quem *Lc.* et *Paul.* Prior fons commode appellatur fons *petrinus*, propter singularem coniunctionem Marci evangelistae cum apostolo Petro; cuius coniunctionis testis affertur ipse Petrus, 1 *Pet.*, 5, 13 : Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου. Confirmatur ex Clemente Alexandrino, ap. Eusebium, *HE.*, 2,15, 1; 6, 14, 6, *PG.*, 20, 172-173; 552 B; ex Tertulliano, 4 *Adv. Marcion.*, 5, *PL.*, 2, 367 A; ex Hieronymo, *Vir. ill.*, 8, *PL.*, 23, 621 B. Alter fons commode appellatur fons *paulinus*, propter notissimam coniunctionem Lucae cum apostolo Paulo, qui cum habuit suae peregrinationis comitem eiusque meminit passim in suis epistulis : *Col.*, 4, 14; 2 *Tim.*, 4, 11; *Philem.*, 24. Cf. *Lc.*, 1, 1-4; *Act.*, 1, 1; 16, 11, etc.

Ad fontem paulinum quod attinet, proprium est Lucae ut in narratione ultimae Cenae commemoret non unum calicem, sed duos : unum ante panem, alterum post panem. Ita quidem ferunt codices unciales omnes (excepto D bilingui, saec. VI); versiones antiquae; Patres, inter quos nominari possunt Tertullianus, 5 *Adv. Marc.*, 40; Eusebius, Cyrillus Alex.; editiones longe plurimae. Huic lectioni favent, praeter catholicos omnes, acatholici non pauci : Tischendorf, Merx, Spitta, Jülicher, Schmiedel, W. Schmidt, Schulzen, Nestle, Cremer, Resch, O. Holtzmann, Goguel, J. Réville, Stevens...

Codex D (cuius littera graeca ad versionem latinam conformata est) habet sibi suffragantes paucos codices latinos *a ff*[2] *i l.* Hunc sequuntur nonnulli critici, ut Westcott-Hort, Sanday, Plummer, Wright, Andersen, Loisy.., Burkitt. Et hi quidem posteriorem calicem omittunt, retento priore. — Proprium est autem codicum syriacorum ut priorem omittant, retento posteriore : quod videtur ideo factum ut ordo tertii evangelii ordini primi ac secundi conformaretur. — Ac tandem pauci codices latini in hoc consentiunt cum D, ut priorem calicem tantum retineant, sed mutato ordine ac praemissa benedictione panis : quod ex simili emendationis consilio videtur esse factum. Hos codices sequitur Th. Zahn, fere solus.

Sane haud difficile intellegitur processus psychologicus scribae mirantis in 3° evangelio mentionem duorum calicum, ac volentis illud ad exemplar 1[1] et 2[1] evangelii conformare : quo ex consilio variae emendationes oriri facile potuerunt.

E contra difficile omnino intellegeretur processus psychologicus scribae sponte sua inserentis mentionem alterius calicis, praesertim ante panem. Quapropter longe verisimilius versionem antiquam ac genuinam illam esse quam codices graeci fere omnes retinuerunt. Hanc ipsam habemus in versione vulgata. — (Cf. Lagrange, *L'Évangile selon S. Luc*, p. 546, Paris, 1921; Valensin-Huby, *L'Évangile selon saint Luc*[2], p. 382-384, Paris, 1927).

Haec de quaestione critica. Ad interpretationem quod attinet, cf. Augustinum, *De consens. ev.*, 3, 1, 12, *PL.*, 34, 1157, et exegetas recentiores. Quod Augustinus censuit unum eundemque calicem, eumque eucharisticum, bis commemorari, primo per modum alicuius anticipationis, alterum suo loco, pauci ei suffragantur[1]. Plerique distinguunt duos calices, unum communem, alterum (posteriorem) eucharisticum.

1. Propter reverentiam doctoris Hipponensis, exscribetur locus. « Quod Lucas de calice bis commemoravit, prius antequam panem daret, deinde postquam dedit; illud quod superius dixit praeoccupavit, ut solet, illud vero quod ordine suo posuit, non commemoraverat superius; utrumque autem coniunctum hanc sententiam facit quae et illorum est » (i. e. Matthaei et Marci).

Mt., 26, 26-29	Mc., 14, 22-25	Lc., 22, 15-20	1 Cor., 11, 23-26
			23. Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἐν ᾗ νυκτὶ παρεδίδετο,
		15. Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τοῦτο τό πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν. 16. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω αὐτὸ ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. 17. Καὶ δεξάμενος ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπεν· Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς. 18. Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως οὗ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.	
26. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασεν, καὶ δοὺς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν·	22. Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ἄρτον, εὐλογήσας, ἔκλασεν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν·	19. Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας, ἔκλασεν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων·	ἔλαβεν ἄρτον, 24. καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν, καὶ εἶπεν·

Mt., 26, 26-29	**Mc.**, 14, 22-25	**Lc.**, 22, 15-20	**1 Cor.**, 11, 23-16
Λάβετε, φάγετε· Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.	Λάβετε· Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.	Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.	Τοῦτό μού ἐστιν τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
27. Καὶ λαβὼν ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες·	23. Καὶ λαβὼν ποτήριον, εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.	20. Καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων·	25. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων·
28. Τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.	24. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ἐκχυννόμενον ὑπὲρ πολλῶν.	Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυννόμενον.	Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. Τοῦτο ποιεῖτε, ὅσακις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
29. Λέγω δὲ ὑμῖν· οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.	25. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γενήματος. τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.		26. Ὅσακις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρι οὗ ἔλθῃ

Pro *Lc.*, 22, 15-20, codices discrepantes : 15. 16. 17. 18. 19 a D *a ff*² *i l* (textus occidentalis).
15. 16. 19 a b. 20 *syr.* (*pesch. cur. sin.*). *copt.* (omisso 16).
15. 16. 19 a. 17. 18 *b e*

Qui documentis institutionis fidem denegant, rationem petunt aut *a*) communem a priori, ex eo quod Christus nihil eiusmodi instituere voluerit nec potuerit: ita A. Loisy, *L'Évangile et l'Église*, passim: v.g. p. 180-182; aut *b*) singularem a posteriori, impugnando narrationes Cenae. Hi statuunt:

α) Fontem paulinum nullam fidem mereri, cum Paulus ultimae Cenae non interfuerit;

β) Fontem petrinum carere mentione institutionis;

γ) IV^m evangelium, quo maxime oportuerit mysterium fidei declarari, cum id evangelium sit prae ceteris theologicum, prorsus silere de institutione Eucharistiae.

Ad reddendam autem rationem ritus in Ecclesia ab origine vigentis, varia ineunt systemata, de quibus adiri potest aut *DA.*, art. *Eucharistie*, t. 1, 1549 sqq. J. Lebreton, 1912; aut *DTC.*, art. *Eucharistie*, t. 5, 1024 sqq. C. Ruch, 1912; aut *Mysterium Fidei*, *Elucid.*, 16, p. 184 B-191 A M. de La Taille, 1921). Sint pauca e multis exempla. A. Jülicher, *Zur Geschichte der Abendmahlsfeier der ältesten Kirche*, Freiburg i. B., 1892 (*Theologische Abhandlungen Weizsäcker gewidmet*), mandatum solo fonte paulino traditum reiecit, fontem petrinum fideliorem iudicavit, cenam eucharisticam interpretatus est tanquam parabolam qua mors imminens Christi symbolice declararetur. — F. Spitta, *Zur Geschichte und Litteratur des Urchristentums*, t. 1, p. 205 sqq.: *Die urchristlichen Traditionem über Ursprung und Sinn des Abendmahls*, Göttingen, 1893, ait Iesum cum Apostolis accumbentem contemplatum esse mensam caelestem Patris, et totam narrationem accipit eschatologice; nihil ad cenam paschalem. — H. J. Holtzmann, *Lehrbuch der NT Theologie*, t. 1, p. 300 sqq., Freiburg u. Leipzig, 1897, cenam eucharisticam interpretatur ex analogia foederis sinaitici, *Ex.*, 24, 3-8: sacramentale dogma non tum enatum esse contendit, sed postea, ex aliarum religionum contagio. — Non multum dissimiliter O. Holtzmann, *Das Abendmahl im Urchristentum*, *ZSNTW.*, 1904, p. 89-120; addit autem Christum de calice libavisse in terram, *Lc.*, 22, 20. — A. Eichorn, *Das Abendmahl im NT.; Christliche Welt, H.* 36, Leipzig, 1898: Joh. Hofmann, *Das Abendmahl im Urchristentum*, Berlin, 1903, dogma soteriologicum ex psychologia multitudinis explicant; eucharis-

tiam Eichorn gnosi imputat, Hoffmann Paulo Apostolo. — Axel Andersen, *Das Abendmahl in den zwei ersten Jahrhunderten nach Christus*, Giessen, 1904, de solo mystico Christi corpore vult esse sermonem.

Ad haec respondemus :

a) Longe credibilius est dogma eucharisticum, una cum ceteris dogmatis christianis, ex certo Christi consilio et sermone esse ortum, quam sine eius consilio et sermone.

b) Longe tutius est documenta institutionis accipere ut iacent, quam a priori definire qualia illa esse oportuerit. Quapropter in demonstranda thesi procedemus ab illis documentis, et primo quidem a paulinis, quorum fides critice efficaciter defenditur.

Ceterum α) Fatemur Paulum ultimae Cenae non interfuisse. Nihilominus vindicamus ei fidem qua dignus est ut testis revelationis a Domino acceptae; quam fidem ipse sibi vindicat, vir Christo deditus et ab adulteranda traditione, quam se accepisse asserit, remotissimus. Fatemur etiam Lucam ultimae Cenae non interfuisse. Nihilominus vindicamus ei fidem qua dignus est propter manifestum animi candorem et acumen ingenii etiam in arte medica exercitati. Auctoritas autem Lucae discernitur ab auctoritate Pauli, quatenus haec in epistulis paulinis consignata est: consentiunt enim critici Lucam prae manibus non habuisse epistulas paulinas, cum scriberet evangelium suum.

β) Fatemur mentionem institutionis non tam disertam et explicitam colligi ex fonte petrino quam ex fonte paulino; sed non haberi implicitam in fonte petrino negamus. De quo infra.

γ) Fatemur deesse in IV° evangelio narrationem institutionis; sed negamus necessariam fuisse, cum Ioannes non eo consilio scripserit ut quae plene narrata essent a synopticis iterum narraret, sed ut quae ab illis essent omissa suppleret. Addimus non deesse praedictionem institutionis : ad quam spectat omnis sermo de pane vitae, comprehensus capite 6° eiusdem evangelii. Addimus plane quadrare narrationem synopticorum cum narratione IV° evangelii, quo solo refertur et lotio pedum a Domino facta et sermo habitus ab ipso post Cenam : nam lotio pedum merito habetur ut praeparatio quaedam institutionis, sermo post Cenam ut eius consummatio. Addimus celebrationem Eucharistiae in usu totius Ecclesiae fuisse

multis annis antequam Ioannes scripsit evangelium, ut constat ex epistulis paulinis et ex Actibus Apostolorum. Quo posito, non desiderabatur quinta narratio institutionis, cum iam praesto essent quatuor. Sed desiderabatur narratio praedictionis, ad illustrandam significationem rei vigentis et omnibus notae.

Hans Lietzmann, *Messe und Herrenmahl,* Bonn, 1926, ex liturgiarum historicarum consideratione profectus, omnem Sacrificii eucharistici traditionem refert ad duos fontes : unum Synopticorum, a Marco profluentem, sola fractione panis contentum; hunc docet exhiberi a *Didache, Actis apocryphis* Petri, Thomae, Ioannis, ac praecipue *Sacramentario* Serapionis. Alterum Paulinum, mortis Domini repraesentativum. Hunc docet exhiberi praecipue *Traditione Apostolica* Hippolyti. Multa acute excogitata, sed ultra modum systematica.

2. *De ratione Sacrificii.*

Sacrificium, spectatis monumentis Veteris Testamenti et omni varietate religionum, intellegitur actus religionis constans oblatione alicuius boni externi ad vitam humanam utilis, Deo facta per aliquem ritum. Quod omne sacrificium sit in aliqua oblatione, satis constat inter omnes; et hoc merito dicitur elementum formale sacrificii. Ad oblationem autem, praesertim victimarum animatarum, saepe accedit aliqua destructio, qualis fit in occisione victimae; et hoc merito habetur ut elementum materiale sacrificii, quo paratur donum Deo offerendum. Tandem ipsam oblationem victimae saepe consequitur convivium sacrum, quo homo particeps fit doni Deo oblati et tanquam conviva mensae divinae, ut beneficiis Dei impleatur. Hoc est elementum integrans seu complementum sacrificii. Haec tria in multis sacrificiis VT. inveniuntur : immolatio, oblatio, communio.

Sed illorum sacrificiorum magna fuit diversitas.

Sacrificium Abel in sola oblatione positum, ut videtur; quod signat canon Missae romanae : « sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel et sacrificium patriarchae nostri Abrahae et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech... »; *Gen.*, 4, 3-4; Noe, *Gen.*, 8, 20-21; Melchisedech, 14, 18; Abraham, 22, 1-18. Deinde, agnus paschalis, *Ex.*, 12; sacrum in monte Sina factum, *Ex.*, 24. A Levitis

celebrabantur sacrificia; alia incruenta (מנחה) : *Gen.*, 4, 3-5; *Lev.*, 6, 20; 9, 17; *Mal.*, 1, 11; alia cruenta. Cruentorum sacrificiorum quatuor numerabantur genera : holocaustum (עלה), *Gen.*, 8, 20; 22, 2.3.7; *Lev.*, 12, 6; hostia pro peccato (חטאת), *Lev.*, 4, 25; 12, 6; hostia pro immunditia aut errore (אשם), *Lev.*, 5, 15; hostia pacifica, in gratiarum actionem aut ex voto (שלמים), *Lev.*, 7, 11. Maxime solemnis agebatur dies expiationis (יום הכפרים), ἡμέρα 'εξιλασμοῦ, die 10ª mensis 7ⁱ (tashri); cf. *Lev.*, 16; 23, 26-32; 25, 9; *Num.*, 29, 7-11; *Ex.*, 30, 10. Adde sacrificium iuge, cotidie mane et vespere fieri solitum, *Ex.*, 29, 38-42; *Num.*, 28, 3-8; 1 *Par.*, 16, 40; 1 *Esdr.*, 3, 3. Quia autem sanguis vehiculum animae censebatur, maxime sacer habebatur ritus quo sanguis in altari effunditur. Hinc etiam prohibitio comedendi sanguinis, utpote Deo reservati, *Lev.*, 17, 11.

Quod Deo nihil offerri possit quod non iam sit ipsius (*Ps.*, 49, 10-12), id non officit veritati sacrificiorum : homo enim in oblatione abnegat suum qualecumque dominium, et illud obsequium Deus pro rato habet (*Ps.*, 49, 14.15).

Sacrificia levitica Dominus laudavit, tanquam divinitus instituta et religiose servanda. Ceterum docuit ex interno animi affectu ritus externos trahere omne pretium; quod iam monuerant prophetae : *Ps.*, 49, 13; *Prov.*, 15, 8; *Eccli.*, 34, 23; *Is.*, 1, 11; *Ier.*, 6, 20; *Os.*, 6, 6; *Mal.*, 1, 10; multo magis Evangelium, *Mt.*, 5, 24; 9, 13; 12, 7. Paulus Apostolus ritus iudaicos non respuit ab initio, *Act.*, 21, 26; 24, 18; sed melioris sacrificii typos fuisse ostendit, *Rom.*, 1, 4; 3, 25.26; 5, 10.19; 8, 3.32; 1 *Cor.*, 5, 7; vide totam ep. *ad Hebraeos*.

De tota ratione sacrificii agit Augustinus, *CD.*, 10, 6, *PL.*, 41, 283, ac universim pronuntiat : « Verum sacrificium est omne opus quod agitur ut sancta societate inhaereamus Deo. » Ac docuit unum esse Mediatorem Iesum Christum, per quem Deo sacrificium pacis offerretur quod nos reconciliaret Deo, *Trin.*, 4, 14, 19, *PL.*, 42, 901. Hunc secutus sanctus Thomas propriam sacrificiorum rationem a communi oblationum ratione distinxit, 2ª 2ᵃᵉ q. 85 a. 3 ad 3ᵐ : « Sacrificia proprie dicuntur quando circa res oblatas aliquid fit, sicut quod animalia occidebantur et comburebantur, quod panis frangitur et comeditur et benedicitur. Et hoc ipsum nomen sonat : nam sacrificium dicitur ex hoc quod homo facit aliquid

sacrum. Oblatio autem directe dicitur, cum Deo aliquid offertur etiamsi nihil circa ipsum fiat : sicut dicuntur offerri denarii vel panes in altari, circa quos nihil fit. Unde omne sacrificium est oblatio, sed non convertitur. Primitiae autem oblationes sunt, quia Deo offerebantur., non autem sunt sacrificia, quia nihil sacrum circa eas fiebat... » Cf. 1ª 2ᵃᵉ q. 102 a. 3.

Sacrificiorum multiplices sunt fines. Primo quidem adoratio Dei et gratiarum actio; tum etiam, posito peccato hominis, propitiatio Dei et expiatio delictorum. Sacrificiis propitiatoriis et expiatoriis maxime convenit occisio victimae, per quàm homo supremum Dei dominium et infinitam sanctitatem agnoscit, dum animal sui vicarium morti tradit coram Domino sanctissimo. Hinc *Heb.*, 9, 22 : « Sine sanguinis effusione non fit remissio. »

Ad investigandam universam rationem sacrificiorum, aequum visum est ut proficisceremur a VTᵒ maxime, ut in cuius religione ratio sacrificiorum appareat maxime perfecta et absoluta : non, ut quibusdam placet, ex aliquibus religionibus elementariis, unde prima rudimenta peti possunt Sacrificiorum. De sacrificiis universim, conferri potest Aug. Nicolas, *Études philosophiques sur le Christianisme*, 1ᵉ p. l. 2, c. 4, § 2, *Étude sur les Sacrifices* (18ᵉ éd., Paris, 1865, t. 2, p. 53-89) : hic, ex universali indigentia expiationis, cui universalis sacrificiorum usus testificatur, illustrat christiani Sacrificii veritatem; opus varia refertum eruditione. — Card. Billot, *De Sacramentis*, t. 1; prolegomena ad thes. 53. — A. Le Roy, *La Religion des Primitifs*, p. 325 sqq., Paris, 1909. — Léonce de Grandmaison, *Christus* [1], p. 19 sqq.

Exempla sacrificiorum extra religionem iudaicam et christianam : inter Aryanos, Homerus, *Il.*, 1, 446-474, Apollini sacrum; inter Semitas, Arabes nomades ap. S. Nilum, *Narr.*, 3, *PG.*, 79, 612 C-613 B (sideri matutino sacrum). — cf. *Dictionnaire des Antiquités grecques et romaines*, ed. Daremberg et Saglio, s. v. *Sacrificium*. Grèce, p. 956-7 (Ph. Legrand); Rome, p. 979-980 (J. Toutain). P. C. Tromp, S. I., *De Romanorum piaculis*, Lugduni Batavorum, 1921. — Vide indices variis Religionum Historiis adiectos : Chantepie de la Saussaye, *Manuel d'histoire des Religions*, Paris, 1904; H. Pinard de la Boullaye, *L'Étude comparée des Religions*, t. 1, 1922; t. 2, 1925, Paris.

Ad Sacrificium NT. quod attinet, rationem sacrificii ex SS^a Eucharistia eliminarunt Reformatores saec. XVI omnes, duce Luthero (*De captivitate babylonica,* 1520; *De abroganda Missa,* 1521). *Confessio Augustana* (1530), *De Missa,* art. 24, 3, nomen sacrificii omittit; *Apologia Confessionis,* negat ullum esse sacrificium NT., quod valeat ex opere operato, praeter ipsam Christi mortem in cruce; nomen sacrificii retinet; sed, adhibita distinctione sacrificii propitiatorii et eucharistici, asserit unicum Sacrificium propitiatorium fuisse mortem Christi, cetera eucharistica, quae sint praedicatio Evangelii, fides, invocatio, gratiarum actio, confessio, afflictiones sanctorum, imo omnia bona opera sanctorum. Hinc Missae privatae de medio tolluntur. Sacrificia Missae pariter damnat Calvinus, *Inst. Rel. chr.*, 4, 18, 1: «... (Satan) pestilentissimo errore totum paene orbem occaecavit, ut crederet Missam sacrificium et oblationem esse ad impetrandam peccatorum remissionem.» Ecclesia anglicana, art. 31 (e 39 editis anno 1562). Faustus Socinus († 1604) negat sacrificium Christi dici posse, nisi figurato modo: initium autem actus sacerdotalis repetit ab ingressu Christi in Sancta sanctorum, i. e. in caelum. *Catechismus Racov.*, q. 477. Nunquam tamen defuerunt, praesertim inter Anglicanos, qui veterem in hoc Ecclesiae doctrinam revocari vellent, ut doctissimus Grabe (1666-1711), cuius vide adnotationem *in Iren.*, 4, 32 (ed. 1702). Nostris autem temporibus non pauci Anglicani fidem sacrificii eucharistici plus minus instaurarunt. Ita iam J. H. Newman, *Tract.* (oxon.) 90, *Remarks on certain passages in the 39 articles*, p. 59-63; W. Sanday, *Jesus-Christ, DB* (Hastings), t. 2, 638 A; C. Gore, *The Body of Christ*[3], c. 3, p. 157-214, London, 1902; Frankland, *The holy Eucharist,* p. 105-111, London, 1902; B. B. Warfield, *Christ our sacrifice,* in *Princeton theological Review*, t. 15, p. 385-422 (1917). Hi tamen actu offerri divinam Victimam Iesum Christum aegre admittunt. E Lutheranorum numero, pauciores nominari possunt, ut K. G. Goetz, *Die Abendmahlsfrage,* p. 185, Leipzig, 1904. — Ap. Lebreton, *DA.*, t. 1, 1564.

Rationalismus nostrae aetatis rationem omnem sacrificiorum sprevit ac multipliciter corrupit. Renan originem sacrificii turpi errori imputavit, quasi Deus indigeret cibo et potu.

Hist. du peuple d'Israël, t. 1; l. 1, § 4, p. 52-53, 6ª ed., Paris, 1887. Non multo aliter Aug. Sabatier, *La doctrine de l'expiation et son évolution historique,* 1, 2, p. 10-11, Paris, 1903. William James, *L'expérience religieuse,* trad. fr., p. 385-6, Paris, 1906, ritus sacrificiorum aspernatur tanquam religionum obsoletarum et Christianismi nondum adulti proprios. H. Hubert et M. Mauss, *Essai sur la nature et la fonction du sacrifice,* Paris, 1899, statuunt adhiberi quandam victimae mediationem physicam ac proprie magicam. S. Reinach, *La théorie du sacrifice*, in *Cultes, Mythes et Religions,* t. 1, p. 96-104, Paris, 1905, secutus W. Robertson Smith, a communione victimae derivat omnes formas sacrificii. Ceterum omnis religionis initium infantili superstitioni imputat. A. Loisy, *Essai historique sur le sacrifice,* Paris, 1920, pariter a crudo evolutionismo repetit originem sacrificii et a magia originem religionis. A totemismo omnem humanam societatem profectam esse, et inde etiam ipsius sacrificii ritum didicisse statuerunt non pauci post W. Robertson Smith, *Religion of the Semites,* London, 1889; 2ª ed., 1894; nunc autem illa febris totemismi iam deferbuit.

Nonnulli theologi catholici nuper infeliciter tentaverunt defendere propriam Sacrificii notionem latuisse Ecclesiam per duo fere saecula, cum interim Eucharistia nihil aliud esset nisi convivium, e quo tandem sacrificium evolutum esset. Ita iam aliquo modo F. S. Renz, *Die Geschichte des Messopferbegriffs,* Freising, 1901; tum multo audacius, F. Wieland, *Mensa und Confessio,* München, 1906; *Der proirenäische Opferbegriff,* München, 1909; cuius opera in Indicem relata sunt 2 ian. 1911. Contra hunc scripserat P. F. Dorsch, S. I., *Der Opfercharakter der Eucharistie, einst und jetzt,* Innsbruck, 1909. Cf. Lebreton, *DA.,* t. 1, 1566. Sane totam rationem Sacrificii ad Deum dirigi prae oculis habendum est, nisi volumus ab omni religionis semita aberrare.

3. *De ratione Sacramenti.*

Sacramentum intellegimus, iuxta definitionem a *Catechismo Trid.* traditam, 2, 1, 9, : « rem sensibus subiectam, quae ex Dei institutione sanctitatis et iustitiae tum significandae tum efficiendae vim habet. » Cf. *Tract. de Baptismo.* — Inter rationem Sacrificii et rationem Sacramenti plurimum interest:

opus enim Sacrificii terminatur ad Deum, cui offert obsequium hominis; opus autem Sacramenti terminatur ad hominem, ad quem defert bona divina. Hinc intellegitur Sacrificium ascendere ad Deum, Sacramentum descendere a Deo. Utramque rationem distinxit Tridentina Synodus : egit enim de ratione Sacramenti ante s. 13 (11 oct. 1551), *DB.;* 874-893, et iterum s. 21 (16 iul. 1562), *DB.*, 930-937; de ratione autem Sacrificii egit s. 22 (17 sept. 1562), *DB.*, 816-833. Unde *Catechismus Trid.*, 2, 4, 65 : « Differunt autem plurimum inter se hae duae rationes : sacramentum enim consecratione perficitur, omnis vero sacrificii vis in eo est ut offeratur. » Rationem Sacramenti in Eucharistia communiter retinuerunt Reformatores saec. XVI, quamvis excluso opere operato. Secus recentiores, qui quodlibet institutionis vestigium e Cena exterminant. Jean Réville, *Les origines de l'Eucharistie,* p. 83 : « Il n'y a dans ce repas aucune trace de sacrifice, ni d'oblation, à plus forte raison pas de sacrement. » Paris, 1908.

Demonstratur thesis.

A. *Eucharistia instituta a Christo.*

I° Demonstratur *ex fonte paulino.* — α) Paulus (circa A. D. 55) profitetur se accepisse a Domino id quod tradit Corinthiis, i. e. mandatum ab ipso Domino Apostolis ut quod vidissent ab ipso fieri, facerent in suam commemorationem. 1 *Cor.*, 11, 23 : Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν...

Si agimus ut theologi, res nullam dubitationem patitur, sive admittitur traditio immediata a Domino (per revelationem), sive mediata (ex relatione testium). Sed respondendum est etiam apologetice iis qui fidem documentorum nostrorum impugnant.

Nihil proficient nisi reddant rationem verborum Apostoli; in quo frustra laborant. Alii statuunt Paulum scientem volentem innovasse : Loisy, Andersen... Alii statuunt referre traditionem hierosolymitanam : Jülicher, Réville, Goguel. Porro utrimque urgentur : si prius asserunt, arguunt Apostolum impudentis mendacii; si posterius, gratis assumunt traditionem hierosolymitanam intra tam paucos annos sine fundamento ortam, cuius rationem reddere nequeunt. Reli-

quum est ut nobiscum interpretentur verba de traditione vere orta a Domino, sive immediate, sive mediate.

Traditionem immediatam admittunt catholici longe plerique (S. Thom. Caietan. Est. Lap. Cornely, Berning, Jacquier, Prat, Lebreton...) et acatholici non pauci Osiander, de Wette, Olshausen, Godet, B. Weiss, Percy Gardner, Goetz...) Et merito appellant dicta Apostoli de revelationibus quas accepit a Domino, *Gal.*, 1, 11-12; 2 *Cor.*, 12, 1.

Traditione mediata contenti sunt acatholici plerique (Neander, Nösgen, Schmiedel, Heinrici, Haupt, Schulzen, Schaefer, Zahn, Feine..) nonnulli etiam catholici (Ad. Maier, W. Koch, Ladeuze, Van Crombrugghe, *De Soteriologiae Christianae primis fontibus,* Lovanii, 1905, p. 152, Ruch, *DTC.*, col. 1084 sqq., Batiffol[5], p. 106, Allo, *Rev. Bibl.*, 1921, p. 330-343...), qui et ipsi appellant dicta Apostoli, 1 *Cor.*, 15, 3: *Gal.*, 1, 9; *Phil.*, 4, 9; *Col.*, 2, 6: 1 *Thes.*, 2, 13; 2 *Thes.*, 15; 3, 6. Haec fuit iam exegesis Theodori Mopsuesteni, *PG.*, 66, 889, et confirmatur his argumentis : 1° Miracula non sunt fingenda sine necessitate, sed rationibus probanda. Porro traditio immediata a Christo non probatur necessaria; — 2° immo ostenditur parum credibilis; praesertim cum Paulus audierit multa ab Apostolis, non obstantibus revelationibus Domini, ut ipse fatetur, *Gal.*, 1, 18; 2, 2; — 3° Aliquando appellatur etiam proprietas dictionis : praepositio ἀπό, ut aiunt, signat originem longinquam et traditionem mediatam, cf. *Rom.*, 1, 7; 1 *Cor.*, 1, 3; *Gal.*, 1, 1. E contra, praepositio παρά signat originem proximam et traditionem immediatam, *Gal.*, 1, 12; 1 *Thes.*, 2, 13; 2 *Thes.*, 3, 6; *Marc.*, 8, 11.

Utraque pars habet suam probabilitatem. Sed prior, communior inter catholicos, solidis rationibus nititur; neque efficacia videntur argumenta alterius partis. Nam 1° Quamvis multa audierit Apostolus ab iis qui viderant Dominum, satis constare videtur ex eius dictis eum divinitus certiorem factum esse de veritate rerum quas audiverat; quapropter omnino admittenda est aliqua illustratio immediata a Domino: 2° Quae de peregrinatione hierosolymitana indefinite narrat, nihil conferunt ad praesentis dubii solutionem; 3° Quaestio dirimi nequit ex proprietate praepositionum ἀπό, παρά, ut fatetur ipse Batiffol[5], p. 106 (contra Batiffol[1], p. 67); cf. Iustinus,

1 *Ap.*, 23, 1-2 et 2 *Ap.*, 2, 13; Moulton, *Grammar of N T. Greek*, t. 1, p. 237, 246.

Ceterum, non tanti est. Scripsit enim Apostolus ad Corinthios de Eucharistia probe edoctus, ut apparet ex 1 *Cor.*, 10, 16; non sine aliqua traditione. Quod si admittatur traditio immediata a Domino, credendum erit Domino de sua institutione per Apostolum testificanti : si admittatur traditio mediata per Ecclesiam, credendum erit Apostolo de traditione perpetua Ecclesiae ab origine temporum apostolicorum testificanti.

β. Paulus (1 *Cor.*, 11, 24-25) et Lucas (22, 19) referunt mandatum esse a Domino ut id fieret in suam commemorationem : Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν; quod etiam Paulus distinctius confirmat (ibid., 26), addendo, ex verbis Domini, donec ipse veniat. Porro Lucam in scribendo evangelio non pendere ab epistulis paulinis est sententia inter criticos omnino recepta. (Vide Harnack, *Chronologie der A CL.*, t. 1, p. 249; *Apostelgeschichte*, p. 220; Cf. A. Sabatier, « L'auteur du Livre des Actes des Apôtres a-t-il connu les Épîtres de saint Paul? » *Bibl. de l'École des Hautes Études*, p. 220-222, Paris, 1889; Loisy, *Synoptiques*, t. 2, p. 508; Salmon, *Introduction to NT.*, p. 398 sqq. (1885); Van Crombrugghe, p. 144; Batiffol[3], p. 125). Reliquum est ut et Paulus et Lucas pendeant a traditione antiquiore, quae sit traditio communis Apostolorum. Ergo traditio communis Apostolorum testificatur institutioni Christi.

II° *Ex fonte petrino* argumentum non enervatur, immo roboratur.

Argumentum ex silentio inique urgeretur : quod enim omittunt *Mt.*, *Mc.*, non ideo negant. Recte Batiffol[1], p. 64 : « Nous ne pouvons vraiment pas ne pas souligner ce qu'a d'arbitraire le procédé par lequel on fait taire les témoins qui affirment, pour n'écouter que ceux qui ne disent rien. » Axioma iuris « Testis unus, testis nullus » non valet in historia.

Re vera autem non deest mentio institutionis Christi, contenta his verbis : Τοῦτό 'εστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης. Quibus verbis commemoratur institutio mosaïca et in eius locum substituitur institutio christiana, utraque permanens. Cf. *Ex.*, 24, 8 : Ἰδοὺ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς διέθετο Κύριος πρὸς ὑμᾶς. — Ib., 12, 14; *Ier.*, 31, 31; *Zach.*, 9, 11. — Hic audiri

possunt multi protestantes. Sanday, art. *Jesus-Christ, DBib.*, *Hastings*, t. 2, 638 a; Stevens, *Theology of the NT*², p. 124.

B. *Eucharistia verum NL Sacrificium.*

Probatur ex verbis institutionis.

I° *Ex consecratione panis secundum traditionem paulinam.*

Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν.

(*Lc.*, διδόμενον; 1 *Cor.*, var. lect. κλώμενον, θρυπτόμενον. — deest in traditione petrina).

Haec verba nihil significant nisi quatenus respicitur imminens mors Christi in cruce; per quam mortem fiet ipse propitiatio pro suis datus, fractus, contritus. Cf. perpetuam significationem verborum : δοῦναι ἑαυτόν : *Gal.*, 1, 4; *Tit.*, 2, 14; 1 *Tim.*, 2, 6; δοῦναι τὴν ψυχήν, *Mt.*, 20, 28; *Mc.*, 10, 45, cum *Is.*, 53, 12; praeterea, *Io.*, 3, 16; 6, 51; 10, 11. Praecipue attende *Io.*, 6, 51, quo certissima continetur promissio Sacrificii eucharistici, audientibus non intelligibilis, nobis autem manifesta : Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

Ὑπὲρ ὑμῶν, h. e. propter vos, in vestrum beneficium. Cf. *Rom.*, 5, 6.7.8; 8, 32; 14, 15; 1 *Cor.*, 1, 13: 15, 3; 2 *Cor.*, 1, 11; 5, 14.15.20.21; 7, 7.12; 8, 16; *Gal.*, 1, 4; 2, 20; 3, 13; *Phil.*, 1, 7; 4, 10; 1 *Tim.*, 2, 6; *Tit.*, 2, 14. Hinc facilis transitus ad significationem alicuius substitutionis ac mortis vicariae, quae diserte exprimitur 2 *Cor.*, 5, 14.15, quemadmodum ibid., 20, legatio vicaria Apostolorum pro Christo; 21, satisfactio vicaria Christi innocentis pro peccatoribus. Idipsum declaratur plenius ope praepositionis ἀντί, *Mt.*, 20, 28 et *Mc.*, 10, 45; cf. 1 *Tim.*, 2, 6 : ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων. Alibi legitur praepositio περί, qua proprie signatur occasio et obiectum, 1 *Thess.*, 5, 10.

Datur corpus Christi non sane hominibus, sed Deo propter homines, tanquam victima piacularis, cum Christus dominio vitae suae abdicat se propter homines.

Augustinus, *CD.*, 10, 20, *PL.*, 41, 298 : « Verus ille Mediator, in quantum formam servi accipiens mediator effectus est Dei et hominum homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo et unus Deus est, tamen in forma servi sacrificium maluit esse quam sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturae. Per hoc et sacerdos est, ipse offerens, ipse et oblatio.

Cuius rei sacramentum cotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium : quae cum ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificii multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca Sanctorum, cum hoc unum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res una diceretur, ut sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt. » Cf. ibid., 6, 283-4; *De Trin.*, 4, 14, 19, *PL.*, 42, 901.

S. Thomas, 3ª q. 48 a. 3; coll. q. 22 a. 2 et q. 73 a. 4.

Mortem piacularem Christi ab initio Ecclesiae habitam esse ut verum Sacrificium, vel ex eo manifestum est quod tum cetera sacrificia cessarunt. Cf. Harnack, *L'essence du Christianisme,* trad. fr. 1907, p. 192-3. In locum autem veterum sacrificiorum successit Eucharistiae celebratio, per quam mors piacularis Christi mystice instauratur.

II° *Ex consecratione calicis secundum utramque traditionem.*

Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ἐκχυννόμενον ὑπὲρ πολλῶν.

[*Trad. petr.* Ita *Mc.*, — *Mt.*, pro ὑπέρ, habet περί. Addit : εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.]

Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι.

[*Trad. paul.* Ita 1 *Cor.* — *Lc.* omittit ἐστιν. Legit : ἐν τῷ αἵματί μου. Addit : τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυννόμενον.]

Sensus nihil differt. In *Lc.*, Knabenbauer (solus?), p. 574-5, connectit ἐκχυννόμενον grammatice non cum ποτήριον, sed cum αἵματι, per quoddam anacolouthon; et exempla appellat *Ap.*, 1, 5; 2, 20. Sed exempla ex sermone Ioannis petita minus apte transferuntur ad sermonem Lucae, scriptoris longe politioris. Neque apparet necessitas ellipsis violentae, quam ne Zorell quidem admittit (s. v. ἐκχέω). Cf. Viteau, *Étude sur le grec du NT.*, p. 102; Moulton, *Grammar of NT. Greek*, p. 9. Plummer, 499 : « In sense, τὸ ἐκχ. agrees with αἵματι, but in grammar with ποτήριον : in Mt. and Mc., both in sense und grammar with αἷμα. » Trita metonymia.

Haec verba intellegi nequeunt nisi respiciatur effusio sanguinis Christi futura in cruce, per quam sancietur foedus novum, quemadmodum sanguine victimarum sancitum est foedus vetus, *Ex.*, 24, 8. Consensu quatuor testium exhibetur sanguis Christi ideo fundendus ut conficiatur instrumentum Novi Foederis; quod Foedus futurum sit in beneficium

multorum (*Mt. Mc.*) et singulariter discipulorum (*Lc.*), in remissionem peccatorum (*Mt.*). Secundum autem instituta Iudaeorum, hoc erat opus sacrificii propitiatorii.

Animadverte, ex traditione paulina, parallelismum utriusque consecrationis (ὡσαύτως), qua sistitur hinc corpus, illinc sanguis. Cf. Prat, *TP.*, t. 2[6], p. 320. De rationalistarum in hac re libidine, p. 321, n.

[Ps.] Caesarius, Gregorii Naz. frater, *Dial.*, 3, 169, *PG.*, 38, 1132. — Augustinus, *In Ps.*, 129, 4 « Quoniam apud te propitiatio est », *Enarr.*, 3, *PL.*, 37, 1697 : « Et quae est ista propitiatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus delevit omnia peccata nocentium. »

Quod traditio petrina fert « pro multis », paulina « pro vobis », explicatur ex efficacia sacrificii virtualiter infinita, actualiter in solos discipulos praesentes exserta. Cf. Corluy, *Spicilegium dogmaticum*, t. 2, p. 387 : Gandavi, 1884.

Duo autem in controversiam veniunt : 1. Utrum prius respiciatur Sacrificium Christi oblatum in Cruce an in Cena? — 2. quae sit propria vis verbi διαθήκη.

1. Utrum vi verborum prius respiciatur Christi sacrificium oblatum in Cruce an in Cena, non magnopere refert, dummodo extra controversiam maneat utrimque offerri unum et idem Sacrificium. Porro hoc manifestum est, offerri in Cena illud ipsum Sacrificium quod consummabitur in Cruce per sanguinis effusionem. Etenim unus et idem Christus in Cruce et in Cena Sacerdos et Victima; ita quidem ut in Cena magis appareat oblatio sacerdotalis, in Cruce effusio sanguinis victimae; ex utroque actu opus Christi integratur, qui in Cena initiavit Sacrificium Novi Foederis incruente, in Cruce consummavit cruente. Sacrificium autem ipsum est in indivisibili, quo sanguis Christi praesens offertur Deo Patri.

Hoc extra controversiam posito, potius dicendum videtur, vi verborum prius respici oblationem in Cena factam, quam signat participium praesens, ἐκχυννόμενον. Non quo participium praesens per se rem dirimat : cf. *Io.*, 1, 29 : Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ; *Mt.* 26, 25 : Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτόν, coll. 26, 23.24; *Lc.*, 22, 21 : *Io.*, 13, 11; 18, 2; 21, 20. Sed praesens coniunctio verborum, maxime apud *Lc.*, 22, 20 : Τοῦτο τὸ ποτήριον... τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυννόμενον, satis signat actum

praesentem. Ergo dum porrigitur calix, exprimitur oblatio hic et nunc Deo facta, mystice adumbrans effusionem postridie futuram. Haec antiqua interpretatio Cypriani, *Ep.* 63, 4, p. 703, 11-15: « Qui magis sacerdos Dei summi quam Dominus Noster Iesus Christus, sacrificium Deo Patri obtulit et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, i. e. panem et vinum, suum sc. corpus et sanguinem »; ib., 14, p. 713, 11-15: « Si Christus Iesus Dominus et Deus noster ipse est summus sacerdos Dei Patris et sacrificium Patri se ipsum obtulit et hoc fieri in sui commemorationem praecepit, utique ille sacerdos vice Christi fungitur qui id quod Christus fecit imitatur et sacrificium verum et plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri... » Id proposuit in Concilio Tridentino die 18 aug. 1562 Eustachius du Bellay, episcopus Parisiensis; *Acta*, ed. Goerres, t. 8, p. 765, 34-766, 4: « In Missa igitur verum est sacrificium a Christo institutum in Cena illis verbis, *Hoc facite...*, Christusque in illa Cena seipsum obtulit; ait enim : *Corpus quod traditur*, et : *Sanguis qui funditur* (iuxta graecam lectionem), eo sc. Cenae tempore, ipseque praecepit faciendum quod fecit, in suam commemorationem. Non enim esset in eius memoriam, nisi ipse obtulisset. Non sunt tamen duae oblationes, sed una cum illa crucis. Nam in Cenae oblatione coeperat pati, et fuit continuata cum illa crucis, fuitque expiatoria, quia est eadem cum illa crucis. Praeterea, non adimplevisset figuram Melchisedech, quae non in cruce sed in Cena adimpleta fuit, cum illa crucis longe diversa fuerit a figura Melchisedech. Et ita habemus ex traditione Ecclesiae, et idem tradit Rupertus Tuitiensis et doctores fere omnes... » Similia iam monuerat 12 aug. Iacobus Suretus ep. Milopotamensis (in insula Creta), ibid.. p. 760, 44-761, 6. Et ita interpretati sunt Maldonatus, *in Mt.*, 26, 26; Corluy, *Spicilegium*, t. 2, p. 386; Berning, *Einsetzung*, p. 107; Billot, *De sacramentis*, t. 1[4], p. 597; de La Taille, *MF.*, *El.*, 3, p. 37 A, alii multi.

Ceterum traditio christiana adeo intellexit unitatem Sacrificii in Cena et in Cruce exhibiti, ut in ipsa interpretatione litterae graecae transitus saepe factus sit ab uno momento ad alterum; nam ubi littera graeca habet participium praesens, versiones antiquae et Patres saepe posuerunt futurum. Huius diversitatis exemplum exhibet iam saec. III° palimpsestus Veronensis

ed. Hauler, Lipsiae, 1900, quo representatur liturgia romana antiquissima: « quod pro vobis confringetur... qui pro vobis effunditur ». Immo tempus futurum habent, ut omnes norunt, Vulgata latina (excepto tamen *Lc.*, 22, 19) et Missa romana. Id quidem salva unitate Sacrificii, quae in unitate Sacerdotis, Victimae, oblationis consistit. Ac non paucis placet illa versio futuro tempori accommodata, ita ut etiam in littera graeca censeant prius respici oblationem in Cruce factam. Id tuentur auctoritate Patrum summorum, etiam graecorum. Ioannes Chrysostomus, *In Mt.*, 26, 26-28, *H.*, 82 (83), 1, *PG.*, 58, 738, ita interpretatur 1 *Cor.*, 11, 24, ut manifestum sit eum ipsam mortem crucis primo ante oculos habere. Cf. Lebreton, *DA.*, t. 1, 1564, qui hanc interpretationem ducit probabiliorem.

Ad argumenta ex documentis institutionis petita, alia addi possunt magis e longinquo petita, ut e verbis quibusdam ritualibus in *Heb.*, 9, 22 : αἱματεκχυσία, 12, 24 : αἷμα ῥαντισμοῦ. — Quod autem in ipsis documentis institutionis verba τοῦτο ποιεῖτε visa sunt habere distinctam significationem sacrificii, hoc omittimus ut inefficax. (Contra Gore, p. 315-318; Andersen, p. 13-19). Sane haec vis est verbi ποιεῖν quibusdam locis ut *Ex.*, 29, 38 (LXX); nonnulli addunt Iustinum, *Dial.*, 41, *PG.*, 6, 564 B. Sed haec in NT. transferri non possunt, deficientibus claris argumentis.

Ad rem, cf. S. Th., 2ª 2ªᵉ q. 85 a. 3; 3ª q. 22 a. 2; 73 a. 4 ad 3ᵐ; q. 76 a. 2 ad 1ᵐ; q. 83 a. 1. — M. de La Taille, *MF.*, 3, p. 37 A; 9, p. 101 sqq.; 36, p. 475 A.

E Patribus Tridentinis unus et alter negavit Christum in Cena vere obtulisse: ita Alb. Duimius de Gliricis, ep. Veglensis, 18 aug. 1562, *Acta*, 8, p. 766, 25; aut saltem obtulisse propitiatorie: ita Aegidius Foschararius, ep. Mutinensis 19 aug., p. 767, 34. Sed id cum stupore totius Concilii.

2. Διαθήκη legitur in quatuor narrationibus institutionis et respondet significationi eiusdem verbi communi apud LXX, i. e. pacti alicuius seu foederis. Id statim suggerit recordatio veteris foederis, *Ex.*, 24, 8, cui novum opponitur. Sic apud LXX διαθήκη saepe ponitur pro hebr. ברית; vid. *Gen.*, 21, 27-32; *Ier.*, 31, 31-33. Ita saepe etiam in NT., ut *Lc.*, 1, 72; *Act.*, 3, 25; 7, 8 (cf. *Gen.*, 12, 3); *Rom.*, 9, 4; 11, 27 (cf. *Ier.*, 31, 33; *Is.*, 27,9); 2 *Cor.*, 3,6.14; *Gal.*, 3,17; 4,24.26; *Eph.*, 2,12:

Ap., 11,19. Verumtamen dubium movere possunt exempla Ep. ad Hebraeos, ubi contextus iubet intellegi testamentum mortis causa factum : certo *Hb.*, 9, 15-20; probabiliter 7, 22; 8, 6-10; 10, 16; 12, 24; 13, 20. Adde *Gal.*, 3, 15. Sane nihil vetat intellegi institutionem Eucharistiae testamentum mortis causa factum a Domino; et suspicio oritur eandem esse acceptionem verbi etiam in documentis institutionis. — Omnibus tamen perpensis, videtur retinenda esse in documentis institutionis illa acceptio verbi διαθήκη, quae fundatur in usu LXX et parallelismo utriusque Testamenti commendatur. Altera acceptio, conformis proprietati sermonis attici, erat tum communis et sola apparet apud Philonem et Josephum; non ergo mirum illam etiam in *Heb.* reperiri; sed non ideo transferenda est in documenta institutionis. Ceterum non ita discrepant duae acceptiones ut non possint coniungi, ut passim fit apud Patres. Ioannes Chrysostomus, *In Mt., H.*, 82 (83), 1, *PG.*, 58, 738, ab usu LXX profectus, ad usum *Hb.* declinat; cf. etiam Ephraem Syrum, *In Sanctam Hebd. Sermones*, ap. de La Taille, *MF.*, 4, p. 57-58. B — Ad rem, E. Riggenbach, *Der Begriff der* Διαθήκη *in dem Hebräerbrief* (*Theologische Studien T. Zahn dargebracht*, p. 289-316, Leipzig, 1908); L. G. da Fonseca, S. I., Διαθήκη — *Foedus an testamentum?* *Biblica*, 1927.

III° *Ex mandato Domini iuxta traditionem paulinam*, idem confirmatur.

1 *Cor.*, 11, 24.25; *Lc.*, 22, 19 b : Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

Iubentur Apostoli id ipsum facere in memoriam Christi quod ipse modo fecit : Christus autem, ex dictis, obtulit Sacrificium corporis et sanguinis sui Deo, intuitu mortis sibi imminentis. Ergo Apostoli iubentur offerre idem illud Sacrificium, intuitu quidem mortis iam peractae. Quod confirmatur, addita causa : erit enim illis convivium sacrum memoriale mortis Domini, donec ipse in fine temporum veniat, 1 *Cor.*, 11, 26. Unde redemptio, semel facta, per oblationem perpetuam Sacrificii in fidelibus operabitur. Καταγγέλλετε potest grammatice accipi aut ut indicativus aut ut imperativus. Indicativo favet particula γάρ, et ita accepit versio vulgata. Imperativum admisit Lutherus. Cum eo J. Réville, p. 77. Immo Schmiedel, *Handcommentar*, t. 2, p. 131, vult disertam annuntiationem de morte Domini adventante praecipi.

Thomassinus, *De Incarnatione, L.* 10 c. 12 (*Dogmata theol.*, ed. Venetiis 1730, t. 1, p. 644 B) : « Haec una illum impulit causa ad carnem induendam, ut acciperet a nobis quod offerret pro nobis ; accepit ergo carnem nostram ut victimam nostram ; servat ergo etiam ut victimam, et quam in aeternum habet, in aeternum offert ; quia non habet nisi ut offerat. Ea una oblatione opus est, ut omnibus suffectura ; sed eam aeternari oportet, quia nec tunc nisi una erit, et perpetua Dei laus hominumque salus erit. Ideo immortalitas addita victimae semel occisae, ut immortaliter iam et incruente offeratur. »

Confirmatur haec pars multipliciter.

1° Ex vinculo manifesto intercedente inter Cenam Domini et Pascha Iudaeorum ; cuius veritati Patres omnes testificantur, quamvis non omnes eodem modo. Extra controversiam quidem est Pascha Iudaeorum habuisse rationem sacrificii ; sed quomodo se habeat passio Domini ad ritum paschalem, varie exponitur ; neque ita facile componitur narratio Ioannis cum narratione Synopticorum. Synoptici concorditer docent missos discipulos ad parandum Pascha,

Mt., 26, 17-19 = *Mc.*, 14, 12-16 = *Lc.*, 22, 7-13 ;

tum consedisse Dominum et cum illis comedisse id quod illi paraverant :

Mt., 26, 20 = *Mc.*, 14, 17 = *Lc.*, 22, 14.

Immo ex traditione paulina distinctius apparet Dominum in ipsa Cena sermonem habuisse de illo Pascha quod tum maxime comederent, *Lc.*, 22, 15-18, et loco veteris Paschae (*Ex.*, 12, 14-27) institutum esse ritum NT[1], quem christiani perpetuo celebrarent, 1 *Cor.*, 11, 24-26. Ac de morte quidem Christi diserte dixit Paulus, 1 *Cor.*, 5, 7 : τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Unde verisimile fit cenam paschalem habitam esse legitimo tempore, postridie occisum Christum. Id primum occurrit legenti synopticos.

Aliunde Ioannes docet diem posterum fuisse parasceven Paschae, et multos fuisse ex Iudaeis qui tum nondum comedissent Pascha. *Io.*, 13, 1.29 ; 18, 28.39 ; 19, 14.31.42 ; Porro ex Lege (*Ex.*, 12, 6.18), oportebat Pascha comedi die 14 nisan. Unde verisimile fit Cenam Domini habitam esse pridie Paschae Iudaeorum. His positis, tempora bifariam ordinantur.

	Cena	*Mors Domini*
Ex littera Synopticorum . .	14 nisan	15 nisan
Ex littera Ioannis.	13 —	14 —

Contradictionem veram inter Synopticos et Ioannem nemo Catholicus admittit. Sed apparentem agnosci necesse est, et in ea solvenda exegetae varie laborant. Patres plerique, litteram Synopticorum secuti, quaesierunt aliquam probabilem viam explicandi Ioannis; recentiores communius litterae Ioannis inhaerent et ad eam reducere synopticos conantur. — Cf. Lagrange, *L'Évangile selon S. Marc*, p. 339, Paris, 1911; *L'Évangile selon S. Luc*, p. 540, Paris, 1921; *L'Évangile selon S. Jean*, p. 469, Paris, 1927. Huby, *L'Évangile selon S. Marc*[7], p. 366, Paris, 1927; Alb. Valensin et Huby, *L'Évangile selon S. Luc*[2], p. 378, Paris, 1927.

Ad solvendum hunc nodum, varia systemata adhibita sunt; unum indicabimus. Constat morem fuisse Iudaeis ut dies computarent a vespere ad vesperum; ergo potuit pascha comedi legitimo vespere pridie magnae celebrationis, sub vesperum, ut suadet narratio synopticorum. Aliunde, constat rationibus astronomicis diem 14 nisan incidisse in feriam VI anno VC. 783, erae nostrae 30, neque ullo alio anno intra annos 28-34, qui soli in considerationem veniunt. Unde colligitur Dominum mortem obiisse fer. VI 14 nisan (7 april.) anni 30. Porro sic omnia possunt componi : pridie mortis, 13 nisan, Dominus cum discipulis comedit legitimum pascha iudaicum, iam incohato die 14, secundum computationem Iudaeorum; eodem die 14 post meridiem crucifixus est. Cur e Iudaeis nonnulli tunc nondum comedissent pascha, varie explicatur, neque vacat hic disputare. Sic autem satisfit assertis Pauli Apostoli de Christo victima paschali NL., siquidem intra ipsum diem celebrationis Paschae crucifixus est. Cf. 1 *Cor.*, 5, 7; *Eph.*, 5, 2; *Rom.*, 3, 25; 5, 19; 8, 3; *Eph.*, 1, 7; 2, 13; *Col.*, 1, 20. Hinc in eo adimpleta est figura Agni paschalis, ab Isaia propheta coniuncta cum eius passione, 53, 7.8 (cf. *Lc.*, 18, 21..., 22, 37; *Act.*, 8, 32), et in NT saepius repetita, *Io.*, 1, 29.36; 19, 36; 1 *Pt.*, 1, 19; in *Ap.*, 30 locis : 5, 6.8.12.13; 6, 1.16; 7, 9.10.14.17; 12, 11; 13, 8.(11); 14, 1.4.10; 15, 3; 17, 14; 19, 7.9; 21, 9.14.22.23.27; 22, 1.3. (14).

Passionem Christi cum figura Agni paschalis coniungunt

Patres omnes, quamvis diverse. Pauci, omissa celebratione iudaica, statuunt Christum ipsum fuisse Agnum paschalem illius anni, in quo simul clauderetur oeconomia mosaica et aperiretur nova. Clemens Alex., in *Chronico Paschali* (opere CPtano, scripto ann. 610/638), *PG.*, 9, 757 AB, Stählin, t. 3, p. 216-217; Hippolytus, in eodem *Chron. Pasch.*, *PG.*, 10, 869 A, Achelis, p. 270 :... Εἰκότως τὸ μὲν δεῖπνον ἐδείπνησε πρὸ τοῦ Πάσχα, τὸ δὲ Πάσχα οὐκ ἔφαγεν, ἀλλ' ἔπαθεν. Minus diserte Tertullianus, *Adv. Iud.*, 8; cf. nostram *Théologie de T.*, p. 307. Sed de adimpletione figurae nemo dissentit. Vide, inter multos, Eusebium Caesar., *Dem. evang.*, 1, 10, *PG.*, 22, 88.89; *De solemnit. pasch.*, 12, *PG.*, 24, 706; Gregorium Naz., *Or.*, 45, 23, *PG.*, 36, 656; Ioannem Chrys., *In Mt., H.*, 84, *PG.*, 58, 754; Leonem M., *Serm.*, 58, 1-3, *PL.*, 54, 332-3; *Serm.*, 62, 344; Fulgentium Rusp., *Ep.*, 14, 40-43, *PL.*, 65, 428-431; Sophronium Hier., *Anacreont.*, 8, *PG.*, 87, 3, 3774; Euthymium Zigab., *In Mt.*, 26, 26, *PG.*, 129, 664-5; Ps. Eligium Noviomagensem, *H.*, 15, *PL.*, 87, 649; Paschasium Radbertum, *Ep. de corp. et sang. Domini, ad Frudegardum, PL.*, 120, 1359; Rupertum, *De gloria et honore Filii hominis. Sup. Mt., L.* 10, *PL.*, 168, 1545. 1541-2. Hinc Ecclesia, in hymno vesperarum paschalium, « Ad regias Agni dapes », canit :

« Iam Pascha nostrum Christus est,
Paschalis idem Victima,
Et pura puris mentibus
Sinceritatis azyma. »

Christum autem in ultima Cena comedisse agnum paschalem ante institutionem Eucharistiae, fert traditio longe communior, cui suffragatur S. Thomas, in *Officio Corporis Christi* : « Observata Lege plene Cibis in legalibus ». — « Post agnum typicum, expletis epulis. » Immo *Conc. Tridentinum*, s. 22, 1, *DB.*, 938 : « Celebrato vetere Pascha... novum instituit Pascha » — Cf. de La Taille, *MF., Elucid.*, 4.

De tempore passionis Christi, chronologica ap. Io. Belser, *Die Geschichte des Leidens und Sterbens, der Aufstehung und Himmelfahrt des Herrn..*, Freib. i. B., 1903; Io. von Bebber, *Zur neuesten Datierung des Karfreitages, Biblische ZS.*, 1904, t. 2, p. 67-77. — Hontheim, in *Der Katholik*, 1906.

Paschalem fuisse ultimam Cenam negavit nuper G. H. Box,

The Jewish antecedents of the Eucharist., *JTS.*, 3, 11, apr. 1902, p. 357-369, statuitque fuisse tantummodo quoddam Kiddûsch, i. e. hebdomadariam sanctificationem, iuxta *Ex.*, 20, 8, collatis scriptis rabbinicis. Hunc abunde confutavit E. Mangenot, *Les soi-disant antécédents juifs de l'Eucharistie*, *RCF.*, t. 57, p. 385-412, 15 fev. 1909. — De indole paschali ultimae Cenae, cf. Van Crombrugghe, p. 163-192.

Paschalem Cenam negavit etiam Hans Lietzmann, *Messe und Herrenmahl*, Bonn, 1926, p. 211 sqq., argumento ex silentio evangeliorum abusus. De quo libro cf. referentem J. Lebreton, *RSR.*, 1927, p. 329-333.

2° Confirmatur ex Apostolo Paulo, opponente calici eucharistico calicem daemoniorum ac mensae Domini mensam daemoniorum, et vetante participes fieri mensae Domini illos qui participes fuissent mensae daemoniorum, 1 *Cor.*, 10, 14-22. Cuius interdictionis nulla alia causa est nisi sacra impia daemoniis oblata. Ergo parallelismus ipse clare indicat in mensa eucharistica offerri sacrum Domino. Unde hic locus merito agnoscitur ut conscientiae christianae testimonium de Eucharistiae Sacrificio. Cf. Ruch, *DTC.*, 1044-1051; Lebreton, *DA.*, 1565-7; de La Taille, *MF.*, 17, p. 196 B-197 A.

Ceterum attende verba. 1 *Cor.*, 10, 18 : Οὐχ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν; Ubi θυσία omnino est nomen victimae immolatae. Apud LXX, legitur pro heb. זבח 140 locis, pro מנחה 133 locis (Swete, *JTS.* 3, p. 164, 1902). Θυσιαστήριον in NT legitur de ara Abraham, *Iac.*, 2, 21; de ara levitica, *Mt.*, 5, 23. 24; 23, 18-20. 35; *Lc.*, 1, 11; 11, 51; *Rom.*, 11, 3; 1 *Cor.*, 9, 13; 10, 18; *Hb.*, 7, 13; de ara christiana (crucis; num etiam eucharistica, vide infra), *Hb.*, 13, 10: de ara caeli, *Ap.*, 6, 9; 8, 3.5; 9, 13: 11, 1; 14, 18; 16, 7. Ergo ipsa proprietas dictionis commendat intellectum Sacrificii eucharistici. Nec dissonat usus vocabuli apud Patres Apostolicos : θυσιαστήριον legitur de ara Abraham, *Barnab.*, 7, 2; de ara levitica, 1 *Clem.*, 32, 2: 41, 2; de ara christiana, ap. Ignatium, *Eph.*, 5, 2; *Magn.*, 7, 2; *Tral.*, 7, 2; *Rom.*, 2, 2; *Philad.*, 4, 1; Polycarpum, *Phil.*, 4, 3; Hermam, *Mand.*, 10, 2, 2.3; *Sim.*, 8, 2, 5 (altare eucharisticum apparet distincte *Philad.*, 4, 1, fortasse etiam *Eph.*, 5, 2: magis ad Ecclesiam spectant *Magn.*, 7, 2; *Tral.*, 7, 2; ad altare metaphoricum alii loci).

Alterum argumentum duci potest ex *Hb.*, 13, 8-16, maxime ex v. 10 : Ἔχομεν θυσιαστήριον ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες. Ad haec intellegenda, necesse est meminisse fuisse in templo Hierosolymitano duo genera hostiarum. Unum quarum pars dabatur sacerdotibus : eiusmodi erant hostiae pacificae. Alterum quarum partem attingere nefas erat sacerdotibus : eiusmodi erant illae hostiae pro peccato quarum sanguis inferebatur in Sancta, die expiationis : harum corpora cremabantur extra urbem Hierosolymam. Porro haec in figuris contingebant; Christus autem adimplevit posteriorem figuram, cum extra urbem passus est in loco cui nomen Golgotha. Invitantur igitur Christi fideles ut recogitent cuius Victimae offerentes sint, et eam quaerant illic ubi inveniri potest, i. e. extra urbem Hierosolymam, extra Synagogam quae nunc tabernaculo obsoleto et umbratili deservit, sed intra Ecclesiam, quae sola altari Novi Foederis deservit et particeps fit bonorum asseclis Synagogae denegatorum : quae bona ut ipsi consequantur, oportet eos renuntiare Synagogae et amplecti opprobrium Christi intra Ecclesiam. Altare autem intellegitur vel crux Christi vel ipse Christus, altare sui Sacrificii. Participatio quidem Victimae maxime in communione eucharistica habetur : quapropter locus recte intellegitur etiam de communione eucharistica, quamvis diserta mentio deficiat. Alii autem ita urgent significationem eucharisticam, ut excludant crucem. Ita de La Taille, *MF.*, 17, p. 197, cum Dorsch, *Der Opfercharakter der Eucharistie*, p. 46. Sed hoc est fructum crucis ab ipsa cruce dividere; nec apparet causa dividendi, cum toto contextu designetur crux, maxime v. 12. 13. — Cf. S. Thomam in h. l., cui magis assentimur.

3° Confirmatur traditione christiana, conferente ritum eucharisticum cum sacrificiis antiquis, praecipue cum sacrificio Melchisedech, et agnoscente in eo Sacrificium mundum praedictum a Malachia, et appellante illum iis nominibus quae propria sunt sacrificii.

Canon Missae romanus : « Supra quae propitio ac sereno vultu respicere digneris et accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, et sacrificium patriarchae nostri Abrahae, et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. »

De sacrificio Melchisedech, *Gen.*, 14, 18-20, cum *Ps.*, 109 (110), 4; *Hb.*, 1, 13; 2, 17; 4, 14. 15; 5, 5-11; 6, 20; 7, 1-28; ac prae oculis habe *Mt.*, 22, 41-46. — Ex Patribus, audiri possunt Clemens Alex., *Strom.*, 4, 25, 161, 3, *PG.*, 8, 1369 B; Cyprianus, *Ep.*, 63, 4, p. 703; Eusebius, *Dem. ev.*, 5, 3, *PG.*, 22, 365 D-368 B; Ambrosius, *De Abraham*, 1, 3, 16, *PL.*, 14, 427; *De Myst.*, 8, 45.46, *PL.*, 16, 404 AB; Ps. Ambrosius, *De Sacram.*, 4, 6, 27; 5, 1, 1, *PL.*, 16, 445. 446; Hieronymus, *Ep.*, 73, 3, *Ad Evang.*, *PL.*, 22, 678; *Qq. in Gen.*, *PL.*, 23, 961 B; *In Mt.*, *L.*, 4, *PL.*, 26, 167 A: *Super Ps.*, 109, *Anecd. Mareds.*, t. 3, 2, p. 201; Augustinus, *CD.*, 16, 22; 17, 5, 5, *PL.*, 41, 500.536; 17, 17.20, 2, *ib.*, 551.555.556; *In Ps.*, 33, 5. 6, *PL.*, 36, 302. 303; *In Ps.*, 109, 17, *PL.*, 37, 1440; *De Doctr. christ.*, 21. *PL.*, 34, 111; *Contra adversarium Legis et Prophetarum*, 1, 20, 39, *PL.*, 42, 626. 627; Chrysostomus, *In Gen.*, *H.*, 35, 5; 36, 3, *PG.*, 53, 328. 356-7; *In Hb.*, *H.*, 13, 1-3, *PG.*, 62, 103-107; *Adv. Iud.*, *L.*, 7, *PG.*, 48, 922-5; Ephraem Syrus, *Hymni azymorum*, 2, ed. Lamy, t. 1, 576-8; Theodoretus, *In Ps.*, 109, 4, *PG.*, 80, 1772-3; *In Hb.*, 7, 27 et 8, 1-4, *PG.*, 82, 733-6; Leo M., *Serm.*, 5, 3, *PL.*, 54, 154; Maximus Taurinensis, *PL.*, 57, 689 D-690 B; Arnobius Iunior, *In Ps.*, 109, *PL.*, 53, 496 B; Ioannes Damasc., *FO.*, 1. 13, *PG.*, 94, 1149; Paschasius Radbertus, *De corp. et sang. Domini*, 8, 6; 9, 6; 10, 2, *PL.*, 120, 1291 B; 1297-8; 1306 C. — S. Thomas, *In Hb.*, 5, *Lect.* 1. Accedit auctoritas *Concilii Tridentini*, s. 22 c. 1, *DB.*, 938; *Catechismus Trid.*, 2, 4, 69, p. 204. — Conferri potest Corluy, *Spicilegium dogm.*, t. 2, p. 408-437; de La Taille, *MF.*, 5.

Quoniam Christus in Ep. ad Hebraeos dicitur sacerdos secundum ordinem et similitudinem Melchisedech, recte *MF.*, 5, p. 68 A: « Unde difficultas exegetica vix solubilis, nisi admittas unitatem numericam sacrificii dominici, in Cena liturgice oblati, hincque decurrentis per totam passionem ad mortem usque. » — Hinc habes quod respondeas Socinianis, initium sacrificii atque adeo sacerdotii Christi repetentibus ab eius in caelum ingressu, quasi sacerdos secundum ordinem Melchisedech diceretur ex quadam analogia sacerdotii levitici; cum contra leviticum sacerdotium dicatur ex quadam analogia sacerdotii melchisedechiani, quod est verum sacerdotium. Habes etiam quod respondeas episcopo anglicano C. Gore,

reprehendenti catholicos et protestantes simul, quod genuinam notionem sacerdotii secundum Melchisedech utrique corruperint : catholici, docendo Christum semper fuisse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, et etiamnunc exercere illud sacerdotium per presbyteros ministros Eucharistiae; protestantes, reponendo in cruce praecipuum momentum sacrificii Christi. Ipse quidem statuit Christum in cruce demum evasisse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, et illius sacerdotii praecipuum momentum reponit non in cruce, sed in caelo, ubi Christus semper interpellat pro nobis. *The body of Christ*[3], p. 255-9, London, 1902. In quo animadverte : 1. Aliud est sacerdotium, aliud exercitium sacerdotii. Christus in Cena coepit ostendere se sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, cum panem et vinum consecravit; sed sacerdos constitutus erat in ipsa Incarnatione, per unctionem divinitatis; — 2. Praecipuum sacrificii momentum consistit in morte victimae; Christi autem oblatio in cruce peracta est, ad quam accedit interpellatio caelestis ut quaedam consummatio; ex cruce derivatur omnis efficacia Sacrificii oblati per anticipationem a Christo in Cena et per quandam repraesentationem a sacerdotibus NL, ministris Eucharistiae. Christus autem sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech (non secundum ordinem Aaron, nam unum ab altero excluditur, *Hb.*, 8, 4), una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos (*Hb.*, 10, 4), cuius oblationis perpetuo repraesentandae ministros homines constituit. — Cf. Prat, *TP.*, t. 1[7], p. 451.

In Conc. Tridentino, mense iulio 1562, disputatum est num Christus obtulisset sacrificium secundum ordinem Melchisedech. De quo re vera nullum potest esse dubium : translato enim sacerdotio (*Hb.*, 7, 12), necesse fuit ipsum sacrificium transferri. Quod autem obtulerit secundum ordinem Melchisedech, ex ritu Cenae manifestum fit. — Vide sententias theologorum in *Actis*, p. 724, 6. 7; 725, 2.6; 729, 32-730, 1; 730, 19-22.

Accedit, ex VT., insigne *vaticinium Malachiae*.

Malachias, prophetarum novissimus, temporibus Nehemiae (ante 445) praenuntiavit oblationem mundam quae in omni loco sacrificaretur et offerretur nomini Dei. *Mal.*, 1, 10.11.

Praemittitur repudiatio veterum sacrificiorum, frequens apud prophetas: *Ps.*, 49, 8-14; *Is.*, 1, 13-15; *Am.*, 5, 21; *Prov.*, 15, 8. Cf. Eusebius, *Dem. ev.*, 1, 10, *PG.*, 22, 84-93. Oblationem novam, externam, mundam, perpetua Ecclesiae traditio de SS^a^ Eucharistia interpretata est. *Did.*, 14, 1-3; Iustinus, *Dial.*, 28, 5; 41, 2.3; 116, 3; 117, 1-4, *PG.*, 6, 536 C; 564 C; 745; Irenaeus, *H.*, 4, 17, 5. 6, *PG.*, 7, 1023. 4; Tertullianus, 3 *Adv. Marc.*, 22; 4 *Adv. M.*, 1; *Adv. Iud.*, 5. 6; Hippolytus, *In Dan.*, 4, 35, ed. Bonwetsch, p. 280, 2; Cyprianus, *Testim.*, 1, 16, p. 50, 9-11; Eusebius, *Dem. ev.*, 1, 10, *PG.*, 22, 92 C; Hieronymus, *In Mal.*, c. 1, *PL.*, 25, 1551. 2; Augustinus, *Adv. Iud.*, 9, 12. 13, *PL.*, 42, 61. 62; Cyrillus Al., *PG.*, 72, 297. — Accedit auctoritas *Tridentini*, s. 22 c. 1, *DB.*, 939. *Catech. Trid.*, 2, 4, 69, p. 204. — Conferri potest Corluy, *Sp. dogm.*, t. 2, p. 398-408; Touzard, *DA.*, t. 2, p. 1629. 1630.

Merito excluditur interpretatio huius oraculi iudaica de solo cultu orationum interno (*Targ. Jonathan*), aut de cultu a proselytis in dispersione praestando (*Bammidbar rabba*, c. 13. — cf. F. Weber, *Jüdische Theologie*[2], p. 68, Leipzig, 1897); — quod placuisse Clementi Alex. et Origeni mirum est. (? *Strom.*, 5, 14, 136, *PG.*, 9, 200 B; *De Or.*, 31, 4, *PG.*, 11, 552 D). Nam ex contextu manifestum est agi de cultu externo; nec poterant proselyti offerre legitime nisi in templo hierosolymitano. Ceterum ipa vox מנחה, secundum acceptionem liturgicam, significat sacrificium, maxime quidem incruentum; cui acceptioni non satisfacit sola oratio Iudaeorum interna. Non minus excluditur interpretatio Calvini de cultu orationum interno quem conversae ad Christum Gentes passim offerent. *Inst. rel. chr.*, 4, 18, 4. 16. Ed. Genev., 1888, p. 657 B. 662 A B. Sane omittit Calvinus novitatem oblationis unius et mundae, quippe cuius rationem reddere nequeat. Laudat quidem Petrus, 1 *Pet.*, 2, 5, πνευματικὰς θυσίας, sed alio spectat oraculum Malachiae. A fortiori excluditur interpretatio rationalistarum negantium agi de revelatione messiana et interpretantium de cultu passim in Gentibus praestito sive Iahve, sive Ahura Mazda, sive Ilu; — nam in hoc non consentiunt. Nomen quidem Iahve ignorabatur a plerisque gentibus; sacra autem diis Gentium oblata abominabantur prophetae, solum Messiam toto mentis affectu praedicabant.

— Merito igitur traditio christiana in insigni vaticinio Malachiae agnovit incruentum Novae Legis Sacrificium.

Alia dicta Scripturae passim ad SS. Eucharistiae Sacrificium referunt Patres, ut illud, *Dan.*, 3, 40, in offertorio Missae recitatum : « Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, Domine Deus... » — *Dan.*, 12, 11 : « Cum ablatum fuerit iuge sacrificium », ad tempora Antichristi referunt, cum tolletur Sacrificium eucharisticum.

Ceterum Sacrificio eucharistico tota traditio christiana inde a Patribus Apostolicis testificatur. In sessione Tridentina 22 (ann. 1562), perpetuo recurrit mentio vaticinii Malachiae. Multi autem Patres argumentantur etiam a priori, ita ut dicant Legi Novae, utpote perfectiori, non posse deesse suum sacrificium; nullum autem esse praeter eucharisticum.

Uno actu attingitur finis Sacrificii multiplex pro maiestate Dei et hominis indigentia = adoratio, gratiarum actio, propitiatio, impetratio.

C. *Eucharistia verum NL Sacramentum.*

Ad veram Sacramenti NL rationem, requiritur, praeter institutionem Christi, significatio efficax gratiae (cf. *Prolegomena ad thes. I de Baptismo*). Atqui institutio Christi habetur, ex dictis sub A. Significatio efficax gratiae demonstratur :

I° *Ex verbis institutionis.* — Datur discipulis corpus et sanguis Domini per modum cibi et potus, et ipsi iubentur comedere et bibere, non tunc tantum, sed etiam post, ad commemorandam mortem Domini. Quae aperte eo spectant ut singularis quaedam coniunctio cum Christo et beneficium mortis redemptricis per illum ritum quaeratur. Quod est opus Sacramenti.

Argumentum non ducimus ex ipsa voce μυστήριον, quamquam huc merito accommodatur 1 *Cor.*, 4, 1; sed ex ipso opere quod per verba institutionis designatur. Excellentissimum gratiae signum Eucharistia, qua repraesentatur et gratiae causa, h. e. passio Christi, et gratiae forma, h. e. ipsa gratia sanctificans, et gratiae finis, h. e. salus aeterna. De La Taille, *MF.*, 36, p. 475 A.

In mandato 1 *Cor.*, 11, 26, referri ipsa verba Domini non improbabile est, et id suadet auctoritas veterum liturgiarum.

Exemplo sit Ps. Ambrosius, *De Sacramentis*, 4, 6, 26, *PL.*, 16, 445 A : « Ut scias autem hoc esse sacramentum, huius figura ante praecessit. Deinde quantum sit sacramentum, cognosce. Vide quid dicat : Quotiescumque hoc feceritis, toties commemorationem mei facietis, donec iterum adveniam. » Exempla alia multa liturgiarum cum orientalium tum occidentalium vide, *MF.*, 17, p. 201-2.

Ceterum, ratio signi attenditur in separatione specierum, cum redigitur Dominus ad condicionem cibi et potus, cf. S. Th., 3ª q. 76 a. 2 ad 1ᵐ. Attenditur etiam in ratione convivii sacri, quod operatur concorporationem fidelium cum Christo. Prius pertinet ad genus sacrificii, posterius ad genus sacramenti. Dum occiditur Christus, cibus paratur; dum comeditur, fideles ei concorporantur. Concorporari autem Christo est suscipere augmentum gratiae sanctificantis.

Neque Sacramentum tantum Eucharistia, sed etiam, ut docet S. Thomas, 3ª q. 65 a. 3 : « ... potissimum inter alia sacramenta. Quod quidem tripliciter apparet : 1° quidem ex eo quod in eo continetur; nam in sacramento Eucharistiae continetur ipse Christus substantialiter, in aliis autem sacramentis continetur quaedam virtus instrumentalis participata a Christo..., semper autem quod est per essentiam, potius est eo quod est per participationem. — 2° hoc apparet ex ordine sacramentorum ad invicem : nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum sicut ad finem. Manifestum est enim quod sacramentum Ordinis ordinatur ad Eucharistiae consecrationem, sacramentum vero Baptismi ordinatur ad Eucharistiae receptionem, in quo etiam perficitur aliquis per Confirmationem, ut non vereatur se subtrahere a tali sacramento; per Paenitentiam etiam et Extremam Unctionem praeparatur homo ad digne sumendum corpus Christi; Matrimonium etiam saltem sua significatione attingit hoc sacramentum, in quantum significat coniunctionem Christi et Ecclesiae, cuius unitas per sacramentum Eucharistiae figuratur... (*Eph.*, 5, 31). — 3° hoc apparet ex ritu sacramentorum. Nam fere omnia sacramenta in Eucharistia consummantur, ut Dionysius dicit, sicut patet quod ordinati communicant, et etiam baptizati, si sint adulti... »

II° Distinctius ex 1 *Cor.*, 10, 16. 17 : Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία ἐστὶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; τὸν ἄρτον ὃν

κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. — Proponitur participatio sanguinis Domini in calice et corporis Domini in pane, tanquam pignus et instrumentum unitatis mysticae cum ipso. Quae unitas non eo tantum spectat ut homines moraliter adhaereant Christo, quemadmodum per participationem calicis daemoniorum fit ut moraliter adhaereant daemoniis; sed etiam physice concorporat, i. e. efficit actu unum cum ipso, tanquam unius corporis membra, cf. 1 *Cor.*, 12, 27; *Rom.*, 12, 5; quod opus est Sacramenti. Ad vocem κοινωνία, cf. *Act.*, 2, 42; 1 *Cor.*, 1, 9; 2 *Cor.*, 13, 13; *Phil.*, 2, 1; 3, 10; 1 *Io.*, 1, 3.6.7. Id iam intellegebat Ignatius martyr, *Ad Philad.*, 4 : Σπουδάσατε οὖν μιᾷ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι· μία γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἓν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἓν θυσιαστήριον, ὡς εἷς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνοις τοῖς συνδούλοις μου. Et explicat Chrysostomus, *In* 1 *Cor.*, *H.*, 24, 2, *PG.*, 61, 200 : Διὰ τί μὴ εἶπε· Μετοχή; Ὅτι πλέον τι ὁηλῶσαι ἠβουλήθη καὶ πολλὴν ἐνδείξασθαι τὴν συνάφειαν. Οὐ γὰρ τῷ μετέχειν μόνον καὶ μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑνοῦσθαι κοινωνοῦμεν. Augustinus, *In Io.* (6, 51), *Tr.*, 26, 13, *PL.*, 35, 1613 : « O sacramentum pietatis! o signum unitatis! o vinculum caritatis! » Eiusmodi unitatem Iudaei nunquam cogitando assecuti sunt, in externa per Legem coniunctione defixi : haec enim perficitur per formam internam; praestat Eucharistia consortium quoddam plenius divinitatis, iuxta 2 *Pt.*, 1, 4. Hoc non consequuntur qui coinquinata conscientia accedunt : utpote indigni, Christo mystico inseri nequeunt. De fructuosae susceptionis condicione, cf. Augustinus, *In Ps.*, 25, 6, 10, *Enarr.*, *PL.*, 36, 193; *Serm.*, 351, 7, *PL.*, 39, 1543. — De La Taille, *MF.*, 36, p. 474-482.

Plura in thesi VIII, de efficacia propria Sacramenti Eucharistiae.

III° *Ex Io.*, 6. — Id ipsum promittebatur illo sermone, quo designabatur caro Christi ut cibus et sanguis ut potus, non metaphorice tantum, sed vere; verbis adeo nitidis ut necesse sit intellegi signum efficax gratiae. De illo capite iam actum est supra per transennam, et ostensa est in illo ratio Sacrificii vere contenta, 6, 51. Ratio autem Sacramenti per totum caput diffusa est; et animadvertendum Iudaeos scandalum cepisse non ex ratione Sacrificii, sed ex ratione Sacramenti;

nam ad rationem Sacramenti proprie pertinet sumptio carnis et sanguinis Christi, toto capite proposita.

Attende totius narrationis oeconomiam.

1-15. Multiplicantur panes. Via sternitur institutioni novae ac mirabili de pane caelesti.

16-21. Iesus ambulat super mare. Confirmatur in discipulis fides omnipotentiae Domini.

22-59. Sermo de pane vitae. Adumbratur mysterium quod in ultima Cena patefiet.

60-72. Discedentibus nonnullis, duodecim adhaerent Domino : ex ipso scandalo quod alii passi sunt, apparet aliquid novi fuisse in iis quae tum proponebantur.

Attende carnis mentionem perpetuam per versus 51. 52. 53. 54.55.56, et quidem cum sanguine, 53.54.55.56. Non sine causa ter in illo sermone (32.49.58) opponitur panis, quem Christus daturus est, mannae, caelitus tamen dato cibo, tanquam alterius et plane divinae virtutis. Unde necesse est colligere nihil minus tum esse promissum quam quod in Cena datum est : corpus Christi comedendum non per solam fidem, sed in re, ad efficiendam miram illam coniunctionem cum Ipso et cum Patre, quam Christus sermone post Cenam pollicitus est. *Io.*, 14, 20-24; 15, 10-14; 17, 21-23.

Neque obstat quod, aegre ferentibus quibusdam et recedentibus, Dominus addidit verba sua esse spiritum et vitam, carnem nihil prodesse (63). His enim dictis, nihil retractavit ex his quae antea dixerat, sed exclusit manducationem carnis ferinam, qualem nonnulli cogitabant; discipulos admonuit totum sermonem accipiendum esse spiritualiter, de vera operatione sacramentali efficaci gratiae. Qua quidem operatione manducatio per fidem vivam utique praesupponitur; sed mysterium non in eo terminatur. Corpus Christi nobis datum sibi nos coniungit, non quidem praesentia physica, quae dissolutis speciebus evanescit, sed perseverante virtute. Unde Hilarius, *Trin.*, 8, 14, *PL.*, 10, 247 B : « Haec accepta atque hausta id efficiunt, ut et nos in Christo et Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est ? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum denegant. Est ergo in nobis ipse per carnem, et sumus in eo, dum secum hoc, quod nos sumus, in Deo est. » — Augustinus, *In Io., Tr.*, 26, 19, *PL.*, 35, 1615; *Conf.*, 7, 10, 16, *PL.*, 32, 742 : « Nec

tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuae; sed tu mutaberis in me. » Qui quidem locus universam gratiae operationem signat; praecipue tamen efficaciam sanctissimi Sacramenti. — Similiter Leo M., *Ep.*, 59, 2, *PL.*, 54, 868 : « In illa mystica distributione spiritualis alimoniae, hoc impartitur, hoc sumitur : ut accipientes virtutem caelestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus. » — Ioannes Chrysostomus, *In Io., H.*, 46 (45), 3, *PG.*, 59, 260 : Ἵν' οὖν μὴ μόνον κατὰ τὴν ἀγάπην τοῦτο γενώμεθα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, εἰς ἐκείνην ἀνακερασθῶμεν τὴν σάρκα. Διὰ τῆς τροφῆς γὰρ τοῦτο γίνεται ἧς ἐχαρίσατο, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν πόθον ὃν ἔχει περὶ ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο ἀνέμιξεν ἑαυτὸν ἡμῖν, καὶ ἀνέφυρε τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ᾖ ἕν τι ὑπάρξωμεν, καθάπερ σῶμα κεφαλῇ συνημμένον. — Cyrillus Al., *In Io.*, *L.*, 10, *PG.*, 74, 344 A : Ἀκούεις ἤδη λοιπὸν ἐναργῶς διειπόντος αὐτοῦ, ὡς ἂν μὴ φάγωμεν τὴν σάρκα αὐτοῦ καὶ πίωμεν τὸ αἷμα. οὐκ ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ἰδίᾳ σαρκί, ζωὴν αἰώνιον; Νοηθείη δ'ἂν ἡ αἰώνιος ζωή, καὶ μάλα δικαίως, ἡ σὰρξ τῆς ζωῆς, τοῦτ' ἔστι τοῦ Μονογενοῦς.

S. Thomas, 3ª q. 79 a. 1 : « Utrum per hoc sacramentum conferatur gratia. — R. d. q. effectus huius sacramenti debet considerari 1° quidem et principaliter ex eo quod in hoc sacramento continetur, quod est Christus; qui, sicut in mundum visibiliter veniens contulit mundo vitam gratiae (*Io.*, 1, 17)... ita in hominem sacramentaliter veniens vitam gratiae operatur (*Io.*, 6, 58)... 2° consideratur ex eo quod per hoc sacramentum repraesentatur, quod est passio Christi... Et ideo, effectum quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine (*Mt.*, 26, 28)... 3° consideratur effectus huius sacramenti ex modo quo traditur hoc sacramentum, quod traditur per modum cibi et potus. Et ideo omnem effectum quem cibus et potus materialis facit quantum ad vitam corporalem, quod sc. sustentat, auget, reparat et delectat, hoc totum facit hoc sacramentum quantum ad vitam spiritualem (*Io.*, 6, 56)... 4° consideratur effectus huius sacramenti ex speciebus in quibus traditur hoc sacramentum. Unde Augustinus dicit (*Tr.*, 26 *in Io.*)... « Dominus noster corpus et sanguinem suum in eis rebus commendavit quae ad unum aliquid rediguntur ex multis; namque aliud, sc. panis, ex multis granis in unum constat; aliud, sc. vinum, in unum ex multis acinis confluit. » Et ideo ipse alibi dicit : « O sacra-

mentum pietatis! o signum unitatis! o vinculum caritatis! » Et quia Christus et eius passio est causa gratiae et spiritualis refectio, et caritas sine gratia esse non potest, ex omnibus praemissis manifestum est quod hoc sacramentum gratiam confert. »

De interpretatione *Io.*, 6, Concilium Tridentinum controversias pendentes inter catholicos dirimere noluit, cum alii, secuti sententiam communem inter Patres, de reali manducatione Christi in SS^a^ Eucharistia interpretarentur; alii (post Origenem et Augustinum) allegorice acciperent, de manducatione per solam fidem; alii de utraque. Id tantum spectarunt Patres ut praecluderent viam argumentationi haereticorum (Hussitarum), ex reali manducatione colligentium necessitatem manducationis sub utraque specie. Non tamen ideo negandum est quod refert Salmeron illius Concilii theologus pontificius, *Commentarii in Evangelicam historiam*, t. 8. *Tr.*, 23, p. 277 A, Colon., 1613 fol., eam primo fuisse mentem Concilii ut interpretationem eucharisticam sua sententia comprobaret, nisi deterritum esset clamoribus quorundam iniuriam fieri Augustino et Thomae existimantium. Forma decreti Patribus proposita 4 iul. ferebat (*Acta*, ed. Goerres., t. 8, p. 653-654, 8) : « Neque illa verba Domini (*Io.*, 6, 54) ita accipi debent ut ipsis utraque species laicis praecipiatur. Nam quamvis, multos Graecos et Latinos Patres sequendo, concedendum sit verba illius capitis ad Eucharistiae sacramentum pertinere, non tamen ex praedictis verbis colligi potest panem manducandum et calicem bibendum Dominum praecepisse, sed, cum a vocabulis panis et calicis abstinuisset, quae sunt a tribus evangelistis et Paulo ad Eucharistiae sub utraque specie significationem commemorata, se non de speciebus loqui, sed de corpore suo et sanguine, quae sub speciebus singulis integra et continentur et percipiuntur, significavit. Nusquam autem Dominus in illo 6 cap. de calice et vino meminit, et universam illam cum Capharnaitis disputationem uno verbo absolvit, dicens : Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum. » Die autem 8, Sebastianus de Lecavela, ep. Naxiensis, monuit (p. 656, 39-42) : « Advertatur ne in 1° cap. de declaratione *Ioan.* 6 derogetur doctrinae B. Augustini et D. Thomae; addatur : *sive de sacramentali sive spirituali intelligatur*, et ibi *sanguine — quovis modo manducando.* » Hinc in c. 1 reformato et die 16 iulii edito,

legitur (p. 699, 5-7) : « Sed neque ex sermone illo apud Ioannem 6° recte colligitur, utriusque speciei communionem a Domino praeceptam esse, utcumque iuxta varias sanctorum Patrum et Doctorum interpretationes intelligatur. » Cf. *DB.*, 930. Legi potest F. Cavallera, *Une controverse exégétique au Conc. de Trente, RHE.*, 10, p. 687-709 (1909).

Cf. J. Corluy, *Spicileg.*, t. 2, p. 336-379; de historia interpretationis, C. Ruch, *DTC.*, t. 5, 989-1024; Lebreton, *DA.*, t. 1, 1559-1562; Batiffol[5], p. 81-90; V. Schmitt, *Die Verheissung der Eucharistie historisch-kritisch dargestellt*, Wurzburg, 1900-1903, 2 vol.; F. S. Mueller, S. I., *Promissio Eucharistiae, Gregorianum*, 1922, p. 161-177.

Acatholici saepe unam aut alteram partem veritatis catholicae efficaciter adstruunt. Recte ostendit C. Gore, *The Body of Christi*[3], p. 290, non posse ἡ σάρξ de sola Christi doctrina accipi. Ex adverso, recte vidit J. Réville, p. 67 sqq., excludi manducationem capharnaumitanam. Cf. Batiffol[5], p. 89. 90.

De forma Sacramenti Eucharistiae eiusque elementis, vide *Ep.* Innocentii III *ad Ioannem quondam archiep. Lugdunensem*, datam 29 nov. 1202. *DB.*, 414. 415. — S. Thomas, 3ª q. 73 a. 6 : « ... In hoc sacramento tria considerare possumus : sc. id quod est sacramentum tantum, quod est panis et vinum; et id quod est res et sacramentum, sc. corpus Christi verum; et quod est res tantum, sc. effectus huius sacramenti. »

Scholion I. — *De fractione panis.*

Quamvis fractio panis commemoretur in quatuor documentis institutionis, ex hoc verbo nude sumpto colligi nequit indicium efficax celebrationis Eucharistiae, etiam post institutionem; neque praesto est firmum argumentum traditionis in variis exemplis NT[1]. De *Lc.*, 24, 35, communius negatur Eucharistia; cf. Knabenbauer, p. 639. 640. De *Act.*, 2, 46, idem Knabenbauer, *Act.*, p. 64, admittit Eucharistiam, ut probabilem; de 20, 11 et 27, 35, negat.

Nuper sibi persuasit vir anglicanus A. Wright, *A Synopsis of the Gospels in greek*[2], p. 140, London, 1903, Eucharistiam non in Cena demum esse institutam, nisi secundum aliquam significationem novam tum inditam fractioni panis. Animadvertit enim fractionem panis, in VT inauditam, in NT saepius commemorari, tanquam ritum recentis inventionis, usu Domini

et Apostolorum frequentatum multo antequam ultimum Pascha celebraretur. Lege *Mt.*, 14, 19 = *Mc.*, 6, 41 = *Lc.*, 9, 16 (*Io.*, 6, 11); *Mt.*, 15, 36 = *Mc.*, 8, 6; *Mt.*, 26, 26 = *Mc.*, 14, 22 = *Lc.*, 22, 19 = 1 *Cor.*, 11, 24; praeterea *Lc.*, 24, 30. 35; *Act.*, 2, 42. 46; 20, 7.11; 27, 35. Unde collegit Eucharistiam non uno tempore institutam, sed per quosdam gradus, non secus ac baptismum, quem usurpatum videmus (*Io.*, 3, 32; 4, 1) ante ultimum et universale praeceptum; iam ante ultimam Cenam habuisse fractionem panis aliquid sacri et mystici. — Sed hoc systema multis partibus vacillat. Sapienter respondit alter vir anglicanus, W. B. Frankland, *The Holy Eucharist*, p. 124-6, London, 1902, ex ipso scandalo quod Apostoli passi sunt, ut fert narratio *Io.*, 6, satis apparere illos remotissimos fuisse ab omni suspicione talis institutionis. Adeo nondum erat incohata sanctissima Eucharistia.

Illam historiam distribuit Hans Lietzmann in duos ramos, unum traditionis hierosolymitanae, alterum traditionis paulinae. *Messe und Herrenmahl*, passim. Statuit primo celebratam esse fractionem panis post mortem Domini secundum traditionem hierosolymitanam, sicut cum Domino vivo, non adiuncta benedictione calicis. Addit hanc traditionem repraesentari maxime in *Didache* et in *Sacramentario Serapionis*. Statuit secundo celebratam esse fractionem panis adiuncta benedictione calicis ad commemorandam mortem Domini, et hanc solam esse eucharisticam. Addit huius traditionis auctorem esse Paulum, edoctum a Domino; repraesentari autem maxime in *Traditione Apostolica* Hippolyti, et hunc esse fontem omnium liturgiarum nostrarum, sive orientalium sive occidentalium. Ingeniose sane, sed ultra modum systematice.

De monumentis romanis antiquis, Wilpert, *Fractio panis*, Paris, 1896, 4°.

Scholion II. — *De Sacrificio et Sacramento.*

Quod attinet ad relationem intercedentem inter Sacrificium Eucharistiae et Sacramentum, dicendum est primo utrumque esse tempore simul : nam per eadem verba sacerdotis offertur Sacrificium et conficitur Sacramentum. Secundum autem diversitatem causarum, unum est altero prius. Secundum rationem causae finalis, prius est Sacramentum : eo enim spectat tota institutio Christi ut homo impleatur gratia, quae per Sacra-

mentum infunditur. Secundum autem rationem causae efficientis, prius Sacrificium, in cuius oblatione Sacramentum conficitur ad opus sanctificationis. — Cf. S. Thomas, 3ª q. 79 a. 5.

THESIS II

« **In sanctissimo Eucharistiae Sacramento continetur vere, realiter et substantialiter, corpus et sanguis una cum anima et divinitate Domini Nostri Iesu Christi, ac proinde totus Christus.** » (*Conc. Trid.*, s. 13, can. 1, *DB.*, 883).

Prolegomena.

1. *Explicantur termini.* — Quid sit contineri vere, realiter et substantialiter, explicat idem Concilium, adiuncto anathemate : « Si quis... dixerit tantummodo esse in eo ut in signo vel figura aut virtute, A. S. » (ibid.). Veritas opponitur signo, figura rei, substantia virtuti. Signum ex genere suo dicitur quicquid in cognitionem rei inducit; figura superaddit rationem similitudinis expressae; virtus intellegitur principium proximum operationis praecisum a re unde procedit operatio. Asseritur praesentia corporis Christi sacramentalis utique, non naturalis, i. e. non sub propria specie. Cf. *ibid.*, cap. 1, *DB.*, 874. Quae praesentia, etsi sensibus non deprehenditur, fide apprehendi potest; spiritualis est enim, ut docuit Christus, *Io.*, 6, 63. Vera praesentia, et quidem vi verborum consecrationis, *Trid.*, ibid., cap. 3, *DB.*, 876. Ubi animadverte vi verborum poni sub speciebus id tantum quod verba significant, h. e. corpus sub specie panis, sanguinem sub specie vini; quanquam, vi naturalis concomitantiae, sub specie panis etiam sanguis, sub specie vini etiam corpus, sub utraque anima et divinitas Christi existit, h. e. Christus totus et integer. Cf. S. Th., 3ªq. 76 a. 1 ad 1ᵐ; a. 2; *Catechismus Trid.*, 2, 4, 26. 27, ed. Tornac. 1890, p. 185; Bellarminus, *De Sacramento Eucharistiae, L.*, 4 c. 21, ed. Colon. Agripp., 1619, t. 3, p. 730 A. Concomitantia animae accipitur ex vi naturalis unionis in homine vivo, concomitantia divinitatis ex vi unionis hypostaticae. Ipsa autem rei natura iubet intellegi ipsum « corpus natum de Maria virgine, vere passum, immolatum in cruce pro homine ».

2. *Adversarii.* — Realem Christi praesentiam in SSª

Eucharistia negarunt haeretici veteres, uti docetae qui veram Christi humanitatem negabant. Cf. Ignatius Antioch., *Ad Smyrn.*, 7, 1.

Saec. IX, aliquid errasse videtur in materia Eucharistiae Scotus Erigena. Sed eius scripta non exstant. Cf. F. Vernet, art. *Erigène*, *DTC.*, 419-420 (1911).

Saec. XI, Berengarius Turonensis, archidiaconus Andegavensis (1000-1088), idem dogma impugnasse dicitur. Quin transsubstantiationem negaverit, nequit ambigi. Cf. Berengarius Turonensis, *De sacra Coena adversus Lanfrancum Liber posterior*. E codice Guelferbytano primum ediderunt A. F. et F. Th. Vischer. Berolini, 1834, 8° 290 pp. et append. (Bibl. Nat. Paris., C. 4763). De praesentia reali, non ita liquet; sed quomodo possunt defendi haec, op. cit., p. 157 : « Si ante tempora restitutionis omnium Christi carnem, non dicam oculis corporis videri, sed in terris alicubi esse constituis, contra prophetiam David, contra Apostolum Petrum, contra coapostolum eius Paulum, contra Scripturas authenticas omnes facis. » Ceterum, Berengarius perpetuas tricas nectebat. Cf. F. Vernet, *Bérenger de Tours*, *DTC.*, 2, 722-742 (1904). Hic probabilius censet ante conc. Romanum 1059 Berengarium negasse solam transsubstantiationem; post id tempus, aliquando etiam praesentiam realem. Nam quibusdam locis (ut l. c., p. 157) solam praesentiam dynamicam admittit; alibi autem docet impanationem (*ibid.*, 248). — Liber Lanfranci *De corpore et sanguine Domini adversus Berengarium*, scriptus ann. 1063/1070, invenitur *PL.*, 150, 407-442.

Ioannes Wiclef († 1384) contra Scripturam sacram experimentum sensuum appellat, *Trialogus*, *L.*, 4, c. 4. 5, ed. Lechler, Oxford, 1869. — Cf. *DTC.*, t. 5, 1369.

Saec. XVI Reformatores in diversas partes abierunt. Praesentiam realem Christi in Eucharistia retinuit Lutherus etiam cum in aliis rebus erraret. Scripsit « *Das dise Wort Christi* (*Das ist mein Leib...*) *noch fest stehen wyder die Schwermgeister* », Nürnberg, 1527. Cf. *Libros symbolicos Ecclesiae evangelicae*, ed. Berolini, Schlawitz, 1857 : *Catechismus minor* (ann. 1529), 6, p. 380-2, *De sacramento altaris*; *Catechismus maior* 1529), 5ª pars p. 553-8; *Confessio augustana* (Melanchthon, 1530), art. 10, *De cena Domini*, p. 12; *Apologia Confessionis* (id., 1530), art. 10, p. 157-8; *Articuli Smalcal-*

dici (Lutherus, 1537), pars 3 art. 6, p. 330; *Formula Concordiae* (1579), 1, 7, p. 597-604; attendatur contra Sacramentarios pars affirmativa, 5, p. 600 : ubiquismus; *Articuli visitatorii* (1592), p. 849-850. — Lutheranam doctrinam retinet Danus episcopus Martensen, *Dogmatique chrétienne,* trad. fr. G. Ducros, p. 677, Paris, 1879.

E contra, praesentiam realem sustulit Zwinglius, et cum eo Sacramentarii (Carlostadt, Oecolampadius), cum docerent Cenam signi tantum vim obtinere, ut nudam commemorationem mortis Domini. Zwingli, *De canone Missae Epichiresis,* 1523; *Sämtliche Werke,* Bd. 2, p. 592, Berlin, 1906; ac praesertim « *Illustrissimis Germaniae Principibus in Conciliis Aug. congregatis* » (1530). Bd. 2, p. 546 sqq. Hinc pendent plerique protestantes, si Anglicanos excipias. Cf. Lichtenberger, *ESR.,* art. *Cène,* 792-3. — P. Lobstein, *La doctrine de la Sainte Cène,* Lausanne, 1889, Sacramentariis adnumerandus est, si summam rem spectes. Quanquam in quibusdam aut ad Lutherum aut ad Calvinum accedit, relicto Zwinglio. Lege eius c. 4.

Inter utrosque media via ingressus Calvinus statuit corpus Christi et sanguinem esse in Eucharistia non tantum ut in signo vel figura, sed etiam virtute; i. e. vere quidem et realiter, immo etiam substantialiter, sed praesentia duntaxat dynamica, ita ut eius substantia fidelibus, et quidem dignis, actu communicaretur, infidelibus et indignis negaretur. *Inst. rel. chr.,* 4, 17, passim. Cf. eiusdem *Epistolas* et *Responsa,* ed. Amstelodami, fol. 1667, p. 23. 112. 113. 181. 251. 256.

Initio Reformationis anglicanae, Henricus VIII (1509-1547) noluerat quicquam innovare in doctrina Eucharistiae : praesentiam realem una cum transsubstantiatione asseruit art. 1 et 6 ex iis quos condidit anno 1539. Sed regnante Eduardo VI (1547-1552), illi articuli sublati sunt, et praesentia realis una cum transsubstantiatione negata, art. 28. 29 ex 39 editis regnante Elisabeth (1558-1603), anno 1562. Cf. Wilkins, *Concilia Magnae Britanniae et Hiberniae,* ab anno 1546 ad 1707; vol. 4, p. 236, Londini, 1737 fol. (Eosdem articulos habes ap. J. Trésal, *Les origines du schisme anglican,* p. 429-442, Paris, 1908; gallice, in appendice.) Ecclesia anglicana longe recedit a Zwinglio; non tamen stat cum Luthero, sed potius cum Calvino. Art. 28 : « Coena Domini non est tantum signum mutuae benevolentiae christianorum inter sese,

verum potius est sacramentum nostrae per mortem Christi redemptionis. Atque ideo rite, digne et cum fide sumentibus, panis, quem frangimus, est communicatio corporis Christi; similiter poculum benedictionis est communicatio sanguinis Christi. Panis et vini transubstantiatio in eucharistia ex sacris literis probari non potest; sed apertis Scripturae verbis adversatur, sacramenti naturam evertit, et multarum superstitionum dedit occasionem. Corpus Christi datur, accipitur et manducatur in coena, tantum caelesti et spirituali ratione. Medium autem, quo Christi corpus accipitur et manducatur in coena, fides est. Sacramentum eucharistiae ex institutione Christi non servabatur, circumferebatur, elevabatur, nec adorabatur. » Cf. Richard Hooker († 1600), *Ecclesiastical Polity,* L. 5, c. 67 § 7; Waterland († 1742), *Doctrine of the Eucharist,* ed. Oxford 1880, p. 192. Inter Anglicanos nostrae aetatis, labefactata auctoritate 39 articulorum, viget summa diversitas. E. B. Pusey, *The doctrine of the real presence as contained in the Fathers,* Oxford 1855, praesentiam realem fortiter asserit, negat transsubstantiationem. C. Gore, *The Body of Christ*[3], c. 4, § 2, p. 227, praesentiam realem ab Hooker praetermissam, a Waterland negatam, concedit a quolibet Anglicano posse defendi. Ceterum Ecclesia anglicana semper appellavit antiquitatem : sed quanta libertate illam interpretentur Anglicani recentiores, apparet ex Actis colloquiorum passim de re eucharistica habitorum. W. Sanday, *Different conceptions of priesthood and sacrifice* (Acta colloquii habiti Oxonii, dec. 1899); H. Wace, *The doctrine of Holy communion and its expression in Ritual; Report of a Conference held at Fulham palace in oct. 1900,* London, 1900; C. Gore, *An Enquiry into the institution and the doctrine of holy communion,* London, 1901; 3ª ed., 1902.

In universum animadverte artissimo vinculo connecti dogma praesentiae realis cum veritate Sacrificii eucharistici. Ut enim in Cena offerri posset Christi mors, seu Christus Deo sacer in mortem, omnino oportuit adesse Christum vere ac substantialiter sub speciebus eucharisticis. Hinc, qui negarunt praesentiam realem, logice negarunt Sacrificium eucharisticum. Fuerunt autem qui, sublato Sacrificio, retinerent praesentiam realem, ut Lutherus. Adversus impugnatores Bullae Leonis XIII « *Apostolicae curae* », de Ordinatio-

nibus anglicanis, utrumque dogma simul defenderunt episcopi catholici Angli anno 1898. Cf. *DA.*, art. *Ordinations anglicanes,* col. 1223.

De infinita varietate veterum Reformatorum legi potest Bossuet, *Histoire des Variations.* — J. Moehler, *La Symbolique,* ou exposition des contrariétés dogmatiques entre les Catholiques et les Protestants, trad. P. Lachat, Besançon, 1836. — Illam historiam obiective tractare conatus est vir anglicanus, Darwell Stone, *A History of the doctrine of the Holy Eucharist,* London, 1909, 2 in. 8.

Probatur thesis.

Argumentum I. *Ex verbis institutionis;* — praesertim attenta promissione.

Verba institutionis omnino accipienda sunt ut sonant, nisi ex natura rei aut ex consuetudine hominum omnino appareat aliter accipi oportere. Atqui neque ex natura rei neque ex consuetudine hominum apparet accipi posse aliter quam ita ut per species panis et vini demonstretur ipsum Christi corpus et sanguis. Ergo. —

Ad M. — Locum dare errori in re tanti momenti quanti est institutio Sacrificii et Sacramenti, indignum est divina Sapientia et Sanctitate.

Ad m. — Neque ex natura rei neque ex consuetudine hominum, poterant homines suspicari Iesum loqui figurate, praesertim cum sermone de pane vitae (*Io.,* 6) adeo instruxisset eorum mentes ad verborum suorum proprietatem tenendam. Cf. sup., p. 32.33. — Unde S. Thomas fidem mysterii fundat in verbis Christi, et affert rationes convenientiae, 3ª q. 75 a. 1. Id enim convenit :

1. Perfectioni NL., ut sacrificium NL contineat Christum passum, non solum in aliqua significatione vel figura, quemadmodum sacrificia VL., sed etiam in rei veritate.

2. Competit caritati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verum nostrae naturae assumpsit. Et quia maxime proprium amicitiae est convivere amicis, non modo sui praesentiam corporalem nobis repromittit in praemium (*Mt.,* 24, 28), sed interim in hac peregrinatione per veritatem corporis et sanguinis sui nos sibi coniungit in hoc Sacramento (*Io.,* 6, 57). Unde hoc Sacramentum est maximae caritatis signum

et nostrae fidei sublevamentum, ex tam familiari coniunctione Christi ad nos.

3. Competit perfectioni fidei, quae, sicut est de divinitate Christi, ita est de eius humanitate (*Io.*, 14, 1). Et quia fides est invisibilium, sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita et in hoc Sacramento carnem suam nobis exhibet invisibili modo.

Dicimus « figurate loqui » non convenire, quatenus res ipsa excluderetur. Non ita Christus, *Io.*, 6, ubi totus est in inculcanda rei veritate, quanquam symbolismum panis adhibet ad innuendam rem sublimiorem, i. e. fructum spiritualem capiendum ex convivio ubi ipse apponetur ut cibus. Longe aliter in proponendis parabolis, ut : « Simile est regnum caelorum... » *Mt.*, 13, 4-23; 25-30; 31-32; 33-34; *Lc.*, 13, 18-21, etc.. Nam ibi similitudinem diserte indicat et aliquando explicat. — Cf. Bossuet, *Exposition de la doctrine de l'Église sur les matières de controverse. L'Eucharistie. Œuvres*, ed. Paris, 1836, t. 5, p. 392-3; *Méditations sur l'Évangile; la Cène*, 33e jour : *Io.*, 54-57 et *Mt.*, 26, 26-28; *ibid.*, t. 3, p. 328.

Sed obicitur : et ex natura rei et ex consuetudine hominum excludi a priori significationem absurdam; absurdam autem esse significationem qua res diversissimae intelligerentur esse unum et idem; ac propterea, « figurate loqui » intellegendum esse Dominum agentem cum suis : « Ego sum lux mundi. » (*Io.*, 8, 12); aut : « Ego sum ostium. » (*Io.*, 10, 7-9); aut in ipsa Cena : « Ego sum vitis vera. » (*Io.*, 15, 1-5). Nec minus figurate Scripturam VT., ubi passim appellatur Dominus : leo, agnus, petra... A pari, cum de pane ait : « Hoc est corpus meum », intellegendam esse figuram corporis.

Respondetur eam demum significationem iudicandam esse absurdam, quae sit contradictoria; et omnino negatur paritas locutionum figuratarum quae afferuntur. Nullam enim habet contradictionem quod Dominus omnipotens efficiat aliquam mutationem in sua creatura. Locutiones figuratae quae afferuntur exhibent significationem obscuram, in qua nemo errare poterat, cum designaretur ex una parte Christus, ex altera parte res aliqua visibilis, et assereretur intercedens inter utrumque similitudo sub aliquo respectu definito. Longe aliter res se habet in institutione SSae Eucharistiae,

cum adhibetur pronomen indefinitum τοῦτο, vi demonstrativa, et asseritur id quod illo pronomine demonstratur in confuso iam non esse panem aut vinum, sed corpus aut sanguinem Christi. Non enim dixit Christus : Οὗτος ὁ ἄρτος ἐστὶ τὸ σῶμά μου. S. Thomas, 3ª q. 78 a. 5, sub finem : « Oportet quidem intelligere praedictam locutionem secundum ultimum instans prolationis verborum, non tamen ita quod praesupponatur ex parte subiecti id quod est terminus conversionis, sc. quod corpus Christi sit corpus Christi ; neque etiam illud quod fuit ante conversionem, sc. panis; sed id quod communiter se habet quantum ad utrumque, sc. contentum in generali sub istis speciebus. Non enim faciunt haec verba quod corpus Christi sit corpus Christi, neque quod panis sit corpus Christi, sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, sit corpus Christi... » — Id ineluctabile visum est ipsi Luthero, « *Das dise Wort Christi* (*Das ist mein Leib...*) *noch fest stehen wider die Schwermgeister* » Nürnberg, 1527). — Cf. Lebreton, *DA.*, t. 1, 1558-1582.

Non efficacius opponitur id quod revelatum sibi ait Zwinglius in somnio, adhibendum esse locum *Exodi,* 12, 11 : « Est enim Phase (i. e. transitus) Domini. » Cf. Bossuet, *Hist. des Variations,* 2, 26. 27, ed. cit., t. 5, p. 544. Dicitur enim agnus Pascha, non ut signum Paschae, sed ut sacrificium, iuxta locutionem hebraicam.

Neque efficacius quod petit Calvinus ex *Ex.*, 17, 6; 1 *Cor.*, 10, 4 (« Petra Christus » : *Instt. Rel. chr.*, 4, 17, 21), ut ex metonymia biblica extundat aliquam praesentiam virtutis. Nam illis locis et similibus, significatio verbi « esse » ex adiunctis non ambigue determinatur, neque ulla habetur suspicio sermonis operatorii qualem postulat institutio facta a Christo. Cf. S. Th., 3ª q. 78 a. 4.

Doctores catholici semper consenserunt dogma praesentiae realis ex ipso tenore verborum institutionis erui. Id negavit fere unus Caietanus, In 3ᵃᵐ q. 75 a. 1, ed. ann. 1540, cuius verba iussu S. Pii Vⁱ Summi Pontificis expuncta sunt. Sic autem habebant : « Consistit vis reprobationis (negantium), in hoc quod verba Domini intellecta sunt ab Ecclesia proprie, et propterea oportet illa verificari proprie. Dico autem ab Ecclesia : quoniam non apparet ex Evangelio coactivum aliquid ad intelligendum haec verba proprie. » — Urgeri

potest argumentum ex 1 *Cor.*, 10, 16-21, ubi confertur participatio Victimae eucharisticae cum participatione idolothytorum, praesertim collato 11, 26-27 : si enim non vere percipitur corpus Domini, quomodo reus fit corporis Domini qui percipit indigne?

Confirmatur ex varietate responsorum quae adversarii excogitarunt ad illorum verborum vim effugiendam. Decem iam numerabat Lutherus anno 1527, a Sacramentariis adinventa; amplius ducenta scriptor libelli editi anno 1577, cuius meminit Bellarminus et ex illo numero novem praecipua recenset. *Controv.*, *De Baptismo,* 1, 8. Recentiorum commenta vide ap. Lebreton, *DA.*, 1557.

Arg. II. *Ex perpetua fide Ecclesiae.*

Ad hanc materiam penitus indagandam non desunt subsidia scriptorum catholicorum. Sua aetate praeclarum fuit opus quod inscribitur : *La perpétuité de la Foy de l'Église catholique touchant l'Eucharistie; deffendue contre le livre du sieur Claude ministre de Charenton;* Paris, 5 in-4° : vol. 1, 1669; 2, 1672; 3, 1674 (Ant. Arnauld et P. Nicole); 4, 1711; 5, 1713 (Eus. Renaudot, † 1720). E recentioribus paucos nominabimus : Wiseman, *De la présence réelle* (gallice ap. Migne, *Démonstrations évangéliques,* t. 15, Paris, 1843); S. G. Mgr Besson, évêque de Lausanne, Genève et Fribourg, *La présence réelle de NSJC dans le sacrement de l'Eucharistie. Lettre pastorale pour le Carême de* 1927. Fribourg, 1927. Nec praetermittendus anglicanus E. B. Pusey, *The doctrine of the real presence, as contained in the Fathers, from the death of S. John the evangelist to the IVth general Council.* Oxford, 1855 (assertor praesentiae realis, negator transsubstantiationis). E lutheranis, audiri potest G. E. Steitz, *Die Abendmahlslehre der griechischen Kirche in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Jahrbuch f. deutsche Theologie,* 1864-8. De temporibus antiquissimis Catholici scriptores : Ad. Struckmann, *Die Gegenwart Christi in der hl. Eucharistie, nach den schriftlichen Quellen der vornizänischen Zeit;* Wien, 1905. P. Batiffol, *L'Eucharistie*[5] *: la présence réelle et la transsubstantiation,* Paris, 1913.

Nos e multis pauca afferemus, servata ratione temporum, distincta autem traditione Graecorum, Syrorum, Latinorum.

A. *Traditio Patrum Graecorum.*

Didache XII Apostolorum, 9, 1-5; 10, 2; 14, 1-3 (ubi adimpletum ostenditur in SS. Eucharistia vaticinium Malachiae, 1, 11, de oblatione munda).

Ps. Barnabas, 2, 4-6 (Veteres oblationes iam abrogatae, ἵνα ὁ καινὸς νόμος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ... μὴ ἀνθρωποποίητον ἔχῃ τὴν προσφοράν).

Clemens, 1 *Cor.,* 40.41.

Ignatius martyr, *Ad Ephes.,* 5, 2 : Μηδεὶς πλανάσθω· ἐὰν μή τις ᾖ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. *Ibid.,* 13, 1; 20, 2. *Ad Smyrn.,* 7, 1 : Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται οἱ ἑτεροδοξοῦντες), διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν. *Ibid.,* 8, 1.2; *Ad Magn.,* 7, 2; *Tral.,* 7, 2; *Rom.,* 7, 3 : 8, 1 : Οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. Ἄρτον Θεοῦ θέλω, ὅ ἐστιν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαυίδ, καὶ πόμα θέλω τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἀγάπη ἄφθαρτος. *Philad.,* 4, 1. — Cf. Batiffol[5], p. 39-40.

Iustinus, 1 *Ap.,* 65-66, *PG.,* 6, 428-429, describit liturgiam christianam et refert doctrinam ab Apostolis acceptam : cibum eucharisticum esse corpus et sanguinem Domini. 66, p. 428 C-429 A : Οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν· ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτως καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. (... Cibum oratione consecratum, quam ab ipso didicimus,... illius Iesu incarnati et carnem et sanguinem esse edocti sumus.) — Cf. *Dial.,* 41.70.116.117, *PG.,* 6, 564 B. 641 A. 745 A-749 A.

Abercius episcopus Hieropolitanus in Phrygia, circa ann. 150 Romam usque peregrinatus, in inscriptione sui sepulcri narrat fidem sibi ducem itineris exstitisse et ubique apposuisse piscem optimum, h. e. carnem Christi (vv. 12-16; habes totum epitaphium in *DA.,* t. 1, p. 1436) : ... Πίστις πάντῃ δὲ προῆγε,

Καὶ παρέθηκε τροφὴν πάντῃ, ἰχθὺν ἀπὸ πηγῆς,
Παμμεγέθη, καθαρόν, ὃν ἐδράξατο παρθένος ἁγνή,
Καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἐσθίειν διὰ παντός,
Οἶνον χρηστὸν ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου.

Irenaeus Lugdunensis, *H.*, 4, 17, 5, *PG.*, 1023 C-1024 A, narrat institutionem Eucharistiae, et appellat vaticinium Malachiae. Tum, 4, 18, 4, 1026 C-1027 A, addit hoc sacrificium esse proprium Ecclesiae, exclusis Iudaeis et haereticis; ib., 1027 B : « Quomodo autem constabit eis eum panem, in quo gratiae actae sint, corpus esse Domini sui et calicem sanguinis eius, si non ipsum Fabricatoris mundi Filium dicant, i. e. Verbum eius, per quod lignum fructificat et defluunt fontes et terra dat primum quidem fenum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica! » Deinde fidem Ecclesiae catholicae propriam confirmat, 4, 18, 5, 1027 A-1029 A : Πῶς τὴν σάρκα λέγουσιν εἰς φθορὰν χωρεῖν καὶ μὴ μετέχειν τῆς ζωῆς, τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τρεφομένην; Ἢ τὴν γνώμην οὖν ἀλλαξάτωσαν ἢ τὸ προφέρειν τὰ εἰρημένα παραιτησάσθωσαν. Ἡμῖν δὲ σύμφωνος τῇ γνώμῃ ἡ Εὐχαριστία καὶ ἡ Εὐχαριστία βεβαιοῖ τὴν γνώμην. Προσφέρομεν αὐτῷ τὰ ἴδια, ἐμμελῶς κοινωνικοῖς ἀνάστασιν καταγγέλλοντες σαρκὸς καὶ πνεύματος· ὡς γὰρ ὁ ἀπὸ τῆς γῆς ἄρτος προσλαβόμενος τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ οὐκέτι κοινὸς ἄρτος ἐστὶν ἀλλ' Εὐχαριστία ἐκ δύο πραγμάτων συνεστηκυῖα, ἐπιγείου τε καὶ οὐρανίου, οὕτως καὶ τὰ σώματα ἡμῶν μεταλαμβάνοντα τῆς Εὐχαριστίας μηκέτι εἶναι φθαρτά, τὴν ἐλπίδα τῆς εἰς αἰῶνα ἀναστάσεως ἔχοντα. (Locus ex K. Holl, *TU.*, 5, 2, p. 61 et Struckmann, op. cit., p. 66-70, emendatus).

In hoc loco dissident interpretes. Nam cum duo assignentur elementa Eucharistiae, unum terrestre, alterum caeleste, non consentiunt in statuendo quod sit elementum terrestre, quod caeleste. Sententiae ad 6 praecipuas referri possunt, 4 acatholicorum, 2 catholicorum, quas accurate expendimus, *RSR.*, 1923, p. 32-42; summam sic exhibebimus :

	Elementum terrestre	*Elementum caeleste.*
Lutherus — Pusey.	Panis	Corpus Christi
Calvinus — Grabe.	Panis	Virtus Spiritus sancti
Baur	Panis	Verbum divinum
Steitz	Panis	Verba consecrationis
Massuet — Batiffol	Corpus Christi	Verbum divinum
Perpétuité de la Foy — de La Taille	Species sensibilis	Corpus Christi.

Acatholicorum commune est ut faciant Irenaeum negatorem transsubstantiationis; de qua dicetur in thesi proxima. Solus Lutherus facit illum assertorem praesentiae realis; in quo ei

plane consentimus; nam Irenaeus in hoc traditionis catholicae tenacissimus invenitur. Omissis igitur sententiis acatholicorum, supersunt duae catholicorum sententiae, quarum utraque dogma praesentiae realis servat; sed una (Massuet-Batiffol) elementum terrestre assignat corpus Christi; altera (*Perpétuité de la Foy* — de La Taille) elementum terrestre assignat speciem sensibilem panis. Haec sola nobis probabilis videtur. Nulla enim analogia praesto est qua defendi possit corpus Christi dici elementum terrestre. Terrestre merito dicitur quod attingitur sensibus; corpus autem Christi in Eucharistia nullatenus attingitur sensibus, sed est plane caelestis et spiritualis condicionis, iuxta 1 *Cor.*, 15, 47 : « Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. » In hanc partem omnino tendit sermo Irenaei, qui ipsum corpus et sanguinem Christi assignat tanquam cibum carnis nostrae et pignus vitae aeternae. Neque obstat quod de condicione speciei sensibilis, post consecrationem manentis, Irenaeus philosophatus non est, ut scholastici saec. XIII : etsi enim de hac philosophatus non est, plane videbat eam manere, et quod videbat asserebat.

Cf. praeterea *H.*, 4, 33, 2, 1073 B ; 5, 2, 2.3, 1125-8. Maxime 5, 2, 3, 1126 B-1127 A : Ὅποτε οὖν καὶ τὸ κεκραμένον ποτήριον καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται ἡ Εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ, ἐκ τούτων δὲ αὔξει καὶ συνίσταται ἡ τῆς σαρκὸς ἡμῶν ὑπόστασις· πῶς δεκτικὴν μὴ εἶναι λέγουσι τὴν σάρκα τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστι ζωὴ αἰώνιος, τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου τρεφομένην καὶ μέλος αὐτοῦ ὑπάρχουσαν;... — Plura in commentario nostro, *La doctrine eucharistique de saint Irénée, RSR.*, 1923, p. 24-46.

Ceterum Ecclesia Lugdunensis plane sciebat quid interesset inter carnis Christi manducationem spiritualem ac ferinam seu capharnaumitanam. Vide responsum Blandinae martyris, in fragmento Irenaei 13°, recitato ab Oecumenio, *Comment. in 1 Pet.*, 3, *PG.*, 7, 1236 B. [Omitte autem fragmenta 37-40, ib. 1248-1257, utpote apocrypha, quae a philologo Pfaffio († 1760) conficta demonstravit Harnack, *TU.*, 20, 3, 1900]

Hippolytus, *Apostolica Traditio*, proposuit formam liturgiae romanae antiquissimae. *Fragmenta Veronensia latina* ed. Hauler, Lipsiae, 1900; fr. 1 (institutio, consecratio), p. 106.107; 16 (communio), p. 112.113; 28-30, p. 117-118:

« Omnis autem fidelis festinet, antequam aliud gustet, Eucharistiam percipere. Si enim ex fide percipit, etiamsi mortale quodcumque datum illi fuerit, post hoc non potest eum nocere. — Omnis autem festinet ut non infidelis gustet de Eucharistia, aut ne sorix aut animal aliud, aut ne quid cadat et pereat de eo. Corpus enim est Christi edendum credentibus et non contemnendum. — <Calicem> in nomine enim Dei benedicens accepisti quasi antitypum corporis Christi. Quapropter nolito effundere, ut non spiritus alienus velut te contemnente illud delingat : reus eris sanguinis, tanquam qui spernit pretium quo comparatus est. » — *De Benedictionibus Iacob* (ex georgica versione ed. N. Bonwetsch, *TUNF.*, 11, Leipzig, 1904), 24, p. 38, 9-11 (in Aser) : Περὶ τοῦ Σωτῆρος προαναφωνῶν ἢ διδάσκων ἡμᾶς τὸν ἀπ' οὐρανῶν κατερχόμενον ἄρτον βρῶμα καὶ πόμα τοῖς ἁγίοις γινόμενον. — Alia in nostra *Théologie de saint Hippolyte*, p. 148, Paris, 1906.

Clemens Alexandrinus aliquando profertur ut contrarius praesentiae reali; sed immerito. Docet utique Christum comedi et bibi metaphorice, per agnitionem Dei, *Strom.*, 5, 10-11, 66, 2-67, 1; *PG.*, 9, 101, Stählin, 2, p. 370, 13-26. Negat offerri Deo in sacrificium, *Strom.*, 7, 3, 14, 5-15, 4; *PG.*, 9, 417 C-420 B, Stählin, 3, p. 11, 9-12, 2; *Strom.*, 6, 31.32. — Sed alibi coniungit mentionem convivii spiritualis cum mentione Eucharistiae: *Paedag.*, 1, 6, 42.43.47, *PG.*, 8, 300 B-301 B; 305 BC; Stählin, 1, p. 115, 10-116, 10; 118, 4-23; *Strom.*, 1, 1, 5, *PG.*, 8, 691; Stählin, 2, p. 5, 16-27; et ita quidem ut in Eucharistia doceat tradi cibum et potum immortalitatis, *QDS.*, 23, *PG.*, 9, 627, Stählin, 3, p. 175, 3-16; hinc Christum appellat vineam Iacob, cuius sanguine potemur, *Paedag.*, 1, 5, 15; 2, 2, 19-20, *PG.*, 8, 267; Stählin, 1, p. 99, 10-13; *QDS.*, 29, *PG.*, 9, 636 A; Stählin, 3, 179, 11. Institutionem Christi commemorat, *Strom.*, 1, 10, 46; 19, 96, *PG.*, 9, 744.814; Stählin, 2, p. 30, 19-21; 61, 26-62, 1, ac primus omnium ait figurari in sacrificio Melchisedech, *Strom.*, 4, 25, 161, *PG.*, 8, 1370; Stählin, 2, 319, 21-320, 2. Habeatur sane Clemens ut testis minus idoneus praesentiae realis, minime vero ut adversarius. Solet autem ad gustum audientium accommodare sermonem; *Strom.*, 7, 18, *PG.*, 9, 556 C-557 B; Stählin, 3, p. 78,19-79,8. — Cf. Struckmann, p. 115-139; Batiffol [5], p. 248-261.

Origenis quoque auctoritas in varias partes tracta est. Vetus quidem Ecclesia, cum Origenem multis sententiis notaret ut haereticum, eius fidem eucharisticam nunquam in suspicionem vocavit. E contra, protestantes solent illum trahere ad purum symbolismum, quasi negasset Christum vere contineri in Eucharistia. Sane in hac re, sicut in aliis, facile est deprehendere apud Origenem duos homines inter se dimicantes : pium ac sincerum christianum, traditionis ecclesiasticae tenacem, et allegoristam impaenitentem, qui indulget ingenio suo. Protestantes allegoristam laudare solent (e. g. E. de Faye). At catholicis pius christianus non est oblivioni tradendus. In eucharistica quidem doctrina, Origenes saepius commemorat Verbum Dei quam carnem Christi; sed tamen vere asserit Christum sumi in Eucharistia. Si quis velit aequum de illo iudicium ferre, ratio habenda est et fidei communis, cui adhaesit, et allegorismi, cui nimium indulsit.

Multipliciter opponit Origenes pani terreno Verbum Dei, tanquam meliorem ac caelestem cibum. *De Orat.*, 27, *PG.*, 11, 505 A-522 B. Koetschau, p. 363, 23-375, 19; *In Lev.*, H., 7, 5, *PG.*, 12, 486 D-487; *In Num.*, *H.*, 16, 9, *PG.*, 12, 701 A-702 A : facta mentione sacramenti, Christum et ipse appellat vineam Iacob: duplicem eius potationem assignat, unam in sacramento, alteram per fidem, quae sit excellentior. Inter praecipuas Christi occisi figuras commemorat Agnum paschalem, et eius mentionem cum mentione Eucharistiae coniungit, ita ut doceat christianos illius Agni carne pasci et sanguine potari. *In Num.*, *H.*, 23, 6, *PG.*, 12, 751 D-752 B; *In Ier.*, *H.*, 12, 13; *PG.*, 13, 396, Klostermann, p. 99, 26-31; *In Mt.*, *ser.* 10, *PG.*, 13, 1614, 1615; *In Io.*, *Tr.*, 10, 13, *PG.*, 14, 332 D-340 A; 16-18 Preuschen, p. 186, 11-189, 33. Idem, ubi de institutione Eucharistiae, *In Mt.*, *ser.* 85, 86, *PG.*, 13, 1734 A-1737 B. Quibus locis divinam Christi naturam ita commendat ut nullatenus obliviscatur humanae: de qua cf. *In Gen.*, *H.*, 4, 2, *PG.*, 12, 185 AB; *In Ex.*, *H.*, 11, 7, *PG.*, 12, 381 BD; *In Lev.*, *H.*, 4, 8, *PG.*, 12, 412 D-413 C; *H.*, 13, 5.6, *PG.*, 12, 551 BC; *In Ier.*, *H.*, 19, 13 18, *PG.*, 13, 489; *In Ez.*, *Sel.*, 7, 22, *PG.*, 13, 793 B; *In Mt.*, *T.*, 11, 14, *PG.*, 13, 948 C-942 A; *In Io.*, *T.*, 32, 16, *PG.*, 14, 808 D-809 C; 24 Preuschen, p. 467, 28-468, 21. In hoc impleri docet figuras VT.,

In Num., *H.*, 7, 2, *PG.*, 12, 613 C; *In Iudic.*, *H.*, 6, 2, *PG.*, 12, 975 CD. Quam autem Christi carnem intellegat, disertissime significat, *c. Cels.* 8, 22.33, *PG.*, 11, 1552 A. 1565, Koetschau, 2, p. 239, 20-24, 249, 4-9; *In Ex. H.*, 13, 3, *PG.*, 12, 391 AB; *In Lev.*, *H.*, 9, 10, *PG.*, 12, 523 BC; 13, 5. 6, 551 BC; *In Mt.*, *T.*, 11, 14. *PG.*, 13, 948 C-952 A; *Ser.*, 86, 1736 A; *In Io.*, *T.*, 32, 16, *PG.*, 14, 808 D-809 C, 24 Preuschen, p. 467, 28-468, 21. Quo loco Calvinistae triumphant ac putant Origenem asserere solam praesentiam virtutis. Sed non ita est. Mirum tamen Origenem cogitare corpus Christi etiam in indigno posse operari salutariter, nisi a Satana praeveniretur. Fuerit sane O. nimius in extollenda operatione gratiae quae excultioribus tantum convenit : τοῖς βαθύτερον ἀκούειν μεμαθηκόσιν κατὰ τὴν θειοτέραν καὶ περὶ τοῦ τροφίμου τῆς ἀληθείας λόγου ἐπαγγελίαν (*In Io.*, *l. c.*, *Pr.*, 468, 15); non ideo negavit communem Sacramenti operationem, quam experiri contingit etiam simplicioribus : τοῖς ἁπλουστέροις κατὰ τὴν κοινοτέραν περὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκδοχήν (*Ibid.*, p. 468, 14).

Mysterio fidei testificantur suo modo etiam heterodoxi, vel corrumpendo. Marcus Valentinianus celebrabat quandam pseudo-eucharistiam, liquore sanguinolento, teste Irenaeo, *H.*, 1, 13, 2, *PG.*, 7, 580-1; Hippolyto, *Philos.*, 6, 5, 40, ed. Cruice, p. 305. — *Theodoti excerpta* ap. Clementem Alex., n. 13. 82; *PG.*, 9, 664. 696; Stählin, 3, p. 111, 4-14; 132, 10-14. — Valentinianus quidam, ap. Adamantium, *De recta in Deum fide*, 2, *PG.*, 11, 1772 B. — Naasseni Samothraciae mysteria interpretati sunt iuxta *Io.*, 6, 53; *Mc.*, 10, 38; cf. Hippolyt., *Philos.*, 5, 1, p. 161. — *Acta Petri*, 3. 5; ed. Vouaux, p. 244. 260, Paris, 1922 (ante 170). *Acta Ioannis*, 9, ed. Bonnet, p. 156; 46, p. 173; 84, p. 192; 86, p. 193; 109, p. 207; 110, p. 208. 9 (ante 170). — *Acta Pauli*, 2, 5; 9, ed. Vouaux, p. 154. 277, Paris, 1913 (ante 200). — *Acta Thomae*, 26. 27. 29. 49. 50. 51. 121. 133. 158; ed. Bonnet, p. 141. 143. 146. 166. 167. 231. 240. 268-9. — *Acta Matthaei*, 25. 27, ed. Bonnet. p. 252-4. 257. — Mulier haeretica in Asia, teste Firmiliano, inter *Epp. Cypriani*, 75, 10, p. 817, 28-818, 7.

Aquarii haeretici vinum in consecratione omiserunt. Cuius usus habes vestigia in Ebionitis, ap. Irenaeum, *H.*, 5, 1, 3, *PG.*, 7, 1123; Epiphan., *H.*, 30, 16, *PG.*, 41, 432; maxime in

Tatiano, ap. Epiphan., *H.*, 46, 2, *PG.*, 41, 840; anonymo ap. Clement. Al., *Strom.*, 1, 19, *PG.*, 8, 813; catholicis Afris ap. Cyprianum, *Ep.*, 63, p. 701 sqq. — Hi haeretici s. III/IV aliquo modo accesserunt ad Manichaeos, cf. *Cod. Theodos.*, *L.* 16, tit. 5. — Chrysostomus. *In Mt.*, *H.*, 83, 2, *PG.*, 58, 740; Augustinus, *H.*, 64, *PL.*, 42, 42; Theodoretus, *HF.*, 1, 20, *PG.*, 83, 369. — Art. *Aquariens* in *DTC* (G. Bareille); in *DACL* (P. Batiffol).

Dionysius Alex., fidei in praesentiam realem testis, ap. Eusebium, *HE.*, 6, 44, *PG.*, 20, 632. 633 (*Ep. ad Fabium Antiochenum :* puer Eucharistiae minister); *Ib.*, 7, 9, 656 (*Ep. ad Xystum*).

Inscriptio Pectorii Augustodunensis (? s. III) tota in *DA.*, t. 1, 1445. Initium :

Ἰχθύος οὐρανίου θεῖον γένος, ἥτορι σεμνῷ
Χρῆσε, λαβὼν πηγὴν ἄμβροτον ἐν βροτέοις
Θεσπεσίων ὑδάτων. Τὴν σήν, φίλε, θάλπεο ψυχήν,
Ὕδασιν ἀενάοις πλουτοδότου σοφίης.
Σωτῆρος ἁγίων μελιηδέα λάμβανε βρῶσιν,
Ἔσθιε πινάων, ἰχθὺν ἔχων παλάμαις...

Alia documenta epigraphica antiquissima, ap. *DA.*, t. 1, 475. 6; 1436. 1445. 1446. — Wilpert, *Fractio panis*, Paris, 1896, In-4.

Sacramentarium Serapionis (Aegypt., fin. s. III), 13 Oratio consecrationis), 12-15, ed. Funk, p. 174, 10-176. 6 : Σοὶ προσηνέγκαμεν τὸν ἄρτον τοῦτον, τὸ ὁμοίωμα τοῦ σώματος τοῦ Μονογενοῦς. Ὁ ἄρτος οὗτος τοῦ ἁγίου σώματός ἐστιν ὁμοίωμα, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἐν ᾗ νυκτὶ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον καὶ ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ λέγων· λάβετε καὶ φάγετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου ποιοῦντες τὸν ἄρτον προσηνέγκαμεν, καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τῆς θυσίας ταύτης· Καταλλάγηθι πᾶσιν ἡμῖν καὶ ἱλάσθητι, Θεὲ τῆς ἀληθείας· καὶ ὥσπερ ὁ ἄρτος οὗτος ἐσκορπισμένος ἦν ἐπάνω τῶν ὀρέων καὶ συναχθεὶς ἐγένετο εἰς ἕν, οὕτω καὶ τὴν ἁγίαν σου ἐκκλησίαν σύναξον ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ πάσης χώρας καὶ πάσης πόλεως καὶ κώμης καὶ οἴκου, καὶ ποιήσον μίαν ζῶσαν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Προσηνέγκαμεν δὲ καὶ τὸ ποτήριον τὸ ὁμοίωμα τοῦ αἵματος, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς λαβὼν ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι ἔλεγεν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· Λάβετε, πίετε,

τοῦτό ἐστιν ἡ καινὴ διαθήκη, ὅ ἐστιν τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτημάτων. Διὰ τοῦτο προσηνέγκαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ποτήριον ὁμοίωμα αἵματος προσάγοντες. Ἐπιδημησάτω, Θεὲ τῆς ἀληθείας, ὁ ἅγιός σου λόγος ἐπὶ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἵνα γένηται ὁ ἄρτος σῶμα τοῦ Λόγου, καὶ ἐπὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, ἵνα γένηται τὸ ποτήριον αἷμα τῆς ἀληθείας. Καὶ ποίησον πάντας τοὺς κοινωνοῦντας φάρμακον ζωῆς λαβεῖν εἰς θεραπείαν παντὸς νοσήματος καὶ εἰς ἐνδυνάμωσιν πάσης προκοπῆς καὶ ἀρετῆς, μὴ εἰς κατάκρισιν, Θεὲ τῆς ἀληθείας, μηδὲ εἰς ἔλεγχον καὶ ὄνειδος. — Quod etiam post consecrationem panis dicitur similitudo corporis Christi et vinum similitudo sanguinis, minime officit veritati conversionis. Ceterum, cf. 14, 2, p. 176, 22-178, 2; 16, 4, p. 178, 18-22; 18, 6, p. 180, 9-14; quibus locis communicatio veri corporis et sanguinis celebratur.

Eusebius, *Dem. ev.*, 1, 10, *PG.*, 22, 84-93, veteribus sacrificiis opponit sacrificium NL., p. 88, C : Εἰκότως τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος τὴν ὑπόμνησιν δσημέραι ἐπιτελοῦντες καὶ τῆς κρείττονος ἢ κατὰ τοὺς παλαιοὺς θυσίας τε καὶ ἱερουργίας ἠξιωμένοι, οὐκέθ' ὅσιον ἡγούμεθα καταπίπτειν ἐπὶ τὰ πρῶτα καὶ ἀσθενῆ στοιχεῖα, σύμβολα καὶ εἰκόνας, ἀλλ' οὐκ αὐτὴν ἀλήθειαν περιέχοντα. — At *De eccl. theol.*, 3, 12, *PG.*, 24, 1021-4, pertinet ad manducationem Christi secundum fidem. — Cf. Steitz (1865), p. 97-106); Batiffol[5], p. 295-9.

Athanasius, *Ep.*, 4 *Ad Serapionem*, 19, *PG.*, 26, 668, interpretatur *Io.*, 6, 62-4 : Διὰ τοῦτο τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως ἐμνημόνευσε τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τῆς σωματικῆς ἐννοίας αὐτοὺς ἀφελκύσῃ, καὶ λοιπὸν τὴν εἰρημένην σάρκα βρῶσιν ἄνωθεν οὐράνιον καὶ πνευματικὴν τροφὴν παρ' αὐτοῦ διδομένην μάθωσιν. Ἃ γὰρ λελάληκα, φησίν, ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωή· ἴσον τῷ εἰπεῖν τὸ μὲν δεικνύμενον καὶ διδόμενον ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας, ἐστὶν ἡ σὰρξ ἣν ἐγὼ φορῶ· ἀλλ' αὕτη ὑμῖν καὶ τὸ ταύτης αἷμα παρ' ἐμοῦ πνευματικῶς δοθήσεται τροφὴ ὥστε πνευματικῶς ἐν ἑκάστῳ ταύτην ἀναδίδοσθαι καὶ γίνεσθαι πᾶσι φυλακτήριον εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου. — Ubi et vere dari carnem Christi et spiritualiter comedi simul asserit — *De Incarn. et c. Arianos*, 16, *PG.*, 26, 1012 B : Πνεῦμα γὰρ ζωοποιοῦν ἡ σάρξ ἐστὶ τοῦ Κυρίου, διότι ἐκ Πνεύματος τοῦ ζωοποιοῦ συνελήφθη. — *Sermo ad baptizatos*, ap. Eutychium patriarcham CPtanum (552-582), *PG.*, 86, 2, 2401 AB; 26, 1325 C. — Cf. Steitz (1865), p. 109-127; Batiffol[5], p. 318-325.

Cyrillus Hierosolymitanus, *Cateches.*, 22.23 (*mystagog.*, 4-5),

PG., 33, 1097-1128. Maxime 23, 20-22, 1124 B-1125 B : Μετὰ ταῦτα, ἀκούετε τοῦ ψάλλοντος μετὰ μέλους θείου προτρεπομένου ὑμᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἁγίων μυστηρίων, καὶ λέγοντος· Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος (*Ps.*, 33, 9). Μὴ τῷ λάρυγγι τῷ σωματικῷ ἐπιτρέπητε τὸ κριτικόν· οὐχί, ἀλλὰ τῇ ἀνενδοιάστῳ πίστει. Γευόμενοι γάρ, οὐκ ἄρτου καὶ οἴνου κελεύονται γεύσασθαι, ἀλλὰ ἀντιτύπου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Προσιὼν οὖν, μὴ τεταμένοις τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διηρημένοις τοῖς δακτύλοις· ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλούσῃ Βασιλέα ὑποδέχεσθαι· καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπιλέγων τό· Ἀμήν. Μετ' ἀσφαλείας οὖν ἁγιάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῇ ἐπαφῇ τοῦ ἁγίου σώματος, μεταλάμβανε, προσέχων μὴ παραπολέσῃς τι ἐκ τούτου αὐτοῦ· Ὅπερ γὰρ ἐὰν ἀπολέσῃς, τούτῳ ὡς ἀπὸ οἰκείου δηλονότι ἐζημιώθης μέλους. Εἰπὲ γάρ μοι· Εἴ τίς σοι ἔδωκε ψήγματα χρυσίου, οὐκ ἂν μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐκράτεις, φυλαττόμενος μή τι αὐτῶν παραπολέσῃς καὶ ζημίαν ὑποστῇς; Οὐ πολλῷ οὖν μᾶλλον ἀσφαλέστερον τοῦ χρυσίου καὶ λίθων τιμίων τιμιωτέρου, διασκοπήσεις ὑπὲρ τοῦ μὴ ψίχαν σοι ἐκπεσεῖν; Εἶτα, μετὰ τὸ κοινωνῆσαί σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος· μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων, καὶ τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος λέγων τὸ· Ἀμήν, ἁγιάζου, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος μεταλαμβάνων Χριστοῦ. Ἔτι δὲ τῆς νοτίδος ἐνούσης τοῖς χείλεσι σου, χερσὶν ἐπαφώμενος, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ μέτωπον καὶ τὰ λοιπὰ ἁγίαζε αἰσθητήρια. Εἶτα ἀναμείνας τὴν εὐχήν, εὐχαρίστει τῷ Θεῷ τῷ καταξιώσαντί σε τῶν τηλικούτων μυστηρίων. — Ubi animadverte panem et vinum eucharisticum dici ἀντίτυπον corporis et sanguinis Domini, non tanquam mendacem similitudinem, sed tanquam veram repraesentationem plena virtute. Cf. 1 *Pt.*, 3, 21. (Minus ad rem, *Hb.*, 9, 24 . — Nonnulli haec interpretati sunt per quandam praesentiam virtutis, qualis est praesentia Spiritus Sancti in aqua baptismi. Sed paritas omnino deficit, nam ipsis particulis eucharisticis veneratio impenditur, non autem aquae baptismi. Quod recte ostendit anglicanus C. Gore, *The Body of Christ*[3], n. 6, p. 294. 295.

Basilius, *Ep.*, 8, 4, *Ad Caesareenses*, *PG.*, 32, 252 D-253 B. — *Ep.*, 93, *Ad Caesaream patriciam*, 484-5. Commendat cotidianam Eucharistiae sumptionem, etiam domi; et particulae cuiuslibet venerationem. — *Reg. mor.*, 21, *PG.*, 31, 737 D-741 A; *Reg. brev.*, 172.310, *PG.*, 31, 1196. 1304 BC.

Gregorius Nazianzenus, *Or.*, 45, 19, *PG.*, 36, 649 C : Μήπου τὸν λογισμὸν ὀκλάσῃς, αἷμα Θεοῦ καὶ πάθος ἀκούων καὶ θάνατον,

μήπου περιενεγθῇς ἀθέως, ὡς Θεοῦ συνήγορος· ἀλλ' ἀνεπαισχύντως καὶ ἀνενδοιάστως φάγε τὸ σῶμα, πίε τὸ αἷμα, εἰ τῆς ζωῆς ἐπιθυμητικῶς ἔχεις, μήτε τοῖς περὶ σαρκὸς ἀπιστῶν λόγοις μήτε τοῖς περὶ τὸ πάθος βλαπτόμενος. — *Or.*, 8, 18, *PG.*, 35, 809 D : ... εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν (intellegit SS^am Eucharistiam, manu receptam. Cf. supra, Cyrill. Hier.). — *Ep.*, 171, *Ad Amphilochium*, *PG.*, 37, 280 C-281 A : ... Ποίει ...τὸ κρεῖττον ἱερουργῶν, καὶ λύε τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῖν τὸ μέγεθος, τῆς ἀναστασίμου θυσίας ἁπτόμενος ... Μὴ κατόκνει καὶ προσεύχεσθαι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν λόγῳ καθέλκῃς τὸν Λόγον, ὅταν ἀναιμάκτῳ τομῇ σῶμα καὶ αἷμα τέμνῃς δεσποτικόν, φωνὴν ἔχων τὸ ξίφος.

Gregorius Nyss., *Or. catech. magn.*, 37, *PG.*, 45, 93-97; *In Christi resurr.*, *Or.*, 1, *PG.*, 46, 612 CD.

Epiphanius, *Anacephalaiosis*, *PG.*, 42, 880 A : (Ἡ Ἐκκλησία) ... τὸ λυσίπονον ἡμῖν πόμα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, αἷμα Χριστοῦ χαριζομένη ἄκρατον, ἀληθές.

Theodorus Mopsuestenus, *In Mt.*, 26, 26, *PG.*, 66, 713 B : Οὐκ εἶπε· Τοῦτό ἐστι τὸ σύμβολον τοῦ σώματός μου, καὶ τοῦτο τοῦ αἵματός μου, ἀλλά· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου, διδάσκων ἡμᾶς μὴ πρὸς τὴν φύσιν ὁρᾷν τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ διὰ τῆς γενομένης εὐχαριστίας εἰς σάρκα καὶ αἷμα μεταβάλλεσθαι.

Ioannes Chrysost., *In Io.*, (6, 41-52), *H.*, 46 (45), 2-3, *PG.*, 59, 260-1 : Ἀναγκαῖον μαθεῖν τὸ θαῦμα τῶν μυστηρίων, τί ποτέ ἐστι καὶ διατί ἐδόθη καὶ τίς ἡ ὠφέλεια τοῦ πράγματος. Ἓν σῶμα γινόμεθα καὶ μέλη, φησίν, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. Οἱ δὲ μεμυημένοι παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις. Ἵν' οὖν μὴ μόνον κατὰ τὴν ἀγάπην τοῦτο γενώμεθα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, εἰς ἐκείνην ἀνακερασθῶμεν τὴν σάρκα. Διὰ τῆς τροφῆς γὰρ τοῦτο γίνεται ἧς ἐχαρίσατο, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν πόθον ὃν ἔχει περὶ ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο ἀνέμιξεν ἑαυτὸν ἡμῖν καὶ ἀνέφυρε τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἕν τι ὑπάρξωμεν, καθάπερ σῶμα κεφαλῇ συνημμένον. Τῶν γὰρ σφόδρα ποθούντων ἐστὶ τοῦτο δεῖγμα. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Ἰωὴ αἰνιττόμενος ἔλεγε περὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκετῶν, οἷς ἦν οὕτω μεθ' ὑπερβολῆς ποθεινός, ὡς προσφύναι ταῖς σαρξὶν αὐτοῦ ἐπιθυμεῖν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸν πολὺν αὐτῶν ἐνδεικνύμενοι πόθον ὃν εἶχον, Τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, ἔλεγον, ἐμπλησθῆναι; Διὸ δὴ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ πεποίηκεν, εἰς φιλίαν ἡμᾶς ἐνάγων μείζονα καὶ τὸν αὐτοῦ πόθον ἐπιδεικνὺς τὸν περὶ ἡμᾶς, οὐκ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον παρέσχε τοῖς ἐπιθυμοῦσιν ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι καὶ φαγεῖν καὶ ἐμπῆξαι τοὺς ὀδόντας τῇ σαρκί, καὶ συμπλακῆναι καὶ τὸν πόθον ἐμπλῆσαι πάντα. Ὡς λέοντες τοίνυν πῦρ

πνέοντες, οὕτως ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀναχωρῶμεν ἐκείνης, φοβεροὶ τῷ διαβόλῳ γινόμενοι, καὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἡμετέραν ἐννοοῦντες καὶ τὴν ἀγάπην ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο. Οἱ μὲν οὖν γεννήσαντες πολλάκις ἑτέροις τρέφειν διδόασι τὰ τεχθέντα· ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτω, φησίν, ἀλλὰ ταῖς σαρξὶ τρέφω ταῖς ἐμαῖς, ἐμαυτὸν ὑμῖν παρατίθημι, πάντας ὑμᾶς εὐγενεῖς εἶναι βουλόμενος, καὶ χρηστὰς ὑμῖν περὶ τῶν μελλόντων ὑποτείνων ἐλπίδας. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα ἐνδοὺς ἑαυτόν, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀδελφὸς ἠθέλησα ὑμέτερος γενέσθαι· ἐκοινώνησα σαρκὸς καὶ αἵματος δι' ὑμᾶς, πάλιν αὐτὴν ὑμῖν τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα, δι' ὧν συγγενὴς ἐγενόμην, ἐκδίδωμι. Τοῦτο τὸ αἷμα τὴν εἰκόνα ἡμῖν ἀνθηρὰν ἐργάζεται τὴν βασιλικήν, τοῦτο κάλλος ἀμήχανον τίκτει, τοῦτο ἀπομαρανθῆναι τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν οὐκ ἀφίησιν, ἄρδον αὐτὴν συνεχῶς καὶ τρέφον. Τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν σιτίων ἡμῖν αἷμα γινόμενον, οὐκ εὐθέως τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἕτερόν τι· τοῦτο δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' εὐθέως τὴν ψυχὴν ἀρδεύει καὶ μεγάλην τινὰ δύναμιν ἐμποιεῖ. Τοῦτο τὸ αἷμα ἀξίως λαμβανόμενον ἐλαύνει μὲν δαίμονας καὶ πόρρωθεν ἡμῶν ποιεῖ, καλεῖ δὲ ἀγγέλους πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων. Ὅπου γὰρ ἂν ἴδωσι τὸ αἷμα τὸ δεσποτικόν, φεύγουσι μὲν δαίμονες, συντρέχουσι δὲ ἄγγελοι. Τοῦτο τὸ αἷμα ἐκχυθὲν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξέπλυνε. Πολλὰ περὶ τοῦ αἵματος τούτου καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐφιλοσόφησε. Τοῦτο τὸ αἷμα τὰ ἄδυτα καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐκάθηρεν. Εἰ δὲ ὁ τύπος αὐτοῦ τοσαύτην ἔσχεν ἰσχύν, ἔν τε τῷ ναῷ τῶν Ἑβραίων ἔν τε Αἰγύπτῳ μέσῃ ταῖς φλίαις ἐπιχριόμενον· πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀλήθεια. Τοῦτο τὸ αἷμα τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον ἡγίασε· τούτου χωρὶς οὐκ ἐτόλμα ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἄδυτα εἰσιέναι· τοῦτο τὸ αἷμα ἱερέας ἐχειροτόνει· τοῦτο ἀπέλουεν ἁμαρτίας ἐν τοῖς τύποις. Εἰ δὲ ἐν τοῖς τύποις τοσαύτην ἔσχεν ἰσχύν, εἰ τὴν σκίαν οὕτως ὁ θάνατος ἔφριξε, τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, εἰπέ μοι, πῶς οὐκ ἂν ἐφοβήθη; τοῦτο ἡ σωτηρία τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τούτῳ λούεται ἡ ψυχή, τούτῳ καλλωπίζεται, τούτῳ πυροῦται, τοῦτο πυρὸς λαμπρότερον ἐργάζεται τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, τοῦτο χρυσίου φαιδροτέραν τὴν ψυχὴν ποιεῖ, τοῦτο ἐξεχύθη τὸ αἷμα καὶ τὸν οὐρανὸν ἐποίησε βατόν. — Cum tota illa serie, *H.*, 42-47, *PG.*, 59, 239-270.

Cyrillus Alex., *Ep.*, 83, *Ad Calosyrium*, *PG.*, 76, 1073 A-1076 A.

Evagrius scholasticus, *HE.*, 4, 36, *PG.*, 86, 2, 2770 (fin. s. VI).

B. *Traditio Patrum Syrorum.*

Eo minus negligenda, quod aliquando fides illorum Patrum errori exegetico adscripta est, quasi sermo aramaicus caruisset verbis aptis ad exprimendum symbolismum, et ex

verbis institutionis male intellectis enatum esset dogma. Ita Horn, *An Introduction to the critical study and knowledge of the Sacred Scripture*, London, 1825. — Plane respondit N. Wiseman, *Horae Syriacae*, p. 51 sqq. (gallice ap. Migne, *Demonstrations évangél.*, vol. 16), ac plenius J. T. Lamy, *De Syrorum fide et doctrina in re eucharistica*, Lovanii, 1859 : 1) Apostoli ab ipso Domino edocti et in lingua aramaica a puero versati, id ipsum scripto mandarunt quod Dominus dixerat. Quod autem graece reddiderunt Paulus, Marcus, Lucas, id pertinet ad rei veritatem, non ad figuram; 2) Non desunt sermoni aramaico verba quibus figura distinguatur a re. Amplius 40 enumerat Wiseman; 3) Traditio domestica Ecclesiae syriacae suffragatur rei veritati, non figurae.

Ex liturgia S. Iacobi syriaca, ed. I. Al. Assemani, *Codex liturgicus Ecclesiae universae*, t. 5, p. 139, Romae, 1752 (ap. Lamy, op. cit., p. 10). Post consecrationem Epiclesis) : « [Sacerdos inclinatus dicit invocationem Spiritus] : Miserere nostri, Deus Pater omnipotens, et mitte super nos et super haec oblata Spiritum tuum sanctum Dominum et vivificantem, synthronum tibi, Deus Pater, aequalem in regno Filio tuo, consubstantialem..., ut illabens ostendat mysterium hoc Corpus vivificum, + Corpus salutare, + Corpus caeleste, + Corpus animas salvans et corpora, Corpus ipsius Domini Dei et Redemptoris Nostri Iesu Christi, faciat ut sit accipientibus ipsum in remissionem peccatorum et in vitam aeternam. — [Populus : Amen. — [Sacerdos] : Et calicem hunc ostendat Sanguinem NT', + Sanguinem salutarem, + Sanguinem vivificantem, + Sanguinem caelestem, Sanguinem animas nostras et corpora salvantem, Sanguinem ipsius Domini Dei ac Redemptoris Nostri Iesu Christi, faciat ut sit accipientibus ipsum in remissionem peccatorum et in vitam aeternam. » — Haec invocatio iisdem fere verbis reperitur in omnibus liturgiis, non tantum Maronitarum et Iacobitarum, sed etiam Nestorianorum, in liturgia graeca S. Iacobi, in liturgia coptica S. Basilii et in aliis liturgiis quae habentur in *Collectione Liturgiarum Orientalium* clari Renaudotii.

S. Iacobus Nisibenus, *Opera omnia armen. et lat.*, ed. Card. N. M. Antonelli, Romae, 1756 fol., p. 46 (Lamy, p. 18) : « Unum ostium est domus tuae, et ipsa est templum Dei; profecto nefas est et omnino non decet, o homo, ut per ostium,

per quod ingreditur Rex, extrahas stercus aliasque sordes, sed ut abstineas ab omni immunditia et tunc sumas corpus et sanguinem Christi, cauteque custodias os tuum per quod Rex ingressus est, neque amplius tibi licet, o homo, educere per os tuum verba immunditiae. » Id., *Sermo* 14 de Paschate, p. 341-342 (Lamy, p. 18-19). Idem est Aphraates, cuius *Demonstrationes* edidit I. Parisot, *PS.*, 1, 1-2, Paris, 1894. 1907. Vide *Dem.*, 12, 6. *PS.*, 1, 516-520. + post 345. cf. Bardenhewer, *GAKL.*, t. 4, p. 327-342.

Ephraem (+ 373), *De Fide Hymni*, ed. Assemani, *BO.*, 1, p. 66-101 (L., p. 21 ; *Opp. Gr.*, Romae, t. 3, 1746, p. 608.611 (L., p. 22). « Ne reputes quem hic panem quodque vinum vides, eadem haec existere : minime, frater; nolito hoc credere. Precibus sacerdotis, sanctique Spiritus adventu, panis fit corpus, vinum sanguis. » — « Cum voluerit supra omnia venerandus Deus Verbum homo nasci, quomodo is, quaeso, efficere non possit ut panis ipsum corpus Christi, vinum sanguis ipsius sit? » — « Quaeres iam quomodo panis corpus Christi fiat? En sic habeto, Spiritum Sanctum adventu suo hoc efficere, quod humana mens capere non potest. » — *Hymnus de Sacerdotio*, editus ab I. E. Rahmani, Patriarcha Antiocheno Syrorum, Romae, 1920, 4° p. VIII-IX : « ...Gloriose itaque (Spiritus) procedens descendit in panem ac vinum sanctificatione expertia, et fiunt corpus et sanguis. Sacerdos extemplo dexteram extendens frangit illud ac distribuit. Intuentibus angelis, advocat Spiritum, qui advolans transit inter eos, quin inspiciant ipsius splendorem, veniensque illabitur super altare, ut voluntatem sacerdotii faciat : et statim angeli commoventur videntes inter mortales Virtutem quae sustinet creaturas, marium fines ac regiones. Sacerdos minimus illum advocat, descendensque super altare illabitur. Mactat secundam personam divinitatis, distribuitque hominibus Gigantem qui orbem terrarum gestat ... Veni, inspice sacerdotem in ecclesia et intelligenter contemplare cum manibus suis illum super altare ponit, ut fiat cibus. Fiducialiter tanquam domesticus Patrem alloquitur, dicens : Da mihi Spiritum, ut adveniens descendat super altare et sanctificet panem positum ut fiat corpus Unigeniti tui... »

Marutas Tagritae episcopus (circa 414), *Liturgia* (Latine edita in *Missali chaldaico*, Romae, 1592; latine reddita a

Renaudotio, *LOC.*, t. 2, p. 260-9. ed. Francfurti, 1847; ap. Lamy, p. 23) : « Panem [fermentatum] accepit [Iesus] in manus suas et Patri gratias agens benedixit, sanctificavit, fregit deditque discipulis et dixit : Accipite, manducate, credite et certi estote atque praedicate et docete, quod corpus meum hoc est quod pro salute mundi frangitur, et illis qui comedunt illud et credunt in me, dat expiationem peccatorum et vitam aeternam. » — [Vocem — « fermentatum » obtrudisse putandus est aliquis Iacobita, cum Syri Mesopotamiae per VIII fere saecula semper azymum consecrarint. Depravatos esse codices ostendit Renaudot, et post eum Assemani.]

Rabulas Edessenus († 435), ap. Assemani, *BO.*, 1, p. 413; gallice ap. Lagrange, *Mel. Hist. Rel.*, p. 204-5, Paris, 1915.

Isaac Magnus († circa 460), *Sermo de Fide*, ap. Assemani, *BO.*, 1, 220 (Lamy, p. 24).

Iacobus Sarugensis (451-521), *Sermo de Passione Domini* (Lamy, p. 25).

Paulus Edessae episcopus, ann. 523, narratur stultae et foedae quorundam superstitioni obstitisse. Dionysius, in *Chronic.* ad ann. 510, ap. Assemani, *BO.*, 1, 409 (Lamy, p. 27. 28).

Ioannes Maro, Antiochenus Patriarcha s. VII, *Expositio Ministerii oblationis D. Iacobi Apostoli*, c. 30. 31. 33 (Lamy, p. 28-30).

Accedunt testimonia Monophysitarum et Nestorianorum.

E Monophysitis : Xenaias (seu Philoxenus), Mabbugae episcopus (485-522), *Ep. ad Monachos Semmenses*, ap. Assemani, *BO*, 2, 39 (Lamy, p. 32-33) : « Et est unus Filius ac Dominus quoad haec duo : nimirum et qua Deus est, et qua homo factus : mansitque unus etiam postquam factus est homo, sicut erat etiam antequam incarnaretur : nisi quod olim quidem unus erat carnis expers, novissime vero ille idem unus habens corpus : ipsius enim est caro illa quam ex nobis assumpsit, non alterius hominis ab ipso separati. Atque idcirco vivum Dei vivi corpus confitemur nos accipere, non autem nudum et simplex hominis mortalis corpus ; similiter et vinum vivi sanguinem in omnibus sacris haustibus accipimus, non nudum hominis nostri similis sanguinem, ut haeretici opinantur. Non enim panem sanctificatum corpus suum appellavit, neque vinum solummodo benedictione cumulatum sacrum sanguinem

suum nuncupavit, sed dixit unumquodque eorum vere suum corpus et sanguinem esse, sicut scriptum est... » — Ioannes Tela (503-519), *Resolutiones canonicae,* 4 (Lamy, p. 34) : « Discipulus. Si cadat mica ex margarita corporis sancti super terram per inadvertentiam, nec inveniri possit, scire volo an in hoc sit culpa? — Magister. Mica, quae ex margarita cecidit, exquiratur diligenter; si autem non inveniatur, relinquamus eam scientiae illi omnium praestantissimae. Reus igitur est ille qui contemptibiliter se gerit in ministerio mysteriorum sacrorum, et non ille qui cum timore et tremore ministrat ea, si accidat ut fiat res talis absque scientia et voluntate. » — Iacobus Edessenus (687-710), *Epistula de antiqua Syrorum Liturgia, ap.* Dionys. Bar Salibi, Assemani, *BO.,* 1, 482-483 (Lamy, p. 35). — Ioannes Darae episcopus (s. VIII, Lamy, p. 35) : « Incipit autem qui ministrat, et incipit preces deificas, corpus sc. efficientes et sanguinem Dei; preces vero deificae sunt quae a Pontificibus laudatae sunt et mysticis ministeriis insertae secundum Evangelium et Apostolum... » — Dionysius Bar Salibi, Amidae episcopus (s. XII), *Expositio Missae* (Lamy, p. 39-43), p. 40 : «... Is qui, carnem agni in Aegypto accipiens, convertit eam fecitque ut esset in salutem Hebraeorum in Aegypto, ipse convertit panem hunc fecitque corpus illud quod de Virgine est, et vinum illud convertit fecitque sanguinem illum qui de Virgine est... »

E Nestorianis : Babaeus archimandrita (569-628), *Liber de Unione,* ap. Assemani, *BO.,* 3, p. 1, 95 (Lamy, p. 45). « Quemadmodum corpus quod in Ecclesia est et corpus quod in caelo unum corpus sunt in duabus quidem differentiis et in duabus naturis, in una vero virtute, in una propitiatione et in uno pane, non in duobus, ita unus Filius et unus Dominus Iesus Christus in duabus naturis et in uno prosopo, in quo duae hypostases noscuntur divinitatis et humanitatis, in una sequela, in una virtute, in una adoratione, potestate, dominatione et maiestate. » Quibus verbis sicut diversa condicio agnoscitur corporis Christi existentis in caelo et in Ecclesia secundum quasdam differentias, ita etiam eiusdem corporis una virtus et una veritas utrimque asseritur — Ioannes Ben Abgari (900), *Quaestiones ecclesiasticae,* ap. Assemani, *BO.,* 3, 1, 249 (Lamy, 48) : « Christianus quidam, de oblatione panis minus recte sentiens, dicit eam esse meram legem seu ritum quendam. — Respon-

detur : communione privandum donec a peccato suo resipiscat et paenitentiam ostendat atque confiteatur oblationis excellentiam et convenientem eidem honorem, illamque esse corpus et sanguinem Christi quo peccata delentur. » — Georgius, Arbelae et Mosul metropolita (s. X), *Declaratio omnium divinorum Officiorum,* ap. Assemani, *BO.,* 3, 1, 534; 2, 292 (Lamy, 49. 50), profitetur quandam impanationem : « Aiunt quidam theophori haec sacramenta proprie corpus et sanguinem Christi esse, non sacramentum corporis et sanguinis eius. Quibus respondemus res quasdam naturales esse, alias cum natura coniunctas... Sic dicimus : Deus factus homo, et homo factus Deus. Cum certi simus non esse mutatas naturas, affirmamus Deum mansisse Deum, non hominem factum natura Deum, sed per unionem Deum hominem factum et hominem Deum. Quae cum ita sint, hic quoque panis et vinum fiunt corpus et sanguis, non quidem natura, sed unione; cumque ea corpus et sanguinem aliqua ratione appellemus, etiam sacramenta vocamus, ut palam fiat eadem corporis et sanguinis mysteria esse, propterea quod natura distinguuntur... » — Timotheus II patriarcha (s. XIV), *De sacramentis Ecclesiae,* ap. Assemani, *BO.,* 3, 2, 292 (Lamy, 51), similiter. — Anonymus in *Expositione Symboli Nicaeni,* ap. Assemani, *BO.,* 3, 1, 534 (Lamy, 53. 54), similiter. — Ebed Jesu, Sobae episcopus (1285-1317), *Margarita, Tr.,* 4, c. 5, ed. Mai, *SVNC.,* t. 10, 333. 358 (Lamy, 56. 58), transsubstantiationis tenax.

Summa Conclusionis. — Syri catholici, monophysitae, nestoriani, in asserenda reali praesentia Christi in SS^a^ Eucharistia inveniuntur unanimes. Etiam in expositione dogmatis monophysitae et multi nestoriani cum catholicis concordant; attamen e numero nestorianorum nonnulli sequuntur quandam impanationem.

C. Traditio Patrum Latinorum.

Quaedam testimonia antiqua nonnunquam visa sunt excludere e cultu christiano omne verum sacrificium : ita Minucius Felix, *Octavius,* 32. Sed re vera non ita est : excluduntur sacrificia gentiliciorum similia, et asseritur meritum boni animi et purae mentis et sincerae conscientiae, quales afferri oportet, ex Apostolo, 1 *Cor.,* 11, 28, ad oblationem mundam Novae Legis, de qua *Mal.,* 1, 11.

Iam ineunte saec. III, Tertullianus describit Sacrificium eucharisticum, quo corpus Christi continetur atque offertur. 1 *Adv. Marcionem*, 14, *PL.*, 2, 262 A : « Christus nec panem reprobavit, quo ipsum corpus suum repraesentat. » Verbum *repraesentat* minime referendum est ad illud genus signi quo ipsa rei veritas excluditur, ut ostendi potest collatis omnibus exemplis eiusdem verbi et verborum affinium quae occurrunt in scriptis Tertulliani. Sunt autem haec exempla verbi *repraesentare* : 1 *Adv. Nat.*, 12. 16; 2 *Adv. N.*, 10; *Ap.*, 15. 16. 17. 48; *De Spect.*, 17. 30; *De Praescr.*, 36; *De Bapt.*, 16; *De Pat.*, 3; *De Paen.*, 3; *Adv. Iud.*, 13; 4 *Adv. Marc.*, 6. 9. 12. 14. 22. 23; *Adv. Val.*, 26; *De An.*, 35. 57; *De res. carn.*, 2. 17. 63; *De Idol.*, 1; *Adv. Prax.*, 11; *De Monog.*, 10; *De Iei.*, 13; *De Pud.*, 6. 11. Verbi *repraesentatio* : *Ap.*, 23; *Or.*, 5; *Adv. Iud.*, 14; 3 *Adv. Marc.*, 7. 10. 24; 4 *Adv. Marc.*, 10. 13. 16. 25; 5 *Adv. Marc.*, 12; *De res. carn.*, 14. 17. 22. 23; *De Cor.*, 15; *Adv. Prax.*, 24; *De Iei.*, 13; *De Pud.*, 14. Verbi *repraesentator* : *Iei.*, 13. Habes omnia exempla in nostra *Théologie de Tertullien*, p. 356-359, Paris, 1905. Unde manifestum fit longe pleraque spectare ad illam acceptionem qua res praesens sistitur. Similia dici possunt de aliis mentionibus panis eucharistici, 1 *M.*, 23; 3 *M.*, 19: 4 *M.*, 40, *Théol. de T.*, p 360-363; distinctius ex 5 *M.*, 8 : « Panis et calicis sacramento iam in Evangelio probavimus corporis et sanguinis dominici veritatem, adversus phantasma Marcionis. » *De Orat.*, 6 : « Corpus eius in pane censetur. » De proprietate verbi *censeri* — quae minime excludit rei veritatem, cf. *Théol. de T.*, p. 365-367. *De An.*, 17 : « ...Vini saporem, quod in sanguinis sui memoriam consecravit », pariter cum rei veritate concordat, spectato 4 M., 40 : « Sanguinem suum in vino consecravit. » *De Res. Carnis*, 8 : « Caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut et anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur. » Haec verba realismum vehementer sapiunt. *De Spect.*, 13. 25; *De Praescr.*, 36. *De Orat.*, 19 : « De stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat? Nonne sollemnior erit statio

tua, si et ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini et reservato, utrumque salvum est, et participatio sacrificii et executio officii. » *Ib.*, 24. 2 *Ad Uxor.*, 5. 9. *Adv. Iud.*, 14. *De Cor.*, 3 : « Eucharistiae sacramentum, et in tempore victus et omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis coetibus nec de aliorum manu quam praesidentium sumimus... Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. » *De Idol.*, 7 : « Christianum... eas manus admovere corpori Domini quae daemoniis corpora conferunt! » *De Pud.*, 9, de reconciliatione apostatae : « Rursus illi mactabitur Christus... Exinde opimitate dominici corporis vescitur, Eucharistia scilicet. » — De tota re, *Théol. de Tert.*, p. 355-370.

Cyprianus, tota *Ep.*, 63, *Ad Caecilium*, et multis locis passim commendat veritatem Sacrificii dominici. Verbo « *repraesentare* » in hac materia abstinet; ceterum proximus Tertulliano in multis. Cf. v. g., Tert., *De Or.*, 6 et Cypr., *De dom. or.*, 18; Tert., 4 *Adv. Marc.*, 40 et Cypr., *Ep.*, 63, 4. Frequens et praegnans mentio sacramenti, *Cath. Eccl. un.*, 8, p. 217, 8; *De Laps.*, 25, p. 255, 19; *Epp.*, 63, 2. 3. 4. 11. 12. 13. 14. 16; 79, 4. 14. Sacramento calicis vere sanguis Domini continetur, *Laps.*, 2, p. 238, 3; 16, p. 248, 23; 22, p. 253, 22; 25, p. 255, 19-21; *Epp.*, 11, 5, p. 500, 3; 57, 2, p. 652, 2-9; 58, 1, p. 657, 3; 63, 1, p. 701, 17; 2, p. 702, 11. 12. 13; 3, p. 703, 15; 7, p. 705, 17. 21; 8, p. 707, 7-17; 9, p. 708, 9; 11, p. 709, 24; 710, 1. 3. 6. 7. 10. 14. 18. 20; 13, p. 711, 14-24; 712, 3; 14, p. 712, 13; 15, p. 713, 21; 714, 1. 6; 17, p. 715, 7; 19, p. 716, 26. Hinc fideles inter se coadunat, aequalitatis sacramentum, *Ep.*, 69, 14, p. 763, 12-17. Christo enim incorporat, *Dom. or.*, 18, p. 280, 3-281, 2; *Ep.*, 69, 4, p. 752, 18-23. Magna infelicitas eorum qui inde separantur, *Bon. pat.*, 14, p. 407, 24; *Ep.*, 11, 5, p. 500, 2-4. Sacramentum fortitudinis, *Epp.*, 57, 2-4, p. 651, 24-652, 9; 653, 15-17; 58, 1, p. 657, 1-4; 9, p. 665, 4; martyribus praecipue necessarium. Pollutis autem manibus accipienti nihil profuit. *Laps.*, 15, p. 248, 3-19 (1 *Cor.*, 10, 21; 11, 27); cf. *Epp.*, 15, 1, p. 514, 8-15, 16, 2-3, p. 519; 31, 6, p. 562. 563; 34, 2, p. 569, 11-570, 2; 65, 1. 2, p. 722. 723; 75, 21, p. 823, 24-824, 2. Recentibus exemplis res comprobatur, *Laps.*, 25. 26, p. 255. 256. Haec sane significant unitatem in corpore Christi mystico consummandam, sed in virtute corporis physici incohatam. Contra, K. G. Goetz, *Das Christentum Cyprians*,

p. 23. Giessen. 1896. — Ipse Cyprianus pane dominico saginatus. *Ad Donat.*, 15. p. 15. 20. 21; Christo in vita et in morte coniunctus, *Dom. or.*, 18. — De disciplina Eucharistiae haec animadverte. Commendatur cotidiana Eucharistiae celebratio, *Ep.*, 57. 3. p. 652. 3. et participatio. *Dom. or.*, 18. p. 280. 11. 25; *Ep.*, 58. 1. p. 657. 3; utriusque elementi perceptio, *Laps.*, 25. p. 255; *Epp.*, 57. 2. p. 652. 9; 58. 1. p. 657. 3; parvulorum communio. *Laps.*, 25: ministerium diaconorum, *Laps.*, 25, p. 255. 15-18., *ibid.*, 2, p. 238, 12: Eucharistiae domi asservatio et sumptio. *Laps.*, 26. p. 256: reprobantur consuetudines vitiosae. ut celebratio Eucharistiae in convivio vespertino, *Ep.*, 63. 16. p. 714; ac multo magis vini omissio. *Ep.*, 63. — Cf. nostram *Théologie de S. Cyprien*, p. 249-271. Paris. 1922.

Hilarius. *Trin.*, 8. 14. *PL.*, 10. 247 AB : « Non est humano aut saeculi sensu in Dei rebus loquendum. neque per violentam atque imprudentem praedicationem... Quae scripta sunt legamus. et quae legerimus intellegamus; et tum perfectae fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quae dicimus, nisi ab eo didicimus, stulte atque impie dicimus. Ipse enim ait *Io.*, 6. 56. 57 ... De veritate carnis et sanguinis non relictus est ambigendi locus. Nunc enim et ipsius Domini professione et fide nostra, vere caro est et vere sanguis est. Et haec accepta atque hausta id efficiunt ut et nos in Christo et Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? Contingat plane his verum non esse. qui Christum Iesum verum esse Deum denegant. Est ergo in nobis ipse per carnem, et sumus in eo, dum secum hoc. quod nos sumus, in Deo est. »

Damasus. P. R. 366-384 . *Carm.*, 18, *PL.*. 13. 392 (Ihm. p. 21. 22) :

« Tarsicium sanctum Christi sacramenta gerentem
Cum male sana manus peteret vulgare profanis,
Ipse animam potius voluit dimittere caesus
Prodere quam canibus rabidis caelestia membra. »

Ambrosius. *De Myst.*. 8, 47-49. *PL.*, 16, 404 C-405 B : « Probatum est antiquiora esse Ecclesiae sacramenta, nunc cognosce potiora. Re vera mirabile est quod manna Deus

plucerit Patribus, et cotidiano caeli pascebantur alimento. Unde dictum est : Panem angelorum manducavit homo (*Ps.*, 67, 25). Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt; ista autem esca quam accipis, iste panis vivus qui descendit de caelo, vitae aeternae substantiam subministrat; et quicumque hunc manducaverit, non morietur in aeternum : et est corpus Christi. Considera nunc utrum praestantior sit panis angelorum an caro Christi, quae utique corpus est vitae. Manna illud e caelo, hoc supra caelum; illud caeli, hoc Domini caelorum; illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicumque religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis e Christo; illos ad horam satiavit aqua, te sanguis diluit in aeternum. Iudaeus bibit et sitit; tu cum biberis, sitire non poteris; et illud in umbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris umbra est, quantum illud est cuius et umbram miraris! Audi quia umbra est quae apud Patres facta est... (1 *Cor.*, 10, 4. 5). Haec autem in figura facta sunt nostra. Cognovisti praestantiora : potior est enim lux quam umbra, veritas quam figura, corpus auctoris quam manna de caelo. » — *In Ps.*, 38, 7, n. 25, *PL.*, 14, 1051 D-1052 A : « Vidimus Principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus et audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum; sequimur ut possumus, sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium; etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio; quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris quando Christi corpus offertur; immo ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur... » *De Spiritu S.*, 3, 11, 79, *PL.*, 16, 794 D.

Ps. Ambrosius, *De Sacram.*, 4, 16, *PL.*, 16, 441 A : « Non erat corpus Christi ante consecrationem; sed post consecrationem, dico tibi quia iam corpus est Christi. Ipse dixit, et factum est; ipse mandavit, et creatum est. »

Hieronymus, *In Eph.*, 1, 7, *PL*, 26, 451 A : « Dupliciter vero sanguis Christi et caro intellegitur, vel spiritualis illa atque divina, de qua ipse dixit (*Io.*, 6, 56 ..; vel caro et sanguis, quae crucifixa est et qui militis effusus est lancea. Iuxta hanc divisionem et in sanctis eius diversitas sanguinis et carnis accipitur, ut alia sit caro quae visura est salutare

Dei, alia caro et sanguis quae regnum Dei non queant possidere. » Ubi non veritas carnis et sanguinis negatur, sed diversitas condicionis signatur.

Augustini sententia inde a saec. IX controversa. Appellabatur eius auctoritas hinc a Paschasio Radberto, *De corp. et sang. Domini*, 3, *PL.*, 120, 1282; illinc a Rhabano Mauro, *Ad Egilem Prumiensem*, *PL.*, 112, 1512 sqq., (de quibus infra); hinc a Lanfranco, *De corp. et sang. Domini adv. Berengarium*, *PL.*, 150, 421 sqq.: Guitmundo, *De corp. et sang. Domini veritate in Eucharistia Libri* III, *PL.*, 149, 1455 sqq.; illinc a Berengario, *Ep. ad Adelmann.*, *Fr.* 3, ap. Martène, *Thesaurus Anecdot.*, 4, p. 111; postea a Wiclef, Zwinglio, Oecolampadio. Inter Protestantes recentiores, sunt qui concedant eum verbis a communi sententia Ecclesiae non discrepare, mentem vero diversam velint fuisse. Ita L. J. Rückert, *Das Abendmahl, sein Wesen und seine Geschichte*, p. 391. 475, Leipzig, 1856. Communiter tamen docent Augustinum realem Christi in Eucharistia praesentiam ignorasse. Ita A. Dorner, *Augustinus, sein theologisches System und seine religionsphilosophische Anchauung*, 1873; Loofs, *RE*[3], t. 2, p. 61-63; id., *Leitfaden zur... DG.*[4], p. 409 (1906), qui sic rem explicat : 1) Aug. docet Eucharistiam figuram quandam esse, *De Doctr. chr.*, 3, 16, 24, *PL.*, 34, 74. 75; *Ad Bonifacium episc.*, *Ep.*, 98, 9, *PL.*, 33, 364; *In Ps.*, 3, *Enarr.*, 1, *PL.*, 36, 73; 2) Docet in Eucharistia Christum spiritualiter manducari, *De catechiz. rudibus*, 22, 40; 26, 50, *PL.*, 40, 339. 344. 345; 3) Docet in Eucharistia figurari Ecclesiam, quod est corpus Christi mysticum, *Serm.*, 272, *PL.*, 38, 1247-8; *In Io.*, *Tr.*, 26, 13, *PL.*, 35, 1613; Harnack, *Dogmengeschichte*[4], p. 288, Tübingen, 1905. — In his quae positive asseruntur de propria Augustini theologia, multum inest veri; sed id cum fide Ecclesiae apprime concordat. Prae oculis habe quod constat toto opere Augustini.

a) Augustinus nec re nec verbis dissentit ab illis Patribus antiquioribus qui ante eum et ipso vivente fidem praesentiae realis tenuerunt, Cypriano et Ambrosio; et dux extitit illorum Patrum recentiorum qui eandem fidem professi sunt, tanquam animam totius liturgiae christianae. Memento pietatis qua Ambrosium semper prosecutus est, suum in Christo

patrem. *Ep.*, 147 (*De videndo Deo Liber, ad Paulinam*, A. D. 413), 23, 52, *PL.*, 33, 64 : « Tene mecum sancti viri Ambrosii sententiam, iam non eius auctoritate, sed ipsa veritate firmatam. Neque enim et mihi propterea placet, quia per illius os potissimum me Dominus ab errore liberavit et per illius ministerium gratiam mihi baptismi salutaris indulsit, tanquam plantatori et rigatori meo nimium faveam; sed quia de hac re et ipse hoc dixit quod pie cogitanti et recte intellegenti loquitur etiam ille qui incrementum dat Deus (1 *Cor.*, 3, 7)... »

b) Quod figuram aut sacramentum in Eucharistia demonstrat, in hoc minime deserit rei veritatem, sed ipsam sacramenti rationem acu tangit, quae est in aliqua significatione. Idem fecerat ante eum Ambrosius; idem fecerunt post eum discipuli eius plurimi. Cf. v. g., de *Ps.*, 98, 5, Ambrosium, *De Spir. S.*, 3, 11, 78. 79, *PL.*, 16, 794 C-795 A, et Augustinum eius vestigia prementem, *Enarr.*, 9, *PL.*, 37, 1264-5. Quod docet Eucharistiam convivium esse spirituale, in hoc minime deserit veritatem carnis, sed exemplum Christi secutus (*Io.*, 6, 63) docet fideles de illo divino convivio spiritualiter cogitare. *In Io., Tr.*, 27, 5. 6, *PL.*, 35, 1617-8.

c) Tam saepe tamque clare asserit realem Christi praesentiam in Eucharistia, ut minime liceat multos locos disertos negligere propter paucos ambiguos.

Sermo inter ineditos 6, *De Sacramento altaris ad infantes*, 3, *PL.*, 46, 836 : « Inde iam quae aguntur in precibus sanctis, quas audituri estis, ut accedente verbo fiat corpus et sanguis Christi. Nam tolle verbum, panis est et vinum. Adde verbum, et iam aliud est. Et ipsum aliud quid est? Corpus Christi et Sanguis Christi. Tolle ergo verbum, panis est et vinum. Adde verbum, et fiet sacramentum. » *Serm.*, 71, 11, 17 (*In Mt.*, 12, 32), *PL.*, 38, 453 : « Illud etiam quod ait, qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in illo (*Io.*, 6, 57), quomodo intellecturi sumus? Numquid etiam illos hic poterimus accipere de quibus dicit Apostolus quod iudicium sibi manducent et bibant (1 *Cor.*, 11, 29), cum ipsam carnem manducent et ipsum sanguinem bibant? Numquid et Iudas, magistri venditor et traditor impius, quamvis primum ipsum manibus eius confectum sacramentum carnis et sanguinis eius cum ceteris discipulis,

sicut apertius Lucas evangelista declarat, manducaret et biberet (*Lc.*, 22, 21), mansit in Christo, aut Christus in eo? Tam multi denique, qui vel corde ficto carnem illam manducant et sanguinem bibunt, vel cum manducaverint et biberint apostatae fiunt, numquid manent in Christo? aut Christus in eis? Sed profecto est quidam modus manducandi illam carnem et bibendi illum sanguinem, quo modo qui manducaverit et biberit, in Christo manet et Christus in eo. Non ergo quocumque modo quisquam manducaverit carnem Christi et biberit sanguinem Christi, manet in Christo et in illo Christus; sed certo quodam modo, quem modum utique ipse videbat, quando ista dicebat... » *In Ioan.*, (6, 57), *Tr.*, 26, 18, *PL.*, 35, 1614-5 : « Hoc est ergo manducare illam escam et illum bibere potum, in Christo manere et illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo et in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat [spiritaliter] carnem eius nec bibit eius sanguinem, [licet carnaliter et visibiliter premat dentibus sacramentum corporis et sanguinis Christi]; sed magis tantae rei sacramentum ad iudicium sibi manducat et bibit, [quia immundus praesumpsit ad Christi accedere sacramenta, quae aliquis non digne sumit, nisi qui mundus est; de quibus dicitur : Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt]. » Ita *Breviarium Romanum* die festo Corporis Christi. Quae autem uncis inclusimus, desunt in mss. omnibus benedictinis et lovaniensibus. — Ex his et similibus locis, manifestum fit posse vere comedi Christum in sacramento, cum tamen non comedatur digne nec fructuose. Ceterum, cum in SS^a^ Eucharistia tria distingui possint, i. e. sacramentum tantum (= species panis et vini), sacramentum et res (= corpus et sanguis Christi), res tantum (= gratia), solet Augustinus in consideratione 3^i^ elementi libenter consistere; sed non ideo nescit 2^m^ elementum. Praeterea salvam vult disciplinam arcani: cf. *Serm.*, 131, 1, *PL.*, 38, 729; 132, 1, 734; *CD.*, 17, 5, 5, *PL.*, 41, 536.

Cf. E. Portalié, art. *Augustin*, in *DTC.*, t. 1, 2418-2426 (1903); O. Blank, *Die Lehre des hl. Augustin vom Sakramente der Eucharistie*, Paderborn, 1907; K. Adam, *Die Eucharistielehre des hl. Augustin*, Paderborn, 1908 (Blank exhibet auctoritates Augustini secundum tempora distinctas;

Adam theologiam eucharisticam Augustini cum traditione Patrum cum Latinorum cum Graecorum confert, et connectit cum ipsius universa doctrina.)

Gregorius Turonensis, *Liber de Gloria martyrum*, 86, *PL.*, 71, 781 C-782 A : « ... Recolo quod in adolescentia mea gestum audivi. Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, et in Ricomagensi vico civitatis Arvernae eius solemnia celebrabantur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis invexit, tempus ad sacrificium offerendum advenit, acceptaque turre diaconus in qua mysterium dominici corporis habebatur, ferre coepit ad ostium, ingressusque templum ut eam altari superponeret, elapsa de manu eius ferebatur in aera, et sic ad ipsam aram accedens, nunquam eam manus diaconi potuit assequi : quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia... » .

Gregorius M., *Hom. in Evangelia*, 14, 1, *PL.*, 76, 1127 C : « Ecce is qui non ex accidenti dono sed essentialiter bonus est, dicit : Ego sum pastor bonus. Atque eiusdem bonitatis formam quam nos imitemur adiungit, dicens : Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis. Fecit quod monuit, ostendit quod iussit. Bonus pastor pro ovibus suis animam posuit, ut in sacramento nostro corpus suum et sanguinem verteret, et oves, quas redemerat, carnis suae alimento satiaret... »

Saec. IX, in Ecclesia latina controversia extitit, cuius praecipua monumenta :

Ratramnus, Monachus Corbeiensis († 868), *Liber de corpore et sanguine Domini*, dicatus Carolo Calvo imp., *PL.*, 121, 125, 170. S. Paschasius Radbertus, Abbas Coloniensis († 865), *Liber de corpore et sanguine Domini*, *PL.*, 120, 1263-1346.

Ratramnus omnino asserit corpus et sanguinem Domini a fidelibus ore sumi in sacramento, 5. p. 129; 101, p. 170, etc. Sed quaerenti quomodo id fiat, utrum in mysterio an in veritate, respondet fieri in mysterio et in figura, non in veritate, et appellat auctoritates [Ps.] Ambrosii, Augustini et Hieronymi, quas non videtur recte interpretari. Licet enim aliquo modo defendi possit hoc Ratramni assertum, ita defenditur ab ipso ut fides praesentiae realis non videatur consistere. Quaerit enim, 5, p. 129 B-130 A : « Quod in

Ecclesia ore fidelium sumitur, corpus et sanguis Christi,... in mysterio fiat an in veritate; i. e. (1) utrum aliquid secreti contineat, quod oculis solummodo fidei pateat, an sine cuiuscumque velatione mysterii hoc aspectus intueatur corporis exterius quod mentis visus aspiciat interius, ut totum quod agitur in manifestationis luce clarescat; et (2) utrum ipsum corpus quod de Maria natum est et passum, mortuum et sepultum, quodque resurgens et caelos ascendens ad dexteram Patris consideat. » — Respondet ad (1) : a) Alia est figura, alia veritas. Christus autem est in sacramento secundum figuram, non secundum veritatem (6-14). b) Per consecrationem eucharisticam, nulla fit permutatio corporalis, i. e. secundum rei substantiam, sed tantum spiritualis, i. e. penes fidem solam (15-30). c) Mysterium interpretandum est spiritualiter, iuxta *Io.*, 6, 63, quemadmodum interpretati sunt Patres : Aug. Isidor., alii. — Ad (2) : Aliud est corpus natum de Maria Virgine, in cruce passum, caelo invectum, aliud corpus in altari oblatum. Illud corporaliter intellegitur et est corpus Christi proprium, hoc spiritualiter, et est corpus Christi mysticum (50-96). Sic 69, 154 B-156 A : « Multa differentia separatur corpus in quo passus est Christus et sanguis quem pendens in cruce de latere suo profudit, et hoc corpus quod in mysterio passionis Christi cotidie a fidelibus celebratur, et ille quoque sanguis qui fidelium ore sumitur, ut mysterium sit illius sanguinis quo totus redemptus est mundus. Iste namque panis et iste potus non secundum quod videntur corpus sive sanguis existunt Christi, sed secundum quod spiritualiter vitae substantiam subministrant. Illud vero corpus in quo semel passus est Christus, non aliam speciem praeferebat quam in qua consistebat : hoc enim erat quod vere videbatur, quod tangebatur, quod crucifigebatur, quod sepeliebatur. Similiter sanguis illius de latere manans non aliud apparebat exterius et aliud interius obvelabat; verus itaque sanguis de vero corpore profluebat. At nunc sanguis Christi quem credentes ebibunt et corpus quod comedunt, aliud sunt in specie et aliud in significatione; aliud quod pascunt corpus esca corporea, et aliud quod saginant mentes aeternae vitae substantia... » — Aequivocatio contineri videtur verbis « in mysterio ». Nam « in mysterio » potest opponi speciei propriae externae, aut veritati substantiae. Si opponitur tantum speciei propriae

externae, salvum est dogma praesentiae realis; si opponitur veritati substantiae, evertitur dogma. Videtur Ratramnus opponere veritati substantiae. Ceterum nihil obscurius quam eius sententia, fatentibus candidis interpretibus, M. de La Taille, *MF.*, 50, 624-5 et Darwell Stone, t. 1, p. 232.

Aequivocationem dissolvit Paschasius Radbertus, passim. vg. 4, 3, 1279 : « Vera utique Christi caro, quae crucifixa est, et sepulta, vere illius carnis sacramentum, quod per sacerdotem super altare in verbo Christi per Spiritum sanctum divinitus consecratur; unde ipse Dominus clamat: Hoc est corpus meum. Et ne mireris, o homo, neque requiras naturae ordinem; sed si carnem illam vere credis de Maria virgine in utero sine semine potestate Spiritus sancti creatam ut Verbum caro fieret, vere crede et hoc quod conficitur in verbo Christi per Spiritum sanctum, corpus ipsius esse ex virgine... »

Realis praesentiae tenax, Rhabanus Maurus, episcopus Moguntinus († 856), nihilominus obsistit Paschasio Radberto et inducit dualismum quendam non intelligibilem, dum in consecratione Eucharistiae statuit per verba « Hoc est corpus meum » corpus eucharisticum confici, per verba « Supplices igitur... » coniungi Corpori Christi caelesti (!), *Ep. ad Egilem Prumiensem*, 3, 2, *PL.*, 112, 1513 A : « Illud in hoc libro mihi prius penitus fateor inauditum reperiri sub nomine S. Ambrosii, quod non sit haec alia caro Christi, quam quae nata est de Maria et passa in cruce et resurrexit de sepulcro... Istud plane fateor nunquam me prius audisse, vidisse, legisse; multumque miratus sum hoc S. Ambrosium dixisse; et insuper etiam multo magis miror auctorem huius voluminis ibi posuisse... » *Ib.*, 3, 4, 1514 B : « Ad illa siquidem verba Domini : Hoc est corpus meum, fit corpus Domini; et supplicante sacerdote, corpus Domini sumptibile transfertur in corpus Domini natum de virgine, quod est penitus inconsumptibile, ut vid. vere nobis detur ab ipso Christo Pontifice : quia nimirum, sicut ipse est qui baptizat, sic ipse est qui nobis corpori suo corpus suum de corpore suo salubriter sumendum dat... » 3, 7, 1517 D : « Sane sciendum est nobis omnimodo quod, licet aliud specialiter corpus Christi, unde superius dixi quod sedet ad dexteram Dei, et aliud specialiter istud quod divinitus creatur et consecratur cotidie novum, simul tamen non duo sunt (quod absit) corpora, sed unum : siquidem, sicut corpus

et carnatus, sic etiam homo... » *Ibid.*, 1518 D. — Cf. eiusdem Rhabani *Paenitentiale ad Heribaldum*, 33, *PL.*, 110, 493 A : « ...Quidam nuper de ipso sacramento corporis et sanguinis Domini non recte sentientes dixerunt : Hoc ipsum corpus et sanguinem Domini, quod de Maria Virgine natum est et in quo ipse Dominus passus est in cruce, et resurrexit de sepulcro... Cui errori, quantum potuimus, ad Egilum abbatem scribentes, de corpore ipso quid vere credendum sit aperuimus... » — Quid sit illud corpus Christi, aliud specialiter cum sedet ad dexteram Dei, et aliud specialiter cum consecratur cotidie novum, non duo nec tamen ipsum, quis explicabit?

Ecclesia autem canere consuevit :

« Ave verum corpus natum
De Maria virgine,
Vere passum, immolatum
In cruce pro homine. »

Praeter *Summam Theologicam* S. Thomae, 3ª q. 75.76, cf. *Hymnos in Officio Sancti Sacramenti*, legem credendi simul et orandi praescribentes.

Argumentum III. *Ex magisterio Ecclesiae.*

Ante negationes Berengarii, vigente tranquilla possessione, nullum de praesentia Christi eucharistica documentum Ecclesiae.

Iusiurandum Berengario praescriptum in Conc. Romano 1079, *sub Gregorio* VII, *DB.*, 355 : « Ego Berengarius corde credo et ore confiteor panem et vinum, quae ponuntur in altari, per mysterium sacrae orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem ICDN., et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine et quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit et quod sedet ad dexteram Patris, et verum sanguinem qui de latere eius effusus est, non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in proprietate naturae et veritate substantiae... » — Ubi animadverte directe excludi utramque Ratramni propositionem.

Professio fidei Valdensibus praescripta ab Innocentio III (1208), *DB.*, 424 : « ...Sacrificium, i. e. panem et vinum, post consecrationem esse verum corpus et verum sanguinem

DNIC, firmiter et indubitanter corde puro credimus et simpliciter verbis fidelibus affirmamus, in quo nihil a bono maius nec a malo minus perfici credimus sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris et in virtute Spiritus Sancti... »

Martinus V, *Prop. Wiclef* 3ª *damnata in Conc. Constantiensi* (22 febr. 1418), *DB.*, 583 : « Christus non est in eodem sacramento identice et realiter (in) propria praesentia corporali. » — *Interrogationes Wicleffitis et Hussitis propositae* 16.17, *DB.*, 666.667.

Eugenius IV, *Decr. Florentino pro Armenis* (1439), *DB.*, 698 : « Ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi et substantia vini in sanguinem convertuntur; ita tamen quod totus Christus continetur sub specie panis et totus sub specie vini. Sub qualibet quoque parte hostiae consecratae et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. »

Pius II, *error Zanini de Solcia* reprobatus (1459) : « In hostia consecrata non quoad humanitatem sed divinitatem dumtaxat existere. »

Conc. Tridentinum, s. 13, sub Iulio III (11 oct. 1551), cap. 1, *DB.*, 874; et can. 1.3.4, *DB.*, 883.885.886; adv. Sacramentarios, Hussitas, Calvinistas. — s. 21, sub Pio IV (16 iul. 1562), cap. 1-3, *DB.*, 930-932; et can. 1-3, *DB.*, 934-6; adv. Hussitas. — s. 22 (17 sept. 1562), cap. 1.2, *DB.*, 938-9 et can. 1.2, *DB.*, 948-9, adv. Reformatores saec. XVI omnes, negantes corpus Christi vere offerri in SSª Eucharistia.

THESIS III

Christus fit praesens in SSª Eucharistia per veram transsubstantiationem, h. e. per actionem formaliter conversivam totius substantiae panis in corpus suum et totius substantiae vini in sanguinem suum; non per aliquam actionem formaliter adductivam aut reproductivam corporis et sanguinis sui.

Prolegomena.

Postquam constitutum est Christum vere, realiter et substantialiter adesse in SSª Eucharistia, investigatur modus.

Duae partes thesis. Priore statuitur dogma transsubstantiationis; posteriore vindicatur genuinus eius conceptus. Pars prior dogmatica; posterior scholastica. De utraque quaedam praemittenda.

1. *De ipso dogmate transsubstantiationis.*

Secundum doctrinam catholicam, in *Conc. Tridentino* declaratam, s. 13 cap. 4, *DB.*, 877 : « ... per consecrationem panis et vini, conversio fit totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri et totius substantiae vini in substantiam sanguinis eius. Quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata. » Cf. can. 2, 884.

Eiusmodi mutationis exemplum nullo experimento suppeditatur. Nam omnes mutationes, quas videmus fieri in rerum natura, reducuntur ad genus transformationis sive accidentalis sive substantialis. Transformatio accidentalis fit cum, perseverante eadem substantia, superinducitur nova forma accidentalis : ut augmentum caloris inductum per calefactionem. Transformatio substantialis fit cum aliqua materia transit de substantia in substantiam : quod maxime apparet in assimilatione vitali : materia enim alimentorum exuitur sua forma substantiali et apprehenditur a forma aliena, quae est forma animalis viventis. Conversionis eucharisticae proprium est ut, recedente utroque principio substantiae, materiali et formali, ac solis accidentibus perseverantibus, succedat altera substantia, corpus et sanguis Christi. Cuius conversionis omnino singularis nomen aptum repertum est, saeculo, ut videtur, XII : *transsubstantiatio.* — Potest excogitari conversio plenior, substantiae cum sua quantitate et ceteris accidentibus in alteram substantiam cum sua quantitate et suis accidentibus; quae merito diceretur transentatio. Sed quod vinculum intrinsecum inter terminum a quo et terminum ad quem? Eiusmodi conversionem metaphysice repugnare iudicant Suarez. *Disp.* 50 s. 10 n. 16; Lugo, *Disp.* 7 s. 10. Secus, Salmanticenses, *Disp.* 5 s. 2 n. 10. Sane omnis conversio interpretanda est ex noto axiomate : « Corruptio unius est generatio alterius », ita ut fiat recessus a termino a quo et accessus ad terminum ad quem.

Dogma transsubstantiationis Graecis inauditum fuisse sta-

tuit G. E. Steitz, op. cit., usque ad s. VIII. Apud Ioannem Damascenum demum aliquam eius suspicionem deprehendit; addit transformationem quandam postea in scholis byzantinis esse traditam; notionem transsubstantiationis, saec. XIV ex Occidente invectam, post Concilium Florentinum demum vulgatam esse ut μετουσίωσιν. *Jahrb. f. deutsche Theologie*, 1884, p. 410-1.

In Occidente, negata est transsubstantiatio s. IX a Berengario. Quanquam is aliquando catholice loqui videtur. *De sacra Cena adv. Lanfrancum liber posterior*, ed. Vischer, p. 52 : « ... Scripsi ergo ego ipse quod iurarem = panis atque vinum altaris post consecrationem sunt corpus Christi et sanguis; haec me, sicut ore proferrem, iuramento confirmavi corde tenere... » Sed confer haec, p. 83-84 : « Constat apud eruditionem tuam, non minus tropica locutione dici : Panis, qui ponitur in altari, post consecrationem est corpus Christi et vinum sanguis, quam dicitur : Christus est leo, Christus est agnus. Christus est summus angularis lapis; totique illi tropicae locutionis generi, unum patere, non amplius, exitum : ut, ubicumque praedicatur non praedicabile, quia tropica locutio est, de non susceptibili, alter propositionis terminus tropice, alter proprie accipiatur... Item, cum dicit Dominus de pane illo quem primum in privilegium promovit illud, ut esset corpus ipsius, hoc, i. e. haec res, hic panis est corpus meum, non est locutus proprie, quia nec panis ille individuus, quem in eam provexerat dignitatem ut digne sumptus valeret ad animae salutem, susceptibilis erat praedicati individui corporis quod sibi in utero virginis Dei sapientia fabricavit; et ita subiectus terminus, quod est panis, propria perpendendus est locutione, tropica praedicatus terminus, quod est in propositione : meum corpus... » Similia, p. 97.98. 130.131. 144.145 : « Et quod dicitur Apostolus Paulus vas electionis factus de vase abiectionis, quis compos mentis incredibile cogitet, non debere accipi, conversum esse Saulum in Paulum, non ut desisteret esse qui erat, sed ut esset qui erat, ex anima rationali et carne homo, et inciperet esse quod non erat, vas in gloriam, conversus de vase in contumeliam in vas in gloriam? Si non esset qui erat, qua ratione diceret : Vivo ego; si non esset commutatus in aliud, qua ratione diceret : Iam non ego, vivit autem in me Christus? Quam magnifica,

quam credibilis ei qui compos sit sui conversio, ut esset Saulus qui erat, ex anima rationali et carne homo, et esse inciperet non hoc aut illud, sed Christus, quod non erat!... » 157. 248.249...

Negata est transsubstantiatio a Wicleffio et aliis Reformationis praecursoribus, s. XIV et XV.

Negata est s. XVI a Lutheranis, qui nolunt cessare substantiam panis et volunt Christum adesse « sub pane, cum pane, in pane ». (*Formula Concordiae*, 2, 7, 35). Lutherus, *in Art. Smalcald.*, 3, 6, 5 : « De transsubstantiatione subtilitatem sophisticam nihil curamus, qua fingunt panem et vinum relinquere et amittere naturalem suam substantiam et tantum speciem et colorem panis et non verum panem remanere. Optime enim cum Sacra Scriptura congruit, quod panis adsit et maneat, sicut Paulus ipse nominat, 1 *Cor.*, 10, 16; 11, 28. » Ceterum error eorum est multiplex : consubstantiatio Lutherus ; impanatio Osiander, † 1552 ; ubiquismus Flacius Illyricus, † 1575).

Negatur ab aliis Protestantibus, qui admittunt praesentiam Christi dynamicam tantum in actu communionis, ut Calvinistae et multi Anglicani. Ioannes Cosin scripsit : *Historia Transsubstantiationis papalis*, Londini, 1675. E numero Anglicanorum recentiorum, transsubstantiationem acerrime impugnarunt E. Pusey, *The doctrine of the real presence, as contained in the Fathers*, Oxford. 1855 ; C. Gore. *The Body of Christ*[3]. p. 111, 123. a placitis Kantianae philosophiae exorsus. London. 1902 : id., *Dissertations on subjects connected with the Incarnation*, London, 1895 ; 3[1] ed., 1907, p. 274-6.

Hae omnes sententiae haereticae sunt. Ut derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, et favens haereticis, notata est etiam sententia Iansenistarum Pistoriensium, profitentium quidem praesentiam realem et addentium substantiam panis et vini in Eucharistia cessare, sed ipsam transsubstantiationem alto silentio prementium, ut quaestionem mere scholasticam et otiosam.

Neque immunes sunt ab errore aliae sententiae hominum catholicorum qui dogma eucharisticum explicare studuerunt magis ex arbitrio suo aut ex placitis philosophiae recentioris quam ex traditione Patrum.

Rupertus Tuitiensis († 1135) visus est docuisse substantiam panis manentem uniri hypostatice Verbo Dei; qui error est impanationis. *De divinis officiis,* 2, 9. *PL.,* 170, 40 D : « Verbum Patris, carni et sanguini quem de utero Virginis assumpserat et pani ac vino quod de altari assumpsit medium interveniens, unum sacrificium efficit, quod cum in ora fidelium sacerdos distribuit, panis et vinum absumitur et transit. Partus autem Virginis cum unito sibi Verbo Patris, et in caelo et in hominibus integer permanet et inconsumptus. Sed in illum in quo fides non est, praeter visibiles species panis et vini, nihil de sacrificio pervenit... » Cuius tamen benignior interpres Gerberon, *PL.,* 167, 99 sqq. Sane modus loquendi est insolitus et ineptus.

Ioannes Parisiensis, O.P. († 1306), anno 1305 proposuit ut probabilem hanc positionem de modo existendi corporis Christi in sacramento altaris « ut substantia panis maneat sub accidentibus suis, non in proprio supposito, sed tracta ad esse et suppositum Christi, ut sic sit unum suppositum in duabus naturis... Ita et licet sit in hoc sacramento duplex corporeitas, est tamen idem corpus propter unitatem suppositi. » Quod quidem statim reprobatum est. Cf. *DTC.,* art. *Eucharistie,* t. 5, 1309.

Durandus a S. Porciano († 1332) minus audacter docuit solius formae, non etiam materiae, fieri conversionem. *In 4d.,* 11 q. 3 : « Salvo meliori iudicio, potest aestimari quod, si in isto sacramento fiat conversio substantiae panis in corpus Christi, ipsa fit per hoc quod, corrupta forma panis, materia eius fit sub forma corporis Christi subito et virtute divina, sicut materia alimenti fit sub forma nutriti, virtute naturae. »

Cartesius († 1650), profectus ex hoc postulato « substantiam corpoream sola extensione locali constare », existimavit salvam esse praesentiam Christi in Eucharistia, si materia, quae fuisset panis, inciperet informari ab anima Christi. Cf. eius *epistolas* ad P. Mesland et ad Clerselier, editas a Paulo Lemaire, *Dom Robert Desgabets,* p. 100 sqq., Paris, 1902; citatas ab A. Chollet, art. *Descartes, DTC.,* t. 4, 555. 556 (1908). Eandem viam ingressi sunt Mersenne († 1648), Desgobets, O.S.B. (1678), de quo cf. laudatum opus Pauli Lemaire, p. 112. 113; Chollet, *DTC.,* 4, 557. 558. — Cartesius quidem plane intellexit eiusmodi positiones obnoxias fore censurae

ecclesiasticae: quapropter quae clanculum scribebat, cavit ne in vulgus emitterentur. Vide binas litteras Bossuetii ad Pastel, doctorem Sorbonensem, datas anno 1701 (ed. Lachat, t. 11, p. 253 B, 254 A; *Lettres* 253 et 254). Ipse Bossuetius monet ne temere vulgentur. — Cartesianam theoriam aliquo modo suscitavit P. I. Bayma S. I. (+ 1892) privato conatu, qui Romae intolerabilis iudicatus est (*Decr. S. Off.*, 1875).

Ab atomismo Cartesii differt dynamismus Leibnizii (+ 1716), secundum hypothesim physicam in qua fundatur. Nam Cartesius totam materiae essentiam reposuit in extensione locali: in qua hypothesi non salvatur veritas substantiae corporeae. Leibnizius veritatem substantiae retinet, statuitque innotescere per quandam praesentiam dynamicam: in Eucharistia fieri posse ut, elapsa substantia panis, effectus dynamicos ei connaturales suppleat virtus divina, non quidem corpori Christi facta connaturalis, sed praeter naturam operans; in qua hypothesi videtur salvari posse miraculum transsubstantiationis. Ceterum, quae excogitavit ad exercitationem ingenii sui, Leibnizius non defendit pertinaciter: addit enim: « Sed talibus nos non indigemus, qui transsubstantiationem rejecimus. » *Ep. ad P. des Bosses;* Gerhardt, *Die philosophischen Schriften von G. W. Leibniz*, t. 2, p. 399, Berlin. — *DTC.*, art. *Leibniz*, t. 9, 192 (1926). A Leibnizio aliquid traxerunt non pauci theologi recentiores, quos nulla graviore nota premimus. Exemplo sit Em. Cardinalis Franzelin.

Ant. de Rosmini Serbati (+ 1855) pro transsubstantiatione posuit quandam vitalem assimilationem, et aberravit a veritate.

Eduardus Le Roy, omissa veritate ontologica, dogma interpretatus est pragmatice. *Dogme et Critique*, p. 260, Paris, 1907 (opus in Indicem relatum).

Admisso dogmate et ipso nomine transsubstantiationis, reliquum est ut eo modo explicetur quem status quaestionis historicus et vis verbi postulat. Haec est pars scholastica thesis.

2. *De genuino conceptu transsubstantiationis.*

Vindicatur genuinus conceptus transsubstantiationis, qualis ex doctrina Patrum haustus a magistris saec. XII° et XIII° expositus est, adversus recentes explicationes saec. XVI° et post adinventas, in quibus num vera ratio conversionis subs-

tantialis salva sit, merito dubitatur. Hae explicationes ad duo genera revocari possunt :

a) *Actionem adductivam* corporis Christi sub species, post Scotum non pauci defenderunt et adhuc defendunt. Scotus, *Opus Oxoniense*, *In 4d.*, 11 q. 3 : « Transsubstantiatio I° modo [h. e. productiva] non potest esse ad substantiam quae praefuit : quia non videtur posse poni in substantiam manentem secundum esse antiquum ; sed II° modo [h. e. adductiva] bene potest esse transsubstantiatio in praexistens : quia potest fieri de novo praesens hic ubi prius non erat. » Ceterum eius positio non videtur ita firma. In *Quodlib.* 10, declinasse dicitur ad actionem productivam. Cf. Al. Bertoni, O. F. M., *Le B. Jean Duns Scot*, p. 365, Levanto, 1917.

Similiter Occam, Biel, Toletus, In 3am q. 75 a. 3. Bellarminus, *De sacramento Eucharistiae, L.*, 7, c. 18, ed. Colon. Agr., 1619, t. 3, p. 618 AC : « Ex his colligimus conversionem panis in corpus Domini non esse productivam nec conservativam, sed adductivam. Nam corpus Domini praeexistit ante conversionem, sed non sub speciebus panis ; conversio igitur non facit ut corpus Christi simpliciter esse incipiat, sed ut incipiat esse sub speciebus. Porro adductivam vocamus illam conversionem, non quia corpus Christi per hanc adductionem deserat suum locum in caelo, vel quia per motum localem huc de caelo adducatur, sed solum quia per eam fit ut corpus Christi, quod antea erat solum in caelo, iam etiam sit sub speciebus panis, et non solum sub illis sit per simplicem praesentiam sive coexistentiam, sed etiam per unionem quandam, qualis erat inter substantiam panis et accidentia panis, excepta tamen inhaerentia. » Gregorius de Valentia, *De Euch.*, *Disp.* 6 q. 3 punct. 3 ; Vasquez, *Disp.* 182 a. 13 n. 147 ; Lugo, *Disp.* 7 s. 6 n. 89 ; Pesch, *P.D.*, t. 6, § 695. 696. Plerique addunt exerceri a Deo actionem quandam unitivam corporis Christi cum speciebus aut sustentativam earum, non quidem connaturaliter per modum accidentium, sed praeternaturaliter. — Argumentum huius sententiae primarium : Quod iam existit, non esse terminum productionis. Neque multiplicanda miracula sine necessitate.

b) *Actionem reproductivam* corporis Christi sub speciebus iam saec. IX innuebat Paschasius Radbertus, *De corp. et sang. Domini*, 4, *PL.*, 120, 1277 C. 1278 A : « Quia Christum vorari fas dentibus non est, voluit in mysterio hunc panem et

vinum vere carnem suam et sanguinem consecratione Spiritus Sancti potentialiter creari, creando vero cotidie pro mundi vita mystice immolari, ut sicut de Virgine per Spiritum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis ac vini mystice idem Christi corpus et sanguis consecretur... »

Hoc evolverunt D. Soto, *In 4 d.*, 9 q. 2 a. 4; Suaresius, *In 3am* q. 75 a. 8, *Disp.* 50 s. 4 n. 10. 12, ed. Paris, 1866, t. 21, p. 157-9; Lessius, *De perfect. div.*, *L.*, 12, 16, 114 sqq.; Thomistae plerique; Salmanticenses, *De Euch.*, *Disp.* 5 dub. 3 § 1, 23. 24, ed. Paris., 1882, t. 18, p. 303-5 : « Dicendum est terminum ad quem huius conversionis vel actionis esse corpus et sanguinem Christi cum novo quodam modo substantiali quem non habet in caelo, sed per ipsam consecrationem acquirit... Supponendum est Christum in Eucharistia habere modum aliquem substantialem supernaturalem, ratione cuius existit ibi ad instar substantiae spiritualis, nempe indivisibiliter atque impassibiliter, totus in tota quantitate et totus in qualibet eius parte : quem modum non habet in caelo, sed est extensus in ordine ad locum, sicut aliae substantiae corporeae... » Gonet, *Clypeus thomisticus, De Euch.*, *Disp.* 4 § 2, ed[8]. Antverp., 1725, t. 5, p. 211 B-213 A; Billuart. *De Euch.*, *Diss.* 1 art. 7, ed. Paris, 1839, t. 9, p. 89 A-91 A; Franzelin; de Augustinis, S. I., *De re sacramentaria,* t. 1[2], p. 562, Romae, 1889; Piccirelli, S. I., *Disquisitio... de catholico intellectu dogmatis transsubstantiationis,* Neapoli. 1912; J. Puig de la Bellacasa. S. I, *De transsubstantiatione secundum S. Thomam,* Barcinone, 1926. — Argumentum huius sententiae primarium : Vi consecrationis acquiri corpori Christi aliquem novum modum essendi, tanquam denuo producto. Ergo consecrationem esse productivam corporis Christi secundum illum modum.

Ad rationem autem transsubstantiationis, qualis ab Ecclesia recepta ac definita est, i. e. conversionis substantialis totalis, tria essentialiter requiruntur : 1. terminus a quo et terminus ad quem, uterque positivus; 2. desitio termini a quo in terminum ad quem; 3. inter utrumque nexus aliquis intrinsecus. Quae quidem tria in conceptu veterum scholasticorum apprime servantur; in conceptibus recentiorum non ita apparet servari. Quapropter illum conceptum multi e fontibus antiquis hauriendum iudicant. Non quo velint tollere mys-

terium; sed illud eo loco reponere student ubi invenitur a Deo revelatum.

Iuxta conceptum veterum scholasticorum, corpus Christ existens in caelo gloriosum nullam patitur adductionem neque reproductionem : omnis materia circa quam operatur consecratio, est substantia panis et vini, terminus a quo transsubstantiationis; rationem termini ad quem habet corpus Christi praeexistens, ita quidem ut ipsum nihil acquirat secundum se, sed tantummodo speciebus panis et vini, evacuatis a sua propria substantia, acquiratur relatio extrinseca continentis ad ipsum. Quo posito, recte dicitur fieri conversio substantiae panis et vini in substantiam corporis et sanguinis Christi, ita quidem ut existat inter utramque substantiam, recedentem et supervenientem, nexus intrinsecus, i. e. species panis et vini, post conversionem propriae substantiae perseverantes, ut velamentum alienae substantiae.

Quoniam hanc positionem nonnulli non agnoscunt ut a doctoribus scholasticis aureae aetatis legitima haereditate traductam, et alicuius novitatis insimulant, ostendendum est illam in venerabili antiquitate fundari. Porro, etiam antequam nomen transsubstantiationis in usum induceretur, clari auctores sedulo caverunt ne pani et vino quicquam causalitatis materialis erga substantiam corporis Christi tribuerent, et ut id corpus incapax omnis acquisitionis secundum se ostenderent.

Algerus († 1131), *De sacramento corporis et sanguinis Domini*, 1, 9, *PL.*, 180, 766 BD : « Huius mutationis trahunt aliqui nimis simpliciter a communi natura similitudinem : ut, sicut panis et vinum in viventem carnem et sanguinem transfertur nostrum, vel etiam in viventem et vivificatricem carnem ipsius Christi, quandiu nobiscum conversatus est per naturam comestionis, sic etiam in viventem et vivificatricem carnem et sanguinem Christi transferatur per gratiam sacerdotalis benedictionis. Sed longe aliter panis et vinum fit caro et sanguis Christi in sacramento per gratiam, quam in cuiuslibet vel etiam ipsius Christi stomacho per naturam. In stomacho enim Christi panis et vinum non mutata vel deficiente substantia, sed forma, novam carnem et novum sanguinem, corruptioni aliquatenus obnoxium sicut in ceteris hominibus, generavit; in sacramento autem, mutata substantia non forma, panis et vinum non fit nova caro et novus sanguis, sed existens subs-

tantia panis et vini mutatur in coexistentem substantiam corporis Christi; ita ut novitate sua nihil in ipso innovet, mutatione sua nihil immutet. Si enim est mutabilis, vel in augmentum mutatur vel in detrimentum. Sed si eget augmento, non in virum perfectum resurrexit; si detrimento obnoxius est, corruptionem nondum evasit. Sed e contra Augustinus, *Ep.*, 205, 9, *Ad Consentium de corpore Domini post resurrectionem* (*PL.*, 33, 945)... »

Hugo de S. Victore, († 1141), *De Sacramentis*, 2, 8, 9, *PL.*, 176, 468 AC : « Per verba sanctificationis, vera panis et vini substantia in verum corpus et sanguinem Christi convertitur, sola specie panis et vini remanente et substantia in substantiam transeunte. Conversio autem ipsa non secundum unionem, sed secundum transitionem credenda est; quoniam nequaquam essentiae in augmentum accidit, ut per id quod accedit, id ad quod accedit maius fiat; sed transitione, ut id quod accedit, cum illo ad quod accedit unum fiat. Nec sic in pane corpus Christi consecrari dicimus, ut de pane corpus Christi esse accipiat, nec quasi novum corpus subito factum de mutata essentia, sed in ipsum corpus verum mutatam essentiam. Nec ipsam substantiam panis et vini in nihilum redactam, quia desiit esse quod fuit; sed mutatam potius, quia coepit esse aliud quod non fuit, et ipsum quod coepit esse, ex ea esse non accepit, quia panis fuit; sed ipsa eius esse accepit, quando desiit esse quod fuit. »

Alexander Halensis († 1245), *De sacr. Euch.*, 9. 10, ed. Venet. 1575, t. 4, p. 184 VA : « Plane dicitur quod in huiusmodi transsubstantiatione est mutatio et conversio. Praeterea, si annihilaretur panis modo praedicto, hoc accideret inconveniens, quod solummodo per descensum de caelo esset corpus Christi sub sacramento in altari; et ita, quod simul et semel corpus Domini transferretur quasi ad infinita loca : cum simul et semel celebretur hoc sacramentum quasi in locis infinitis. Propter hoc dicendum quod substantia panis non est in nihilum redacta, sicut ipsi posuerunt, sed in melius commutata, sc. in corpus Christi; non tamen de pane illo accepit esse corpus Christi, sed ipsa essentia panis, sine omni mutatione facta in corpore Christi, mutatur in illud. Unde Hugo... »

Bonaventura, *In 4 d.*, 11, p. 1 q. 6 : « Dicendum quod ista conversio est singularis, quia totum in totum transit, et hoc virtute

supra naturam ; ideo panis ad corpus non est identitas, non est innovatio in Christi corpore, nulla est causalitas in pane, nulla est secundum causas inferiores ordinatio. Ex his eliciuntur 4 regulae. 1ª est, quod omnia verba signantia identitatem panis ad corpus Christi, faciunt sermonem falsum... 2ª regula est, quod omnia verba signantia innovationem circa corpus Christi, sunt false dicta; quae autem signant conversionem et transitum, vere dicuntur... 3ª regula est, quia non est ordinatio panis ad corpus Christi secundum causas inferiores..., sed si dicatur ordinatio secundum causas superiores, tunc est in locutione veritas... 4ª regula est, quia nulla est causalitas, sed solum transitus panis in corpus Christi, quod omnes praepositiones causalitatem importantes reddunt locutionem impropriam... »

Albertus M., *Liber de sacram. Euch.*, *Dist.* 6 tr. 2 c. 1 n. 10 : « Illa supernaturalis mutatio tota est in pane et nullum habet terminum in corpore dominico... » *Tr.*, 3 c. 1 n. 5 : « Substantia panis et vini, sine mutatione vel additione vel innovatione corporis Domini, transsubstantiatur in corpus quod prius erat, et panis per istam transsubstantiationem desinit esse panis, cum prius esset panis; non tamen simpliciter transit in non esse vel in nihil, quia in corpus Domini transsubstantiatur. Et hoc idem tenendum est de vino ad sanguinem. Mutatio enim supernaturalis, quae vocatur transsubstantiatio. tota est in substantia panis et vini, et secundum nullum modum alterationis vel augmenti vel generationis attingit corpus Domini. »

Thomas, *In 4 d.*, 11 q. 1 a. 3 sol. 1 : « Utrum panis possit converti in corpus Christi. — ...Ista conversio differt ab omnibus naturalibus conversionibus in quatuor. 1° in hoc quod usque ad materiam pertingit, quod in illis non invenitur. Et quia materia est primum subiectum et ipsius non est aliud subiectum, ideo 2° differt in hoc quod haec conversio non habet subiectum, sicut illae habent; 3° quod in naturalibus conversionibus convertitur totum in totum, non autem partes essentiales in partes : totus enim aer convertitur in aquam; sed materia aeris non convertitur in aliquid, quia est eadem; forma etiam non convertitur, quia abscedit illa et alia introducitur. Sed hic et totum convertitur in totum, quia panis fit corpus Christi, et partes etiam convertuntur, quia materia panis fit materia corporis Christi, et forma substantialis similiter fit illa forma quae est corpus Christi; 4° quia in natu-

ralibus conversionibus transmutatur et id quod convertitur et id in quod convertitur : illud quidem quod in alterum convertitur, semper transmutatur corruptione, sed illud in quod aliquid naturaliter convertitur (si quidem sit simplex conversio), transmutatur per generationem, sicut cum aqua generatur ex aere : si autem sit conversio cum additione ad alterum praeexistens, illud cui additur transmutatur secundum augmentum vel saltem per restaurationem deperditi, sicut accidit in nutrimento. Sed hic illud in quod fit conversio, erat praeexistens et non ei additur; quia, ut dictum est, illud quod convertitur convertitur in ipsum, et secundum totum et secundum omnes partes eius : unde hoc in quo terminatur conversio, nullo modo transmutatur, sc. corpus Christi, sed solum panis qui convertitur. »

Ita docent Em. Card. Billot, *De Sacramentis,* t. 1[4], thes. 38-41, cum suis prolegomenis; de La Taille, *MF., El.*, 50; Al. Bassani, *De Transsubstantiatione ad mentem S. Thomae Aq*[2]., Florentiae, 1913; Em. Card. A. M. Lépicier, *Tract. de SS. Euch.*, p. 172-176, Parisiis, 1915; L. Labauche, *Leçons de Théologie dogmatique,* t. 4[5], p. 158-160, Paris, 1921; Tanquerey, *Synopsis Theol. dogm.*, t. 3[17], p. 397-399, Tornaci, 1920; D. Cohalan, *De SS*[a] *Eucharistia,* p. 132-144, Dublini, 1913; X. Gihr, *Die heiligen Sakramente der kath. Kirche,* t. 1[3], p. 334-346, Friburgi Brisgov., 1923. Aliorum nomina invenies ap. Bellacasa, op. cit., p. 19-20.

Fundamentum huius explicationis : corpus Christi, gloriosum existens in caelo, esse omnino impassibile, nec posse secundum se affici, vi consecrationis, ulla mutatione aut acquisitione, sive locali sive entitativa; tantummodo speciebus panis et vini acquiri relationem extrinsece continentis erga ipsum, expers mutationis. Fides enim catholica docet quid fiat circa panem et vinum; non docet fieri aliquid circa corpus Christi gloriose existens in caelo.

Hanc partem defendimus, prae aliis catholicorum doctorum sententiis, tanquam longe probabiliorem.

Demonstratur thesis.

A. *Statuitur dogma transsubstantiationis.*

Arg. I. *Ex Scriptura.* — Positis documentis institutionis (thes. I), quibus nullatenus insinuatur substantiam panis et

vini redigi in nihilum, non plures viae patent quam duae : consubstantiationis et transsubstantiationis : extra illas enim non salvatur dogma praesentiae realis (thes. II). Porro consubstantiationis assertio requirit aliquam synecdochen : quae quidem abstracte loquendo posset defendi, concrete autem non potest : ut enim illa via indicaretur, occurrebat modus loquendi aptissimus, per adverbium : « *Hic* est corpus meum ». Omisso illo modo, satis manifestum fit alteram viam ineundam esse, i. e. transsubstantiationis : quae quidem eatenus tantum vitanda esset quatenus ostenderetur a priori repugnare. Verum non ostenditur : nulla enim contradictio intrinseca in conceptu, nec licet terminos a priori praefigere omnipotentiae divinae.

Aliis verbis. Si, postquam Christus dixit : « Hoc est corpus meum », sub speciebus esset aliquid praeter ipsum corpus Christi, non simpliciter vera essent verba consecrationis practica. Atqui simpliciter vera iudicanda sunt, nisi aliquid cogat ab hoc intellectu recedere. Hinc traditio catholica hausit conceptum transsubstantiationis.

Arg. II. *Ex Patribus,* praeformantibus definitiones Ecclesiae. — Recoli possunt multa documenta in thes. II allata. Diligentius consideranda sunt quae diserte significant aliquod fieri (γίνεσθαι), aut aliquod converti (μεταβάλλεσθαι, μεταποιεῖσθαι, μεταστοιχειοῦσθαι).

Irenaeus, *H.*, 5, 2, 3, *PG.*, 7, 1125 B : Τὸ κεκραμένον ποτήριον καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται ἡ Εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ.

Cyrillus Hier., *Catech.*, 22 (*mystag.*, 4), 7, *PG.*, 33, 1097 B-1100 A : Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν, οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα ; Εἰς γάμον σωματικὸν κληθείς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιίαν· καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος οὐ πολλῷ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; 23 (*mystag.*, 5), 7, 1113 C-1116 A : Εἶτα, ἁγιάσαντες ἑαυτοὺς διὰ τῶν πνευματικῶν τούτων ὕμνων, παρακαλοῦμεν τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐξαποστεῖλαι ἐπὶ τὰ προκείμενα· ἵνα ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ, τὸν δὲ οἶνον αἷμα Χριστοῦ. Πάντως γὰρ οὗ ἐὰν ἐφάψαιτο τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τοῦτο ἡγίασται καὶ μεταβέβληται.

Basilius, *De Spir. S.*, 27, 66, *PG.*, 32, 188 B.

Gregorius Nyssenus ex communi victus sumptione ana-

logiam ducit ad explicandam mirabilem panis et vini conversionem, *Or. catech. magn.*, 37, *PG.*, 45, 96 C-97 B : Ὥσπερ ἐφ' ἡμῶν... ὁ τὸν ἄρτον ἰδὼν τρόπον τινὰ τὸ ἀνθρώπινον βλέπει σῶμα, ὅτι ἐν τούτῳ ἐκεῖνο γενόμενον, τοῦτο γίνεται· οὕτω κἀκεῖ τὸ θεοδόχον σῶμα, τὴν τροφὴν ἄρτου παραδεξάμενον, λόγῳ τινὶ ταὐτὸν ἦν ἐκείνῳ, τῆς τροφῆς, καθὼς εἴρηται, πρὸς τὴν τοῦ σώματος φύσιν μεθισταμένης. Τὸ γὰρ πάντων ἴδιον, καὶ ἐπ' ἐκείνης τῆς σαρκὸς ὡμολογήθη, ὅτι ἄρτῳ κἀκεῖνο τὸ σῶμα διεκρατεῖτο. Τὸ δὲ σῶμα τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν θεϊκὴν ἀξίαν μετεποιήθη. Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομαι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ἄρτος τῇ δυνάμει ἦν. Ἡγιάσθη δὲ τῇ ἐπισκηνώσει τοῦ Λόγου τοῦ σκηνώσαντος ἐν τῇ σαρκί. Οὐκοῦν ὅθεν ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ σώματι μεταποιηθεὶς ἄρτος εἰς θείαν μεθίστη δύναμιν, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ νῦν τὸ ἴσον γίνεται... Ταῦτα δὲ δίδωσι, τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκεῖνο μεταστοιχειώσας τῶν φαινομένων τὴν φύσιν. — His verbis conversio substantialis vehementer asseritur, singularitas conversionis eucharisticae insinuatur, transsubstantiatio non describitur, sed appellatur omnipotentia divina ad mirabilem quandam operationem.

Theodorus Mops., *In Mt.*, 26. 26, fragm., *PG.*, 66, 713 B.

Ioannes Chrys., *De proditione Iudae, Hom.*, 1, 6, *PG.*, 49, 380 : Πάρεστιν ὁ Χριστὸς, καὶ νῦν ἐκεῖνος ὁ τὴν τράπεζαν διακοσμήσας ἐκείνην, οὗτος καὶ ταύτην διακοσμεῖ νῦν. Οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ποιῶν τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν Χριστός. Σχῆμα πληρῶν ἕστηκεν ὁ ἱερεύς, τὰ ῥήματα φθεγγόμενος ἐκεῖνα· ἡ δὲ δύναμις καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστι. Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, φησί... Τοῦτο τὸ ῥῆμα μεταρρυθμίζει τὰ προκείμενα· καὶ καθάπερ ἡ φωνὴ ἐκείνη λέγουσα· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, ἐρρέθη μὲν ἅπαξ, διὰ παντὸς δὲ τοῦ χρόνου γίνεται ἔργῳ ἐνδυναμοῦσα τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν πρὸς παιδοποιίαν, οὕτω καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἅπαξ λεχθεῖσα καθ' ἑκάστην τράπεζαν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐξ ἐκείνου μέχρι σήμερον καὶ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τὴν θυσίαν ἀπηρτισμένην ἐργάζεται.

Cyrillus Al., *In Mt.*, 26, 27, *PG.*, 72, 252; *In Lc.*, 22, 19, *PG.*, 72, 911; *Ep. ad Calosyrium*, *PG.*, 76, 1073 A-1076 A.

(At Nestorius, propter suam haeresim, ad impanationem declinavit. Cf. M. Jugie, *Nestorius et la controverse nestorienne*, p. 259-270, Paris, 1912).

De theologia scholae antiochenae s. V, cf. Scholion post thesim.

Ambrosius, *De myst.*, 9, 53.54, *PL.*, 16, 407 A B : « Quid

argumentis utimur? Suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterii veritatem. Numquid naturae usus praecessit, cum Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quaerimus, viro mixta femina generare consuevit. Liquet igitur quod praeter naturae ordinem, Virgo generavit. Et hoc quod conficimus corpus, ex Virgine est : quid hic quaeris naturae ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi, quae crucifixa est, quae sepulta est; vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus : Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum caelestium alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. » — *De fide ad Gratianum,* 4, 10, 124, *PL.,* 16, 641 A : « Denique addidit : Caro mea vere est esca, et sanguis meus est potus. Carnem audis, sanguinem audis, mortis dominicae sacramenta cognoscis; et divinitati calumniaris? Audi dicentem ipsum : Quia spiritus carnem et ossa non habet. Nos autem quotiescumque sacramenta sumimus, quae per sacrae orationis mysterium in carnem transfigurantur et sanguinem, mortem Domini annuntiamus. »

Ps. Ambrosius, *De Sacram.,* 4, 4, 14.15, *PL.,* 16, 440 A-441 A : « Quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam et reliqua omnia quae dicuntur in superioribus, a sacerdote dicuntur, laudes Deo deferuntur, oratio petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris : ubi venitur ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus utitur sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis est sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, et factum est caelum; iussit Dominus, et facta est terra; iussit Dominus, et facta sunt maria; iussit Dominus, et omnis creatura generata est. Vides ergo quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant, quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, et in aliud commutentur? » 4, 5, 23, 444 A : « Antequam consecretur, panis est; ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi... Et ante verba Christi, calix

est vini et aquae plenus; ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis Christi efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. »

Augustinus docet in consecratione eucharistica contineri insigne opus divinae omnipotentiae. *Trin.*, 3, 3, 10, *PL.*, 42, 873-4 : « Si apostolus Paulus, quamvis adhuc portans sarcinam corporis quod corrumpitur et aggravat animam, quamvis adhuc ex parte atque in aenigmate videret, optans dissolvi et esse cum Christo, et in semetipso ingemiscens, adoptionem expectans redemptionem corporis sui, potuit tamen significando praedicare Dominum Iesum Christum, aliter per linguam suam, aliter per epistolam, aliter per sacramentum corporis et sanguinis eius (nec linguam quippe eius nec membranas nec atramentum nec significantes sonos lingua editos nec signa litterarum conscripta pelliculis, corpus Christi et sanguinem dicimus; sed illud tantum quod ex fructibus terrae acceptum et prece mystica consecratum rite sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis dominicae passionis : quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur ut sit tam magnum sacramentum nisi operante invisibiliter Spiritu Dei, cum haec omnia quae per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, movens primitus invisibilia ministrorum, sive animas hominum, sive occultorum spirituum sibi subditas servitutes) : quid mirum si etiam in creatura caeli et terrae, maris et aeris, facit Deus quae vult sensibilia atque visibilia ad se ipsum in eis, sicut oportere ipse novit, significandum et demonstrandum, non ipsa sua quae est apparente substantia quae omnino incommutabilis est omnibusque spiritibus, quos creavit, interius secretiusque sublimior? » *Ib.*, 3, 10, 21, 881 : « Infantes non noverunt quod in altari ponitur et peracta pietatis celebratione consumitur, unde vel quomodo conficiatur, unde in usum religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento vel suo vel aliorum, et nunquam illam speciem rerum videant nisi inter celebrationes sacramentorum cum offertur et datur, dicaturque illis auctoritate gravissima cuius corpus et sanguis sit, nihil aliud credent nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, et de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse. » Illis

gravissimis Augustini verbis omnino significatur non modo contineri speciebus eucharisticis aliquid maius quam quod experimento percipitur et oculis apparet mortalium, sed etiam contineri vi mutationis prorsus singularis, quam invisibiliter operatur Spiritus Dei.

Caesarius Arelatensis, *Hom.* 5 *de Pasch.*, *PL.*, 67, 1056 AB : « Nec dubitet quisquam primarias creaturas nutu potentiae, praesentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem videat artificio caelestis misericordiae Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris delicti, his vero commemoratis mox exuitur omni faece peccati; ita, quando benedicendae verbis caelestibus creaturae sacris altaribus imponuntur, antequam invocatione sancti nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini; post verba autem Christi, corpus et sanguis Christi. Quid autem mirum est, si ea quae verbo potuit creare, potuit verbo creata convertere? Imo iam minoris videtur esse miraculi, si quod ex nihilo agnoscitur condidisse, conditum in melius mutare valeat. »

Saec. XII, post damnationem Berengarii, nomen « transsubstantiationis » frequentatur in scholis. Exemplum fortasse antiquissimum apud Stephanum de Balgiaco, episcopum Augustodunensem († 1139/1140), *De sacramento altaris,* 13, *PL.*, 172, 1291 C : « Oramus ut cibus hominum fiat cibus angelorum, sc. ut oblatio panis et vini transsubstantietur in corpus et sanguinem Iesu Christi, qui est oblatio benedicta, h. e. omnium gratiarum benedictione plena, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. » — Rolandus Bandinelli (= Alexander III, P. R., 1159-1181), *Sententiae, ed.* Gietl, p. 231 : « Verumtamen, si necessitate imminente sub alterius specie consecrarentur, profecto fieret transsubstantiatio; sanguinis autem numquam fit nisi de vino transsubstantiatio. » — Adamus Parvipontanus, episc. S. Asaphii († 1181), teste Stephano Tornacensi, 3, 2 d., 40, p. 274. — Stephanus Tornacensis, *Summa* (circ. 1159/1165), ed. Schulte, Giessen, 1891, 3, 2 d., 39, p. 273. — S. Hildegardis, ann. 1178, *Ep.*, 147, *Ad praelatos Moguntinenses, PL.*, 197, 224. — Petrus Comestor († 1178), *Historia scholastica* (1169/1175), *In Evangelia,* 152, *PL.*, 198, 1618; id.,

Sermo (Hildeberto Cenomanensi vulgo adscriptus, 93, *PL.*, 171, 776), 38, *PL.*, 198, 1813. — Petrus Pictaviensis, *Sentt.*, (ante 1175) 5, 12, *PL.*, 211, 1243. 1247. Amplius 25 auctores, ante conc. Lateranense 1215, citat J. De Ghellinck, *DTC.*, 5, p. 1288-1293 (1912). — [Noli autem afferre *Expositionem canonis missae*, ed. a Mai, *SVNC.*, t. 6, iterum *PL.*, 145, 79 sqq., vulgo adscriptam Petro Damiano († 1072) : opus ex Innocentii III *De sacro altaris mysterio* (vid. c. 17) partim compilatum, Petro Damiano longe recentius se prodit. Cf. De Ghellinck, 1288-9.]

Arg. III. *Ex definitionibus Ecclesiae.*

Gregorius VII, *Iusiurandum Berengario praescriptum in Conc. Romano* (1079), *DB.*, 355.

Innocentius III, *Ep. ad Ioannem quondam archiepisc. Lugdunensem*, 29 nov. 1202, *DB.*, 414 : « Quaesivisti... quis formae verborum, quam ipse Christus expressit cum in corpus et sanguinem suum panen transsubstantiavit et vinum, illud in canone missae, quo Ecclesia utitur generalis, adiecerit, quod nullus Evangelistarum legitur expressisse... » Iterum, *DB.*, 416. — *Conc. Lateranense* IV (1215), Cap. 1 (*Firmiter...*), *DB.*, 430 : « Una vero est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, in qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus et vino in sanguinem potestate divina... »

Gregorius X, *Professio fidei Michaelis Palaeologi* (1274), *DB.*, 465 : « Sacramentum Eucharistiae ex azymo conficit eadem Romana Ecclesia, tenens et docens quod in ipso sacramento panis vere transsubstantiatur in corpus et vinum in sanguinem D N I C. »

Benedictus XII, inter *errores Armenorum*, n. 67 (1341), *DB.*, 544.

Martinus V, in *Conc. Constantiensi* (22 feb. 1418), *error Wiclef*, 1. 2, *DB.*, 581-2 (de interpretatione censurae adv. prop. 2, cf. F. Jansen, S. I., in *DTC.*, t. 5, 1411-3). — *Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendae*, 1617, *DB.*, 666-7.

Eugenius IV, *Decreto Florentino pro Armenis* (22 nov.

1439), *DB.*, 698; *Decr. pro Iacobitis* (4 feb. 1441), *DB.*, 715 : « Panis... triticeus, in quo sacramentum conficitur, an eo die an antea coctus sit nihil refert; dummodo enim panis substantia maneat, nullatenus dubitandum est quin post praefata verba consecrationis corporis, a sacerdote cum intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi corpus transsubstantietur. »

Conc. Tridentinum, s. 13 sub Iulio III (11 oct. 1551), c. 3 et 4, *DB.*, 876-7; can. 2, *DB.*, 884 : « Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum Corpore et Sanguine D N I C., negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, A. S. »

Benedictus XIV, *Professio fidei Orientalibus praescripta* (16 mart. 1743), *DB.*, 1469.

Pius VI, *Constt. Auctorem fidei* (28 aug. 1794), n. 29, *DB.*, 1529 : « Doctrina synodi (Pistoriensis), qua parte... prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis.., quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses, tenditque adeo ad eius oblivionem inducendam, quasi ageretur de quaestione mere scholastica; — perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, favens haereticis. »

Pius IX, *Decretum S. Officii de explicatione transsubstantiationis* (J. Bayma), (7 iul. 1875), *DB.*, 1843-6.

Leo XIII, *Decretum S. Officii adv. propositiones rosminianas* (14 dec. 1887), 29-31, *DB.*, 1919-1921.

B. *Vindicatur genuinus conceptus transsubstantiationis.*

In re plena mysterii, omnino inhaerendum est conceptui conversionis substantialis totalis, qualis nobis traditur a documentis fidei. Nullus enim alius conceptus praesto est secundum quem ipsam substantiam dogmatis revelati apprehendamus, praeter hunc, authentica doctorum scholasticorum

meditatione expolitum. Non videtur efficaciter salvari neque in actione formaliter adductiva neque in actione formaliter reproductiva.

a) *Actio formaliter adductiva* corporis Christi multipliciter deficit a ratione conversionis substantialis, sive spectatur terminus *a quo* qui assignatur, i. e. corpus Christi existens in caelo; sive spectatur terminus *ad quem,* i. e. corpus Christi existens in sacramento; sive spectatur processus adductivus, i. e. motus localis; nam adductio illa non exercetur circa panem, sed circa ipsum corpus Christi, et corpus Christi secundum se converti nequit, et actio ipsa est aliquid accidentale, non substantiale. Ceterum illa adductio corporis Christi, existentis in caelo, in infinita loca, repugnat, ut docet S. Thomas, 3ª q. 75 a. 2 : « Manifestum est quod corpus Christi non incipit esse in hoc sacramento per motum localem : 1° quidem, quia sequeretur quod desineret esse in caelo : non enim quod localiter movetur, pervenit de novo ad aliquem locum, nisi deserat priorem; 2° quia omne corpus localiter motum pertransit omnia media, quod hic dici non potest; 3° quia impossibile est quod unus motus eiusdem corporis localiter moti terminetur simul ad diversa loca, cum tamen in pluribus locis corpus Christi sub hoc sacramento simul esse incipiat. Et ideo relinquitur quod non possit aliter corpus Christi incipere esse de novo in hoc sacramento, nisi per conversionem substantiae panis in ipsum; quod autem convertitur in aliquid, facta conversione non manet. »

Secundum principia sanae philosophiae, repugnat multilocatio circumscriptiva, i. e. secundum modum propriae quantitatis dimensivae, cf. 3ª q. 76 a. 5; atque etiam multilocatio definitiva, i. e. secundum contactum virtutis, cf. ib., ad 1ᵐ, coll. 1ª q. 52 a. 2. Quapropter consideratio motus localis omnino impar est ad reddendam rationem praesentiae corporis Christi in tam multis locis simul. Non minus impar est ad reddendam rationem absentiae panis; quod plene explicatur a S. Th., 3ª q. 75 a. 3, et distinctius dicetur sub b).

b) Etiam *actio formaliter reproductiva* deficit a ratione conversionis substantialis, nec vitat omnia incommoda sententiae superioris. Quamvis enim assignet terminum *a quo* verum, qui est panis, et terminum *ad quem* verum, qui est Christus ut existens in sacramento, et sit secundum se ali-

quis actus substantialis, non est vera conversio nisi transeat substantia panis in substantiam corporis Christi, neque aliter desinere potest substantia panis, nisi transeundo in substantiam corporis Christi. Unde S. Thomas, 3ª q. 75 a. 3 : «... Non est dare aliquem modum quo corpus Christi verum esse incipiat in hoc sacramento, nisi per conversionem substantiae panis in ipsum, quae quidem conversio tollitur, posita vel annihilatione substantiae panis vel resolutione in praeiacentem materiam. Similiter etiam non est dare unde talis resolutio vel annihilatio in hoc sacramento causetur, cum effectus sacramenti significetur per formam : neutrum autem horum significatur per haec verba formae : Hoc est corpus meum... »

Ceterum, omnis theoria reproductiva assignat corpori Christi infinitos modos essendi, qui repugnant identitati eius substantiali. Licet enim non reproducatur corpus Christi secundum modum praesentiae circumscriptivae, sed secundum modum praesentiae definitivae, id ipsum superat condicionem naturae creatae, etiam pure spiritualis. S. Th., 1ª q. 52 a. 2.

Reliquum est ut transcendamus omnem imaginationem spatialem et dicamus corpus Christi existere sub speciebus non localiter, i. e. neque circumscriptive (per modum corporum), neque definitive (per modum spirituum), sed pro sua condicione impassibili, entitative (per modum substantiae). Quod ita fiet, si ipsum quidem secundum se nullam patiatur adductionem neque reproductionem, sed species sacramentales divinitus acquirant, pro connaturali habitudine ad substantiam panis et vini, habitudinem praeternaturalem ad corpus Christi; non sane ut ei inhaereant ab eoque sustententur per modum accidentium, sed ut eius praesentiam demonstrent. Eiusmodi praesentiam praestat conversio totalis panis in corpus et vini in sanguinem. Cuius quidem conversionis plane singularis vim explicat S. Thomas, 3ª q. 75 a. 8 : « Haec mutatio panis in corpus Christi quantum ad aliquid convenit cum creatione et cum transmutatione naturali, et quantum ad aliquid differt ab utraque. Est enim commune his tribus ordo terminorum, sc. ut post hoc sit hoc (in creatione enim est esse post non esse; in hoc sacramento corpus Christi post substantiam panis; in transmutatione

naturali album post nigrum vel ignis post aerem), et quod praedicti termini non sint simul. Convenit autem conversio, de qua nunc loquimur, cum creatione, quia in neutra earum est aliquod commune subiectum utrique terminorum; cuius contrarium apparet in omni transmutatione naturali. Convenit vero haec conversio cum transmutatione naturali in duobus, licet non similiter : 1° quidem, quia in utraque unum extremorum transit in aliud, sicut panis in corpus Christi et aer in ignem; non autem non ens convertitur in ens. Aliter tamen hoc accidit utrobique; nam in hoc sacramento tota substantia panis transit in totum corpus Christi; sed in transmutatione naturali, materia unius suscipit formam alterius, priori forma deposita. 2° Conveniunt in hoc, quod utrobique remanet aliquid idem, quod non accidit in creatione; differenter tamen : nam in transmutatione naturali remanet eadem materia vel subiectum; in hoc autem sacramento remanent eadem accidentia. »

Confirmatur ex Catechismo Tridentino, 2, 4, 30. 31, ed. Tornac. 1890, p. 187 : « Si est verum Christi corpus sub panis et vini specie post consecrationem, omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At vero fieri non posse constat ut corpus Christi in sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit : ita enim fieret ut a caeli sedibus abesset, quoniam nihil movetur nisi locum deserat a quo movetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest; relinquitur ergo, ut in sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur. Quare nulla panis substantia remaneat necesse est. Hac ratione adducti Patres et maiores nostri, in conciliis Lateranensi magno et Florentino, huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt; a Tridentina vero synodo explicatius ita definitum est : Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini, una cum corpore et sanguine DNIC., A. S. Haec vero ex testimoniis Scripturarum facile fuit colligere... »

Scholion I. — *De condicione accidentium eucharisticorum.* Accidentia panis et vini manifestum est remanere. Remanent autem, ex dictis, sine subiecto ; non tamen sine quasi-subiecto :

remanet enim quantitas dimensiva, accidens extensivum substantiae, quod est sustentaculum ceterorum accidentium. S. Th., 3ª q. 77 a. 1.

Sententia veterum Scholasticorum, quam defendimus, fundatur in hoc unico postulato : quantitatem dimensivam re distingui a substantia, adeoque posse unam substantiam divinitus alligari quantitati alienae. Hoc posito, intellegitur : hinc quomodo possit quantitas dimensiva panis evacuari a sua substantia connaturali ; illinc, quomodo possit corpus Christi existere in Sacramento non vi quantitatis dimensivae propriae, sed vi quantitatis dimensivae alienae, cui divinitus alligatur.

Verum imaginandi difficultatem facit condicio propria corporis humani, quod non est continuum homogeneum, sed heterogeneum. Nam si agatur de continuo homogeneo, qualis est aer vel aqua, non ita difficile assequimur quomodo existere possit per modum substantiae sub dimensionibus alienis. Si autem agitur de continuo heterogeneo, crescit difficultas. Quapropter necesse est omnino discernere condicionem corporis Christi connaturalem et sacramentalem. Secundum condicionem connaturalem, corpus Christi existit in caelo praesentia circumscriptiva, cum sua quantitate dimensiva et ceteris accidentibus. Secundum autem condicionem sacramentalem, existit sub speciebus per modum substantiae; itaque in Sacramento, neque quantitas dimensiva neque cetera accidentia exerunt effectum suum formalem, sed sola vigent accidentia panis. Substantia panis migravit in corpus Christi praeexistens; accidentia autem panis induerunt divinitus habitudinem extrinsecam ad corpus Christi, nullatenus mutatum secundum se.

Hoc mente capi posse negant multi recentiores, ut Suarez, *Disp.*, 50 s. 4, n. 8, ed. Paris., t. 21, p. 156. Sed eorum sententia involvit postulata duriora. Negant enim transsubstantiationem terminari posse ad corpus Christi, nisi illud mutetur secundum se. Negant corpus Christi existere posse in Sacramento vi quantitatis alienae; ut autem explicent quomodo existat vi quantitatis suae, ad miras angustias rediguntur. Etenim manifestum est corpus Christi in Sacramento carere effectu formali quantitatis suae; quapropter mire distinguunt duplicem effectum quantitatis : unum primarium, qui sit

extensio interna, seu positio partium extra partes in ordine ad se, aut, ut nonnulli dicunt, extensio localis aptitudinalis; alterum secundarium, qui sit extensio externa, seu positio partium extra partes in ordine ad locum, extensio localis actualis. Dicunt effectum formalem primarium nunquam posse abesse; effectum formalem secundarium posse abesse divinitus. — Haec sane sunt acute inventa; sed quis audeat asserere haec sponte fluere ex documentis fidei?

Quapropter longe tutius existimamus cum veteribus principibus Scholae sobrie philosophari, et quia substantiae panis et vini aliqua via desinendi assignanda est, assignare illam quae sola potest assignari, ut desinat in corpus Christi praeexistens; assignare autem corpori Christi illam condicionem existendi quam documenta fidei indicant, ut nihil ei addatur, nihil detrahatur; sed, exerens secundum se effectum formalem suae quantitatis et ceterorum accidentium, sequatur in Sacramento effectum formalem quantitatis alienae et alienorum accidentium. Hinc solves, inter alias, quaestionem motam a S. Thoma, 3ª q. 76 a. 6 : « Utrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento. — R. d. q., cum aliquid est unum subiecto et multiplex secundum esse, nihil prohibet secundum aliquid moveri et secundum aliquid immobile permanere, sicut corpori est aliud esse album et aliud magnum; unde potest moveri secundum albedinem et permanere immobile secundum magnitudinem. Christo autem non est idem esse secundum se et esse sub hoc sacramento, quia per hoc quod dicimus ipsum esse sub hoc sacramento, significatur quaedam habitudo eius ad hoc sacramentum. Secundum igitur hoc esse, non movetur Christus per se secundum locum, sed solum per accidens, quia Christus non est in hoc sacramento sicut in loco... Quod autem non est in loco, non movetur per se in loco, sed solum ad motum eius in quo est. Similiter autem neque per se movetur secundum esse quod habet in hoc sacramento, quacumque alia mutatione, puta quantum ad hoc quod desinat esse sub hoc sacramento, quia illud quod de se habet esse indeficiens, non potest esse deficiendi principium, sed alio deficiente. hoc desinit esse in eo; sicut Deus, cuius esse est indeficiens et immortale, desinit esse in aliqua creatura per hoc quod creatura corruptibilis desinit esse. Et hoc modo, cum Christus habeat de se esse indeficiens et incorruptibile, non desinit esse

sub hoc sacramento, neque per hoc quod ipsum desinat esse, neque etiam per motum localem sui, sed solum per hoc quod species huius sacramenti desinunt esse. — Unde patet quod Christus, per se loquendo, immobiliter est in hoc sacramento. »

Hinc pariter solves quaestionem motam olim a Cardinali Cienfuegos (1657-1739), *De vita abscondita*, Romae, 1728, et ab ipso pie magis quam probabiliter solutam : num Christus in SS^a^ Eucharistia exerceat actus vitae sensitivae. Sane Christus existens in caelo exercet actus vitae sensitivae : sed reduplicative ut existens in sacramento, sequitur condicionem specierum, quae sunt expertes et incapaces cuiuslibet actus sensitivi.

Manere autem accidentia sine subiecto concorditer docuerunt omnes scholastici usque ad saec. XVIII. Sic Albertus M., *Lib. De Sacram. Euch.*, *Dist.* 6, tr. 1 c. 3 n. 4 : « Dicendum est quod in veritate in sacramento remanent accidentia panis et vini sine omni substantia illis accidentibus subiecta, quam ipsa afficiunt accidentia. » — S. Thomas, 3^a^ q. 77 a. 1 : « Necesse est dicere accidentia alia quae remanent in hoc sacramento, esse sicut in subiecto in quantitate dimensiva panis vel vini remanente... » — S. Bonaventura, *In 4 d.*, 11, p. 1 a. 1 q. 2 : « ... Ponunt communiter doctores quod totum transit in totum, solis accidentibus remanentibus. » — In documentis fidei, vulgo ponitur nomen *specierum ;* nomen *accidentium* semel legitur, in *Conc. Constantiensi* (1418), *prop. Wiclef damnata* 2^a^, *DB.*, 582 : « Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento. » Ceterum theoria de accidentibus remanentibus sine subiecto non apparet formata ante saec. XII. Quanquam Veremundus Gufl, O. S. B., sibi visus est eam deprehendere apud Patres inde a saec. II°. *Examen theologicum philosophiae neotericae, epicureae, cartesianae, leibnizianae, wolfianae;* Ratisponae, 1760. — De tota hac materia, cf. F. Jansen, S. I., *Eucharistiques* (*Accidents*), *DTC.*, t. 5, 1368-1452 (1912) ; Splava-Neyman, *Das Problem der Wesenlosengestalten im hl. Altarsakrament, nach der Lehre des hl. Thomas von Aquin,* Breslau, 1920 ; de La Taille, *MF.*, 50, p. 643 sqq.

Oeconomiae divinae in retinendis accidentibus eucharisticis rationem reddit S. Thomas, *Sermone* qui nunc legitur *in festo Corporis Christi, II Nocturn., lect.* 5 : « Accidentia autem

sine subiecto in eodem subsistunt, ut fides locum habeat, dum visibile invisibiliter sumitur aliena specie occultatum; et sensus a deceptione reddantur immunes, qui de accidentibus iudicant sibi notis. » In quo animadverte sanctum doctorem videri posse sibimetipsi quadantenus contradicere, ac negare sensus a deceptione reddi immunes; nam in hymno *Adoro te,* scripsit audacius : « Visus, gustus, tactus in te fallitur; | Sed auditu solo tuto creditur. » Verum contradictio in verbis tantum est, nullatenus in re, cum utrinque doceatur ad fidem confugiendum, sicut legitur in hymno *Pange lingua :* « Et si sensus deficit, | Ad firmandum cor sincerum | Sola fides sufficit. » Quod praeclare explicat I. V. Bainvel, *D'un désaccord entre saint Thomas poète et saint Thomas théologien, RSR.,* 1913, p. 582.

Scholion II. — *De theologia Antiochena.*

Ad statuendam contra Monophysitas diversitatem naturarum in Christo, Patres nonnunquam argumentum duxerunt ex dogmate eucharistico, ita ut dicerent : quemadmodum in SS^a^ Eucharistia fides discernit duo elementa, unum visibile, alterum invisibile, ita etiam in Christo distinguat oportet duo elementa, unum visibile, alterum invisibile. Argumentatio habet suam vim; sed non caret periculo. Nam praeter analogiam veram, observanda est quaedam disparitas. Analogia consistit in diversitate elementorum; disparitas consistit in condicione elementi visibilis. Nam in Eucharistia elementum visibile sunt species panis et vini, sine re; in Christo elementum visibile est natura humana Christi. Natura autem humana Christi non est species sine re. Accidit interdum ut Patres, praesertim scholae Antiochenae, assererent analogiam, omissa disparitate. Quo factum est ut viderentur negare transsubstantiationem. Inde argumenta ducunt E. Pusey, C. Gore..., opp. cit. — Cf. J. Lebreton, *Le dogme de la Transsubstantiation et la théologie antiochienne du* v^e^ *s., Études,* t. 117, p. 477-497 (20 nov. 1908); alias *19th Eucharistic Congress Report,* 1905.

Theodoretus, *Eranistes, Dial.*, 1, *PG.,* 83, 56 B : Δῆλος ὁ σκόπος τοῖς τὰ θεῖα μεμυημένοις. Ἠβουλήθη γὰρ (ὁ Σωτὴρ) τοὺς τῶν θείων μυστηρίων μεταλαγχάνοντας μὴ τῇ φύσει βλεπομένων προσέχειν, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐναλλαγῆς πιστεύειν τῇ ἐκ τῆς χάριτος γεγενημένῃ

μεταβολῇ. Ὁ γὰρ δὴ τὸ φύσει σῶμα σῖτον καὶ ἄρτον προσαγορεύσας καὶ αὖ πάλιν ἑαυτὸν ἄμπελον ὀνομάσας, οὗτος τὰ δρώμενα σύμβολα τῇ τοῦ σώματος προσηγορίᾳ τετίμηκεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλών, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς. — *Dial.*, 2, 165 D-168 D; *Dial.*, 3, 269 D-272 A.

Pseudo-Chrysostomus, *Ep. ad Caesarium monachum, PG.*, 52, 758 : « Deus et homo Christus : Deus propter impassibilitatem, homo propter passionem; unus Filius, unus Dominus, idem ipse procul dubio unitarum naturarum unam dominationem, unam potestatem possidens, etiamsi non consubstantiales existunt, et unaquaeque incommixtam proprietatis conservat agnitionem, propter hoc quod inconfusa sunt duo. Sicut enim, antequam sanctificetur panis, panem nominamus, divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed unum corpus Filii praedicamus; sic et hic, divina ἐνιδρυσάσης, i. e. insidente corpori natura, unum Filium, unam personam utraque haec fecerunt. »

Gelasius, *De duabus naturis in Christo*, 14, ed. Thiel, p. 541-2 : « Sacramenta, quae sumpsimus, corporis et sanguinis Christi, divina res est, propter quod et per eadem divinae efficimur consortes naturae; et tamen esse non desinit substantia panis et vini. Et certe imago et similitudo corporis et sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergo nobis evidenter ostenditur hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus et sumimus : ut sicut in hanc, sc. in divinam, transeant Sancto Spiritu perficiente substantiam, permanentes tamen in suae proprietate naturae, sic illud ipsum mysterium principale, cuius nobis efficientiam virtutemque repraesentant ex quibus constat proprie permanentibus, unum Christum, quia integrum verumque, permanere demonstrant. »

Facundus Hermianensis, *Pro defensione trium capitulorum*, 9, 5, *PL.*, 67, 762 C-763 A : « Adoptionem quoque filiorum suscepisse Christum si antiqui doctores Ecclesiae dixisse monstrarentur, nec ipsi nec omnis Ecclesia, quae tales doctores habuit, iudicari deberet haeretica. Nam sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus, et quando circumcisus

est et quando baptizatus est; et potest sacramentum adoptionis adoptio nuncupari: sicut sacramentum corporis et sanguinis eius, quod est in pane et poculo consecrato, corpus eius et sanguinem dicimus: non quod proprie corpus eius sit panis et poculum sanguis; sed quod in se mysterium corporis eius sanguinisque contineant. Hinc et ipse Dominus benedictum panem et calicem, quem discipulis tradidit, corpus et sanguinem suum vocavit. Quocirca sicut Christi fideles, sacramentum corporis et sanguinis eius accipientes, corpus et sanguinem Christi recte dicuntur accipere, sic et ipse Christus, sacramentum adoptionis filiorum cum suscepisset, potuit recte dici adoptionem filiorum suscepisse. »

Ephraem Antiochenus, ap. Photium, *Bibl.*, 229, *PG.*, 103, 980 CD.

Difficile videtur excusare Theodoretum ac Pseudo-Chrysostomum; minus difficile Ephraemum Antiochenum ac praesertim Gelasium (qui ex florilegio aliquo Antiocheno manifeste pendet). Facundus non modo transsubstantiationem, sed ipsam praesentiam realem videtur deserere. Sed hi omnes scriptores in hac re privatam quandam traditionem sequuntur antiochenae originis, quae quidem non infringit vim traditionis catholicae.

Animadverte Anastasium Sinaitam, s. VII, in contrariam partem peccare, cum hostiae consecratae et corporis redivivi dotes confundit: in quo permanentem specierum sacramentalium condicionem obliviscitur. *Hodegos*, 23, *PG.*, 89, 297 CD.

Thesis IV

Sicut unum et idem Sacrificium obtulit Christus Sacerdos principalis NT, incruentum in Cena et cruentum in Cruce, ita unum et idem Sacrificium incruentum offerunt ministerialiter sacerdotes NT, quotiescumque passionem Christi multiplicatis oblationibus repraesentant.

Prolegomena.

1. Sacrificium Christi considerari potest dupliciter; obiective ex parte Victimae oblatae, subiective ex parte Sacerdotis offerentis. Asserimus unitatem Sacrificii cum obiectivam,

tum subiectivam, addita aliqua distinctione in utraque consideratione.

Secundum considerationem obiectivam, Sacrificium NT[i] est simpliciter unum : etenim eius unica Victima Christus homo. Diversitas invenitur tantummodo in ritu oblationis : oblatio cruenta fuit in cruce tantum, incruenta in Cena et in altari NT[i].

Secundum considerationem subiectivam, Sacrificium NT[i] pariter unum est : etenim Sacerdos principalis unus est Christus. Diversitas invenitur tantummodo ex parte sacerdotis ministerialis, qui in Cena et in Cruce nullus est, sed in altari NT[i] est homo ad id ordinatus. Quoniam multi ordinantur et unusquisque eorum multipliciter offert, propterea multiplicantur oblationes ministeriales unius et eiusdem Victimae.

Nomen immolationis adhiberi potest in sacrificio cruento ad significandum actum quo caeditur victima : qui actus potest etiam a non sacerdote poni. Secundum sermonem gentilium, magis proprie significabat ritum quendam praevium occisioni. Servius, *ad Aeneid.*, 10, 541 : « Immolari proprie dicuntur hostiae, non cum caeduntur, sed cum accipiunt molam salsam. » Festus : « Immolare est mola, i. e. farre molito et sale, hostiam perspersam sacrare. » Verbum semel translatum ad significandam occisionem victimae, poterat adhiberi de Sacrificio Christi, ad significandum ictum mortis, quem quidem Christus non sibi intulit, sed a militibus accepit, factus Patri obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Phil.*, 2, 8). Immolatio realis et cruenta fuit in Cruce tantum, elementum materiale sacrificii ; ad quod accessit elementum formale, oblatio spontanea dans Sacrificio suum pretium. Quoniam autem in Cruce oblatio fuit una cum cruenta immolatione, ibi absolutissima forma Sacrificii invenitur. In Cena quidem et in altari NT[i], nulla immolatio nisi mystica. Quod subiecto schemate ostenditur.

	Cena	*Crux*	*Altare.*
cerdos	principalis, Christus	principalis, Christus	principalis, Christus.
tima Christus	in aliena specie	in propria specie	minister. homo.
latio Victimae	immolandae	hic et nunc immolatae	in aliena specie.
molatio Victimae	mystica	realis	iam immolatae.
			mystica.

Illa quidem terminologia a bonis auctoritatibus commendatur. Nominari possunt : s. IX, Paschasius Radbertus, *Liber de corp. et sang. Domini,* 4, 9, *PL.,* 120, 1277, 1293-4; s. XII, Algerus, *De Sacramentis corporis et sanguinis dominici,* 1, 16, *PL.*, 180, 786 D-787 A; Petrus Lombardus, *4 d.,* 12, 7, *PL.*, 192, 866; s. XIII, Albertus M., *In 4 d.*, 13 art. 23, t. 16 p. 209 a, Lugduni, 1651; s. XVI, Patres nonnulli Conc. Tridentini, ut Gaspar Casal, episcopus Leiriensis, *De Sacrificio Missae,* 1, 12 f. 32 b, Venetiis, 1563; recentiores bene multi, ut M. de La Taille, *MF.,* p. 11-12 et passim. Idem theologus contra quorundam proterviam vindicavit ius et antiquitatem suae terminologiae, in *ETL.,* 1927, p. 384-405 : « Distinctio oblationis et immolationis in traditione dogmatica. »

Verumtamen illa in verbis partitio Sacrificii parum accurate observatur a Patribus, parum a S. Thoma, parum a documentis Ecclesiae, in quibus plerumque invenies immolationem et oblationem ita mixtam, ut ipsa immolatio pro oblatione ponatur. Conferri possunt : Cyprianus, *Ep.*, 63, 4.5, p. 704; Augustinus, *Ep.,* 98, 9, *PL.,* 33, 363-4, collato *CD.,* 10, 20; *PL.,* 41, 298; Gregorius M., *Dialog.,* 4, 58, *PL.,* 77, 425 C-428 A; Thomas Aq., 3ª q. 83 a. 1, et passim; *Conc. Tridentinum,* s. 22, c. 1 : « Celebrato vetere Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha se ipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum... » ; c. 2 : « In divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis se ipsum cruente obtulit... » ; *Catechismus Trid.*, 2, 2, 4, 70, p. 264 : « Unum itaque et idem sacrificium esse fatemur et haberi debet quod in Missa peragitur et quod in cruce oblatum est : quemadmodum una est et eadem hostia, Christus videlicet Dominus Noster, qui seipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolavit... » Hoc ultimum exemplum (prae ceteris) plane demonstrat immolationem de ipsa oblatione aliquando poni in documentis ecclesiasticis : Christus enim dicitur se immolasse, cum tamen nullatenus fuerit sui interfector, sed tantummodo oblator.

Igitur, ad retinendam consuetudinem sermonis ecclesiastici frequentiorem et praecludendum aditum difficultatibus quae aliquando ex hac parte moventur, malumus inhaerere litterae

documentorum Tridentinorum, ut s. 22, c. 2, fin : « Una igitur cademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. » Quapropter plerumque exigetur sermo ad hoc schema, quod a schemate supra posito differt per terminologiam.

	Cena	*Crux*	*Altare*
Sacerdos	principalis, Christus	principalis, Christus	principalis, Christus. minister, homo.
Victima Christus	in aliena specie	in propria specie	in aliena specie.
Oblatio Victimae	incruenta	cruenta	incruenta.

2. Quamvis manifestum sit in Cena magis exprimi oblationem sacerdotalem, in Cruce magis apparere immolationem Victimae, plane asserimus haberi utrimque plenum et integrum Sacrificium, incruentum in Cena, cruentum in Cruce; ita tamen ut Sacrificium incruentum Cenae suam vim ac significationem ducat ex Sacrificio cruento Crucis, quod in eo adumbratur et annuntiatur. Similiter, in altari habetur plenum et integrum Sacrificium, quod quidem suam vim ac significationem ducit ex Sacrificio Crucis, utpote illius commemorativum ac repraesentativum. Ubique autem unum et idem Sacrificium Christi, absolutum in Cruce; — relativum in Cena et in altari, hinc per anticipationem, illinc per repraesentationem. Repraesentationem intellegimus non secundum aliquam imaginem tantum, sed secundum ipsam rem; obiective et subiective.

3. Merito autem quaeritur quomodo possint numerari sacrificia, si est unum et idem Sacrificium. Unitas habetur ex parte Victimae et Sacerdotis principalis; numerus inducitur ex parte ritus repraesentativi et sacerdotum ministerialium. Illa autem multiplicitas procedit ex institutione Christi, qui voluit suum Sacrificium, actu unum, esse virtute multiplex, et ita per universitatem locorum ac temporum propagari illam quasi speciem Sacrificii christiani, quod per homines administratur. — Absit autem ut dicatur Christus ita esse unicus Sacerdos NT[1], ut sacerdotes, qui dicuntur, non offerant nisi symbolice. Quod in dogmate christiano reperire infeliciter voluit H. Wieland, *Der vorirenäische Opferbegriff*, p. 219, et passim.

4. Thesis, secundum rem, est de fide, quanquam auctores in sermone differunt.

Demonstratur thesis.

Arg. I. *Ex Scriptura.* — *Lc.*, 22, 19 b; 1 *Cor*, 11, 24. 25, coll. 26 : Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Haec habentur ex documentis institutionis secundum fontem paulinum. Christus mandavit ut sacerdotes NT[1] id ipsum facerent quod fecerat in Cena. In Cena autem obtulit, sub speciebus panis et vini, Sacrificium corporis et sanguinis sui. Ergo illud ipsum Sacrificium offerunt. Dictum est autem in thesi I. B, oblationem a Christo in Cena factam respicere ipsius mortem in Cruce imminentem, et inde habere plenam rationem Sacrificii. Unum igitur Sacrificium Christi ipsius in Cena et in Cruce, propter unitatem physicam personae. Sacerdotes autem NT[1], ut commemorent eius mortem, induunt ipsius personam, et faciunt id quod ipse fecit in Cena. Unum ergo Sacrificium in Cena et in altari NT[1], propter unitatem moralem personae.

Idem colligitur ex *Ep. ad Hebraeos,* ubi Christus in Cruce semel pro semper oblatus dicitur; ita quidem ut respiciatur altare NT[1], de quo omnes christiani participant. Ad unitatem sacrificii pertinent 7, 27 : Τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ ἑαυτὸν ἀνενέγκας. — 9, 12 : Διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. — *ib.*, 26. 28 : Νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται... ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας; 10, 12. 14 : Μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν... Μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. Ad participationem de altari, 13. 10 sqq. : Ἔχομεν θυσιαστήριον ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες. De quo loco cf. dicta in thesi I[a], p. 26.

Arg. II. *Ex Patribus.* — Per omnes catecheses suas et homilias, artissime coniungere solent mentionem Sacrificii eucharistici cum memoria passionis, ita ut appareat unum et idem Sacrificium.

Cyprianus, *Ep.*, 63, 5, p. 704, 11-23 : « Per Salomonem Spiritus sanctus typum dominici sacrificii ante praemonstrat, immolatae hostiae et panis et vini sed et altaris et Apostolorum faciens mentionem (*Prov.*, 9, 1-5)... Vinum mixtum declarat, i. e. calicem Domini aqua et vino mixtum prophetica voce

praenuntiat, ut adpareat in passione dominica id esse gestum quod fuerat ante praedictum. » *Ib.*, 7, p. 705, 11-706, 2 : « Apud Esaiam hoc idem Spiritus sanctus de Domini passione testatur (*Is.*, 63, 2)... Numquid rubicunda vestimenta aqua facere potest, aut in torculari aqua est quae pedibus calcatur vel praelo exprimitur? Vini utique mentio ideo ponitur, ut Domini sanguis vino intellegatur et quod in calice dominico postea manifestatum est, prophetis adnuntiantibus praedicaretur. Torcularis quoque calcatio et pressura taxatur : quia quomodo ad potandum vinum veniri non potest nisi botruus calcetur ante et prematur, sic nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset et pressus, et calicem prior biberet, quo credentibus propinaret. » 9, p. 708, 7-14 ; « Invenimus calicem mixtum fuisse quem Dominus obtulit, et vinum fuisse quod sanguinem dixit. Unde apparet sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici, nec sacrificium dominicum legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio et sacrificium nostrum responderit passioni. Quomodo autem de creatura vitis novum vinum cum Christo in regno Patris bibemus, si in sacrificio Dei Patris et Christi vinum non offerimus nec calicem Domini dominica traditione miscemus? » — 17, p. 714, 21-23 : « Et quia passionis eius mentionem in sacrificiis omnibus facimus, passio est enim Domini sacrificium quod offerimus, nihil aliud quam quod ille fecit facere debemus. » — Diebus anniversariis martyrum, Eucharistia celebratur. *Epp.*, 12, 2, p. 503, 14-504, 2; 39, 3, p. 583, 10-12.

Cyrillus Hierosol., *Catech.*, 23 (*mystagog.* 5), 8. *PG.*, 33, 1116 A : τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν; 10, 1117 A : Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέρομεν.

Gregorius Nazianz., *Ep.*, 171, *Ad Amphilochium*, *PG.*, 37. 281 A.

Ioannes Chrysost., *De Sacerdotio*, 3, 4, *PG.*, 48, 642; *De prodit. Iudae, H.*, 1, 6, *PG.*, 49, 380; 2, 6, 390; *In Rom., H.*, 8, 8, *PG.*, 60, 465; *In 1 Cor., H.*, 24, 1.2, *PG.*, 61, 199-200; *In 2 Tim., H.*, 2, 4. *PG.*, 62, 612; *In Hb., H.*, 17, 2.3, *PG.*, 63, 129-131; Mutiano Scholastico (s. VI) interprete, ib., p. 349; a Patribus profertur ut Ambrosii.

Ambrosius, *In Ps.*, 38, 7, n. 25. *PL.*, 14, 1051-2.

Augustinus, *Ep.*, 98, 9, *PL.*, 33, 364 : « Nonne semel immolatus est Christus in se ipso, et tamen in sacramento non

solum per omnes Paschae solemnitates, sed omni die populis immolatur, nec utique mentitur qui interrogatus eum responderit immolari? »

Cyrillus Al., *Ep.*, 17, *Ad Nestorium de excommunicatione*, *PG.*, 77, 113 C.

Gregorius M., *Dial.*, 4, 58, *PL.*, 77, 425 C-428 A : « Debemus itaque praesens saeculum vel quia conspicimus defluxisse tota mente contemnere, cotidiana Deo lacrimarum sacrificia, cotidianas carnis eius et sanguinis hostias immolare. Haec namque singulariter victima ab aeterno interitu animam salvat, quae illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens a mortuis iam non moritur et mors ei ultra non dominabitur, tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacrae oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem Unigeniti Filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena caelestibus iungi, unumque ex visibilibus atque invisibilibus fieri?... »

Paschasius Radbertus, *De corp. et sang. Domini*, 12, *PG.*, 120, 1310 B-1315 A.

Arg. III. — *Ex definitionibus Ecclesiae.*

Conc. Tridentinum, s. 22 sub Pio IV (17 sept. 1562), c. 2, *DB.*, 940; collato can. 3, *DB.*, 950 : « Si quis dixerit Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, A. S. » — Can. 4, *DB.*, 951 : « Si quis dixerit blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missae sacrificium, aut illi per hoc derogari, A. S. ».

E Patribus Tridentinis, non pauci obstiterant definitioni; qui cum in aliis rebus varie sentirent, in id conspirabant ut Cenam et Crucem commemorari nollent tanquam duo sacrifi-

cia. Cf. *Acta*, 11-27 aug. 1562, ed. Goerres., t. 8, p. 755-790. Cf. dicta in thesi I, sub B, p. 19. — Cf. de La Taille, *MF.*, 10, p. 113-116.

Arg. IV. — *Ex ratione theologica.*

S. Thomas, 3ª q. 83 a. 1 : « Utrum in hoc sacramento Christus immoletur. — Rdq. duplici ratione celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi : 1° quidem quia... imago quaedam est repraesentativa passionis Christi, quae est vera eius immolatio... (auctoritates Augustini, *Ad Simplicianum, L.* 2 q. 3, 2, *PL.*, 40, 143; et [Ps. Ambrosii, i. e.] Chrysostomi, *Ad Heb.*, *H.*, 17, 3, *PG.*, 63, 349); — 2° quantum ad effectum passionis Christi, quia sc. per hoc sacramentum participes efficimur fructus dominicae passionis... Quantum igitur ad 1ᵐ modum, poterat dici Christus immolari etiam in figuris VT (cf. *Ap.*, 13, 8); sed quantum ad 2ᵐ modum, proprium est huic sacramento quod in eius celebratione Christus immoletur. » — q. 73 a. 4 ad 3ᵐ : « Hoc sacramentum dicitur sacrificium, in quantum repraesentat ipsam passionem Christi; dicitur autem hostia, in quantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris (*Eph.*, 5, 2). » — *Ib.*, a. 5 ad 2ᵐ : « Eucharistia est sacramentum perfectum dominicae passionis, tanquam continens ipsum Christum passum; et ideo non potuit institui ante Incarnationem... » — q. 79 a. 7. — *In 1 Cor.*, 11, *Lect.* 5, sub finem : « Cum dicit : quod pro vobis traditur, — tangit mysterium huius sacramenti : est enim hoc sacramentum repraesentativum divinae passionis... (*Is.*, 50, 6; *Eph.*, 5, 2). Et ut ostendat rationem frequentandi hoc mysterium, subiungit : Hoc facite in meam commemorationem, — sc. tam magnum beneficium, quo pro vobis me tradidi in mortem. »...

E numero Patrum Tridentinorum : Melchior Canus, O. P. († 1560), *De locis theologicis*, 12, 12 : « Quia, licet oblatio illa et mactatio externa transierit, sic tamen coram Deo constat acceptabilis, et perpetua virtute consistit, ut non minus hodie in conspectu Patris illa sit efficax quam eo die quo de saucio latere sanguis exivit; ideo vere nunc offerimus eandem crucis hostiam cum Christo, perinde atque illi qui erant iuxta crucem. » — Iacobus Laynes, Praepositus generalis, S. I. († 1565) *Oratio habita in congregatione generali*, 27 aug. 1562; *Acta*, p. 787, 26-788, 1 : « Et si nostrum est idem sacrificium cum

illo Cenae et nostrum est expiatorium, ergo et illud; et nos facimus quod Christus fecit; nos expiamus, ergo et Christus. Et si erat initium passionis, ergo expiavit, quia gratiarum actio Christi est expiatoria. Differt tamen ab illo crucis, ut nostrum. Nam nostrum non offertur nisi pro fidelibus et peccatis post baptismum; ita illud Cenae profuit christianis tunc viventibus, et defunctis, si qui erant, christianis. Illud crucis profuit omnibus; sed opus est ut applicetur, sc. per sacramenta, quae sunt ut quidam canales, per quos passio Christi ad nos derivat... Et omnes actus Christi in eius vita fuerunt expiatorii et redemptorii, quos omnes in nostram salutem operatus est; et denique consummavit omnia in cruce. Erant enim omnes actus infiniti valoris, et ex infinita caritate procedebant. Et cum dicitur : Passio Christi nos redemit, passio Christi comprehendit omnes actus Christi, qui ea omnia eadem caritate fecit, quae tamen in cruce magis cognoscitur... Est igitur crux consummatio omnium Christi passionum, et uti epilogus omnes passiones continebat... » — Petrus Canisius, S. I. † 1597), *Opus catecheticum, De Sacramentis*, q. 7 : « Quid porro de altaris sacrificio credendum est? — Missae sacrificium, si rem omnem aeque perpendimus, est revera dominicae passionis et illius cruenti sacrificii, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quidem et viva repraesentatio atque simul incruenta et efficax oblatio. » — Thomassinus, *De Incarnatione*, 10, 12 : « Ea una oblatione opus est; .. sed eam aeternari oportet. » Iam recitatum supra, p. 22. — Alios vide ap. La Taille, *MF.*, 19.

Ex quibus omnibus colliges opus Redemptionis nostrae, a Christo quadam perennitate donatum, in altari NT[1] cotidie exerceri per actualem quandam repraesentationem. De quo plura in thesi V.

Idem illustrat ex liturgia romana elegans libellus Petri Batiffol, *Leçons sur la Messe*, Paris, 1919. Leçon 6, maxime p. 175-181.

Cf. *Ami du Clergé*, 1923, n. 5, p. 68. 69; 1926, n. 30, p. 472; 1927, n. 34, p. 529-523. — F. de Lanversin, S. I., *RSR.*, 1927. p. 193-209 : *Esquisse d'une synthèse du Sacrifice.*

THESIS V

Sacrificium Christi in Cena oblatum, in Cruce consummatum cruente, in Resurrectione et Ascensione Domini divinitus sigillatum, virtualiter perseverat in caelo per intercessionem Christi pro nobis perpetuam, et in terra per oblationem eiusdem Sacrificii incruentam, cuius ipse Christus est Sacerdos principalis et Victima.

Prolegomena.

1. Spectatur Sacrificium Christi non iam secundum unitatem suam ontologicam (de qua th. IV), sed secundum evolutionem suam historicam ac varia momenta.

2. Asserimus Sacrificium Christi, in eius gloriosa Resurrectione et Ascensione quodammodo divinitus sigillatum, habuisse quandam consummationem caelestem. Addimus perseverare quodammodo; aliter tamen in caelo et in terra. Nam in caelo habet rationem intercessionis perpetuae post Sacrificium in Cruce semel oblatum; in terra habet praeterea rationem formalis Sacrificii in altari eucharistico. Rationem formalis sacrificii ideo non agnoscimus in caelo, quia Sacrificium est de bonis homini propriis oblatio facta in terra, ad confitendum supremum Dei dominium, non in caele, nisi volumus receptas definitiones rerum ac terminos mutare. Eiusmodi formale Sacrificium agnoscimus in ultima Cena quam Dominus cum discipulis celebravit antequam pateretur. Addimus perseverare virtualiter, non ad infringendam veritatem Sacrificii eucharistici (quae thesi I[a] vindicata est); sed ad excludendam multiplicitatem Sacrificii christiani (iam exclusam thesi IV). Quoniam unum est Sacrificium christianum, ideo integra virtute perseverat.

3. Cum Sacrificium eucharisticum offeratur a sacerdote Novae Legis in persona Christi, movetur quaestio metaphysica de partibus quibus fungitur ipse Christus in illo Sacrificio, quod ipsius nomine et auctoritate offertur. Convenit quidem inter omnes, in oblatione quam Christus in Cena fecit contineri omnes oblationes omnium sacerdotum tanquam in suo fonte ac principio, unde omnem suam efficaciam trahunt. Sed controvertitur num ad unamquamque oblationem uniuscuiusque

sacerdotis Christus etiam nunc concurrat actu humano elicito. Negandum censuit M. de la Taille, *MF., El.* 23; affirmandum M. Lepin, *L'idée du Sacrifice de la Messe,* p. 713-720; et iterum, *RA.*, mars 1928, p. 257-287 : *Autour de l'idée de Sacrifice.* Ingenue fateamur nobis non satis apparere causam affirmandi, cum habeat a Christo Ecclesia semel pro semper sibi concreditam potestatem dispensandi Sacrificii quod Ipse instituit.

Quapropter hanc litem dirimendam sapientioribus relinquemus.

Demonstratur thesis.

A. *Sacrificium Christi in Cena oblatum.* — Cf. Thes. I, B.

B. *Sacrificium Christi in Cruce consummatum cruente.*

Recole 1 Cor., 5, 7 : Καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός.

Eph., 5, 2: Ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. — Ubi animadverte προσφορὰν magis respicere oblationem, θυσίαν cruentam immolationem; utramque a Christo susceptam propter caritatem qua dilexit nos (*Eph.,* 2, 4). Illa quidem caritas est elementum praecipuum ac veluti anima totius mysterii. Ceterum ab indole Sacrificii propitiatorii aliena non sunt alia elementa, pariter consignata in Scripturis : elementum poenale, ultro praestitum a Christo pro hominibus reis, *Gal.*, 3, 13; *Rom.*, 8, 3; 2 *Cor.,* 5, coll. *Dt.,* 21, 23; id quidem pertinet ad satisfactionem vicariam; — elementum rituale, multipliciter assertum : *Epistola ad Hebraeos* tota est in opponenda unica oblatione Christi, facta in Cruce, multiplicibus oblationibus VT.

Ap., 1, 5 : [Ἰησοῦ Χριστῷ] τῷ ἀγαπῶντι ἡμᾶς καὶ λύσαντι (vulg. *qui lavit*, ex λούσαντι) ἡμᾶς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ. — Hoc pertinet ad redemptionem proprie et etymologice spectatam; cf. 1 *Cor.*, 6, 20; 7, 23; 1 *Pt.,* 1, 18-19.

C. *Sacrificium Christi in Resurrectione et Ascensione eius divinitus sigillatum.*

Ad oeconomiam Redemptionis nostrae pertinebat, non ut Christus sine compensatione contereretur, sed ut contritus sanaretur et exaltatus a terra omnia ad se traheret, ita ut eius afflictioni responderet nostra purgatio a peccato, eius erectioni nostra cum Deo reconciliatio. *Io.*, 12, 32; *Phil.*, 2, 9-11. — Id

quidem apparet maxime in eius Resurrectione et Ascensione, unde innotescit singulariter Deo gratus ac mediator salutis nostrae : *Rom.*, 8, 34 ; *Hb.*,7, 24-27 ; 8, 1-6 ; 9, 15-24 ; 10, 11-13 ; 12, 24 ; *Ap.*, 1, 6 ; 5, 6-12. Etiam appellatur ἱερεύς, quod nomen in NT legitur de sacerdotio levitico, *Mt.*, 8, 4 ; *Mc.*, 1, 44 ; *Lc.*, 5, 14 ; 17, 14 : 20, 1 ; *Act.*, 5, 24 ; *Hb.*, 7, 14-23. — de sacerdotio Christi melchisedeciano (cf. *Ps.*, 109, 4) : *Hb.*, 5, 6 ; 7, 11-17, 21 ; 8, 4 ;10, 21 ; — de sacerdotio late dicto, *Ap.*, 1, 6 ; 5, 10 ; 20 ; 6, coll. 1 *Pt.*, 2, 5.9 ; *Ex.*, 19, 6. — de sacerdotio Gentium, *Act.*, 14, 13.

De Resurrectione Christi, in qua pax nostra consummatur, cf. Origenem, *In Lev.*, *H.*, 1, 4, *PG.*, 12, 410 ; 9, 5, 514 ; Chrysostomum, *In 1 Cor.*, *H.*, 34, 2, *PG.*, 61, 288 ; Cyrillum Al., *De ador. in spir. et ver.*, *L.*, 11, *PG.*, 68, 768 ; Augustinum, *In Ps.*, 129, 7 ; 140, 5, *PL.*, 37, 1701.1818.

De Ascensione, Chrysostomum, *In Hb.*, 9, 24, *H.*, 17, 1, *PG.*, 63, 128 ; Gregorium M., *In 1 Rg.*, 40, *PL.*, 79, 42 ; *Ep.*, 12, 24, *PL.*, 77, 1234. — de La Taille, *MF.*, *El.*, 12.

D. *Sacrificium Christi virtualiter perseverat in caelo per intercessionem Christi pro nobis perpetuam.*

Dicimus perseverare virtualiter, quatenus Christus in caelo retinet condicionem formalem victimae semel pro nobis immolatae, non tamen actum formalem oblationis sacrificae. Ut Victima autem, Patri repraesentat pro nobis merita Passionis Mediator omnipotens.

Plurimum distamus a Socinianis haereticis, qui initium actionis sacerdotalis Christi assignabant ipsum ingressum eius in caelum. E catholicis autem opinamur peccare per excessum qui actum formalem sacrificii in caelo retinent, ut e gallica schola C. de Condren, *L'idée du sacerdoce et du sacrifice de Jésus-Christ,* Paris, 1677 ; 3ª ed., 1697 (curante P. Quesnel) ; e Germanis, V. Thalhofer, *Das Opfer des A. u. N. Bundes, mit besonderer Rücksicht auf den Hebräerbrief und die katholische Messopferlehre,* Regensburg, 1870 ; per defectum, qui condicionem perpetuam Victimae, aut, quod gravius est, etiam Sacerdotis, negligunt, ut Card. de Lugo, *De Mysterio Incarnationis*, *Disp.*, 29 n. 33. Neutrum patiuntur documenta fidei.

Rom., 8, 34 : Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ ἐγερθείς, ὅος

ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. — Verbum ἐντυγχάνειν a versione vulgata redditur : « interpellare ». Adhibetur autem et de interpellatione quae fit ad Deum, *Rom.*, 8, 27; 11, 2; *Hb.*, 7, 25, cf. *Sap.*, 8, 21; 16, 28; et de illa quae fit ad hominem, *Act.*, 25, 24. — Ipse Dominus promiserat se intercessurum apud Patrem, ut mitteret Paracletum, *Io.*, 14, 16.

Hb., 7, 24-25 : Ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν.

1 *Io.*, 2, 1-2 : Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν ἵνα μὴ ἁμάρτητε. Καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

Ap., 5, 6 : Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζῴων καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἀρνίον ἑστηκὸς ὡς ἐσφαγμένον...

Ceterum non est cogitanda oratio supplex et humilis qualis decuit Filium Dei inter nos exinanitum : nam in caelo redivivus Christus triumphat. Illa igitur praeteriere, *Rom.*, 8, 3; *Gal.*, 3, 19; *Phil.*, 2, 7-8; nunc Christus sedet a dextris Patris, *Ps.*, 109, 1, licet retineat gloriosa stigmata passionis, eaque pro iure suo repraesentet. Cf. Gregorius Nazianzenus, *Or.*, 30, 14; 45, 25, *PG.*, 36, 121-4; 657. — S. Thomas, *In Heb.*, 7, *Lect.*, 4 : « Interpellat autem pro nobis, humanitatem suam, quam pro nobis assumpsit, repraesentando; item sanctissimae animae suae desiderium, quod de salute nostra habuit, exprimendo, cum quo interpellat pro nobis. »

E. *Sacrificium Christi virtualiter perseverat in terra per oblationem eiusdem Sacrificii incruentam.*

Dicitur Sacrificium Christi virtualiter perseverare in terra quatenus Sacrificium incruentum continet ipsam virtutem Sacrificii cruenti et illud efficaciter repraesentat. Ex 1 *Cor.*, 11, 26, in consecratione Eucharistiae Christus ita commemoratur mortuus ut praedicetur vivus. Ipse autem est qui conciliat oblationibus nostris veritatem et efficaciam. Igitur haec pars fluit tanquam corollarium ex thesi I, B.

Ioannes Chrys., *In* 1 *Cor.*, 13, *H.*, 34, 2, *PG.*, 61, 288; *In Hb.*, 9, 24, *H.*, 17, 1, *PG.*, 63, 128.

Ambrosius, *De Officiis ministrorum*, 1, 48, 238, *PL.*, 16, 94 AB : « Illa igitur nobis expetenda in quibus perfectio, in quibus veritas est. Hic umbra, hic imago, illic veritas. Umbra in Lege, imago in Evangelio, veritas in caelestibus. Ante agnus offerebatur, offerebatur et vitulus ; nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem ; et offert se ipse quasi sacerdos, ut peccata nostra dimittat : hic in imagine, ibi in veritate, ubi apud Patrem pro nobis quasi advocatus intervenit. » — Ubi animadverte coniunctionem sacrificii terrestris et advocationis caelestis.

Amalarius Metensis (circa 850), *De ecclesiasticis officiis*, 3, 25, *PL.*, 105, 1141 BC, *De ascensione Christi in crucem :* « In sacramento panis et vini, necnon in memoria mea, passio Christi in promptu est. Dixit ipse : *Haec quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis :* i. e., quotiescumque hunc panem et calicem benedixeritis, recordamini meae nativitatis secundum hominem, passionis et resurrectionis. Quare subdit sacerdos ex voce sua et plebis : *Unde et memores, Domine, nos servi tui sed et plebs tua eiusdem Christi Filii tui DN tam beatae passionis, necnon et ab inferis resurrectionis, sed et in caelos gloriosae ascensionis, offerimus praeclarae maiestati tuae de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.* Sicut in superioribus Christi corpus est verum in sacramento panis et vini atque in memoria mea, ita in praesenti ascendit in crucem. Cordis sacrificio intendit Deus... »

Hanc virtutem sacrificii eucharistici scriptores sacri innumeri persecuti sunt. Sit pro omnibus S. Thomas, 3ª q. 79 a. 1 : « Utrum per hoc sacramentum conferatur gratia. — Rdq... 2° consideratur ex eo quod per hoc sacramentum repraesentatur, quod est passio Christi... Et ideo effectum quem passio Christi facit in mundo, hoc sacramentum facit in homine... » — Cf. q. 83 a. 1.

Melchior Canus, *de Locis theologicis*, 12, 12 ad 3ᵐ, ed. Bassani, 1776, p. 301.

F. *Christus sui Sacrificii Sacerdos principalis et Victima.*

Quod Christus sit Sacrificii eucharistici Sacerdos principalis et Victima, id elucet maxime ex actu consecrationis, ut monet Ps. Ambrosius, *De Sacramentis*, 4, 4, 14, *PL.*, 16, 440 A :

« Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam et reliqua omnia quae dicuntur in superioribus, a sacerdote dicuntur, laudes Deo deferuntur, oratio petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris : ubi venitur ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus utitur sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. »

Controvertitur autem num ad omnes et singulas consecrationes, quae fiunt a sacerdotibus NT, Christus cooperetur actu distincte elicito; an contra sufficiat potestas Ordinis sacerdoti unicuique tradita, vi cuius sacerdos plene sufficiat ad operandum ministerialiter, sub Deo per omnipotentiam suam principaliter agente. Pro priore parte afferuntur auctoritates Patrum, ut Eusebius, *Dem. ev.*, 5, 3, *PG.*, 22, 565 CD; Ambrosius, *In Ps.*, 38, 7, n. 25, *PL.*, 14, 1051 D-1052 A; Augustinus, *CD.*, 16, 22; 17, 17, *PL.*, 41, 500.551; *De div. qq.* 83, q. 61, 2, *PL.*, 40, 49.50; eique favent graves theologi : Suaresius, *Disp.* 77 s. 1 n. 6, t. 21, Paris, 1866, p. 692; Salmanticenses, *Disp.* 13, dub. 3 n. 49 ed. Paris, 1892, t. 18, p. 797; qui addunt hanc sententiam esse longe veriorem et communiorem (sc. inter recentiores); Lepin, *op. cit.*, p. 713 sqq. — Verumtamen auctoritates Patrum non distincte evincunt rem, sed tantummodo significant Christum esse caput et auctorem sacerdotii secundum Melchisedech. Etiam auctoritas S. Thomae, 3ª q. 83 a. 1 ad 3ᵐ, quae affertur, quomodo pertineat ad rem, non videmus. Argumenta autem theologorum eos potissimum movebunt qui in consecratione eucharistica fieri putant aliquam operationem immediatam circa corpus Christi, sive adductivam sive reproductivam; nobis autem, qui nullam huiusmodi operationem agnoscimus, sed tantummodo circa elementa panis et vini operari transsubstantiationem eaque convertere in corpus et sanguinem Christi praeexistentia, sine ulla in Christo immutatione (cf. th. III), non ita efficacia videntur illa argumenta. Nec desunt pro altera parte auctoritates Patrum et theologorum. Vide Gregorium Naz., *Or.*, 30, 14, *PG.*, 36, 121-4; Theodoretum, soli Ecclesiae vindicantem munus offerendae Eucharistiae, *In Ps.*, 109, 4, *PG.*, 80, 1773; Brunonem Carthusianum, *In Ps.*, 109, *PL.*, 152, 1228; Scotum, *Quodlib.*, 20; Vasquesium, *In* 3ᵃᵐ q. 19 a. 4,

Disp., 76 c. 1 n. 6, et alios, quos profert M. de La Taille, et ipse huic sententiae addictus, *MF.*, *El.*, 23.

Sane in consecratione eucharistica, sicut in omni operatione sacramentali, Christus operatur ut Causa principalis, per institutionem ab Ipso factam in certis condicionibus loci ac temporis. Quod autem Christus existens in caelo ad omnem oblationem Sacrificii eucharistici concurrat etiam actu elicito, id eatenus probaretur quatenus mandatum a Christo datum in institutione SS^ae^ Eucharistiae, unicuique sacerdoti NL in sua ordinatione communicatum, non haberet de se vim plenam et expeditam. Quod quia non videmus efficaciter probari nec satis tuto affirmari, ab illa semita ineunda potius abstinendum censemus.

Scholion. — *Christus altare sui Sacrificii.*

Christus etiam altare sui Sacrificii caeleste demonstratur ex Scriptura. Apparet enim ex Evangelio templum esse corpus Christi, *Io.*, 2, 19-22, coll. *Mt.*, 26, 61; 27, 40; *Mc.*, 14, 58; *Act.*, 6, 14; *Heb.*, 9, 11.12. Templum autem dividi nequit ab altari. Porro altare, super quod sanguis victimae funditur, sanctificat victimam, *Ex.*, 29, 36.37. Unde nequit, teste Domino, *Mt.*, 23, 17.19, esse maior sanctitas victimae quam altaris. Hinc ipse Dominus sedens ad dexteram Maiestatis in excelsis sanctificat hostiam suam, *Hb.*, 8, 1.2; 9, 12; 13, 10. Multipliciter autem apparet in NT. perfusus sanguine Sacrificii sui, iuxta ritum sacrificiorum antiquorum, cf. *Hb.*, 12, 24; *1 Pt.*, 1, 2; *Ap.*, 5, 9.12; 13, 8; 19, 13. Unde passim a Patribus appellatur altare Sacrificii eucharistici Ephraem, *Hymnus de Crucifixione* 3, str. 10, ed. Lamy, t. 1, p. 660; Epiphanius, *H.*, 55, 4, *PG.*, 41, 980 C; Ambrosius, *Ep.*, 65, 8-10, *Ad Simplicianum* (de *Ex.*, 24, 6), *PL.*, 16, 1224 AC; Hesychius, *In Lev.*, *L.*, 2, *PG.*, 93, 883 B. 885 C; *L.*, 5, 1001 A. *Liturgia Ecclesiae*, post consecrationem : « Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube haec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu divinae Maiestatis tuae... » — de La Taille, *MF.*, 13.

Quis autem ille sit angelus Sacrificii nostri perlator, controvertitur. Vetus liturgia ambrosiana s. IV?, unde canon Missae Romanus originem duxit, clare significat esse angelum unum e multis. Ps. Ambrosius, *De Sacram.*, 4, 6, 27, *PL.*, 16,

445 B : « Petimus et precamur ut hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus angelorum tuorum... » (totus contextus transiit in canonem nostrum). Similiter Amalarius Metensis (s. IX), *De Ecclesiasticis officiis,* 3, 25, *PL.*, 105, 1142 B : « Credit (Ecclesia) sacrificium praesens per angelorum manus deferri ante conspectum Domini. » Id quidem non discordat ab universo opere angelorum, quorum est offerre Deo orationes fidelium (*Dan.*, 7, 10; *Ap.*, 8, 3, etc...). Verumtamen nonnulli theologi, cum in hoc loco cogitent de ipsa transsubstantiatione, volunt intellegi ipsum Dominum, qui est « magni Consilii Angelus » (*Is.*, 9, 6 LXX), « Angelus Testamenti » (*Mal.*, 3, 1). Nodum ita solvit S. Thomas, 3ª q. 83 a. 4 ad 9ᵐ : « Sacerdos non petit neque quod species sacramentales deferantur in caelum, neque corpus Christi verum, quod ibi esse non desinit; sed petit hoc pro corpore mystico, quod sc. in hoc sacramento significatur, ut sc. orationes sacerdotis et populi angelus assistens divinis sacrificiis Deo repraesentet, secundum *Ap.*, 8, 4... Sublime autem altare Dei dicitur vel ipsa Ecclesia triumphans, in quam transferri petimus, vel ipse Deus, cujus participationem petimus; de hoc enim altari dicitur *Ex.*, 20, 26... Vel per Angelum intelligitur ipse Christus, qui est magni Consilii Angelus, qui corpus suum mysticum Deo Patri coniungit, et Ecclesiae triumphanti... » Similiter *In* 4 *d.*, 13 q. 2 a. 3. Igitur Doctor Angelicus utramque interpretationem admittit, sive de angelo uno ex multis, sive de ipso angelorum Domino; sed idem verba explicat non de actu transsubstantiationis, verum de oblatione corporis mystici. — Ceterum, cf. sis de La Taille, *MF.*, 21, p. 281 ; et nostram cum illo controversiam, *RSR.*, 1923, p. 218-243.

THESIS VI

Sacrificium eucharisticum formaliter consistit in actu oblationis; materialiter in distincta consecratione specierum, qua visibiliter repraesentatur mors Christi cruenta.

Prolegomena.

1. Statuitur thesis de essentia metaphysica Sacrificii eucharistici.

2. Quaestio theoretica vix mota ante haereses saec. XVI[1];

exortis autem haeresibus, quae in negationem Sacrificii eucharistici conspirabant, necessario agitata, ut veritas Sacrificii christiani in tuto collocaretur.

Imprimis animadverte quale vinculum intercedat inter dogma praesentiae realis Christi in sanctissima Eucharistia, et veritatem Sacrificii eucharistici. Quicumque reiciunt dogma praesentiae realis, eo ipso Sacrificium eucharisticum aut negant aut evacuant, auferendo Victimam illius Sacrificii. Ita Sacramentarii omnes et etiam nunc multi Anglicani. Sed non vice versa. Nam inter illos qui Sacrificium eucharisticum reiecerunt, non pauci retinuerunt, plus minus recte, dogma praesentiae realis. Ita Lutherani orthodoxi.

Theologi catholici, in asserendo dogmate praesentiae realis unanimes, negatoribus Sacrificii eucharistici varie occurrerunt. Et quia multiplices erant viae erroris, multiplices et ipsi vias inierunt. Hinc factum est ut doctrina catholica de Sacrificii eucharistici essentia post Concilium Tridentinum in multiplices theorias scinderetur.

Caput autem totius erroris fuit negatio cuiuslibet Sacrificii christiani praeter ipsum Sacrificium Domini in cruce. Appellabatur a novatoribus locus notissimus Epistulae *ad Hebraeos*, 10, 12-14, per exegesim serviliter litterae inhaerentem a sua genuina significatione detortus. Ad fulciendam illam negationem, retractata est definitio Sacrificii a S. Augustino edita et per manus, amplius mille annos, in Schola tradita : *CD.*, 10, 6, *PL.*, 41, 283 : « Verum sacrificium est omne opus quod agitur ut sancta societate inhaereamus Deo. » *Trin.*, 4, 14, 19, *PL.*, 42, 901 : « Quatuor considerantur in omni sacrificio : cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur. » (Lege contextum.) Fundabatur illa definitio in ratione oblationis, tanquam in elemento formali ac praecipuo; ad quod quidem, ut elementum materiale et secundarium, accedit repraesentatio mortis Christi, in ipso ritu oblationis impressa. Novatores elementum formale omiserunt; elementum materiale retinuerunt, ita ut in ipsa morte Christi inveniri assererent veritatem Sacrificii, repraesentationem damnarent. Statuerant enim nullum dari sacrificium sine vera immolatione seu destructione Victimae.

Theologi catholici ad evertendam illam machinam varie se compararunt. Praecipuus conatus multorum fuit, id quod

supererat sani in commento adversariorum amplecti, id quod deerat minus instanter requirere. In quo sane ducebantur studio reconciliandae unitatis; sed quia verum et efficax principium unitatis continebatur elemento formali Sacrificii, id est oblatione sacerdotali, extra illud elementum formale frustra quaerebatur unitas; maxima diversitas exorta est.

3. Summatim recensentur systemata illorum theologorum qui antiquam sacrificii definitionem ad statum praesentis controversiae accommodare studuerunt.

a) Nonnulli theologi in id omnes nervos intenderunt ut in Sacrificio eucharistico invenirent veram aliquam immutationem Victimae. Id imprudentissime egit Michael Baius († 1589) Lovaniensis, retenta ille quidem definitione Sacrificii augustiniana, sed ita ut contentus esset illa immutatione quae fit circa ipsa elementa panis et vini. Quo admisso, perit tota ratio Sacrificii eucharistici: nam elementa panis et vini non sunt victima illius sacrificii. Vide propositionem Baii damnatam n. 45, *DB.*, 1045. Alii longe sapientius rationem transsubstantiationis scrutati sunt, ut in illa invenirent veram immutationem Victimae, i. e. Christi Domini nostri. Ita Card. Toletus († 1596); Franciscus Suaresius († 1617). Sed merito dubitatur num ibi invenerint id quod quaerebant.

b) Alii, omissa ratione formali transsubstantiationis, veram immutationem Victimae quaesierunt in condicione eius sacramentali, eamque inveniri putaverunt aut in consecratione, qua Christus in statum mortis apparentis redigitur: ita Gaspar Casalius, Lusitanus, episcopus Leiriensis, theologus Tridentinus († 1585); — aut in communione sacerdotis, qua corpus Christi consumitur: ita B. Robertus Bellarminus († 1621), ac post eum S. Alphonsus de Ligorio († 1787); — aut in consecratione et communione simul, per quas Christus in condicionem cibi redigitur ac sumitur: ita Cardinalis de Lugo († 1660), ac post eum Card. Franzelin († 1886), tum magistri recentiores multi; his secundum summam rem accenseri potest H. Lamiroy, *De essentia sacrificii Missae,* Lovanii, 1919. Ab his omnibus multa pie et vere dicta sunt; sed non ita liquet eos attigisse id quod optabant, i. e. veram Victimae immutationem seu mactationem. Nam illa condicio sacramentalis Victimae non afficit Christum secundum se, utpote gloriosum et omnis

verae mutationis incapacem, sed tantummodo secundum id quod apparet in Sacramento.

c) Alii quaesierunt, inter immutationem Victimae veram et apparentem, aliquid medium, ita ut statuerent ex una parte ad rationem sacrificii universim pertinere veram aliquam immutationem victimae; ex altera autem parte, pro singulari condicione Sacrificii eucharistici, in eo solo contenti essent immutatione seu mactatione apparenti seu mystica : Christum enim, semel cruente mactatum in propria specie, cotidie mactari incruente in specie aliena. Ita iam theologus Tridentinus Alph. Salmeron, S. I. († 1585); similiter nostra aetate Em. Cardinalis Billot. Illa explicatio multas admittit varietates in descriptione propria Sacrificii eucharistici. Vasquez († 1604) duplex genus Sacrificii statuit : unum sacrificii absoluti, ad quod requirit veram immolationem; alterum sacrificii relativi, ad quod requirit mysticam tantum. Lessius († 1623) duplicem et ipse immolationem distinguit : unam actualem, qua mors victimae reapse inferatur; alteram virtualem, quae de se par esset ad inferendam mortem victimae, nisi iam esset illata : hanc vim assignat verbis consecrationis eucharisticae. Huic suffragati sunt multi : Ioannes a S. Thoma († 1644), Gonetus († 1680), Billuart (1757), de Charmes († 1765), R. P. Hugon. — In hoc systemate adversarii solent notare aliquam inconstantiam : quod ex una parte statuatur universalis definitio sacrificii, et ex altera parte eidem definitioni derogetur, pro indole propria Sacrificii eucharistici.

d) Alii totum conatum in id contulerunt ut omnem speciem destructionis a sacrificio eliminarent. In hanc partem longissime progressus est R. P. J. Kramp. S. I., *Die Opferanschauungen der roemischen Liturgie,* Regensburg, 1920, 2te Aufl., 1924. Hic, dum a Protestantibus recedit, putat rationem formalem Sacrificii reponendam in ratione consecrationis formaliter spectata. Neque altius penetrat in viscera rei.

e) Alii tandem, viae ab Augustino et Thoma apertae memores, elementum formale reponunt in ipsa ratione oblationis, ita quidem ut elementum materiale minime negligant, in repraesentatione incruenta cruentae oblationis consistens.

Sane nunquam defuerunt post Concilium Tridentinum theologi qui, definitiones Patrum presso vestigio secuti,

considerationi formali oblationis omnem aliam considerationem postponerent. Nominari possunt Melchior Cano, O. P. († 1560), Dominicus de Soto, O. P. († 1560), uterque theologus Tridentinus; clarus exegeta I. Maldonatus, S. I. († 1588); S. Petrus Canisius, S. I. († 1597); Zacharias Pasqualigo, Theatinus († 1664), alii multi. Huc pertinent clara scholae gallicae theologicae saec. XVII lumina : Card. de Bérulle († 1629), Carolus de Condren († 1641), Ludovicus Thomassinus († 1685), Petrus Le Brun († 1729), hi omnes ex Oratorio; Ioannes Iacobus Olier († 1657), Ludovicus Le Grand († 1780), presbyteri S. Sulpicii; Ludovicus Bourdaloue († 1704), S. I., Iacobus Benignus Bossuet († 1704)... — De hac sententia, egregia sunt merita duorum theologorum Gallorum recentiorum, qui eam e quodam neglectu excitarunt et in optima luce collocarunt : M. de La Taille, S. I., *Mysterium Fidei,* Parisiis, 1921, accuratius ceteris scrutatus est habitum Sacrificii eucharistici ad Sacrificium crucis; M. Lepin, presbyter S. Sulpicii, *L'idée du Sacrifice de la Messe d'après les théologiens, depuis l'origine jusqu'à nos jours,* Parisiis, 1926, totam illam historiam a saec. IX ad nostra usque tempora persecutus, ipsius traditionis seriem restituit. Et illi quidem inter se in minoribus differunt; quatenus La Taille praeter oblationem internam, quod est elementum formale Sacrificii, requirit ritum externum, ita ut ministerium sacerdotale Christi, cum spatio vitae terrestris aequatum, in Cruce demum consummetur; Lepin, oblatione interna contentus, ritum externum facilius negligit. Secundum autem summam rem, inter se conveniunt. Cf. F. de Lanversin, S. I., *RSR.,* 1927, p. 193-209 : *Esquisse d'une synthèse du Sacrifice,* qui magis ad La Taille accedit. Ab eis non dissentit clarus theologus Lovaniensis J. Bittremieux, qui nuper *De nota destructionis in sacrificio missae* disseruit. *Divus Thomas,* Placentiae, 1927.

4. Hanc postremam sententiam amplectendam censemus, ut pleniorem ceteris et traditioni christianae antiquae magis consonam. — Si tibi nimis ieiuna videantur nostra prolegomena, adi doctum opus M. Lepin, unde multa hausimus. De ratione autem Sacrificii in genere, recole thesis I^ae prolegomenon 2.

Demonstratur thesis.

A. *Elementum formale Sacrificii Eucharistici in actu oblationis.*

Illud merito habetur ut elementum formale, unde res ipsa speciem sumit. Atqui ex actu oblationis sumitur species Sacrificii. — Id satis constat ex definitione antiqua. Ceterum cf. S. Thomam, 3ª. q. 79 a. 5 : « Hoc sacramentum simul est sacrificium et sacramentum; sed rationem sacrificii habet in quantum offertur; rationem autem sacramenti, in quantum sumitur. Et ideo effectum sacramenti habet in eo qui sumit, effectum autem sacrificii in eo qui offert, vel in his pro quibus offertur... » — q. 83 a. 1 : « Utrum in hoc sacramento Christus immoletur. — Rdq. duplici ratione celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi. 1° quidem modo, quia... solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt..., celebratio autem huius sacramenti... imago quaedam est repraesentativa passionis Christi, quae est vera eius immolatio. Et ideo celebratio huius sacramenti dicitur Christi immolatio... Alio modo, quantum ad effectum passionis Christi, quia sc. per hoc sacramentum participes efficimur fructus dominicae passionis... Quantum igitur ad 1ᵐ modum, poterat dici Christus immolari etiam in figuris VT. Unde... *Ap.*, 13, 8... Sed quantum ad 2ᵐ modum, proprium est huic sacramento quod in eius celebratione Christus immoletur. » — De hoc loco, cf. Bittremieux, *op. cit.*, p. 48.

Confirmatur ex *Catechismo Tridentino*, 2, 4, 69, ed. Tornaci, 1890, p. 204 : « Quod si ex VT. huius sacrificii figuras et oracula requiramus, primum quidem de eo Malachias apertissime vaticinatus est his verbis : Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda; quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. Praeterea, haec hostia tam ante quam post latam Legem variis sacrificiorum generibus praenuntiata est. Etenim bona omnia quae iis sacrificiis significabantur, haec una victima, tanquam omnium perfectio et absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet videre, quam in Melchisedech sacrificio : ipse enim Salvator sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in

aeternum constitutum declarans, corpus et sanguinem suum in extrema Cena sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit. »

B. *Elementum materiale Sacrificii species distincte consecratae, quibus visibiliter repraesentatur mors Christi cruenta.*

Illud merito habetur ut elementum materiale Sacrificii, quod habet rationem oblati in actu primo proximo, ita ut per oblationem determinetur ad actum Sacrificii. Atqui ita se habent species distincte consecratae, quibus visibiliter repraesentatur mors Christi cruenta, ex ipsa distinctione consecrationis.

Hunc symbolismum specierum distincte consecratarum Patres Ecclesiae passim attigerunt, scriptores medii aevi accuratius expresserunt, S. Thomas saepius adumbravit et doctrinae communi inseruit; ita ut hoc ei tanquam proprium merito adscribatur.

Sacramentarium Serapionis, 13, 12-14, p. 174 Funk.

Constt. Ap., 7, 25, 4, p. 412 Funk.

Gregorius Naz., *Ep.,* 171, *Ad Amphilochium, PG.,* 37, 280C-281A : Μὴ κατόκνει καὶ προσεύχεσθαι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν λόγῳ καθέλκῃς τὸν Λόγον, ὅταν ἀναιμάκτῳ τομῇ σῶμα καὶ αἷμα τέμνῃς δεσποτικόν, φωνὴν ἔχων τὸ ξίφος.

Ioannes Chrys., *In Mt., H.,* 82, 1, *PG.,* 58, 739.

Ps. Caesarius Naz., *Dial.,* 3, Interrog. 169, *PG.,* 38, 1132.

Paschasius Radbertus († 851), *De corpore et sanguine Domini,* 19, 3, *PL.,* 120, 1328 : « Calix passionis Christi praefigurat mysterium... In qua nimirum passione simul caro Christi cum suo sanguine fuit; ideirco, iam immolato Christo per sacramentum divinae traditionis, corpus frangitur ad escam populis et partitur fidelibus , sanguis vero in calice, ac si in passione fusus, spiritaliter consecratus pro nobis ostenditur ad potandum, Deo Patri a Summo Pontifice oblatus, quatenus eo pretio quo redempti sumus de morte ad vitam et in corpore Christi aggregati, exuamur a culpis cotidianis levibusque peccatis. »

Lanfrancus Cantuariensis episcopus († 1089), *Lib. de corpore et sanguine Domini,* 14, *PL.,* 150, 423-4 : « Sacramentum corporis Christi, quantum ad id spectat quod in cruce immolatus est ipse Dominus Christus, caro eius est, quam,

forma panis opertam, in sacramento accipimus, et sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro vid. carnis, et sanguis sacramentum est sanguinis. Carne et sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, significatur Redemptoris corpus visibile, palpabile, manifeste plenum gratia omnium virtutum et divina Maiestate. Quorum alterum dum frangitur et in populi salutem dividitur, alterum vero effusum de calice ab ore fidelium sumitur, mors eius in cruce et sanguinis eius de latere emanatio figuratur. »

Alexander Halensis, p. 4, q. 10 m. 3 a. 2, ed. Venet., 1575, t. 4, p. 127VB-128RA : « Alia ratio institutionis est recordatio beneficii redemptionis : quae quidem facta est per effusionem sanguinis Christi; unde 1 *Cor.*, 11, 26... Memoria ibi est nostrae Redemptionis. Specie igitur panis offertur effectus unionis; specie vini, quae est sacramentum sanguinis, memoria Redemptionis... »

S. Thomas, 3ª q. 74 a. 1 : « Panis et vinum sunt materia conveniens huius sacramenti... quantum ad passionem Christi, in qua sanguis est a corpore separatus, et ideo in hoc sacramento, quod est memoriale dominicae passionis, seorsum sumitur panis ut sacramentum corporis et vinum ut sacramentum sanguinis. » a. 7 ad 2m : « Effusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem : est enim naturale corpori humano vulnerato quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquae non fuit de necessitate passionis, sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est oblatio a peccatis et refrigerium contra ardorem concupiscentiae. Et ideo aqua non seorsum offertur a vino in hoc sacramento, sicut vinum offertur seorsum a pane... » q. 76 a. 2 ad 1m : « Quamvis totus Christus sit sub utraque specie, non tamen frustra. Nam 1° quidem hoc valet ad repraesentandam passionem Christi, in qua seorsum fuit sanguis a corpore separatus, unde et in forma consecrationis sanguinis fit mentio de eius effusione... » q. 78 a. 3 ad 7m : « Sanguis seorsum consecratus a corpore expressius repraesentat passionem Christi; et ideo potius in consecratione sanguinis fit mentio de passione Christi quam in consecratione corporis. » q. 79 a. 1 : « 2° Consideratur (effectus huius sacramenti) ex eo quod per hoc sacramentum repraesentatur, quod est passio Christi... Et ideo effectus quem passio Christi fecit in mundo, hoc

sacramentum facit in homine. » q. 80 a. 12 ad 3^{m} : « Repraesentatio dominicae passionis agitur in ipsa consecratione huius sacramenti, in qua non debet corpus sine sanguine consecrari; potest autem a populo corpus sine sanguine sumi... » Plenius *In 4 d.*, 8 q. 1 et 2; Cf. *In 4 d.*, 11, q. 2 a. 1 sol.; *In 1 Cor.*, 11, *Lect.* 5, etc...

Conc. Florentinum, Decr. pro Armenis (1439), *DB.*, 698.

In *Concilio Tridentino*, ante sessionem 22^{am}, proposita est haec sententia ab Andrea Cuesta, episcopo Legionensi, Hispano, sabbato 22 aug. 1562, de quo haec leguntur in *Actis*, ed. Goerres., t. 8, p. 777, 20-27 : « Legionensis probavit Missam esse sacrificium, hac ratione quia Christus aliquo modo moritur et a sacerdote mactatur. Nam sacerdos ex vi sacramenti separat corpus a sanguine, licet per concomitantiam utrumque simul sit cum anima et divinitate. Et hac ratione dicitur sacrificium Missae repraesentare mortem Christi, et veram veri sacrificii rationem habet. Unde B. Thomas dicit consecrationem esse sacrificium, quia hoc sacramentum non potest consecrari absque sacrificio. Et Christus cum mysterio addidit : *Hoc facite,* post ambas consecrationes. Christus itaque, cum haec fecisset, vere sacrificavit, et omne id quod sacerdos facit, fecit Christus. » — Legionensi assensi sunt episcopi Ilerdensis, ib., p. 778, 20-21; Elnensis, p. 779, 10; Columbriensis, p. 782, 26. 27; Pampilonensis, p. 783, 35. Quanquam autem de hoc puncto nihil positum est in decretis fidei, mens Patrum satis declaratur ex Catechismo, quatuor post annis edito iussu Pii V.

Catechismus Trid., 2, 4, 28, ed. Tornac. 1890, p. 186 : « Optimo iure institutum est ut separatim duae consecrationes fierent. 1° enim, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore divisus est, magis referatur : cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. »

Ceterum exempla posttridentina sunt plane innumera. Adeo communis evasit illa sententia ut vulgo inseratur catechismis ad institutionem puerorum scriptis.

THESIS VII

Sacrificium eucharisticum utraque consecratione perficitur. Ceterae autem partes liturgiae eucharisticae pertinent aut ad integrandam actionem sacrificam aut ad illustrandum symbolismum.

Prolegomena.

Thesis statuitur de essentia physica Sacrificii eucharistici. Nam cum varii ritus auctoritate ecclesiastica inserti sint Ordini Missae, a priori credibile est non eandem esse omnium necessitatem. Iam aggredimur ea discernere quae sunt de necessitate Sacrificii ex institutione divina.

Nomen Missae, ad designandum Sacrificium eucharisticum, legitur iam apud Ambrosium, *Ep.*, 1, 20, 4.5, *Ad sororem*, *PL.*, 16, 995 A : « Sequenti die, erat autem dominica, post lectiones atque tractatum, dimissis catechumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisteriis tradebam basilicae. Illic nuntiatum est mihi comperto quod ad Portianam basilicam de palatio decanos misissent et vela suspenderent, populi partem eo pergere. Ego tamen mansi in munere, *missam* facere coepi. Dum offero, raptum cognovi a populo Castulum quendam, quem presbyterum dicerent Ariani... » — *Missale Romanum* editum est primum anno 1570, iussu Summi Pontificis Pii V.

Demonstratur thesis.

A. *Sacrificium eucharisticum utraque consecratione perficitur.*

Sacrificium illo demum actu perficitur quo fit oblatio Victimae. Atqui oblatio Victimae eucharisticae fit per utramque consecrationem. Ergo.

Ad M. — Constat ex dictis de universa ratione Sacrificii. Cf. prolegomena ad thesim I, 2.

Ad m. — Oblatio Victimae eucharisticae fit per illum actum quo ipse actus Christi instituentis hoc Sacrificium instauratur per ministerium sacerdotum NT[i]. Atqui hoc fit per utramque consecrationem. Ergo per utramque consecrationem fit oblatio Victimae eucharisticae. — S. Th., 3[a] q. 82 a. 10 ad 1[m].

Constat ex verbis ipsius Christi, 1 *Cor.*, 11, 24. 25; Lc., 22, 19 : « Hoc facite in meam commemorationem. »

Dicimus : « per utramque consecrationem ». Manifestum est enim, ex dictis in thes. I. IV. V et maxime VI, Christum instituisse hoc Sacrificium non sub una specie, sed sub utraque, ita ut mors sua cruenta sub utriusque speciei distincta consecratione visibiliter repraesentaretur. Igitur, praetermissa quaestione num absolute loquendo potuisset Christus instituere Sacrificium suum sub una specie, quae quaestio ad nos non pertinet, omnino tenendum est illam esse legitimam formam Sacrificii eucharistici quam a Christo acceptam Apostoli nobis tradiderunt. Ecclesia autem semper cavit ut integritas Sacrificii servaretur per constitutionem utriusque speciei consecratae simul in altari. Cf. *Missale Romanum, De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus,* 4, 8. — *CIC.,* 817 : « Nefas est, urgente etiam extrema necessitate, alteram materiam sine altera, aut etiam utramque extra Missae celebrationem consecrare. » Id enim pertinet ad ius divinum, in quo Ecclesia dispensare non potest.

In *Concilio Tridentino,* 17 iun. 1562, Amans Brixiensis, O. Serv., tentavit fulcire thesim veram argumento pessimo, cum doceret Christum posse sumi sub una specie, ita dispensante Ecclesia, et argumentaretur a pari ex oblatione Sacrificii, quasi, urgente necessitate, posset Ecclesia in ipso iure divino dispensare. *Acta,* ed. Goerres., t. 8, p. 566, 27-568, 11. Thesis vera est posse Christum totum sumi sub alterutra specie : quae res tum maxime controvertebatur in Concilio, propter Hussitas. Argumentum pessimum est aequiparatio Sacrificii et Sacramenti. Nam quamvis Christus sit in Sacramento praesens totus etiam sub una specie, non inde sequitur posse Sacrificium offerri sub una specie, nec licite, nec etiam valide. Appellabat autem tres auctoritates : Alberti Magni, Innocentii III, Innocentii VIII; — Sed : 1° Albertus M. non probat eiusmodi sacrificium : tantummodo non audet dirimere quaestionem num, deficiente vino in aliqua regione, possit consecrari corpus Christi sub una specie : et ait, casu occurrente, interrogandam esse S. Sedem. Ceterum, non excusat a mortali omittentes sua sponte sumptionem calicis. — 2° Innocentius III non « subscribit », ut ait Brixianus, sententiae Alberti M., qui tunc nondum natus erat. Tantummodo ait, si

quo casu deficiat una species, videri nihilominus validam consecrationem alterius speciei. Argumentum ducit ex eo quod Christus distinctis actibus primo panem, deinde vinum consecravit. Argumentum sane verissimum. — 3° Innocentii VIII affertur epistola, concedentis Norvegiae sacerdotibus ut, propter defectum vini in illa regione, sub sola panis specie consecrarent. Sed epistola est apocrypha. Falsarius iussu Innocentii VIII strangulatus est, corpus eius igni concrematum. — Similia, minore tamen temeritate, opinatus est Ioannes Villetta, Hispanus, clericus saecularis, 18 iun. 1562. *Ib.*, p. 588, 27-36.

Ad quaestionem theoreticam, cf. F. M. Cappello, S. I., *Tractatus canonicomoralis de Sacramentis*, t. 1 n. 560, p. 429, 430. Taurinorum Augustae, 1921.

B. *Ceterae partes liturgiae eucharisticae pertinent aut ad integrandam actionem sacrificam aut ad illustrandum symbolismum.*

De quibusdam vero dubium motum est aliquando.

1° *Epiclesis* (= invocatio in multis liturgiis post consecrationem legitur, qua postulatur transsubstantiatio, tanquam nondum peracta. Unde nonnulli collegerunt ad opus Sacrificii requiri illam invocationem, sive ut causam, sive ut conditionem sine qua non. Advocatur auctoritas Ioannis Damasceni, *FO.*, 4, 13, *PG.*, 94, 1145. — Controversia non videtur mota esse ante saec. XIV. Praeter Graecos, Nicolaum Cabasilam († 1363?), *Liturgiae Expositio*, 27-29, *PG.*, 150, 425-433; Symeonem Thessalonicensem († 1429?), *Expositio de divino Templo*, 88, *PG.*, 155, 733-740; Marcum Eugenicum († 1444/5), *PG.*, 160, 180-1; plenius in *Libello de consecratione eucharistica*, ed. Petit, *PO.*, 17, 426-434 (1923), pauci e Latinis in hanc partem incubuerunt, ita quidem ut epiclesim appellarent illam orationem quae in Missa Romana legitur statim ante consecrationem : « *Quam oblationem...* »; Eucharistiam per hanc epiclesim fieri assererent, accedente narratione institutionis tanquam conditione. Ita Ambrosius Catharinus, O. P. († 1553), *Tractatus de consecrationis forma;* iterum editus a Christophoro de Capite Fontium (Cheffontaines), O. M., Paris, 1586, sed in Indicem relatus. Idem Christophorus scripsit *De ritu celebrandi Missam*, Paris., 1586. Ex adverso, G. Rauschen

contendit aut repugnare epiclesim aut otiari. *L'Eucharistie et la Pénitence,* tr. fr., p. 123-4, Paris, 1910.

Imprimis noli falli in interpretatione verbi, quod passim ipsam vel maxime consecrationem significat. Ita Irenaeus, *H.*, 4, 18, 5, *PG.*, 7, 1028 B (ubi Massuet legit ἔκκλησιν, meliores codd. habent ἐπίκλησιν). — Sed Basilius vim vocis extendit ad totum contextum liturgiae eucharisticae, *De Spir. S.*, 27, 66, *PG.*, 32, 188 B. Epiclesis eucharistica plerumque dirigitur ad Spiritum Sanctum, ut elementa transsubstantiet. Epiclesis ex liturgia Chrysostomi, ap. Brightman, *Eastern Liturgies,* p. 386-7; ex liturgia Basilii, *ibid.*, p. 405-6; utraque gallice ap. Salaville, *DA.*, t. 1, 1585. Epiclesis ad Verbum dirigitur in *Sacramentario Serapionis*, 13, 15, ed. Funk, p. 174, 28-176, 3. De documentis Liturgiarum orientalium, cf. S. Salaville, art. *Epiclèse, DTC.*, 1911; *DA.*, 1910, t. 1, 1585-1597.

Ne Epiclesis requiratur de necessitate Sacrificii, obstant:

1. Praeceptum Christi in institutione SS^ae^ Eucharistiae, de ipsa demum specierum consecratione dicentis: « Hoc facite in meam commemorationem. » — Ceterum transsubstantiationem, ut actum substantialem, in instanti fieri necesse est.

2. Perpetuus Ecclesiae sensus, ita interpretantis documenta institutionis. Inter alios, videantur Iustinus, *1 Ap.*, 65.66, *PG.*, 6, 428; Irenaeus, *H.*, 4, 18, 4, *PG.*, 7, 1027; Hippolytus, *Apostolica Traditio = fragmenta Veronensia latina,* p. 106, 107, ed. Hauler, Lipsiae, 1900; Tertullianus, 4 *Ad Marcion.*, 40; Cyrillus Hierosol., *Catech.*, 19 (*mystagog.*, 1), 7, *PG.*, 33, 1072; 21 (*myst.* 3), 3, 1089; 22 (*myst.* 4), 1, 1097; 23 (*myst.* 5), 7, 1113; Ambrosius, *In Ps.*, 38, 25, *PL.*, 16, 440-452; Augustinus, *Serm.*, 227, *PL.*, 38, 1100; Gregorius Nyss., *Or. catech. M.*, 37, *PG.*, 45, 97; Chrysostomus, *Hom. de proditione Iudae,* 26, *PG.*, 49, 389; Hesychius, *In Lev.*, 9, 6, *PG.*, 93, 891. — Damasceni autem dictum varie exponitur. Errasse illum ingenue fatetur S. Salaville, *DA.*, 1592; *DTC.*, 247-250. Alii putant ad totius liturgiae sensum accommodasse verba; ita de La Taille, *MF.*, 34, 439. — Traditionem catholicam egregie repraesentat Paschasius Radbertus, *De corp. et sang. Domini,* 15, *PL.*, 120, 1321 B-1324 A.

3. Documenta Sedis Apostolicae. — Benedictus XII, inter *errores Armenorum* notatos ann. 1341, n. 67, *DB.*, 544.

Conc. Florentinum, Ad Armenos (1439), *DB.*, 698; Benedictus XIII, *Decr. S. Cong. Prop. Fid.*, 31 iul. 1729; Pius VII, *Ad Patriarch. Antioch.*, 8 mai. 1822, cf. *Collectio Lacensis*, t. 2, 440. 451; Pius X in causa Max. Principis Saxoniae, 26 dec. 1910, *TDC.*, 306-8.

Ceterum commendatur epiclesis ex Scriptura, *Io.*, 14-17; *Lc.*, 1, 35; *Hb.*, 9, 14, si quis argumentari velit ex analogia intercedente inter Incarnationem et transsubstantiationem. Illis enim locis operatio Spiritus sancti in omni oeconomia salutis humanae diserte exprimitur. Salaville, *DA.*, 1589.

Quae autem afferuntur ex variis liturgiis, idoneam interpretationem admittunt si meminerimus hunc esse morem liturgiarum ut id quod fit in indivisibili temporis, distendant in solemnizatione ad satisfaciendum devotioni adstantium. Quod merito dixeris etiam de oratione canonis romani: « Supplices te rogamus... » — Cf. Bossuet, *Explication de qq. difficultés sur les prières de la Messe.* Ed. Paris, 1836, t. 7, p. 279 B. — Consecrationem ipsis verbis institutionis factam esse iam aetate Gregorii M. demonstrari potest; quod recte vidit Hans Lietzmann, *Messe and Herrenmahl*, p. 117-122. Sed non ita fuisse ab initio, sine causa sibi persuasit.

N. B. Aliquando erratum est in intellectione Gregorii M., *Ep.*, 9, 12, *PL.*, 77, 956-7 (= 9, 26 *MGH.*, t. 2, 59.60): « Orationem vero dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi inconveniens visum est ut precem quam scholasticus composuerat super oblationem diceremus et ipsam traditionem quam Redemptor noster composuit super eius corpus et sanguinem non diceremus... » Id aliquando ita intellectum est ut ipsa et sola oratione *dominica* corpus Domini consecraretur. Error ortus ab Amalario, qui in exemplari mendoso legerat: « Mos Apostolorum fuit ut ad ipsam solummodo orationem *dominicam* hostiam consecrarent. » Idem autem postea, cognito errore suo, veram lectionem restituit, *De ecclesiast. officiis*, 4, 26, *PL.*, 105, 1210 C. Nihilominus propagatus error usque ad viros eruditos, ut L. Duchesne, *Origines du Culte chrétien* [1], p. 187.8; Fortescue, *La Messe*, trad. Boudinhon, p. 478, Paris, 1921. — Recte Probst, *Die abendländische Messe vom fünften bis zum achten Jahrhundert*, p. 185, Münster i. W., 1896;

Batiffol, *L'Eucharistie*[5], p. 352-3; de La Taille, *MF.*, 31, p. 376-7, coniungunt *oblationis* non cum *hostiam*, sed cum *orationem* (= precem, anaphoram), et ita veram interpretationem restituunt. Quam interpretationem illustrant verba S. Augustini, Serm., 227, *Ad Infantes, PL.*, 38, 1001 : « Ecce, ubi est peracta sanctificatio, dicimus orationem dominicam... »

2° *Communio sacerdotis.* — Ritus perpetua Ecclesiae lege sancitus. Vide *Concilium Toletanum* XII (681), c. 5, Mansi. 11, 1033 AC. — Inter essentialia Sacrificii constitutiva eam recensuerunt Dom. Soto († 1560), *In 4 d.*, 13, q. 2 n. 1; Bellarminus, *De Missa*, 1, 27, ed. Colon. Agripp., *Opp.*, t. 3, p. 868-874; Card. de Lugo, *De venerabili Eucharistiae Sacramento, Disp.*, 19 s. 5, n. 68; multo magis Salmanticenses, *De SS. Eucharistiae Sacramento*, *Disp.*, 13, dub. 2, §§ 3. 4, ed. Paris., 1882, t. 18, p. 781-795; lege n. 30 p. 782 A; etc. Qui omnes in hanc opinionem adducti sunt dum in destructione symbolica victimae quaerunt essentiam Sacrificii.

Verum haec aliena sunt a ratione Sacrificii praecise intellecti secundum traditionem catholicam. Concedamus sane ad quorundam sacrificiorum consummationem pertinere convivium sacrum, quo caro victimae participetur; non tamen omnium. Neque haec est actio proprie sacrifica, qua deficiente deficiat ipsum Sacrificium. Sane holocaustum fuit verum ac genuinum sacrificium, quod tamen nullo convivio consummaretur. Ergo computetur communio sacerdotis inter partes integrantes Sacrificii, non inter partes essentiales. Quapropter S. Thomas, secutus traditionem veterum, verius describit, 3ª q. 83 a. 4, « celebrationem mysterii, quod quidem et offertur ut sacrificium et consecratur et sumitur ut sacramentum ». q. 79 a. 7 ad 3ᵐ : « Sumptio pertinet ad rationem sacramenti; sed oblatio pertinet ad rationem sacrificii. » *In Ioan.*, 6, *Lect.* 6. Ceterum, Ecclesia semper intellexit fructum essentialem Sacrificii non pendere a sanctitate offerentis; secus fructus sacramenti. Cf. Suaresius, *De Sacramentis, Disp.* 79, s. 1 n. 4, ed. Paris., 1866, t. 21, p. 710. 711; Billot, *De Sacramentis*[4], t. 1, p. 604-5.

Omnino inefficax ratio quam Bellarminus et Lugo inducunt, oportere in sacrificio aliquam victimae destructionem inveniri, frustra autem quaeri extra communionem sacerdotis. Maxime cum communio sacerdotis nullius sit victimae destructio.

Species utique consumuntur ut sumatur Christus; Christus autem, qui fideli se coniungit, in illa sumptione integer perseverat et vivus.

3° *Fractio panis.* — Movit quosdam mentio ab Apostolo facta, *1 Cor.*, 10, 16, « panis quem frangimus », ut inter essentialia Sacrificii computarent ritum fractionis. Sed inde nihil conficitur nisi, ex ipso actu Christi instituentis Eucharistiam, Sacrificium ita appellatum esse per quandam metonymiam. Christus autem panem consecravit non frangendo, sed dicendo : « Hoc est corpus meum. » Fractio quidem qua usus est ante consecrationem propter sacramentum, non respondet fractioni qua nos utimur in ipso sacrificio post consecrationem factam. Unde S. Thomas, 3ª q. 83 a. 6 ad 6ᵐ : « Fractio hostiae consecratae, et quod una sola pars mittatur in calicem, respicit corpus mysticum, sicut admixtio aquae significat populum; et ideo horum praetermissio non facit imperfectionem sacrificii, ut propter hoc sit necesse aliquid reiterare circa celebrationem huius sacramenti. » — Ceterum, cf. Scholion I post thes. I.

At Melchior Canus fidenter pronuntiat, *De Loc. theol.*, 12, 12, ed. Bassani, 1776, p. 302 B : « Constat sane eucharistici sacrificii partes quatuor esse : unam consecrationem corporis et sanguinis, alteram oblationem, 3ᵃᵐ fractionem, 4ᵃᵐ consumptionem. His quippe quatuor partibus nostrum sacrificium redintegrari, confici, absolvi qui negaverit, nihil illum de ratione perfecti sacrificii didicisse, nihil quaesisse, nihil scire convincam. » In quo eum non fugit S. Thomam, 3ª q. 83 a. 4 et a. 6 ad 6ᵐ, videri docuisse sacrificium ante fractionem hostiae esse peractum. Opponit autem 2. 2 q. 85 a. 3 ad 3ᵐ : « Sacrificia proprie dicuntur quando circa res oblatas aliquid fit, sicut quod animalia occidebantur, quod panis frangitur et comeditur et benedicitur... » Frustra : non enim ibi intenditur fractio panis eucharistici ut talis. Sane illa opinio omni fundamento destituitur.

Ad Scripturam quod attinet, communiter reicitur lectio κλώμενον, *1 Cor.*, 11, 24. Ac potius obstat *Io.*, 19, 36. Sane confractio ossium aliena fuit a sacrificio crucis. Cf. *Ex.*, 12, 46; *Num.*, 9, 12; *Ps.*, 33, 21. Oblatio autem est ipsa consecratio qua, secundum ritum sacrificiorum antiquorum, Christus cruentat altare corporis sui. Cf. Scholion post th. V.

Unde Chrysostomus symbolismum fractionis reicit, *In 1 Cor., H.,* 24, 2, *PG.,* 61, 200. Augustinus fractionem ad solam distribuendi Corporis Domini necessitatem refert, *Ep.,* 149, 16, *PL.,* 33, 636; similiter Gregorius M., *Dial.,* 4, 58, *PL.,* 77, 425. Pauci in ea re symbolum passionis viderunt, ut Beda, *In Mc.,* 14, 22 et *Lc.,* 22, 19, *PL.,* 92, 272. 596; Paschasius Radbertus, *Lib. de corp. et sang. Dom.,* 4, 1, *PL.,* 120, 1278 (at cf. 15, 2, 1323; 19, 3, 1328). Plerique expositores latini fractionem panis aut omittunt aut non interpretantur. Si qui symbolum passionis obiter attingunt, ut Albertus M., *In 4 d.,* 13, e. 15, et S. Thomas, 3ª q. 83 a. 5 ad 7ᵐ, non ideo propugnant Cani sententiam.

4° *Oblatio post consecrationem facta.* — Cani placita praetergressus, in hac oblatione totam sacrificii essentiam reposuit Antonius Corrionero, episcopus Almeriensis, qui oblationem a consecratione mire disiunxit in Conc. Tridentino, 23 aug. 1562. *Acta,* t. 8, p. 777, 35-778, 2 : « Declaravit primo quid sit sacrificium, ex S. Thoma, 2. 2 q. 85 a. 1, cum sit res oblata Deo, <circa quam> aliquid fit. Non tamen, quoties consecratur, offertur. Nam potest sacerdos consecrare Eucharistiam et non offerre, licet peccaret. Non est igitur de ratione sacrificii consecratio, cum verba consecrationis Eucharistiae nullo modo pertineant ad sacrificium (!)... » — Aliquid eiusmodi protulit nuper J. Grivet, S.I., *La Messe de la terre et Messe la du ciel,* p. 37 sqq., Paris, 1917. — Secundum doctrinam communem, ipsa consecratione corpus Christi offertur ; nulla rei nec temporis distinctio, sed tantum rationis ratiocinantis.

Scholion I. — *Christus particeps suae Eucharistiae.*

Quoniam inter ritus primarios sacrificii numeratur participatio victimae, et sacerdotis quidem sacrificantis est exemplo ceteris praeire, communiter docent scriptores ecclesiastici Christum in Cena participem fuisse suae Eucharistiae. Quod licet Scriptura non testetur, Patres passim asseruerunt. Ita sensisse manifestum est Patres *Concilii Toletani* XII ann. 681), cum, reprehensis quibusdam sacerdotibus quod, si plus semel in die sacrum facerent, semel tantum sumerent Corpus Domini, ita scripserunt, c. 5, Mansi, 11, 1033 C : « Quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse cognoscitur? » — Auctoritates afferemus secundum ordinem temporum

digestas; plerasque hausimus ex M. de La Taille, *MF.*, 11. Irenaeus, *H.*, 5, 33, 1, *PG.*, 7, 1212. — Tertullianus, 4 *M.*, 40, *PL.*, 2, 460. — Hippolytus, ex *Chronic. Pasch.*, *PG.*, 92, 80. — Cyprianus, *Ep.*, 63, 7, p. 706, 1. — Origenes, *In Mt. ser.*, 86, *PG.*, 13, 1735-7. — Eusebius Caesareensis, *De Solemnit. pasch.*, 5, *PG.*, 24, 700. — Hilarius, *In Mt.*, 30, 2, *PL.*, 9, 1065. — Aphraates, ap. Dionysium Bar-Salibi, *CSCO.*, 93, 74. — Ephraem, Iacobus Edessenus, et alii, ap. Dionysium Bar-Salibi, *Expositio Missae*, ed. T. Lamy, *De Syrorum fide et doctrina in re eucharistica*, p. 39, Lovanii, 1859. — Ioannes Chrysostomus, *In Mt.*, *H.*, 82, 1, *PG.*, 58, 739. — Hieronymus, *Ep.*, 120, 2, *PL.*, 22, 986 (ex Origene). — Augustinus, *De Doctr. chr.*, 2, 3, 4, *PL.*, 34, 37 (?); *In Ps.*, 68, 22, *Enarr.*, *PL.*, 36, 858-9. — Hesychius, *In Lev.*, 8, 23 4, *PG.*, 93, 833. — Ps. Dionysius, *Eccl. Hier.*, 3, 3, 1, *PG.*, 3, 428. — Eutychius CPtanus, *De Pascha et sacrosancta Eucharistia*, *PG.*, 80², 2393. — Rhabanus Maurus, *In Ruth*, 3, 7, *PL.*, 108, 1212-3. — Paschasius Radbertus, *In Mt.*, *L.*, 12, *PL.*, 120, 893. — Theophylactus, *In Mt.*, 26, 29, *PG.*, 123, 445. — Euthymius Zigabenus, *In Mt.*, 26, 28. 29, *PG.*, 129, 669. — Rupertus Tuitiensis, *De gloria et honore Filii hominis*, *L.*, 10, *PL.*, 168, 1544. — Dionysius Bar-Salibi, monophysita s. XII, ap. Lamy, op. cit. — Alexander Halensis, *Summa*, p. 4 q. 4 a. 1 m. 1. — Albertus M., *In 4d.*, 12, 15. — Thomas Aq., 3ª q. 81 a. 1, q. 84 a. 7 ad 4ᵐ. — Bonaventura, *In 4 d.*, 9, 1, 4. — Petrus de Tarantasia, *In 4d.*, 11, 2, 6, 2. — De Lutheranis scripsit Melchior Canus, *Loc. theol.*, 12, 12, ed. Bassani, 1776, p. 304 A : « Negaverunt Christum corpus suum sanguinemque sumpsisse, ne consumpsisse et sacrificasse probaretur. » — Suaresius, *In 3ᵐ*, *Disp.* 75 s. 2, ed. Paris, t. 21, p. 656. — Vasquez, In 3ᵐ, *Disp.* 216 n. 81 sqq., ait omnes catholicos, quos legerit, idem sentire (S. Thomas meminit quorundam dissentientium, sed neminem nominat.) — Scriptoribus ecclesiasticis concinunt liturgiae Coptorum, Aegyptiorum (papyrus Crum), Syrorum, Armenorum, Nestorianorum.

E catholicis, contrarius invenitur Petrus Pictaviensis, *Sentt.*, 5, 12, *PL.*, 211, 1254; inter recentiores, Knabenbauer, *In Mt.*, t. 2, p. 437; *In Mc.*, p. 378; Berning, *Die Einsetzung der hl. Eucharistie*, p. 87. 119 (1901); scriptor anonymus in *Ami du Clergé*, 1/2/23, p. 68 A, n.

Scholion II. — *Consecratio et immixtio.*

Vetus error quorundam opinantium consecrationem fieri posse per contactum specierum iam consecratarum, obiter notatur a S. Thoma, 3ª q. 83 a. 2 ad 2ᵐ : « ... Nec verum est quod quidam dicunt quod per immissionem particulae corporis Christi in vinum, convertatur vinum in sanguinem. Hoc enim aliter fieri non potest quam per consecrationem factam sub debita forma verborum. » Cf. q. 78. — De hac re scripsit historice Michel Andrieu, *Immixtio et Consecratio,* Paris, 1924. Opinio male fundata, inde a saec. XII in scholis impugnata, paulatim evanuit.

Scholion III. — *De fructu Sacrificii eucharistici.*

Sacrificium eucharisticum cum sit ex natura sua latreuticum, eucharisticum, propitiatorium, impetratorium, vis eius latreutica et eucharistica impenditur in Deum; vis propitiatoria et impetratoria redundat in homines. In hac proprie consistit fructus sacrificii. Potest ille fructus spectari aut obiective aut subiective.

Obiective, est pretii simpliciter infiniti, propter dignitatem Victimae quae offertur, qui ipse est Filius Dei. Subiective, potest spectari dupliciter : aut ratione Sacerdotis principalis, qui ipse est Christus, et secundum hoc iterum est pretii simpliciter infiniti; aut ratione ministri hominis, et secundum hoc fructus est maior vel minor pro dignitate ministri. Nam in oblatione, non sola res oblata pensari solet, sed etiam affectus offerentis. Unde S. Thomas, *In 4 d.,* 13 q. 1 a. 1 sol. 5 : « De Missa possumus loqui dupliciter : aut quantum ad id quod est essentiale in ea, sc. corpus Christi, et sic a quocumque dicatur, aequaliter bonum est et virtuosum; vel quantum ad id quod est annexum sacramento et quasi secundarium, et sic Missa boni sacerdotis melior est, quia non solum habet efficaciam ex opere operato, sed ex opere operante : et ideo, ceteris paribus, melius est audire Missam boni sacerdotis quam mali. » — Cf. Suarez, *De Sacramentis in genere, Disp.* 79, s. 1, ed. Paris., t. 21 p. 709 sqq.

Igitur sacrificium eucharisticum spectatum subiective, ut est quaedam oblatio activa huius ministri hominis, potest habere plus vel minus vis propitiatoriae et impetratoriae. Qua in re solent recentiores distinguere opus operatum et opus

operantis, ita ut opus operatum imputent Ecclesiae catholicae, opus operantis ministro singulari. Asserimus autem : a) devotioni Ecclesiae catholicae respondere fructum primarium et essentialem, qui nunquam deficiat; b) devotioni sacerdotis offerentis, fidelium stipem dantium et populi adstantis, respondere fructum secundarium et accidentalem.

Totum hoc reicitur a Luthero et aliis qui de medio tollunt Sacrificium Eucharistiae, quasi iniuriam aliquam Deo factam. Catholici autem probe norunt nihil addi posse meritis Redemptoris, sed illa dispensari per nostram oblationem. Cf. Labauche, *I.T.D.*, t. 4, p. 316 sqq., Paris, 1918.

a) *De fructu primario Sacrificii eucharistici.* — Omne Sacrificium eucharisticum offertur nomine Ecclesiae catholicae, cui administratio illius Sacrificii mandata est. Ergo omnis Sacrificii eucharistici fructus, et quidem primarius, respondet devotioni Ecclesiae catholicae.

Cf. documenta *Tridentina*, s. 22, c. 1. 2. 6, *DB.*, 938 fin., 939. 940. 944; can. 2. 3, *DB.*, 949. 950.

S. Th., 3ª q. 83 a. 4 ad 3ᵐ : « Eucharistia est sacramentum totius ecclesiasticae unitatis; et ideo specialiter in hoc sacramento, magis quam in aliis, debet fieri mentio de omnibus quae pertinent ad salutem totius Ecclesiae. »

Hic fructus ita essentialiter sequitur oblationem Sacrificii eucharistici, ut nunquam non prosit toti Ecclesiae, etiamsi offerat sacerdos indignus, etiamsi praecisus ab Ecclesia, sive per excommunicationem sive per voluntarium schisma aut haeresim. Cf. Paschasius Radbertus († 865), *De corpore et sanguine Domini*, 12, *PL.*, 120, 1310 B-1315 A. De hoc tamen fuerunt acres controversiae, maxime saec. XI-XIII, cum non ignobiles magistri negarent manere potestatem sacrificandi penes ministrum indignum ac multo magis penes ministrum ab Ecclesia praecisum. Exemplo sit Petrus Lombardus, *4 d.*, 13, *PL.*, 192, 868, allato *Mal.*, 2, 2 : « Ex his colligitur quod haereticus a catholica Ecclesia praecisus nequeat hoc sacramentum conficere; quia sancti angeli, qui huius mysterii celebrationi assistunt, tunc non adsunt quando haereticus vel schismaticus hoc mysterium temerarie celebrare praesumit. » Verum ea lis auctoritate Ecclesiae dirempta est. Innocentius III, *De sacro altaris mysterio*, 3, 5, *PL.*, 217, 844 D : « Quamvis opus operans aliquando sit immundum,

semper tamen opus operatum est mundum. » Id quidem scriptum edidit nondum Pontifex Romanus; sed iam Pontificis monumentum est : *Professio fidei Valdensibus praescripta* (1208), *DB.*, 424 : « Firmiter et indubitanter corde puro credimus et simpliciter verbis fidelibus affirmamus, in quo nihil a bono maius nec a malo minus perfici credimus sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris et in virtute Spiritus Sancti. » Cf. S. Th., 3ª q. 82 a. 5.

b) *De fructu secundario.* — Omne Sacrificium eucharisticum habet suum sacerdotem offerentem; habere potest suos fideles stipem dantes ac populum adstantem. Atqui hi omnes pro sua devotione aliquid ad oblationem conferunt. Ergo etiam pro sua devotione conferunt ad fructum Sacrificii.

Vetus est persuasio in Ecclesia, in Librorum sacrorum doctrina fundata, plus apud Deum valere orationem digniorum sacerdotum. Origenes, *De Orat.*, 28, *PG.*, 11, 528-9. Ad interpretationem, Cf. d'Alès, *L'édit de Calliste*, p. 378-386, Paris, 1914. *Ep. Ps. Alexandri decretalis*, *Decr.*, 2, c. 91, *PL.*, 187, 521 A, quamvis apocrypha, testimonium perhibet antiquitatis : « Ipsi sacerdotes pro populo interpellant et peccata populi comedunt, quia suis precibus et oblationibus ea delent atque consumunt; qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. » Eius interpres Suaresius, *Disp.*, 79 s. 8, 10, ed. Paris., t. 21, 743.

Antiquitus viget in Ecclesia consuetudo offerendi per manus sacerdotum pro certis personis; cf. Tertullianus, *De Exhort. cast.*, 11, *PL.*, 2, 926 C; *De Monog.*, 10, 942 C; Cyprianus, *Epp.*, 1, 2, p. 466; 12, 2, 503; *De op. et eleem.*, 15, p. 384. Consonat nostra liturgia : « Memento, Dne, famulorum famularumque tuarum N. N., et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est et nota devotio; pro quibus tibi offerimus vel qui tibi offerunt hoc sacrificium... »

Ex antiqua consuetudine offerendi panem et vinum ad Sacrificium, enata est consuetudo stipis dandae ad sustentationem sacerdotis; qui quidem debito iustitiae adstringitur ut pro data stipe sacrum faciat. Fructum Sacrificii capere potest fidelis vivus et pro se et per modum suffragii pro aliis; fidelis defunctus, per modum suffragii. — De tota hac materia, cf. M. de La Taille, *MF.*, 27-32; praeterea, *Esquisse du Mys-*

tère de la foi; p. 111-251, *les offrandes de messe,* Paris, 1924; J. Coppens, *L'offrande des fidèles dans la liturgie eucharistique ancienne,* Louvain, 1927.

THESIS VIII

SS^a Eucharistia est Sacramentum permanens Christi pro nobis passi, efficax unionis mysticae fidelium cum Christo et inter se. « Sacramentum tantum » constat speciebus panis et vini ac vérbis consecrationis.

In Sacramento Eucharistiae, sicut in omni Sacramento, distingui potest id quod est *sacramentum et res, res* tantum, *sacramentum* tantum. Sacramentum et res est elementum significatum simul et significans gratiae sacramentalis; res est ipsa gratia sacramentalis; sacramentum tantum est ritus quo gratia significatur et confertur. — Recole thesis I^ae prolegomenon 3.

Igitur, instituta analysi Sacramenti Eucharistiae, statuemus:

A. Quid sit in eo Sacramentum et res.

B. Quae res Sacramenti.

C. Quid Sacramentum tantum.

A. *Eucharistia Sacramentum permanens Christi pro nobis passi.*

Id constat ex verbis institutionis, per quae Christus repraesentatur — i. e. sistitur — in condicione victimae pro nobis immolatae. S. Thomas, 3^a q. 73 a. 5 ad 2^m : « Eucharistia est sacramentum perfectum dominicae passionis, tanquam continens ipsum Christum passum; et ideo non potuit institui ante Incarnationem; sed tunc habebant locum sacramenta quae erant tantum praefigurativa dominicae passionis. » Ad 3^m : « Sacramentum istud fuit institutum in Cena, ut in futurum esset memoriale dominicae passionis... » — *In 4 d.*, 8, q. 1 a. 2 qc. 2 ad 6^m : « ... In omnibus sacrificiis et oblationibus antiquorum significabatur illud quod est res et sacramentum in Eucharistia; quod etiam significatur per agnum paschalem, sc. ipse Christus, qui obtulit se Deo Patri pro nobis oblationem et hostiam. » Hinc statim apparet Sacramentum Eucharistiae esse potissimum inter alia sacra-

menta, ut ait S. Thomas, 3ª q. 65 a. 3 : « 1° quidem ex eo quod in eo continetur : nam in Sacramento Eucharistiae continetur ipse Christus substantialiter; in aliis autem sacramentis continetur quaedam virtus instrumentalis participata a Christo... semper autem quod est per essentiam potius est eo quod est per participationem. » Ceterum, cf. dicta in Thesi I, sub C.

B. *Eucharistia, Sacramentum efficax unionis mysticae fidelium cum Christo et inter se.*

Non sine causa, statim post institutionem Eucharistiae, Christus oravit oratione illa sacerdotali, qua nihil instantius rogavit Patrem quam ut sui essent unum, *Ioan.*, 17, 11-23. Haec oratio propositum declarat et totius vitae Christi, et singulariter institutionis modo factae, quo nullum fortius fingi potuit vinculum unitatis. Idem S. Paulus diserte exprimit, 1 *Cor.*, 10, 17 : Ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. Unitatem corporis mystici nihil astringit potentius quam cotidiana participatio illius cibi et potus.

Haec vis insita Sacramento ipsa condicione materiae et formae indicatur, quod Patres saepe monuerunt. Nam et panis ex multis granis molitis in unam massam coalescit, et vinum ex multis acinis in unum confluit. Cf. *Did.*, 9, 1; Cyprianus, *Ep.*, 63, 13, p. 712, 6-10 : « Quo et ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus, ut quemadmodum grana multa in unum collecta et commolita et commixta panem unum faciunt, sic in Christo, qui est panis caelestis, unum sciamus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus et adunatus. » *Sacramentarium Serapionis,* 13, 13. 14, ed. Funk, p. 174; alii multi. — Ignatius Antioch., *Philad.*, 3, 2. 3; 4; Ioannes Chrys., *In Io., H.*, 46, 2. 3; *PG.*, 59, 260; *In 1 Cor., H.*, 24, 2, *PG.*, 61, 200; Augustinus, *Serm.*, 227, *PL.*, 38, 1099; *In Io., Tr.*, 26, 13 (allato *1 Cor.*, 10, 17) : « O sacramentum pietatis! o signum unitatis! o vinculum caritatis! Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat. Accedat, credat; incorporetur, ut vivificetur. »

Cf. S. Thomam, 3ª q. 79 a. 1 : « Utrum per hoc sacramentum conferatur gratia. » — a. 2 : « Utrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriae. — R d q. in hoc sacramento potest consi-

derari et id ex quo habet effectum, sc. ipse Christus contentus et passio eius repraesentata, et id per quod habet effectum, sc. usus sacramenti et species eius. Et quantum ad utrumque competit huic sacramento quod causet adeptionem vitae aeternae. Nam ipse Christus per suam passionem aperuit nobis aditum vitae aeternae... (*Hb.*, 9, 15). Unde et in forma huius sacramenti dicitur : « Hic est calix sanguinis mei, novi et aeterni Testamenti. » Similiter etiam refectio cibi spiritualis et unitas significata per species panis et vini habentur quidem in praesenti, sed imperfecte; perfecte autem in statu gloriae. »

Conc. Florentinum, Ad Armenos (1439), *DB.*, 698 : « Et quia per gratiam homo Christo incorporatur et membris eius unitur, consequens est quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur; omnemque effectum quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem. sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem... » *Tridentinum,* s. 13, c. 2 et 8, *DB.*, 875. 881.

C. *Eucharistia Sacramentum permanens, quod constat speciebus panis et vini et verbis consecrationis.*

Cum cetera Sacramenta posita sint in actione transeunte, dubium oritur num possit Eucharistia ad idem schema redigi. Causa dubitandi est sensus ac sermo communis Ecclesiae, intellegentis Sacramentum Eucharistiae Corpus Christi reconditum in tabernaculis templorum nostrorum. Si autem dicatur constare aliqua re permanente, ex adverso dubium oritur, possitne dici ex materia et forma compositum, sicut cetera Sacramenta. Qua in re quatuor potissimum recensentur sententiae.

1ª *sententia.* — Eucharistia est sacramentum transiens, quod constat verbis consecrationis tantum; species autem panis et vini habent rationem materiae circa quam, ergo improprie. Haec sententia describitur a Vasquesio, *Disp.*, 167, 2, 13, qui inter eius patronos nominat immerito S. Thomam et Durandum. Qui eam defendunt, ad Sacramentum ipsum transferunt ea quae sunt propria actionis sacrificae.

2ª *sententia.* — Eucharistia est Sacramentum transiens, quod in sola sumptione corporis Christi consistit. Ita Aureolus, secundum Capreolum, *In 4 d.*, 8 q. 1 a. 2 § 1; a. 3 § 1; t. 6,

p. 149.154, ed. Turonibus, 1906. Hic argumentum ducit ex eo quod in sumptione demum perficiatur nostra incorporatio Christo. Quod merito negatur, spectata condicione corporis mystici cui inserimur : nam etiam ante sumptionem, corpus Christi sub speciebus existens repraesentat corpus mysticum Ecclesiae, ergo etiam incorporationem nostram in sua causa formali praeexistente. Ceterum, ut ait S. Thomas, 3ª q. 73 a. 1 ad 3ᵐ : « Haec est differentia inter Eucharistiam et alia sacramenta habentia materiam sensibilem, quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute, sc. ipsum corpus Christi, aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in ordine ad aliud, sc. virtutem ad sanctificandum... Et ideo sacramentum Eucharistiae perficitur in ipsa consecratione materiae, alia vero sacramenta perficiuntur in applicatione materiae ad hominem sanctificandum. Et ex hoc etiam consequitur alia differentia : nam in sacramento Eucharistiae, id quod est res et sacramentum est in ipsa materia; id autem quod est res tantum est in suscipiente, sc. gratia quae confertur; in baptismo autem utrumque est in suscipiente, sc. et character, qui est res et sacramentum, et gratia remissionis peccatorum, quae est res tantum. Et eadem ratio est de aliis sacramentis. »

3ª *sententia*. — Eucharistia est Sacramentum permanens, quod constat solis speciebus panis et vini. Ita Scotus, *In 4 d.*, 8 q. 1 ad 3ᵐ, Lugduni, 1639, p. 409 : « Istud sacramentum non habet aliqua verba pro forma, quia tunc non esset sacramentum permanens, cum verba non possint esse nisi in successione; tamen ipsa consecratio sacramenti consistit in fieri, et ideo requirit aliquam formam verborum. Sed illa non est forma sacramenti, sed consecrationis sacramenti... Non est hic aliud tanquam materia et aliud tanquam forma, sicut est in aliis. Cuius ratio est, quia istud est permanens, et ideo non possunt aliqua verba ad eius essentiam pertinere; in quocumque autem sacramento distinguitur materia et forma, signum visibile dicitur esse materia, verba vero forma. » Cum Scoto sentit (mirum! Capreolus, *In 4 d.*, 8 q. 1 a. 3 § 5 n. 3, t. 6, p. 163 : D. Soto, *In 4 d.*, 8 q. 1 a. 1 ; Toletus, *In 3ᵃᵐ* q. 73 a. 1, concl. 3ª et ad 3ᵐ; Vasquez, *Disp.*, 167, c. 3. 21.25.32.34... Eandem sententiam sibi arridere fatetur Suarez, *Disp.*, 42 s. 2 n. 4.5, t. 20, p. 766-7; quanquam sequitur 4ᵐ. — Verum species panis et vini de se non habent ut demonstrent corpus et

sanguinem Christi, nisi quatenus ad hanc significationem determinantur per verba consecrationis; quapropter necesse est verba consecrationis ingredi essentiam Sacramenti. Adversantur etiam huic 3ae sententiae auctoritates quae pro 4a adducentur.

4a *sententia.* — Eucharistia est Sacramentum permanens, quod constat speciebus panis et vini ut materia, ut forma autem verbis consecrationis aliquando prolatis et in suo effectu perseverantibus. Quibus positis, nihil amplius desideratur ad plenam significationem et efficaciam; deficiente autem alterutra, deficeret Sacramentum. — Sententia apprime fundata in antiquitate christiana. Vide Iustinum, *1 Ap.*, 66, *PG.*, 6, 428 C; Irenaeum, *H.*, 4, 18, 5, *PG.*, 7, 1029 A; Athanasium, *fragm. Ad baptizatos*, *PG.*, 26, 1325 C; Gregorium Naz., *Ep.*, 171, *PG.*, 37, 281 A, etc...; Ambrosium, *De Myst.*, 9, 50, *PL.*, 16, 405; Ps. Ambrosium, *De Sacram.*, 4, 4, 14; 4, 5, 23, *PL.*, 16, 439.444: Augustinum, *Serm.*, 234, 2, *PL.*, 38, 1116; *In Ioan.*, *Tr.*, 80, 3, *PL.*, 35, 1840 (proprie de baptismo, sed verba habent vim universalem); *Serm. inter denisianos* 6, 3, *PL.*, 46, 836. Haec est aperte sententia S. Thomae, et ex principiis in universa materie Sacramentorum positis, 3a q. 60 a. 6 ad 2m; a. 7, et ex locis proprie eucharisticis, q. 78, a. 4: « Utrum praedictis verbis formarum insit aliqua vis creata effectiva consecrationis. — Rdq. quidam dixerunt nullam virtutem creatam esse nec in praedictis verbis ad transsubstantiationem faciendam, nec etiam in aliis sacramentorum formis vel etiam in ipsis sacramentis ad inducendos sacramentorum effectus; quod... et dictis Sanctorum repugnat et derogat dignitati sacramentorum NL. Unde, cum hoc sacramentum sit prae ceteris dignius,... consequens est quod in verbis formalibus huius sacramenti sit quaedam virtus creata ad conversionem huius sacramenti faciendam, instrumentalis tamen... Cum enim haec verba ex persona Christi proferantur, ex eius mandato consequuntur virtutem instrumentalem a Christo... » Haec quidem virtus in suo effectu perseverat. Id ipsum asseruit *Concilium Florentinum*, *Ad Armenos* (1439), *DB.*, 695, ac diserte de Eucharistia, 698, et iterum inculcavit *Conc. Tridentinum*, s. 13, c. 3 et 4, *DB.*, 876.877. — Cf. Suaresium, *Disp.*, 42 s. 2 n. 7, t. 20, p. 768; Billot, *De Sacramentis*, t. 1a, p. 311. — Haec sententia videtur omnino tenenda. Quod si quis obiciat

verba consecrationis transire, Sacramentum permanere, statim respondebitur verba transire secundum esse rei, permanere autem secundum esse signi. Quod plane sufficit ad constituendum Sacramentum. — Cf. de La Taille, *MF.*, 39.

Scholion. — *De reservatione sanctissimae Eucharistiae et ostensione.*

Perseverare sub speciebus consecratis praesentiam corporalem Domini persuasum habuit antiquitas christiana, ac defendebat Cyrillus Al. contra Anthropomorphitas, *Ep. ad Calosyrium, PG.*, 76, 1076.

Mature quidem concessam fidelibus videmus facultatem asservandae domi SS^ae^ Eucharistiae : Tertullianus, 2 *Ad Ux.*, 5, *PL.*, 1, 1296 A; Cyprianus, *Laps.*, 25.26, p. 255-6; aut etiam circumferendae : Ambrosius, *De excessu fratris Satyri*, 1, 43, *PL.*, 16, 1304 B. Sed mos invaluit asservandae in aliquo loco Ecclesiae, cui nomen παστοφόριον, *Constt. Ap.*, 2, 57, 3; 8, 13, 17, ed. Funk, p. 161, 1; 518, 7, inclusae arca seu pyxide seu turri. Gregorius Turonensis, *Liber de gloria Martyrum*, 86, *PL.*, 71. 781 C. Cf. Beda, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, 4, 24, *PL.*, 95, 214. — Archaeologica de hac materia invenies apud Freeland, *Reservation of the blessed Sacrament*, in opere quod inscribitur : *Catholic Faith in the holy Eucharist*, p. 155-184, Cambridge, 1923.

Ostensio sollemnis, saec. XIII° inducta, saec. XVI a coryphaeis Reformationis vituperata, a Concilio Tridentino commendata, crescente in dies populi christiani devotione celebratur. De illa novitate reclamationes Iansenistarum et aliorum nonnullorum audies apud J. B. Thiers, *Traité de l'exposition du Saint-Sacrement de l'autel*, Paris, 1663; cf. eiusdem scriptoris, *Traité des superstitions qui regardent les Sacrements*, t. 3, Paris, 1704. Responsum pietatis catholicae apud P. Léon, *Conférences ecclésiastiques*, où l'on traite particulièrement de l'adoration, de l'exposition et des processions du Saint-Sacrement, Paris, 1682. — Lege elegantem et pium libellum Eduardi Dumoutet, *Le désir de voir l'hostie et les origines de la dévotion au Saint-Sacrement*, Paris, 1926. — Congressus eucharistici saec. XIX et XX *Acta* rerum suarum vulgarunt.

Disciplinam Ecclesiae de custodia et cultu sanctissimae Eucharistiae habes consignatam *CIC.*, 1267-1275.

THESIS IX

Sacramentum Eucharistiae est secundum se unum et integrum sub alterutra specie. Tantummodo specie tenus multiplicatur pro quantitate oblatorum et multitudine sumentium.

Prolegomena.

1. Asseritur duplex unitas Sacramenti : a) formalis, quatenus sub alterutra specie consistit Dei donum integrum et indivisibile; b) numerica, quatenus in diversitate temporum ac locorum existit unum numero Sacramentum, quod multi participant. — In hoc attenditur Sacramentum et res.

2. Contra a) faciunt quicumque communionem sub utraque specie requirunt tanquam de necessitate Sacramenti. Primaeva Ecclesia consuevit SS. Eucharistiam fidelibus impertiri sub utraque specie, cum hic modus esset institutioni Domini maxime conformis. Exemplo sint : Cyprianus, *De Laps.*, 25, p. 255; Cyrillus Hieros., *Catech.*, 23 (*mystagog.*, 5), 21. 22, *PG.*, 33, 1125; Leo M., *Serm.*, 42 (*In Quadrages.*, 4), 5, *PL.*, 54, 280 A; Gelasius, *Maiorico et Ioanni episcopis*, *PL.*, 59, 141 C (aut ap. Gratianum, *Decr.*, 3, *De consecr.* d. 2, c. 12, *PL.*, 187, 1736 C). Sed approbatio communionis sub utraque specie non fuit reprobatio communionis sub una tantum. Deinceps apparuerunt varia incommoda : periculum effusionis, quorundam fidelium aversio a poculo communi, contagiones morborum. Hinc factum est ut labente fere saec. XII in Occidente, Ecclesia, pro ea quam a Christo accepit potestate in dispensatione Sacramentorum, veterem morem derelinqueret, assuesceretque Eucharistiam sub sola panis specie ministrare. Testis disciplinae sua aetate nondum uniformis, et etiam tum frequentioris ministrationis sub utraque specie, S. Thomas, 3ª q. 80 a. 12.

Veterem morem tanquam solum legitimum vindicare coepit ineunte saec. XV Ecclesia Bohemiae, plaudente Ioanne Huss. Hanc proterviam redarguit *Concilium Basileense* et calicem

laicis interdixit, 15 iun. 1415. Sed postquam igni traditus est ut haereticus Ioannes Huss, 6 iul. 1415, et mox Hieronymus Pragensis, 30 mai. 1416, magis exarsit fanatismus vulgi eos celebrantis ut martyres et communionem laicis sub utraque specie eorum auctoritate vindicantis. *Compactatis Pragensibus*, initis 30 nov. 1433 inter legatos Concilii et legatos Tchecorum Rokycanam et Procopium, concessus est calix. Sed concessionem Summus Pontifex Nicolaus V statim reprehendit, Pius II paulo post abolevit (1462). Perseverantibus in vindicatione calicis Hussitis adiunxit se Lutherus, tum Reformatores omnes. Temporibus *Concilii Tridentini*, nihil acrius postulabatur ab eis quos haeresis infecerat, quam haec duo : calix laicorum, connubium sacerdotum. His quidem postulationibus, in angustia temporum morem gessit Carolus V imperator, edicto quod dicitur « Interim » Augustae Vindelicorum, 1548. Usurpatam esse ab imperatore iurisdictionem ecclesiasticam questus est Summus Pontifex Paulus III; ipse tamen missis in Germaniam legatis id fere concessit quod ferebant compactata Pragensia abolita. De communione sub utraque specie actum est denuo in *Concilio Tridentino*, sub Pio IV, anno 1562. Qua de re diversa erant hominum christianorum iudicia. Aliquid « calixtinis » concedendum censebant principes Germaniae : Ferdinandus imperator religiosissimus, eius filius Maximilianus II ac gener Albertus V Bavariae dux; in eandem partem inclinabat Summus Pontifex ipse Pius IV, nolebat autem quidquam agere sine Concilio. E contra, ab omni concessione abhorrebat rex Hispaniae Philippus II, in res regni sui intentus, rerum germanicarum negligens. Cum eo faciebant theologi Societatis Iesu. Eadem erat severitas Cardinalium fere omnium, maxime Hispanorum et Italorum, quorundam etiam Germanorum, ut Ottonis Truchsess et Stanislai Hosii. Concilium, sess. 21 (16 iul. 1562), plane legitimam esse communionem sub una specie asseruit; temperamenta, si qua adhibenda essent, curae Pontificis mandavit. Pius IV, diu anceps, mandatum tandem exsecutus est, brevibus datis 16 april. 1564, quibus communio sub utraque Germaniae concessa est. Neque ea res laetos fructus edidit. Ad cathedram S. Petri evectus Pius V (1566) id statim aggressus est quod semper optimum iudicarat, ut

vetus disciplina restitueretur. Sublata est concessio anno 1571 in Bavaria, deinceps 1584 in Austria, 1604 in Hungaria, postremo 1621 in Bohemia. — De tota hac historia, conferatur eruditum opus G. Constant, *Concession à l'Allemagne de la Communion sous les deux espèces*. Étude sur les débuts de la Réforme catholique en Allemagne (1548-1621), Paris, 1923.

Contra b) faciunt doctores catholici qui Sacramentum multiplicari docent aut secundum numerum particularum : Vasquez, *Disp.*, 168, c. 2 n. 13 sqq., Salmanticenses, *Disp.*, 2, dub. 4., alii; aut secundum numerum refectionum sacramentalium : Dom. Soto, *In 4 d.* 8, 1, 2; Bellarminus, *De Sacram. Euchar.*, 4, 22, 4ª prop.; Valentia, *Disp.*, 6 q. 1 punct. 4; Billuart, *Dissert.*, 2 art. 2 Dico 3°.

3. a) pertinet ad fidem catholicam; b) ad meliorem, ut nobis videtur, dogmatis explicationem.

Demonstratur thesis.

A. *Sacramentum secundum se unum et integrum sub alterutra specie.*

Unitas formalis Sacramenti consequitur unitatem formalem Sacrificii, de qua thes. IV.

Ubi una victima et unum sacrificium, ibi una mensa sacra participatur. Atqui una immolatur Victima eucharistica, unum offertur Sacrificium. Ergo una participatur mensa eucharistica; unum percipitur Sacramentum.

Probatur hoc postremum. Sacramentum Eucharistiae habet rationem convivii. Atqui vi Sacrificii, constituitur Christus in mensa eucharistica formaliter ut Victima Sacrificii eucharistici. Ergo quocumque modo participatur, sub alterutra specie percipitur sacramentaliter. Quod participatur sub utraque, id quidem facit ad perfectionem quandam symbolismi et ad plenitudinem refectionis sacramentalis, quae cibo solido et potu integratur; ad veritatem autem Sacramenti nihil facit, cum sub alterutra specie sit Christus totus. — Cf. thes. II.

Prae oculis habeatur 1 *Cor.*, 10, 20. 21. — Neque obicienda est paritas Sacrificii, quod in utriusque speciei consecratione consistit. Paritas nulla est. Nam ut species seorsim constituantur, id pertinet ad repraesentandam passionem

Christi, quae in Sacrificio Eucharistiae mystice instauratur; Christus autem immolatus sub alterutra specie Sacramenti sistitur integer, quia vivus (th. VII et II). Ergo alterutra species sufficit ad veritatem Sacramenti et ad eius plenitudinem.

S. Thomas, 3ª q. 73 a. 2 : « Utrum hoc sacramentum sit unum vel plura. — Rdq... unum dicitur, non solum quod est indivisibile vel quod est continuum, sed etiam quod est perfectum, sicut dicitur una domus et unus homo. Est autem unum perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia quae requiruntur ad finem eiusdem; sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animae, et domus integratur ex omnibus partibus quae sunt necessariae ad inhabitandum. Et sic hoc sacramentum dicitur unum : ordinatur enim ad spiritualem refectionem, quae corporali conformatur. Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, sc. cibus qui est alimentum siccum, et potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius sacramenti duo concurrunt, sc. spiritualis cibus et spiritualis potus... (*Ioan.*, 6, 56). Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed unum formaliter et perfective. » — q. 80 a. 12 : « Utrum liceat sumere corpus Christi sine sanguine. — Rdq. circa usum huius sacramenti duo possunt considerari : unum ex parte ipsius sacramenti, aliud ex parte sumentium. Ex parte quidem ipsius sacramenti convenit quod utrumque sumatur, sc. et corpus et sanguis, quia in utroque consistit perfectio sacramenti; et ideo, quia ad sacerdotem pertinet hoc sacramentum consecrare et perficere, nullo modo debet corpus Christi sumere sine sanguine. Ex parte autem sumentium requiritur summa reverentia et cautela, ne aliquid accidat quod vergat ad iniuriam tanti mysterii. Quod praecipue posset accidere in sanguinis sumptione, qui quidem si incaute sumeretur, de facili posset effundi. Et quia crevit multitudo populi christiani, in qua continentur senes et iuvenes et parvuli, quorum quidam non sunt tantae discretionis ut cautelam debitam circa usum huius sacramenti adhibeant, ideo provide in quibusdam ecclesiis observatur, ut populo sanguis sumendus non detur, sed solum a sacerdote sumatur. »

Conc. Constantiense, s. 13, 15 iun. 1415, *DB.*, 626; coll. interrog. 18, *DB.*, 668 (22 feb. 1418).

Conc. Tridentinum, s. 21, 16 iul. 1562, c. 1. 2. 3, *DB.*, 930-932; et can. 1. 2. 3, *DB.*, 934-6. — Cf. *Actorum* pars 5ª, ed. Goerres., t. 8, p. 528-718.

CIC., 852 : « Sanctissima Eucharistia sub sola specie panis praebeatur. » — Verumtamen, ex recenti Iure, 866 § 1 « Omnibus fidelibus cuiusvis ritus datur facultas ut, pietatis causa, sacramentum Eucharistiae quolibet ritu confectum suscipiant. » Cf. Cappello, vol. 1, n. 524, p. 388.

B. *Sacramentum specie tenus multiplicatur pro quantitate oblatorum et multitudine sumentium.*

Haec multiplicatio pure materialis, de qua S. Th., 3ª q. 73 a. 2, cf. supra. Consequitur rationem Sacramenti permanentis, de qua thes. VIII. Ubi enim Sacramentum secundum se permanet, non datur locus multiplicationi formali, sed aut extensioni materiali penes solas species aut operationi multiplicatae pro numero sumentium. Hinc parum refert quot particulae aut quam amplae sumantur : nihil enim inde mutationis patitur corpus Christi, quod sub speciebus existit non localiter, sed per modum substantiae. Cf. post thes. III, Schol. I.

De La Taille, *MF.*, 45, p. 551-4.

Scholion. — *De fermento eucharistico.*

Ad significandam communionem inter ecclesias pertinebat usus mittendi partem de sua eucharistia; quem morem saec. IIº Romae viguisse discimus ab Irenaeo, *Ep. ad Victorem,* ap. Euseb., *HE.*, 5, 24, 5, *PG.*, 20, 508; aut *PG.*, 7, 1229 B. Miltiades P. R. (311-4), teste *Libro Pontificali,* ed. Duchesne, t. 1, p. 75, « fecit ut oblationes consecratas per Ecclesias ex consecratum episcopi dirigeretur, quod declaratur fermentum. » Perseveravit mos mittendi fermenti ad presbyteros in variis paroeciis Urbis degentes, usque ad tempora Innocentii I, cf. *Ep. ad Decentium Eugubinum,* 19 mart. 416, *PL.*, 56, 516 C-517 A. — Morem autem in Oriente vigentem reprobat *Conc. Laodicenum* (343/381), can. 14, Hefele-Leclercq, t. 1, p. 1006. — Ad ecclesias longe positas mittebatur eulogia panis non consecrati. Paulinus Nolanus, *Epp. ad Alypium et Augustinum,* inter augustinianas 24, 6; 25, 5, *PL.*, 33, 100. 103. — Cf. Batiffol, *Leçons sur la Messe,* p. 34. 36.

THESIS X

Sacramenti Eucharistiae conficiendi minister est omnis et solus sacerdos: distribuendi minister ordinarius sacerdos, extraordinarius diaconus.

I. *Suadetur ex Scriptura Sacra.* — Ipsis verbis institutionis ostenditur Christus minister principalis sui Sacrificii, quo ipsum Sacramentum conficitur; ministri secundarii illi quibus mandat ut quod ipse fecerit, et ipsi faciant, i. e. primo quidem Apostoli, tum qui in eorum locum successerint. 1 *Cor.*, 11, 26.

Confirmatur scriptis apostolicis, quibus Apostoli exhibentur dispensatores mysteriorum Dei. 1 *Cor.*, 4, 1; *Tit.*, 1, 7; praecipue quidem *Epistula ad Hebraeos,* qua saepius designatur Christus ut caput sacerdotii secundum ordinem Melchisedech, quod est proprium Novi Testamenti.

Diaconorum autem institutio non tam ad ipsius Sacramenti administrationem spectat quam ad sublevandos Apostolos in suo proprio ministerio. *Act.*, 6.

II. *Apud Patres,* saepius apparet episcopus, tanquam summus sacerdos, minister maxime proprius Eucharistiae; vide Ignatium, *Ad Smyrn.*, 8, 1. Tum ab episcopo ad sacerdotes inferiores potestas illa propagatur. Videantur Iustinus. 1 *Ap.*, 65, *PG.*, 6, 428 AB; Origenes, *In Num.*, *H.*, 4, 3, *PG.*, 12, 601 D-602 A; Cyprianus, *Ep.*, 5, 2, p. 479, 15; Ioannes Chrys., *De Sacerdotio*, 3, 4, *PG.*, 48, 642; Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.*, 21, *PL.*, 23, 175 C; Ps. Ambrosius. *De Sacramentis*, 4, 4, 14, *PL.*, 16, 439; Isidorus Pelusiota, *Ep.*, 75, *PG.*, 78, 784 A; etc.

De ministerio diaconorum, Iustinus, 1 *Ap.*, 65, *PG.*, 6, 428; Cyprianus. *Laps.*, 25, p. 255; praeterea Dionysius Alex., ap. Eusebium, *HE.*, 6, 44, *PG.*, 20, 632; Damasus, *Carm.*, 18, *PL.*, 13, 392, *de Tarsicio* (acolytho an diacono? Cf. *Martyrol. Rom.*, 15 aug.); Basilius, *Ep.*, 93, *PG.*, 32, 484-5; *Constt. Ap.*, 8, 28, 4, ed. Funk, p. 530. — Ceterum urgente necessitate etiam laicos passim adhibitos esse ad deferendum SS. Sacramentum, testatur historia Ecclesiae. Dionysius Alexandrinus, ap. Eusebium, *HE.*, 6, 44, *PG.*, 20, 629-633.

Quod autem in ipsa oblatione Sacrificii aliqua pars fidelibus omnibus tribuitur, id pertinet ad illud sacerdotium lato sensu cuius mentio occurrit in Scriptura Sacra, *Rom.*, 12, 1; *Heb.*, 13, 15-16; 1 *Pt.*, 2, 5. 9; *Ap.*, 5, 10; 20, 6. Huius sacerdotii meminit ipsa liturgia Ecclesiae : « Orate, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum... » Cf. *DA.*, art. *Sacerdoce chrétien*, t. 4, 1037. Sed illud sacerdotium inefficax est ad ipsam conversionem elementorum, quod tota traditio christiana testatur, si excipias pauca dicta duriora Tertulliani iam montanizantis, *Exhort. cast.*, 7, et similia.

III. *Decreta Ecclesiae.* — *Conc. Arelatense* (313), can. 15, Hefele-Leclercq, t. 1, 291 : « De diaconibus, quos cognovimus multis locis offerre, placuit minime fieri debere. » — *Conc. Nicaenum* (325), can. 18, ib., 610.

Conc. Lateranense IV (1215), Contra Albigenses, *DB.*, 430 : « Hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos qui rite fuerit ordinatus secundum claves Ecclesiae, quas ipse concessit Apostolis eorumque successoribus Iesus Christus. »

CIC., 845 : « I. Minister ordinarius sacrae communionis est solus sacerdos. — 2. Extraordinarius est diaconus, de Ordinarii loci vel parochi licentia, gravi de causa concedenda, quae in casu necessitatis legitime praesumitur. »

IV. *Ratio theologica.* — S. Th., 3ª q. 78 a. 1, fin. : « ... Forma huius sacramenti profertur quasi ex persona Christi loquentis, ut detur intelligi quod minister in perfectione huius sacramenti nihil agit nisi quod profert verba Christi. » — *Ib.*, a. 4 : « ... Cum haec verba ex persona Christi proferantur, ex eius mandato consequuntur virtutem instrumentalem a Christo. » — q. 82 a. 1 : « ... Hoc sacramentum est tantae dignitatis quod non conficitur nisi in persona Christi. Quicumque autem aliquid agit in persona alterius, oportet hoc fieri per potestatem ab illo concessam. Sicut autem baptizato conceditur a Christo potestas sumendi hoc sacramentum, ita sacerdoti, cum ordinatur, confertur potestas hoc sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum quibus dictum est a Domino : « Hoc facite in meam commemorationem. » (*Lc.*, 22, 19). Et ideo dicendum est quod proprium est sacerdotum conficere hoc sacramentum. »

THESIS XI

Subiectum capax Sacramenti Eucharistiae est omnis homo baptizatus, iure Ecclesiae non prohibitus. Ad fructuosam sumptionem requiritur status gratiae. In iis qui usum rationis non habent expeditum, dispensat Ecclesia.

A. — *Subiectum capax, omnis homo baptizatus, iure non prohibitus.*

Quoniam Baptismus est prima initiatio hominis christiani et ianua omnium sacramentorum, nemo est capax Eucharistiae nisi iam initiatus Christo et introductus in Ecclesiam per Baptismum Cf. *de Baptismo*, thes. VIII. Propterea in primaeva Ecclesia, ut testantur omnes catecheses Patrum, initiatio christiana per Baptismum incohabatur, per Eucharistiam absolvebatur. *Did.*, 9, 5; Iustinus, 1 *Ap.*, 65, 66, *PG.*, 6, 428; Augustinus, *In Io.*, *Tr.*, 10, 4, *PL.*, 35, 1477; *Serm.*, 132, 1, 1, *PL.*, 38, 735; *Pecc. mer. rem.*, 1, 20, 27; 24, 34, *PL.*, 44, 124, 128.

De frequentia nihil olim lege statutum; sed semper in votis Ecclesiae fuit ut homines christiani semper parati essent ad digne communicandum et quam frequentissime communicarent. Vide omnes Patres, in *Mt.*, 6, 11; *Lc.*, 11, 3. Cyprianus, *Dom. or.*, 18, p. 280; Athanasius, *Ep. festalis*, 5, 1, *PG.*, 26, 1380 A; Basilius, *Ep.*, 93, *Ad Caesaraeam patriciam*, *PG.*, 32, 484; Augustinus, *Ep.*, 54, 3, 4, *PL.*, 33, 201; *Serm.*, 56, 6, 10, *PL.*, 38, 381; 57, 7, 7, 389; 58, 4, 5, 395; 227, 1, 1, 1099; *C. duas Epp. Pelagianorum*, 4, 9, 25, *PL.* 44, 627; *Don. persev.*, 4, 7, *PL.*, 45, 998; Petrus Chrysologus, *Serm.*, 68, *PL.*, 52, 395 B; Gennadius, *De Eccl. dogm.*, 53, *PL.*, 58, 994.

S. Thomas, 3ª q. 80 a. 10 : « Utrum liceat quotidie hoc sacramentum suscipere. — R d q. circa usum huius sacramenti duo possunt considerari : unum quidem ex parte ipsius sacramenti, cuius virtus est hominibus salutaris et ideo utile est quotidie ipsum sumere, ut homo quotidie eius fructum percipiat... Alio modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur ut cum magna devotione et reverentia ad hoc sacramentum accedat. Et ideo si aliquis se quotidie ad hoc paratum inveniat, laudabile est quod quotidie sumat. »

Concilio Lateranensi IV (1215) statutum est ut omnis fidelis saltem in Pascha Eucharistiam acciperet, *DB.*, 437.

A frequentatione SS^ae Eucharistiae fideles avertere conata est ianseniana haeresis. Post *Decretum S. C. Concilii « Tridentina Synodus »*, 20 dec. 1905, iussu et auctoritate Pii X editum, frequentem atque etiam quotidianam communionem commendavit *CIC.*, 863.

Homo initiatus Christo per Baptismum potest eici ab Ecclesia propter haeresim aut aliquod aliud facinus; aut se ipsum praecidere per schisma; sic fit incapax Eucharistiae iure suscipiendae.

B. — *Ad fructuosam sumptionem requiritur status gratiae.*

Nemo fructuose accipit corpus Domini, qui non est Dei amicus. Gratia autem sanctificans est pignus amicitiae divinae. Quapropter homo gratia destitutus, Deo inimicus, iniuriam infert corpori Domini, nedum ipse fructum capiat. 1 *Cor.*, 11, 28. 29; cf. *Mt.*, 5, 23. 24; 15, 11-20.

Did., 14; Tertullianus, *De idol.*, 7, *PL.*, 1, 669; Origenes, *In Mt.*, *T.* 1, 14, *PG.*, 13, 948; Cyprianus, *Laps.*, 16, p. 248; *Ep.*, 16, 2, p. 518-9; Basilius, *Regulae brev. tr.*, *interrog.* 172, *PG.*, 31, 1196; Ioannes Chrys., *In Mt.*, *H.*, 82, 5, *PG.*, 58, 743; Augustinus, *In Io.*, *Tr.*, 27, 11, *PL.*, 35, 1611; *Serm.*, 112, 4, 4, *PL.*, 38, 645.

S. Thomas, 3^a q. 80 a. 1 : « In sumptione huius sacramenti duo sunt consideranda, sc. ipsum sacramentum et effectus ipsius... Perfectus igitur modus sumendi hoc sacramentum est quando aliquis ita hoc sacramentum suscipit, quod percipit eius effectum... Sicut igitur perfectum contra imperfectum dividitur, ita sacramentalis manducatio, per quam sumitur solum sacramentum, sine effectu ipsius, dividitur contra spiritualem manducationem, per quam quis percipit effectum huius sacramenti, quo spiritualiter homo Christo coniungitur per fidem et caritatem. » — a. 3 : « Quidam antiqui erraverunt dicentes quod corpus Christi nec etiam sacramentaliter a peccatoribus sumitur, sed quam cito labiis peccatoris contingitur, tam cito sub speciebus sacramentalibus desinit esse corpus Christi. Sed hoc est erroneum; derogat enim veritati huius sacramenti, ad quam pertinet quod, manentibus speciebus, corpus Christi sub eis esse non

desinat... Unde dicendum est quod peccator sacramentaliter corpus Christi manducare potest, et non solum iustus. » — a. 4 : « In hoc sacramento, sicut in aliis, id quod est sacramentum, est signum eius quod est res sacramenti. Duplex autem est res huius sacramenti : una quidem quae est significata et contenta, sc. ipse Christus; alia autem significata et non contenta, sc. corpus Christi mysticum, quod est societas sanctorum. Quicumque ergo hoc sacramentum sumit, ex hoc ipso significat se esse Christo unitum et membris eius incorporatum; quod quidem fit per fidem formatam, quam nemo habet cum peccato mortali. Et ideo manifestum est quod quicumque cum peccato mortali hoc sacramentum sumit, falsitatem in hoc sacramento committit, et ideo incurrit sacrilegium, tanquam sacramenti violator, et propter hoc mortaliter peccat. »

C. — *In iis qui usum rationis non habent expeditum, dispensat Ecclesia.*

Quoniam ille cibus caelestis spiritualiter manducandus est, maxime convenit adultis expeditum usum rationis habentibus. S. Th., 3ª q. 80 a. 2 : « In hoc sacramento continetur ipse Christus, non quidem in specie propria, sed in specie sacramenti. Dupliciter ergo contingit manducare spiritualiter ipsum Christum : uno modo prout in sua specie consistit, et hoc modo angeli manducant spiritualiter ipsum Christum in quantum ei uniuntur fruitione caritatis perfectae et visione manifesta..., non per fidem, sicut nos ei hic unimur. Alio modo..., prout est sub speciebus huius sacramenti, in quantum sc. aliquis credit in Christum, cum desiderio sumendi hoc sacramentum.., quod non competit angelis... »

De infantibus, diversa fuit disciplina Ecclesiae. Nam olim dabatur Eucharistia infantibus etiam in Ecclesia occidentali, ut nunc quoque fit in orientali. Cyprianus, *De Laps.*, 25, p. 255. Augustinus, *Serm.*, 174, 6, 7. *PL.*, 38, 944; *Op. imperf. c. Iulian.*, 2, 30, *PL.*, 45, 1154, etc... Sed hic modus minus convenit naturae rationali, et propterea derelictus est. S. Th., 3ª q. 80 a. 9 : « ... Aliqui dicuntur non habere usum rationis dupliciter. Uno modo quia habent debilem usum rationis, sicut dicitur non videns qui male videt; et quia tales possunt aliquam devotionem huius sacramenti concipere,

non est eis hoc sacramentum denegandum. Alio modo dicuntur aliqui non habere totaliter usum rationis. Aut igitur nunquam habuerunt usum rationis, sed sic a nativitate permanserunt; et sic talibus non est hoc sacramentum exhibendum, quia in eis nullo modo praecessit huius sacramenti devotio; aut non semper caruerunt usu rationis; et tunc, si prius, quando erant compotes suae mentis, apparuit in eis devotio huius sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc sacramentum exhiberi; nisi forte timetur periculum vomitus vel expuitionis. Cf. *Conc.* (*Ps.*) *Carthaginense* IV (398), can. 76. » (Mansi, 3, 957 C = *Decret.*, 2. c. 26 q. 6 c. 8, *PL.*, 187, 1359 C-1360 A). — De amentibus, cf. ib., ad 3[m].

CIC., 853, 1. « Pueris, qui propter aetatis imbecillitatem nondum huius sacramenti cognitionem et gustum habent, Eucharistia ne ministretur. » 2. « In periculo mortis, ut sanctissima Eucharistia pueris ministrari possit ac debeat, satis est ut sciant Corpus Christi a communi cibo discernere illudque reverenter adorare. » 3. « Extra mortis periculum, plenior cognitio doctrinae christianae et accuratior praeparatio merito exigitur, ea sc. qua ipsi fidei saltem mysteria necessaria necessitate medii ad salutem pro suo captu percipiunt, et devote pro suae aetatis modulo ad sanctissimam Eucharistiam accedant. »

De tota hac materia, lege *CIC.*, 853-866.

De frequenti, immo cotidiana sumptione Eucharistiae, diversitates opinionum sustulit Pius X, cum statuit ad repetitam sumptionem nihil per se amplius requiri quam ad unam.

Decretum a S. Congregatione Concilii datum, 20 dec. 1905, approbante Pio X.

« Sacra Tridentina Synodus, perspectas habens ineffabiles quae Christi fidelibus obveniunt gratiarum divitias, sanctissimam Eucharistiam sumentibus (s. 22 c. 6), ait : « Optaret quidem sacrosancta Synodus ut in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent. » Quae verba satis aperte produnt Ecclesiae desiderium ut omnes Christifideles illo caelesti convivio quotidie reficiantur, et pleniores ex eo sanctificationis hauriant effectus.

« Huiusmodi vero vota cum illo cohaerent desiderio, quo Christus Dominus incensus hoc divinum Sacramentum

instituit. Ipse enim nec semel nec obscure necessitatem innuit suae carnis crebro manducandae suique sanguinis bibendi, praesertim his verbis : « Hic est panis de caelo descendens ; non sicut manducaverunt patres vestri manna et mortui sunt : qui manducat hunc panem, vivet in aeternum. » (*Io.*, 6, 59). Ex qua comparatione cibi angelici cum pane et manna, facile a discipulis intelligi poterat, quemadmodum pane corpus quotidie nutritur, et manna in deserto Hebraei quotidie refecti sunt, ita animam christianam caelesti pane vesci posse quotidie ac recreari. Insuper quod in oratione Dominica exposci iubet « panem nostrum quotidianum », per id SS. Ecclesiae Patres fere unanimes docent, non tam materialem panem, corporis escam, quam panem eucharisticum quotidie sumendum intelligi debere.

« Desiderium vero Iesu Christi et Ecclesiae, ut omnes Christifideles quotidie ad sacrum convivium accedant, in eo potissimum est ut Christifideles, per sacramentum Deo coniuncti, robur inde capiant ad compescendam libidinem, ad leves culpas quae quotidie occurrunt abluendas, et ad graviora peccata, quibus humana fragilitas est obnoxia, praecavenda; non autem praecipue ut Domini honori ac venerationi consulatur, nec ut sumentibus id quasi merces aut praemium sit suarum virtutum. (S. Aug., *Serm.* 57 *in Mt.*, *De Or. dom.*, 7). Unde S. Tridentinum Concilium vocat « antidotum quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur. » (S. 13 c. 2).

« Hanc Dei voluntatem priores Christifideles probe intelligentes, quotidie ad hanc vitae ac fortitudinis mensam accurrebant. « Erant perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis » (*Act.*, 2, 42). Quod saeculis posterioribus etiam factum esse, non sine magno perfectionis ac sanctitatis emolumento, Sancti Patres atque ecclesiastic scriptores tradiderunt.

« Defervescente interim pietate, ac potissimum postea ianseniana lue undequaque grassante, disputari coeptum est de dispositionibus quibus ad frequentem et quotidianam communionem accedere oporteat, atque alii prae aliis maiores ac difficiliores, tanquam necessarias, expostularunt. Huiusmodi disceptationes id effecerunt, ut perpauci digni haberentur qui SS. Eucharistiam quotidie sumerent et ex tam salutifero

sacramento pleniores effectus haurirent; contentis ceteris eo refici aut semel in anno, aut singulis mensibus, vel unaquaque ad summum hebdomada. Quin etiam eo severitatis ventum est, ut a frequentanda caelesti mensa integri coetus excluderentur, uti mercatorum, aut eorum qui essent matrimonio coniuncti.

« Nonnulli tamen in contrariam abierunt sententiam. Hi arbitrati Communionem quotidianam iure divino esse praeceptam, ne dies ulla praeteriret a Communione vacua, praeter alia a probato Ecclesiae usu aliena, etiam feria VI in Parasceve Eucharistiam sumendam censebant et ministrabant.

« Ad haec Sancta Sedes officio proprio non defuit. Nam per decretum huius sacri Ordinis, quod incipit *Cum ad mores,* die 12 mensis febr. anni 1679, Innocentio Papa XI adprobante, errores huiusmodi damnavit et abusus compescuit, simul declarans omnes cuiusvis coetus, mercatoribus atque coniugatis minime exceptis, ad Communionis frequentiam admitti posse, iuxta singulorum pietatem et sui cuiusque Confessarii iudicium. Die vero 7 mensis dec. anni 1690, per decretum « *Sanctissimus Dominus noster* » Alexandri PP. VIII, propositio Baii, purissimum Dei amorem absque ullius defectus mixtione requirens ab iis qui ad sacram mensam vellent accedere, proscripta fuit.

« Virus tamen iansenianum, quod bonorum etiam animos infecerat, sub specie honoris ac venerationis Eucharistiae debiti, haud penitus evanuit. Quaestio de dispositionibus ad frequentandam recte ac legitime Communionem Sanctae Sedis declarationibus supervixit; quo factum est ut nonnulli etiam boni nominis theologi, raro et positis compluribus conditionibus quotidianam Communionem fidelibus permitti posse censuerint.

« Non defuerunt aliunde viri doctrina ac pietate praediti, qui faciliorem aditum praeberent huic tam salubri Deoque accepto usui, docentes auctoritate Patrum nullum Ecclesiae praeceptum esse circa maiores dispositiones ad quotidianam quam ad hebdomadariam aut menstruam Communionem; fructus vero uberiores longe fore ex quotidiana Communione quam ex hebdomadaria aut menstrua... »

Praecipua puncta decreti vide in *DB.*, 1985-1990.

THESIS XII

Sacramentum Eucharistiae dicendum est ad salutem necessarium in re aut in voto, non modo vi praecepti ecclesiastici, verum etiam quodam modo necessitate medii, ut finis ad quem omnia Sacramenta ordinantur.

Quaestio orta ex *Io.*, 6, 53. 54 :

Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Horum verborum vim non est nostrum circumscribere a priori, sed e traditione catholica eorum interpretatio discenda est.

Necessitatem praecepti determinavit *Concilium Lateranense* IV (1215), *DB.*, 437.

Necessitas medii intellegitur respectu finis necessario assequendi. S. Thomas, 3ª q. 65 a. 4 : « Necessarium respectu finis... dicitur aliquid dupliciter : uno modo, sine quo non potest haberi finis, sicut cibus est necessarius vitae humanae, et hoc est simpliciter necessarium ad finem; alio modo dicitur esse necessarium id sine quo non habetur finis ita convenienter, sicut equus necessarius est ad iter; hoc autem non est simpliciter necessarium ad finem. »

In asserenda necessitate medii omnem modum praetergressi sunt Armeni cum negarent Baptismum constare illi quì Sacramentum Eucharistiae non percepisset. Error a Benedicto XII notatus (1341) sub n. 58, *DB.*, 542. — Asserentes sacramentalem communionem necessariam esse parvulis usu rationis carentibus damnavit *Tridentina Synodus* (1562), c. 4, *DB.*, 933; can. 4, 937. — Rosmini Serbati somniatus est decedentibus cum solo baptismo administrari Eucharistiam in altera vita. Prop. 32, *DB.*, 1922 (Leo XIII, *Decr. S. Officii*, 14 dec. 1887).

Aliquando defunctis Eucharistia data est ex quadam superstitione; quod variis Ecclesiae decretis notatur : *Conc. Carthaginensi* ann. 397, can. 4, Mansi, 3, 919 E; *Antissiodorensi* ann. 573/603, Mansi, 9, 913 D; Maassen, 180.

Non aequamus necessitatem Eucharistiae necessitati

Baptismi, praesertim cum in parvulis Baptismus nequeat suppleri voto alieno, Eucharistia autem cotidie suppleatur in illis dispensante Ecclesia. Verumtamen ex monumentis traditionis christianae quodam vinculo ex natura rei connecti videntur cetera Sacramenta cum SS^a^ Eucharistia, ut cum apice Sacramentorum omnium et fine ad quem ordinantur.

Cyprianus, *Testim.*, 3, 25, p. 140, 18-22, ex *Io.*, 3, 5. 6 et 6, 53 argumentatur quasi a pari, ad statuendam Baptismi et Eucharistiae necessitatem.

Hilarius, *De Trin.*, 8, 16, *PL.*, 10, 248 AB., ex *Io.*, 6, 57. 58 argumentatur : « Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit : eius tantum in se assumptam habens carnem, qui suam sumpserit... Vivit ergo per Patrem ; et quomodo per Patrem vivit, eodem modo nos per carnem eius vivimus... »

Ambrosius, *In Ps.*, 118, n. 28, *PL.*, 15, 1462 BC ; *In Lc.*, *L.*, 10, 49, *PL.*, 15, 1816 B : « Corpus Christi edimus ut vitae aeternae possimus esse participes. Non enim victus et potus nobis praemii loco spondetur et honoris, sed communicatio gratiae caelestis et vitae. »

Gaudentius Brixiensis, *Serm.*, 2, *PL.*, 20, 859-860.

Innocentius I, *Ep. ad Patres Conc. Milevitani* (417), inter augustinianas 182, 5, *PL.*, 33, 785, adv. Pelagianos : « Illud vero quod eos vestra fraternitas asserit praedicare, parvulos aeternae vitae praemiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Nisi enim manducaverint carnem Filii hominis et biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in seipsis (*Io.*, 6, 54). Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum praedicant eos habere quod in eos creditur nonnisi baptismate conferendum. Si ergo nihil volunt ollicere non renasci, fateantur necesse est nec regenerationis sacra fluenta prodesse... » Quae quidem ad Baptismum primo spectant ; sed tanquam ad condicionem manducandae carnis Filii hominis et bibendi sanguinis eius, sine quibus non vivitur.

Augustinus, non secus ac Cyprianus, solet *Io.*, 3, 5 cum *Io.*, 6, 53. 54 coniungere, et ex utroque loco argumentum struere. *Pecc. mer. rem.* (412), 1, 20, 26, *PL.*, 44, 123 : « Dominum audiamus, non suspiciones coniecturasque mortalium ; Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de

sacramento lavacri dicentem, sed de Sacramento sanctae mensae suae, quo nemo rite nisi baptizatus accedit (*Io.*, 6, 53). Quid ultra quaerimus? Quid ad hoc responderi potest, nisi pertinacia pugnaces nervos adversus constantiam perspicuae veritatis intendat? » — *Ib.*, 27, 124 : « An vero quisquam etiam hoc dicere audebit, quod ad parvulos haec sententia non pertineat, possintque sine participatione corporis huius et sanguinis in se habere vitam, quia non ait « qui non manducaverit », sicut de baptismo « qui non renatus fuerit », sed ait : « Si non manducaveritis », velut eos alloquens qui audire et intelligere poterant, quod utique non valent parvuli? Sed qui hoc dicit, non attendit quia, nisi omnes ista sententia teneat, ut sine corpore et sanguine Filii hominis vitam habere non possint, frustra etiam aetas maior id curat. Potest enim, si non voluntatem sed verba loquentis attendas, eis solis videri dictum quibus tunc Dominus loquebatur, quia non ait : « qui non manducaverit », sed « si non manducaveritis ». Et ubi est quod eodem loco de hac ipsa re ait : « Panis quem ego dedero, caro mea est pro saeculi vita » (*Io.*, 6, 51)? Secundum hoc enim etiam ad nos pertinere illud sacramentum intelligimus, qui tunc nondum fuimus quando ista dicebat : quia non possumus dicere ad saeculum nos non pertinere, pro cuius vita Christus suam carnem dedit. Quis autem ambigat saeculi nomine homines significatos esse, qui nascendo in hoc saeculum veniunt?... » 24, 34, 128-129 : « Optime Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quam salutem, et sacramentum corporis Christi nihil aliud quam vitam vocant. Unde, nisi ex antiqua, ut existimo, et apostolica traditione, qua Ecclesiae Christi insitum tenent, praeter baptismum et participationem mensae dominicae, non solum ad regnum Dei, sed nec ad salutem et vitam aeternam posse quemquam hominum pervenire?.. *Tit.*, 3, 5 : 1 *Pt.*, 3, 21 : *Io.*, 6, 51. 53... Si ergo, ut tot et tanta divina testimonia concinunt, nec salus nec vita aeterna sine baptismo et corpore et sanguine Domini cuiquam speranda est, frustra sine his promittitur parvulis... *Iob*, 14, 4, LXX : *Ps.*, 50, 7... Non itaque dubitemus etiam pro infantibus baptizandis sanguinem fusum, qui priusquam funderetur, sic in sacramento datus est et commendatus, ut diceretur *Mt.*, 26, 28... » 3, 4, 7, 8, 189, 190 : « ... His atque aliis huiusmodi, quae nunc praetereo, testimoniis divina luce

clarissimis, divina auctoritate certissimis, nonne veritas sine ulla ambiguitate proclamat, non solum in regnum Dei non baptizatos parvulos intrare non posse, sed nec vitam aeternam posse habere praeter Christi corpus, cui ut incorporentur, sacramento baptismatis imbuuntur?.. » — *Ep.*, 186, *Alypius et Augustinus Paulino episcopo* (417), ipsum plenius instituentes adversus Pelagii haeresim, 8, 29, *PL.*, 33, 826 (allata Innocentii I auctoritate) : « Quod propterea commemoravimus, quoniam quidem apud vos, vel in vestra potius civitate, si verum est quod audivimus, tanta pro isto errore quidam obstinatione nituntur, ut dicant facilius esse ut etiam Pelagium deserant atque contemnant, qui haec sentientes anathematizavit, quam ab huius sententiae, sicut eis videtur, veritate discedant. Si autem cedunt Sedi Apostolicae, vel potius ipsi Magistro et Domino Apostolorum, qui dicit non habituros vitam in semetipsis, nisi manducaverint carnem Filii hominis et biberint sanguinem, quod nisi baptizati non possunt; nempe aliquando fatebuntur parvulos non baptizatos vitam habere non posse... » *C. duas epistulas Pelagianorum* (420), 1, 22, 40, *PL.*, 44, 570; 2, 4, 7, 576 (recitatis verbis Innocentii I) : « Ecce beatae memoriae Innocentius Papa sine baptismo Christi et sine participatione corporis et sanguinis Christi vitam non habere parvulos dicit. » — *C. Iulian.*, 1, 4, 13; 3, 1, 4; 3, 12, 25, *PL.*, 44, 648. 703. 715; *Op. imp. c. Iulian.*, 2, 30; 3, 44, *PL.*, 45, 1154; 1268; etc...

N. B. Verba quae a S. Thoma, 3ª q. 73 a. 3 ad 1ᵐ, recitantur tanquam Augustini « *Ex Ep. ad Bonifacium* », noli quaerere in *Ep.* 98 *ad Bonifacium episcopum Cataquensem*, neque in *Epp.*, 185. 189. 220 *ad Bonifacium comitem;* inveniuntur autem (secundum rem) in *Libris ad Bonifacium Pontificem Romanum contra duas epistolas Pelagianorum.* — Nolim dicere cum Tixeront, *Hist. Dogm.*, t. 3, p. 419, et Batiffol, *L'Eucharistie*[5], p. 449-450, Augustinum docuisse infantes cum solo Baptismo sine Eucharistia decedentes non salvari. Augustinus tantum errorem non admisit; sed, quemadmodum ante eum Cyprianus, utriusque Sacramenti coniunctionem fortiter asseruit tanquam ad voluntatem Christi pertinentem; non immemor votum Eucharistiae esse in susceptione Baptismi ex rei natura implicitum, neque periclitari de salute illos qui altero Sacramento sine culpa sua caruissent.

Durioris interpretationis sunt verba Gelasii P. R. (492-496), *Ep.*, 7, *Ad omnes episcopos per Picenum*. *PL.*, 59, 37A, ubi, commemorata necessitate Baptismi ex *Mc.*, 16, 16, profert etiam *Io.*, 6, 53: tum pergit: « Neminem videmus exceptum: nec ausus est aliquis dicere parvulum sine hoc sacramento salutari ad aeternam vitam posse perduci: sine illa autem vita, in perpetua futurum morte non dubium est. » Cf. *ibid.*, 38 AB. — Haec sane respiciunt illam aetatem qua sacramenta Baptismi et Eucharistiae indissolubili vinculo coniungebat liturgia Ecclesiae. Tota epistula vindicat adversus Pelagianos necessitatem Baptismi.

Ps. Hieronymus, *Ep.*, 38, *De corpore et sanguine Christi*, 7, *PL.*, 30, 274 B (allato *Io.*, 6, 53) : « Quod testimonium contra Pelagii blasphemias evidentissimum atque validissimum est, qui asserere arrepta impietate praesumit, non propter vitam sed propter regnum caelorum baptismum parvulis conferendum. Sub his enim Dei verbis, quibus evangelista pronuntiat : « Non habebitis vitam in vobis », aperte intelligendum est quod omnis anima munere baptismi vacua non solum gloria careat, sed et vita. »

Fulgentius Ruspensis, *Ep.*, 12, Ferrando, 11, 24, *PL.*, 65, 390 CD : « Nullus autem debet moveri fidelium in illis qui, etsi legitime sana mente baptizantur, praeveniente velocius morte carnem Domini manducare et sanguinem bibere non sinuntur : propter illam vid. sententiam Salvatoris (*Io.*, 6, 53)... Quod quisquis non solum secundum veritatis mysteria, sed secundum mysterii veritatem considerare poterit, in ipso lavacro sanctae regenerationis hoc fieri providebit. Quid enim agitur sacramento sancti baptismatis, nisi ut credentes membra DNIC. fiant, et ad compagem corporis eius ecclesiastica unitate pertineant?... »

Ioannes diaconus, *Ep. ad Senarium*, 12, *PL.*, 59, 405 D : « Quod autem quaesistis, cur in sacratissimum calicem lac mittatur et mel, et Paschae sabbato cum sacrificiis offeratur, illud in causa est, quia scriptum est in VT. *Lev.*, 20, 24... Baptizatis ergo hoc sacramenti genus offertur, ut intelligant quia non alii, sed ipsi qui participes fiunt corporis et sanguinis Domini, terram repromissionis accipiunt, cuius iter inchoantes tanquam parvuli lacte nutriuntur et melle... »

Cassiodorus, *In Ps.*, 15, 4, *PL.*, 70, 113 B; 119, 5, 801 D.

Isidorus Hispalensis, *De fide cathol. c. Iudaeos*, 2, 27, 3-5, *PL.*, 83, 536 AC.

Leidradus Lugdunensis, *Liber de Sacramento Baptismi*, 9, *PL.*, 99, 866 D, allato *Io.*, 6, 53.51 : « Omnis ista sententia tenet, ut sine corpore et sanguine Filii hominis vitam habere non possint... Pro hominum vita caro Christi data est, quam nisi manducaverint, non habebunt vitam aeternam. »

Ionas Aurelianensis, *Liber de ordine Baptismi*, 18, *PL.*, 105, 239 C : « Propter hanc vitam adipiscendam et baptizamur et eius carne pascimur et eius sanguine potamur, quia nequaquam possumus in eius corpus transire, nisi his sacramentis imbuamur (*Io.*, 6, 55. 56). »

Dominicus Gradensis et Aquileiensis patriarcha (s. XI), *Ad Petrum Antiochenum patriarcham Ep.*, *PL.*, 141, 1457-8 : « Frustra beatissimi Petrus et Paulus in Italia praedicarunt, si Occidentalis Ecclesia beatitudine sempiternae vitae privatur; ad quam nemo perveniet nisi particeps fuerit corporis et sanguinis Christi (*Io.*, 6, 53)... Si ergo infermentati panis oblatio corpus Christi non est, omnes nos alieni sumus a vita... »

E Graecis, Ioannes Chrysostomus, *De Sacerdotio*, 3, 5, *PG.*, 48, 643; *In Io., H.*, 47, 1, *PG.*, 59, 263.

Cyrillus Alex., *De adoratione in spiritu et veritate, L.*, 17, *PG.*, 68, 1076; *In Io., L.*, 4, 2, *PG.*, 73, 577; 10, 2, *PG.*, 74, 341-4; 11, 12, 564.

Nilus abbas, *Ep.*, 3, 280, *PG.*, 79, 521 D.

Ammonius Alexandrinus, *In Io.*, *PG.*, 85, 1440 A.

Procopius Gazaeus, *In Exod.*, 12, *PG.*, 87, 564.

Theophylactus, *In Io.*, 6, *PG.*, 123, 1309.

Inter schismaticos, Nicolaus Cabasilas, *De vita in Christo*, 4, *PG.*, 150, 596-601.

Ex quibus antiquitatis occidentalis et orientalis monumentis aperte colligitur quantum momenti in perceptione sacramentali Corporis Christi Patres Ecclesiae posuerint, adeo ut hoc salutis pignus esse censerent, atque ipsum Baptismum vim conferendae salutis non habere nisi ex ordine essentiali ad integrandum Corpus Domini mysticum.

— Ceterum in inculpabili defectu communionis sacramentalis, operari ad vitam communionem spiritualem plane sciebant doctores medii aevi. E multis citari possunt :

Lanfrancus Cantuariensis, *De corpore et sanguine Domini,* 15, *PL.,* 150, 425 C : « Sumitur quidem caro per se et sanguis per se, non sine certi mysterii ratione. Quamvis alio locutionis modo totus Christus manducari dicatur et credatur, sc. cum vita aeterna, quae ipse est, spirituali desiderio appetitur, cum recordatio mandatorum eius super mel et favum dulcior in mente habetur, cum fraterna caritas, cuius signum hoc sacramentum gestat, pro Christi amore diligitur, cum dulciter atque salubriter in memoria reconditur quod pro salute hominum contumeliis sit affectus, cruce suspensus, clavis affixus lanceaque vulneratus. Utraque comestio necessaria, utraque fructuosa. Altera indiget alterius, ut boni aliquid operetur... »

Radulphus Ardens, *Hom.,* 51, *In die s. Paschae, PL.,* 155, 1850 D : « Statutum est ut pueris mox baptizatis saltem in specie vini tradatur, ne sine necessario discedant sacramento. Et quid, si discedant? Numquid damnabuntur? Non, fratres mei, quoniam in fide, etsi non sua, tamen patrinorum salvabuntur. Duo quippe sunt modi manducandi corpus Christi, unus sacramentalis, alius spiritualis. Sacramentaliter accipit corpus Christi etiam malus; sed, quia indigne, iudicium sibi manducat et bibit. Spiritualiter vero accipit corpus bonus, qui, etsi non sacramentaliter quandoque accipit, tamen fide et caritate in corpore Christi est... »

Guibertus Novigentinus, *De pignoribus Sanctorum,* 1, 1, *PL.,* 156, 613 B : « In quibus duobus id refert ut sine aqua aut sanguine Christianus esse non valeat, sine Eucharistia vero esse possit, si tamen in eius constanter fide permaneat. »

Rupertus Tuitiensis, *De operibus Spiritus Sancti,* 3, 1 coll. 25, *PL.,* 167, 1641 B. 1665-6 ; *In Io., L.* 6, *PG.,* 169, 484 A : « Sane qui vel tenerrima cohibentur infantia, priusque ex hac luce migrant quam manducare aut bibere possint, vel qui articulo temporis constringuntur, sicut nonnulli confessores quos nec baptizari aqua persecutionis et mortis instantia permisit, non praeiudicantur hac sententia Veritatis. Nec enim iudicatur apud Deum non manducasse, nisi qui manducare noluit, qui non curavit, qui neglexit. De sensibus enim et de voluntatibus iudicat Deus, quae in infantibus edentulis malae esse non possunt ; et in eiusmodi confessoribus cum bonae sint, non fraudantur effectu, quia manifeste Christi communicant passionibus. »

Algerus, *De Sacramentis corp. et sang. dom.*, 1, 20, *PL.*, 180, 797 C-798 C : «... Sunt duae comestiones corporis Christi in Ecclesia, una corporalis, altera spiritualis; una fit ore, altera fit corde. Quarum corporalis communis est bonis et malis; his ad salutem, illis ad iudicium; spiritualis autem tantum bonis... cum utraque tamen sit ad salutem necessaria, et quantum ad substantiam dominici corporis, vera... »

Petrus Lombardus, 4 d., 9, 1, *PL.*, 192, 858 : « Et sicut duae sunt res illius sacramenti, etiam duo modi manducandi : unus sacramentalis sc., quo boni et mali edunt; alter spiritualis, quo soli boni manducant... » (Et ex *Decr.*, 3, *De consecr.*, d. 2, c. 36, *PL.*, 187, 1747 B-1748 A) : « Nulli ambigendum est tunc quemquam corporis et sanguinis Domini participem fieri, quando Christi membrum efficitur; nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiamsi, antequam illum panem edat et calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat, quia illius sacramenti beneficio non privatur, quando ille habere hoc quod illud sacramentum signat invenitur. »

S. Thomas refert mentem antiquitatis christianae, *In 4 d.*, 12 q. 3 a. 2 qc. 1, ad 1^{m} : « Hoc sacramentum de sui institutione prima quamvis non sit de necessitate salutis, tamen ex institutione Ecclesiae necessarium efficitur; et sine hoc etiam necessarium esset, non simpliciter, ut sine quo non esset salus, sed ex suppositione finis, si sc. homo in vita spirituali firmus persistere vellet. » Ceterum, Angelicus Doctor non derelinquit fundamentum quod a Petro Lombardo accepit : « Deus suam potentiam sacramentis non alligavit. » Cf. 3^{a} q. 64 a. 7; q. 68 a. 2. Quapropter, dum legem ordinariam statuit, fines omnipotentiae divinae non coartat. 3^{a} q. 73 a. 3 : « Utrum Eucharistia sit de necessitate salutis. — Rdq. in hoc sacramento duo est considerare, sc. ipsum sacramentum et rem sacramenti. Dictum est autem quod res huius sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus : nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluvio absque arca Noe, quae significat Ecclesiam (1 *Pt.*, 3, 20). Dictum est autem supra quod res alicuius sacramenti haberi potest ante perceptionem sacramenti ex ipso voto sacramenti percipiendi. Unde ante perceptionem huius sacramenti potest homo habere salutem

ex voto percipiendi hoc sacramentum, sicut et ante baptismum ex voto baptismi... Est tamen differentia quantum ad duo : 1° quidem quia baptismus est principium spiritualis vitae et ianua sacramentorum, Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vitae et omnium sacramentorum finis.. : per sanctificationes enim omnium sacramentorum fit praeparatio ad suscipiendam vel consecrandam Eucharistiam. Et ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam, perceptio autem Eucharistiae est necessaria ad consummandam ipsam, non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut et finis habetur in desiderio et intentione. Alia differentia est quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam, et ideo ex hoc ipso quod pueri baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam, et sicut ex fide Ecclesiae credunt, sic ex intentione Ecclesiae desiderant Eucharistiam, et per consequens recipiunt rem ipsius. Sed ad baptismum non ordinantur per aliud praecedens sacramentum, et ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti; unde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptione sacramenti. Et ideo hoc sacramentum non hoc modo est de necessitate salutis sicut baptismus. » — Cf. q. 79 a. 1 ad 1^{m}; q. 80 a. 11.

Id confirmat *Catechismus Tridentinus,* cum parochos docet effectus SS^{ae} Eucharistiae fidelibus proponendos, 2, 4, 40. 43, ed. Tornaci 1890, p. 191. 192 : « Hoc vero aliqua ex parte ita assequentur si, omnium sacramentorum vi atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cetera rivulis comparaverint; vere enim ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est; cum fontem ipsum caelestium charismatum ac donorum, omniumque sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat; a quo tanquam a fonte ad alia sacramenta quidquid boni et perfectionis habent derivatur... Verum... prima etiam gratia (qua omnes praeditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent et bibant), nemini tribuitur nisi hoc ipsum sacramentum desiderio et voto percipiant. Est enim omnium sacramentorum finis, et ecclesiasticae unitatis ac coniunctionis symbolum; neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest. »

Conferri potest Suaresius, *De Sacramentis in genere, Disp.*, 40 s. 2; 22, ed. Paris, t. 20, 729 B-730 A (in interpretando 3ª q. 73 a. 3, magis propensus ad restringendam necessitatem Eucharistiae). — E contra, Salmanticenses, *Disp.* 3, dub. 1 § 4 n. 16, ed. Paris, 1882, t. 18, 162 A, defendunt necessitatem medii et recensent nomina doctorum qui eam defenderunt.

E recentioribus, cf. M. de La Taille, *MF.*, 46. 47. 48; I. Nicolussi, S. S. S., *Die Notwendigkeit der hl. Eucharistie,* Banzani, 1917; *Die Wirkungen der hl. Eucharistie,* Banzani, 1918; G. Kludnički, S. S. S., *De necessitate Eucharistiae ad salutem; Divus Thomas,* 7, p. 57-70 (1920); Otto Lutz (moderatior), *Die Notwendigkeit der hl. Eucharistie, ZSKT.*, 1919, p. 235-268; 1920, p. 398-420; 505-537; *Die Lehre des hl. Thomas über die Notwendigkeit der hl. Eucharistie,* ib., 1922, p. 20-59; *Die Notwendigkeit der hl. Eucharistie nach M. de La Taille,* ib., 1925, p. 42-61; Emil Springer, S. I., *Ueber das in der Taufe eingeschlossene Votum der Eucharistie, Linzer TPQS.*, 1921, p. 525-540; *Testimonia Patrum necnon antiquiorum theologorum pro SS. Eucharistiae necessitate,* Sarajevo, 1923; *Quid dicat ratio humana de communionis necessitate. Bogoslovska Smostra,* Zagreb, 1925, p. 177-186. — In asserenda necessitate medii longissime processerunt Nicolussi et Springer.

Finem tandem disputationi imponemus, assumpto hymno Ecclesiae :

O memoriale mortis Domini,
Panis vivus, vitam praestans homini,
Praesta meae menti de te vivere
Et te illi semper dulce sapere.

AUCTORITATES SCRIPTURAE PRAECIPUAE

		Paginae.
Gen.	4, 3-4	8
	8, 20-21	8
	14, 18-20	8, 27, 28
	22, 1-18	8
Ex.	12, 11-27	8, 22, 44
	17, 6	44
	24, 8	8, 17
	29, 36-37	115
Ps.	67, 25	65
	109, 4	27, 28
Dan.	3, 40	30
	12, 11	30
Mal.	1, 10-11	28-30, 46
Mt.	23, 17-19	115
	24, 28	42
	26, 26-29	4-5, 15, 17-18
	26, 61	115
	27, 40	115
Mc.	14, 22-25	4-5
Lc.	22, 15-20	2-5, 13-19
	24, 35	36
Io.	2, 19-22	115
	3, 5	157-158
	6	7, 32-36, 38, 42-43
	6, 51	32
	6, 53-54	156-165
	6, 57	42, 67, 68
	6, 63	38, 67, 70
	8, 12	43
	10, 7-9	43
	14, 1	43
Io.	15, 1-5	43
Act.	2, 46	36
	20, 11	36
	27, 35	36
Rom.	3, 25; 5, 19; 8, 3	23
	8, 44	111, 112
1 Cor.	5, 7	22, 23, 110
	10, 4	44
	10, 14-22	25, 31, 32, 45
	11, 23-26	2-5, 14-18, 21-22
Eph.	5, 2	23, 110
Hb.	1, 13; 2, 17; 4, 14-15. 5, 5-11; 6, 20; 7, 1-28.	27-28
	7, 24-25	112
	7, 27	104
	8, 4	28
	9, 12. 26. 28	104
	9, 22	10
	10, 4	28
	10, 12-14	104, 117
	12, 24	115
	13, 10	26, 115
1 Pt.	1, 2	115
	2, 5	29
2 Pt.	1, 4	32
I Io.	2, 1-2	112
Ap.	5, 6	23, 112
	5, 9-12	115
	13, 8; 19, 13	115

FONTES

Abbaudus, IX.
Abercius, VI, 46.
Abukara (Theodorus), VII.
Acta Apostolorum apocrypha, 8, 51.
Adam (K.), 68-69.
Adamantius, 51.
Adamus Parvipontanus, 89.
Adelmannus Brixiensis, IX.
Adrevaldus Floriacensis, VIII.
Alanus (Gul.), XI.
Albertus Magnus, 83, 97, 102, 126, 132, 133.
Albertus V Bavariae, 144.
Albigenses, 149.
Alexander III, 89.
Alexander VIII, 155.
Ps. Alexander, 136.
Alexander Halensis, 82, 123, 133.
Algerus, X, 81, 102, 163.
Allo, 14.
Alphonsus de Ligorio, cf. Ligorio.
Amalarius Metensis, VIII, 113, 116, 129.
Amann, XV.
Amans Brixiensis, 126.
Ambrosius, VIII, 27, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 86, 87, 105, 113, 114, 115, 125, 128, 141, 142, 157.
Ps. Ambrosius, VIII, 27, 31, 65, 87, 107, 113, 115, 141, 148.
Ami du Clergé, 133.
Ammonius Alexandrinus, 161.
Anastasius Sinaita, VII, 100.
Andersen, 2, 7, 13, 20.
Andrieu, 134.
Anglicani, 11, 40, 41, 42, 45, 76, 117.
Anonyma ed. Leib, VII.
Anselmus Cantuariensis, IX.
Antiochena schola, 98-100.
Antonelli (N. M.), 57.
Aphraates, VII, 58, 133.
Aquarii, 51, 52.
Aquila, V.
Armenorum errores, 90, 128, 156.
Arnauld (Ant.), 45.
Arnobius iunior, 27.
Assemani, XV, 57-61.
Athanasius, 53, 141, 150.
Augustana Confessio, 11.
Augustinis (de), 80.
Augustinus, VIII, 3, 9, 16, 18, 27, 29, 31, 33, 34, 35, 66-69, 70, 88, 89, 102, 105-106, 107, 114, 117, 119, 128, 130, 133, 138, 141, 150, 151, 152, 154, 157-159.
Aureolus, 139.

Babaeus archimandrita, 60.
Bainvel, 98.
Baius, XI, 118.
Balduinus Cantuariensis, X.
Bardenhewer, 58.
Bareille, XIII, 52.
Barnabas (Ps.), VI, 46.
Basilius, 54, 85, 128, 148, 150, 151.
Bassani, 84.
Batiffol, XIII, 14, 15, 36, 45, 47, 48, 49, 52, 53, 108, 130, 147, 159.
Baumstark, XIII.
Baur, 47.
Bayma, 78, 91.
Bebber (von), 24.
Beda, 132, 142.
Bellacasa (Puig de la), 80, 84.
Bellarminus, XI, 38, 45, 118, 130, 145.
Bellay (Eust. du), 19.
Belser, 24.
Benedictus XII, 90, 128, 156.
Benedictus XIII, 129.
Benedictus XIV, XII, 91.
Berengarius, 39, 66, 72, 75.
Berning, XIII, 14, 19, 133.
Bertoni, 79.
Bérulle, XI, 120.

Bessarion, VII.
Besson, 45.
Biel, 79.
Billot, XIII, 19, 84, 119, 130, 141.
Billuart, XII, 80, 119, 145.
Bittremieux, 120, 121.
Blandina martyr, 48.
Blank, 68.
Bona, XI.
Bonaventura, X, 82, 97, 133.
Bonizo Placentinus, IX.
Bonwetsch, 49.
Bossuet, XII, 42, 43, 44, 78, 120, 129.
Boudinhon, XIV.
Bour, XIII.
Bourdaloue, 120.
Box, 24.
Breviarium Romanum, 68.
Brightman, 128.
Bruno Astensis, IX.
Bruno Carthusianus, 114.
Burkitt, 2.

Cabasilas (Nicolaus), VII.
Cabrol, XIV, XV.
Caesarius Arelatensis, 89.
Caesarius (Ps.) Nazianzenus, 18, 122.
Caietanus, IX, 14, 44.
Calvinus, 11, 29, 40, 44, 47, 51, 73, 76.
Canisius (Petrus), XI, 108, 120.
Canus (Melchior), 107, 113, 120, 131, 132, 133.
Cappello, XIV, 127, 147.
Capreolus, 139, 140.
Carolus V, 144.
Casal, XII, 102, 118.
Cassiodorus, 160.
Catechismus Tridentinus, 12, 13, 27, 29, 38, 92, 102, 121, 124, 164.
Catharinus, 127.
Cavallera, XV, 36.
Chantepie de la Saussaye, 10.
Chollet, 77.
Christophorus de Capite fontium, 127.
Chronicon Paschale, 24, 133.
Cienfuegos, XII, 97.
Clemens Alex., VI, 2, 24, 27, 29, 49, 51, 52.
Clemens Romanus, VI, 46.
Clementis (Ps.) II ad Corinthios, VI.
Codex Iuris canonici, 126, 143, 147, 149, 151, 153.
Codex Theodosius, 52.
Cohalan, 84.
Compactata Pragensia, 144.
Concilium Antissiodorense, 156.
— Arelatense, 149.
— Basileense, 143.
— Carthaginense (397), 156.
— (Ps.) Carthaginense IV (398), 153.
— Constantiense, 73, 90, 97, 146.
— Florentinum, 73, 75, 90, 91, 124, 129, 139, 141.
— Laodicenum, 147.
— Lateranense IV, 90, 149, 151, 156.
— Nicaenum, 149.
— Romanum sub Gregorio VII, 72, 90.
— Toletanum XII, 130, 132.
— Tridentinum, 13, 24, 27, 29, 30, 38, 73, 74, 91, 102, 103, 106, 119, 135, 141, 142, 144, 147, 153-154.
Concordia lutherana, 40, 76.
Condren (C. de), XI, 111, 120.
Congressus eucharistici, 98, 142.
Consecratione eucharistica (Libellus de), 127.
Constant (G.), XIV, 145.
Constitutiones Apostolorum, VII, 122.
Coppens, 137.
Copti codices, 5.
Corblet, XII.
Corluy, 18, 19, 27, 29, 36.
Cornely, 14.
Corrionero, 132.
Cosin, 76.
Cremer, 2.
Cuesta, 124.
Cyprianus, VIII, 19, 27, 52, 63, 64, 66, 102, 104, 105, 133, 138, 142, 143, 148, 150, 151, 152, 157, 159.
Cyrillus Alexandrinus, 2, 29, 34, 56, 86, 106, 111, 142, 161.
Cyrillus Hierosolymitanus, VII, 53, 54, 85, 105, 128, 143.

D (Codex), 2, 5.
Damasus, 64, 148.

Darwell Stone, 42, 71.
De Ghellinck, XIII, 90.
Demosthenes, V.
Denzinger, XV.
Descartes, 77, 78.
Desgobets, 77.
Didache, VI, 8, 29, 46, 138, 151.
Didascalia, VII.
Diodorus Sic., V.
Dionysius Alex., 52, 148.
Dionysius (Ps.) Areopagita, 133.
Dionysius Bar Salibi, 59, 60, 133.
Dominicus Aquileiensis, 161.
Dorner, 66.
Dorsch, 12, 26.
Duchesne, 129, 147.
Duimius de Gliricis, 20.
Dumoutet, XIV, 142.
Duns Scotus, X, 79, 114, 140.
Durandus a S. Porciano, 77, 139.
Durandus Troarnensis, IX.
Durantis (Gulielmus), X.

Ebed Iesu, 61.
Ebionitae, 51.
Eduardus VI, 40.
Eichorn, 6, 7.
Eligius (Ps.) Noviomagensis, 24.
Elisabeth Angliae, 40.
Ephraem Antiochenus, 100.
Ephraem diaconus, VII, 21, 27, 58, 115, 133.
Epigraphica, 52.
Epiphanius, 51, 52, 55, 115.
Estius, XI, 14.
Eugenius IV, 73, 90.
Eusebius Caesareensis, 2, 24, 27, 29, 52, 53, 114, 133, 147, 148.
Eusebius (Ps.) Emisenus, VIII.
Euthymius Zigabenus, 24, 133.
Eutychius CP., VII, 133.
Evagrius scholasticus, 56.
Expositio canonis Missae, 90.

Facundus Hermianensis, 99, 100.
Faustinus Reiensis, VIII.
Faye (E. de), 50.
Feine, 14.
Ferdinandus imp., 144.
Festus, 101.
Firmilianus, 51.
Flacius Illyricus, 76.
Fons paulinus, 2, 6, 7, 13, 16, 17, 18, 21, 22, 104.
Fons petrinus, 2, 6, 17, 18.
Fonseca (L. G. da), 21.
Fortescue, XIV, 129.
Foschararius (Aegidius), 20.
Frankland, 11, 37.
Franzelin, XII, 78, 80, 118.
Freeland, 142.
Fulgentius Ruspensis, 24, 160.

Gardner (P.), 14.
Gaudentius Brixiensis, 157.
Geiselmann, XIV.
Gelasius, 99, 100, 143, 160.
Gennadius Massiliensis, 150.
Gennadius Scholarius, VII.
Georgius Arbelae et Mosul metropol., 61.
Gerardus Cameracensis, VIII.
Gerberon, 77.
Gerbertus, VIII.
Gerhardt, 78.
Gerohus Reicherspergensis, X.
Gezo Dertonensis, VIII.
Gihr, 84.
Godet, 14.
Goetz (K. G.), 11, 14, 63.
Goguel, 2, 13.
Gonet, 80, 119.
Gore, 11, 20, 27, 36, 41, 54, 76, 98.
Grabe, 11, 47.
Graffin, XV.
Grandmaison (L. de), 10.
Gratianus, IX, 143, 153.
Gregorius Magnus, 69, 102, 106, 111, 129, 132.
Gregorius VII, 72, 90.
Gregorius X, 90.
Gregorius Nazianzenus, VII, 24, 54, 55, 105, 112, 114, 122, 141.
Gregorius Nyssenus, VII, 55, 85, 86, 128.
Gregorius Turonensis, 69, 142.
Grimal, XIII.
Grivet, 132.
Gufl, 97.
Guibertus de Novigento, IX, 162.
Gulielmus de Campellis, IX.
Gulielmus abbas S. Theodorici, X.
Guitmundus Aversanus, IX, 66.
Halensis, cf. Alexander.
Harnack, 15, 17, 48, 66.
Hauler, 20, 48.
Haupt, 14.
Heinrici, 14.

Henricus VIII, 40.
Hermas, 25.
Hesychius, 115, 133.
Hieronymus, 2, 27, 29, 65, 69, 133, 148.
Hieronymus (Ps.), 160.
Hieronymus Pragensis, 144.
Hilarius, 33, 64, 133, 157.
Hildebertus Cenomanensis, IX, 90.
Hildegardis, 89.
Hippolytus, VI, 8, 24, 29, 48, 49, 51, 128, 133.
Hoffmann (Joh.), 6, 7.
Holl (K.), 47.
Holtzmann (H. J.), 6.
Holtzmann (O.), 2, 6.
Homerus, 10.
Honorius Augustodunensis, IX.
Hontheim, 24.
Hooker, 41.
Horn, 57.
Hosius (Stanisl.), 144.
Hubert (H.), 12.
Huby, 3, 23.
Hugo Victorinus, IX, 82.
Hugon (Ed.), XIII, 119.
Hürter, XIII.
Huss, 73, 90, 126, 143, 144.
Hymni Ecclesiae, X, 24, 72, 98, 165.

Iacobitae, 59, 91.
Iacobus Edessenus, 60, 133.
Iacobus Nisibenus, 57.
Iacobus Sarugensis, 59.
Iansenismus, 154, 155.
Ignatius, VI, 25, 32, 39, 46, 138, 148.
Innocentius I, 147, 157, 159.
Innocentius III, X, 36, 72, 90, 126, 135, 136.
Innocentius VIII, 126, 127.
Innocentius XI, 155.
Interim Caroli V, 144.
Ioannes a S. Thoma, XI, 119.
Ioannes ben Abgari, 60.
Ioannes Chrysostomus, VII, 21, 24, 27, 34, 52, 55, 85, 105, 111, 112, 128, 132, 133, 138, 148, 151, 161.
Ioannes (Ps.) Chrysostomus, VII, 99, 100.
Ioannes Damascenus, 27, 75, 127, 128.
Ioannes (Ps.) Damascenus, VII.
Ioannes Darae episcopus, 60.
Ioannes Diaconus, 160.
Ioannes Maro, 59.
Ioannes Parisiensis, 77.
Ioannes Tela, 60.
Ionas Aurelianensis, 161.
Iosephus, 21.
Irenaeus, VI, 29, 47, 48, 51, 85, 128, 133, 141, 147.
Isaac Magnus, 59.
Isidorus Hispalensis, 70, 171.
Isidorus Pelusiota, 148.
Iulius III, 91.
Iustinus, VI, 14, 20, 29, 46, 128, 141, 148.
Ivo Carnotensis, IX.

Jacquier, 14.
James (W.), 12.
Jansen (F.), XIII, 90, 97.
Jugie, 86.
Jülicher, 2, 6, 13.

Kludnički, 165.
Knabenbauer, 17, 36, 133.
Koch (W.), 14.
Kramp (J.), XIV, 119.

Labauche, XIII, 84, 135.
Ladeuze, 14.
Lagrange, 3, 23, 59.
Lamiroy, XIV, 118.
Lamy, VIII, XII, 57-61, 133.
Lanfrancus, IX, 39, 66, 75, 122, 162.
Lanversin (F. de), 108, 120.
Lapide (Cornelius a), 14.
La Taille (M. de), XIV, XV, 6, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 47, 48, 71, 84, 97, 102, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 120, 128, 130, 133, 136, 142, 147, 165.
Laynes, 107.
Lebreton, XIII, 6, 11, 12, 14, 20, 25, 36, 44, 45, 98.
Le Brun, XII, 120.
Lecavela (Seb. de), 35.
Leclercq, XIV, XV.
Le Grand (Lud.), XII, 120.
Legrand (Phil.), 10.
Leib, VII.
Leibniz, 78.
Leidradus Lugdunensis, 161.
Lemaire (P.), 77.
Leo Magnus, 24, 34, 143.
Leo XIII, 41, 91, 156.
Léon (P.), 142.
Lépicier, 84.

Lepin, XIII, XIV, 110, 114, 120.
Leroquoy, XIV.
Le Roy (Alex.), 10.
Le Roy (Eduardus), 78.
Lessius, XI, 80, 119.
Liber Pontificalis, 147.
Lichtenberger, XV, 40.
Lietzmann (H.), 8, 25, 37, 129.
Ligorio (Alph. de), XII, 118.
Liturgiae occidentales, 8, 31, 37.
Liturgiae orientales, 8, 31, 37, 57, 128, 133.
Lobstein, 40.
Loisy, 2, 6, 12, 13, 15.
Lombardus, IX.
Loofs, 66.
Lugo (Io. de), XI, 79, 111, 118, 130.
Lutherus, 11, 21, 39, 40, 41, 44, 47, 76, 117, 133, 135, 147.
Lutz, 165.

Maassen, 156.
Mai, XV, 61.
Maier (Ad.), 14.
Malachias, 26, 28-30, 46, 47, 121.
Maldonatus, X, 19, 120.
Mangenot, XIII, 25.
Manichaei, 52.
Marcus Eugenicus, 127.
Marcus Valentinianus, 51.
Martène, 66.
Martensen, 40.
Martinus V, 73, 90.
Martyrologium Romanum, 148.
Marutas Tagritae episcopus, 58.
Massuet, 47, 128.
Maurilius Rothomagensis, IX.
Mauss, 12.
Maximilianus II, 144.
Maximus Taurinensis, 27.
Melanchthon, 39.
Melchisedech, 19, 27, 28, 49, 111, 121.
Mersenne, 77.
Merx, 2.
Metaphrastes (Symeon), VII.
Methonensis (Nicolaus), VII.
Michael Palaeologus, 90.
Migne, XV.
Miltiades, 147.
Minucius Felix, 61.
Missale Romanum, 8, 20, 26, 30 114, 115, 125, 126, 127, 136, 149.
Moehler, 42.
Monophysitae, 59-60, 98, 133.
Moreau (F. J.), XIV.
Moulton, 15, 17.
Müller (F. S.), 36.

Naasseni, 51.
Nau, XV.
Neander, 14.
Nestle, 2.
Nestoriani, 60, 61, 133.
Nestorius, 86.
Newman (J. H.), 11.
Nicolas (Aug.), 10.
Nicolaus V, 144.
Nicolaus Cabasilas, VII, 127, 161.
Nicolaus Methonensis, VII.
Nicole (P.), 45.
Nicolussi, 165.
Nilus abbas, 10, 161.
Nösgen, 14.

Occam, 79.
Odo Cameracensis, IX.
Oecolampadius, 66.
Oecumenius, 46.
Olier (J. J.), XI, 120.
Olshausen, 14.
Orientales, 91.
Origenes, VI, 29, 35, 50, 51, 111, 133, 136, 148, 151.
Osiander, 14, 76.

Parisot, 58.
Paschasius, cf. Radbertus.
Pasqualigo, XI, 120.
Paulinus Nolanus, 147.
Paulus III, 144.
Paulus Edessae episcopus, 59.
Pectorius, VI, 52.
Pelagius, 157, 159, 160.
Perpétuité de la foy, 45, 47, 48.
Pesch (Chr.), XIII, 79.
Petau, XI.
Petit, 127.
Petrus Blesensis, X.
Petrus Chrysologus, 150.
Petrus Comestor, 89.
Petrus Damianus, 90.
Petrus Lombardus, IX, 102, 135, 163.
Petrus Mansur, VII.
Petrus Pictaviensis, 90, 133.
Petrus de Tarantasia, 133.
Pfaff, 48.
Philippus II, 144.
Philo, V, 21.

Philoxenus, Mabbugae episcopus, 59.
Photius, 100.
Piccirelli, 80.
Pinard de La Boullaye, 10.
Pius II, 73, 144.
Pius IV, 73, 106, 144.
Pius V, 44, 124, 125, 144.
Pius VI, 91.
Pius VII, 129.
Pius IX, 91.
Pius X, 129, 151, 153-155, 156.
Plummer, 2, 17.
Polybius, v.
Polycarpus, 25.
Portalié, 68.
Prat, xv, 14, 18, 28.
Probst, xii, 129.
Procopius Gazaeus, 161.
Procopius Tchecus, 144.
Pusey, 41, 45, 47, 76, 98.

Quesnel, 111.

Rabulas Edessenus, 59.
Radbertus (Paschasius), viii, 24, 27, 66, 69, 71, 79, 102, 106, 122, 128, 132, 133, 135.
Radulphus Ardens, 162.
Rahmani, 58.
Ratramnus, viii, 69-71.
Rauschen, xiii, 128.
Reinach (S.), 12.
Renan, 11.
Renaudot, 45, 57.
Renz, xiii, 12.
Resch, 2.
Réville (J.), 2, 13, 21, 36.
Rhabanus Maurus, viii, 66, 71-72, 133.
Richardus Victorinus, x.
Riggenbach, 21.
Robertson Smith, 12.
Rohault de Fleury, 12.
Rokycana, 144.
Rolandus Bandinelli, 89.
Rosmini, 78, 91, 156.
Ruch, xiii, 6, 14, 25, 36.
Rückert, 66.
Rupertus, 19, 24, 77, 133, 162.

Sabatier (Aug.), 12, 15.
Sacramentarii, 40, 45, 73, 117.
Salaville, xiii, 12, 129.
Salmanticenses, xi, 74, 80, 114, 130, 145.
Salmeron, x, 35, 119.
Salmon, 15.
Samonas, vii.
Sanday, 2, 11, 16, 41.
Schäfer, 14.
Schmidt (W.), 2.
Schmiedel, 2, 14, 21.
Schmitt (V.), 36.
Scholarius, vii.
Schulzen, 2, 14.
Scotus, cf. Duns.
Scotus Erigena, 39.
Septuaginta, v, 20, 21, 25.
Serapionis Sacramentarium, vii, 8, 52, 53, 122, 138.
Servius, 101.
Silvester II, viii.
Smalcaldici articuli, 76.
Socinus, 11, 27, 111.
Sophronius Hierosolymitanus, 24.
Soto (Dom. de), x, 80, 120, 130, 140, 145.
Spitta, 2, 6.
Splava-Neyman, 97.
Springer, 165.
Steitz, 45, 53.
Stephanus de Balgiaco, ix, 89.
Stephanus Tornacensis, 89.
Stevens, 2, 16.
Struckmann, xiii, 45, 49.
Suarez, xi, 74, 80, 95, 114, 118, 130, 133, 134, 136, 140, 141, 165.
Suretus, 19.
Swete, 25.
Symeon Metaphrastes, vii.
Symeon Thessalonicensis, 127.
Syriaca liturgia, 57-61.
Syriaci codices, 2, 5.

Tanquerey, xiii, 84.
Targum Ionathan, 29.
Tarsicius, 64, 148.
Tatianus, 52.
Tertullianus, viii, 2, 24, 29, 62, 63, 128, 133, 136, 142, 149, 151.
Thalhofer, 111.
Theodoretus, 27, 98, 99, 100, 114.
Theodorus Abukara, vii.
Theodorus Mopsuestenus, 14, 55, 86.
Theodotus, 51.
Theophylactus, 133, 161.
Thiers (J. B.), 142.

Thomas Aquinas, x, 9, 14, 17, 24, 26, 27, 31, 34, 36, 38, 44, 72, 83, 84, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 102, 107, 112, 113, 116, 119, 122, 123, 124, 125, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 146, 149, 150, 151-152, 156, 159, 163, 164.
Thomas ex Charmes, xii, 119.
Thomas de Vio, cf. Caietanus.
Thomas Waldensis, x.
Thomassinus, xi, 22, 108, 120.
Timotheus II patriarcha nestor., 61.
Tischendorf, 2.
Tixeront, 159.
Toletus, xi, 79, 118.
Tournely, xii.
Toutain, 10.
Touzard, 29.
Trésal, 40.
Tridentina Acta, 19, 21, 28, 35, 107, 126, 147.
Tridentina Decreta. Cf. Concilium.
Tromp, 10.
Truchsess, 144.

Vacant, xv.
Valdenses, 72, 136.
Valensin, 3, 23.
Valentia (Gregorius de), 79, 145.
Valentiniani, 51.
Van Combrugghe, 14, 25.
Vandeur, xiii.
Vasquez, xi, 79, 114, 119, 133, 139, 140, 145.
Vernet, 39.
Veronensia fragmenta ed. Hauler, vi, 19, 48, 128.
Vert (Claudius de), xii.
Villetta, 127.
Vischer, 39.
Viteau, 17.

Wace (H.), 41.
Waldensis, x.
Warfield, 11.
Waterland, 41.
Watterich, xii.
Weber (Ferd.), 29.
Weiss (B.), 14.
Westcott-Hort, 2.
Wette (de), 14.
Wiclef, 39, 66, 73, 76, 76, 90, 97.
Wieland, 12, 103.
Wilkins, 40.
Wilpert, xii, 37, 52.
Wiseman, xii, 45, 57.
Wolphelmus Brunswillerensis, ix.
Wright, 2, 36.

Xenaias, 59.

Zahn, 2, 14.
Zanini de Solcia, 73.
Zorell, 17.
Zwingli, 40, 66.

INDEX THEOLOGICUS

Paginae.

Accidentia eucharistica 94-98
Agnus paschalis 8, 23-24
Altare 25, 26, 115
Angelus sacrificii 115-116
Arcani disciplina 64, 68
Azymum 59, 91
Capharnaumitani 33, 48
Caro 33-36
Communio 31-32, 130-131, 137-165
Consecratio 125-137
Epiclesis 127-129
Eucharistia ..... V-VI
Eulogia VI
Fermentum 147
Figura 43-45
Fractio panis 36-37, 131-132
Fructus sacrificii 134-137
Immixtio 134
Immolatio 101-103
Impanatio 39, 45, 61, 76
Intercessio 111-112
Manna 33, 64-65
Missa 125
Oblatio 16, 101-103, 112-113, 132
Pascha 22-25
Repraesentatio 62, 108, 112-113, 437
Res sacrificii 68, 140
Sacramentum 12-13
Sacramentum et res 137-143
Sacrificium 8-12
Species 97, 126-127
Testamentum 20-21
Totemismus 12
Transsubstantiatio 73-94
Ubiquismus 76
Utraquismus 143-145
Vicaria satisfactio 16

INDEX

Paginae.

Prooemium. — De ipso nomine Eucharistiae V
Auctoritates nonnullae ex Patribus VI
Opera recentiora X
Index quorundam siglorum XV

Thesis I. Sanctissima Eucharistia est verum Novae Legis Sacrificium et Sacramentum 1
Scholion I. De fractione panis 36
Scholion II. De Sacrificio et Sacramento 37
II. « In sanctissimo Eucharistiae Sacramento continetur vere, realiter et substantialiter, corpus et sanguis una cum anima et divinitate Domini Nostri Iesu Christi, ac proinde totus Christus. » (*Conc. Trid.*, sess. 13, can. 1; *DH.* 883) 38
III. Christus fit praesens in SS^a^ Eucharistia per veram transsubstantiationem, h. e. per actionem formaliter conversivam totius substantiae panis in corpus suum et totius substantiae vini in sanguinem suum; non per aliquam actionem formaliter adductivam aut reproductivam corporis et sanguinis sui 73
Scholion I. De condicione accidentium eucharisticorum .. 94
Scholion II. De theologia Antiochena 98
IV. Sicut unum et idem sacrificium obtulit Christus Sacerdos principalis NT^1^, incruentum in Cena et cruentum in cruce, ita unum et idem Sacrificium incruentum offerunt ministerialiter sacerdotes NT^1^, quotiescumque passionem Christi multiplicatis oblationibus repraesentant 100
V. Sacrificium Christi in Cena oblatum, in Cruce consummatum cruente, in Resurrectione et Ascensione Domini divinitus sigillatum, virtualiter perseverat in caelo per intercessionem Christi pro nobis perpetuam, et in terra per oblationem eiusdem Sacrificii incruentam, cuius ipse Christus est Sacerdos principalis et Victima 109
Scholion. Christus altare sui Sacrificii 115
VI. Sacrificium eucharisticum formaliter consistit in actu oblationis; materialiter in distincta consecratione spe-

Paginae.

cierum, qua visibiliter repraesentatur mors Christi cruenta 116

VII. Sacrificium eucharisticum utraque consecratione perficitur. Ceterae autem partes liturgiae eucharisticae pertinent aut ad integrandam actionem sacrificam aut ad illustrandum symbolismum 125

Scholion I. Christus particeps suae Eucharistiae 132

Scholion II. Consecratio et immixtio 134

Scholion III. De fructu Sacrificii eucharistici 134

VIII. SSa Eucharistia est Sacramentum permanens Christi pro nobis passi, efficax unionis mysticae fidelium cum Christo et inter se. « Sacramentum tantum » constat speciebus panis et vini et verbis consecrationis 137

Scholion. De reservatione sanctissimae Eucharistiae et ostensione 142

IX. Sacramentum Eucharistiae est secundum se unum et integrum sub alterutra specie. Tantummodo specie tenus multiplicatur pro quantitate oblatorum et multitudine sumentium 143

Scholion. De fermento eucharistico 147

X. Sacramenti Eucharistiae conficiendi minister est omnis et solus sacerdos; distribuendi minister ordinarius sacerdos, extraordinarius diaconus 148

XI. Subiectum capax Sacramenti Eucharistiae est omnis homo baptizatus, iure Ecclesiae non prohibitus. Ad fructuosam sumptionem requiritur status gratiae. In iis qui usum rationis non habent expeditum, dispensat Ecclesia 150

XII. Sacramentum Eucharistiae dicendum est ad salutem necessarium in re aut in voto, non modo vi praecepti ecclesiastici, verum etiam quodam modo necessitate medii, ut finis ad quem omnia Sacramenta ordinantur. 156

Auctoritates Scripturae praecipuae 166

Fontes 167

Index theologicus 174

236.3
Adh 26
4489
(~~Duplicate~~)
D'ALES, ADHÉMAR
AUTHOR
De Sanctissima Eucharistia
TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	McDonald	NOV 3
	Sherto	MAR 20
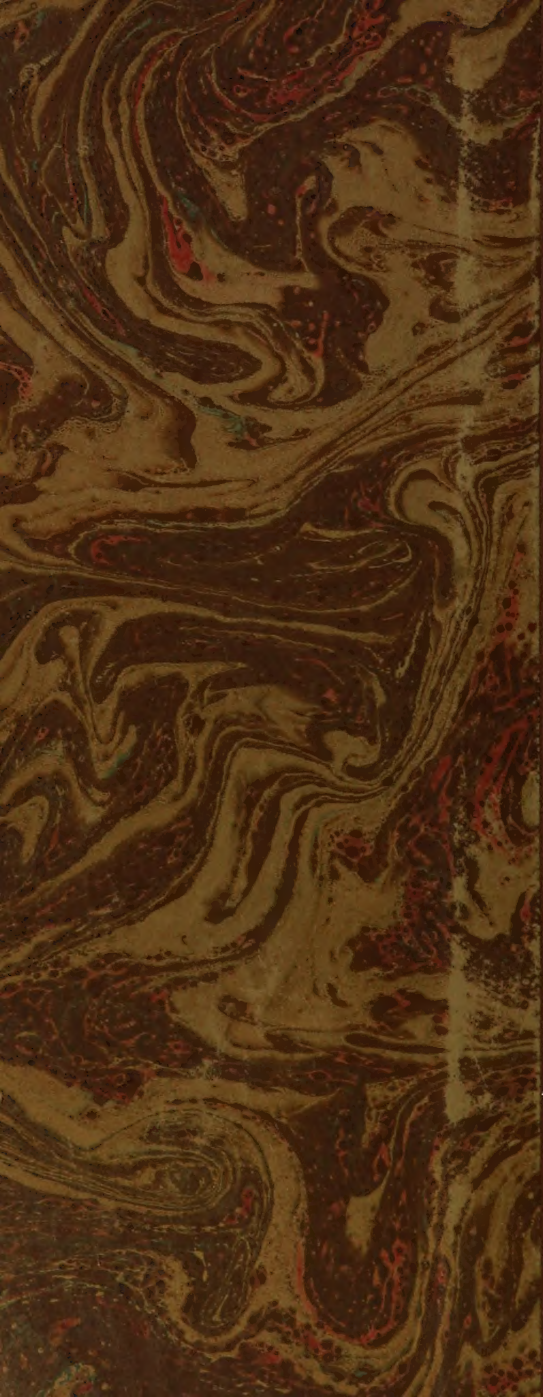
4489